

A RÓMAI PÁPÁK
TÖRTÉNELME

SZ. PÉTERTŐL KORUNKIG.

MÜLLER, HOFFMANN, SMETS, SANDINI, KOLB, BURIO,

S EGYÉB KÜTFÖK NYOMÁN SZERKESZTETTE

KARCSU ANTAL ARZÉN,
SZ. FERENCZ-RENDŰ ÁLDOZÁR, HITSZÓNOK S HÁZFŐNÖKI HELYETTES
A VÁCZI KOLOSTORBAN.

~~~~~  
**V. KÖTET.**  
~~~~~

A VÁCZI EGYHÁZMEGYEI S SZERZETI HATÓSÁG JÓVÁHAGYÁSÁVAL.

~~~~~
PEST,
BARTALITS IMRE GYORSSAJTÓNYOMÁSA. (ÖT PACSIRTA UTCZA 5. SZ.)
1870.

TARTALOM.

	Lap.
159. <i>Sz. VII. Gergely</i>	1073—1085. 1
160. III. Viktor	1086—1087. 65
161. II. Orbán	1088—1099. 70
162. II. Paschál	1099—1118. 99
163. II. Geláz	1118—1119. 114
164. II. Calixt	1119—1124. 119
165. II. Honór	1124—1130. 126
166. II. Incze	1130—1143. 130
167. II. Coelestin	1143—1144. 142
168. II. Lucius	1144—1145. 153
169. III. Eugén	1145—1153. 156
170. IV. Anasztáz	1153—1154. 168
171. IV. Adorján	1154—1159. 170
172. III. Sándor	1159—1181. 176
173. III. Lucius	1181—1185. 187
174. III. Orbán	1185—1187. 189
175. VIII. Gergely	1187. 192
179. III. Kelemen	1187—1191. 193
177. III. Coelestin	1191—1198. 196

CLIX.

VII. Gergely (Hildebrand.) 1073—1085.

A korszak, melybe ezennel lépünk, legnevezetesebb a történelemben, mert abban a pápák a század gonoszsága, a lélek a test, az egyház a világ, s a lelki hatalom a világi ellenében eldöntő csatát küzdöttek ki. Ki 27 év előtt e roppant szellemi harczot megindította, maga az Isten által képeztetett, s állittatott ama harczterre, melyen a szellemi fegyvereket oly hatalmasan még soha ki sem villogtatta. Mielőtt ezen legnagyobb pápának működésével bővebben megismerkednők, illő, hogy előbb a szintért, a melyen, s az időt, a midőn szerepelt, közelebből ismerni tanuljuk.

Némethonban egy fiatal s könnyelmű király uralkodott, kinek a kormányzatban mi tapasztalata sem volt. Mindenben ingadozott, s csak egyedül a kicsapangó életben tanusított szilárdságot. A nagyok és népei által gyűlöltetett, s csupán a kegyenczek által tiszteltetett

Francziaország trónján a Hugó nemzetségből szintén fiatal s vakmerő I. Fülöp ült, ki inkább tiszteltetett, mint szerettetett. Alatta az egyház teljesen le volt igazva s tiporva, s míg országában minden törekvés az egyesülésre irányoztatott, addig Némethonban a társadalmi viszonyok felbomlása mindig rémitőbb alakban mutatkozott.

Spanyolhonban a keresztények a pogányokkal küzdöttek, s a félsziget egy részében sem uralkodott béke s egyeség. *Castilia*, *Aragonia* s *Navara* trónján VI. Alfonz, a sevillaín II. Mahomed ült. Ezek folytonos egyenetlenkedésben voltak egymás közt, s csak a római egyház iránti ellenségeskedésben értettek egyet.

Angolhon a hebetörő normánnokkali hosszas küzdelmek után, Nagy-Alfréd törekvései folytán, szabadságra emelkedett; de VII. Gergely idejében a harci viharok dultak ezen országban. Azonban Vilmos, normandiai herczeg, kardot rántván, győzelmével eldöntötte

ezen ország megmaradó uralkodó-házának sorsát, mely a római székkal jó egyetértésben állott.

Az egész *Éjszakon* minden még csak keletkező állapotban volt. *Dániában* III. Swen és Bremai-Adalbert, vagy is a világi és lelki hatalom közti küzdelem még alig volt befejezve; a királyra egyházi átok nehezült, míg az egyháznak eleget nem tett. Azért ő Némethon felé hajolt, míg IV. Harald a papok védelméért Róma bizalmát teljesen megnyerte.

Svédhonban a keresztényelem még folyton küzdött a pogánysággal. *Norwégiában* a békes érzelmű III. Olaf urakodott, ki a papsággal tartva, alattvalóit a műveltség áldásaival törekedett boldogítani.

Lengyelhonban s általában a sláv népeknél a viszonyok még kevésbé valának megszilárdulva. A németek által gyakran legyőzettek s meghódítottak. A hitküldérek által szép sikerrel hirdetett evangelium a polgárisodás ragyogó világát árasztotta lassankint ezen népekre. *Oroszthonban* harcok s új népek gyakori beütései pusztítottak, minden zilált állapotban volt, s a trónt a sok küzdelem nagyon is megingatta.

Magyarországban Salamon király, I. András fia, ki a bosnyákok és szerbek ellen szép sikerrel harczolt, I. Béla három fiával, Géza, László, és Lamberttel folytonos egyenetlenségben volt, míg végre letétetvén, trónjára I. Géza emeltetett. Salamon a trónt viszszyanyerni akarván, nagy zavarba hozta hazánkat, melyet, mint alább látni fogjuk, VII. Gergely oly hatalmasan védelmezett IV. Henrik ellenében, hogy lehetlen a honi történelemben járatosnak e nagy pápa iránt a legforróbb hálára nem gerjedni.

A *görög korona* gyorsan jutván egy főről a másikra, annak régi dicsősége nagyon elhomályosodott. E birodalom trónján egy év tized alatt gyakran több uralkodó is ülven, annak alapját megszilárdítani nem lehet. Ide járulnak még ama benső zavarok s folytonos külharczok, melyek a birodalmat folyton gyengítvén, csodával határos, hogy mindezek daczára is még főnállott. A keleti császár ekkor VIII. Mihály volt, ki elnőzte, hogy Solimán Nicaeát a seldschukok szék városává tette.

Ilyen volt a világ helyzete, midőn a teljes békének örvendő Róma II. Sándor halála után három napi böjttel s imával készült az

utód-választásra. Azután a kardinálok, püspökök, apátok, áldozárok, diákonok, alszerpapok, gyertyárok, szerzetesek ünnepélyes menetben sz. Péter egyházába vonultak, melyet a roppant népség egész zsufolásig megtöltött. Ez a papság megpillantásakor egyhangulag felkiáltott: „*Hildebrand* archidiakont választja szent Péter szent-atyánkul!” Erre *Hildebrand* a szószékre lépett, s a népet ezen szándékáról lebeszélni törekedett, de az épen nem tágitott; azért *Candidus Hugo* kardinál így szóla a sokasághoz: „Szeretteim! ti tudjátok, és kétség kívül elismeritek, hogy ezen archidiákon IX. Leó szent-anya óta, mint böles és kipróbált ember a szent római egyházát igen felmagasztalta, és a várost a fenyegető veszélyektől megszabadította. Minthogy mi az egyház kormányzására s e város emelésére alkalmasabbat nem találunk, azért mi kardinálok és püspökök őt egyhangulag a mi s a ti lelkeitek pásztorává, vezetőjévé választottuk.” — Erre a nép ismét rivalgá: „Szent Péter Gergelyt (*Hildebrandot*) urunk- s pápánkká választotta!” Azonnal bíboröltönyt adtak rá, a pápai koronával diszítették, s sz. Péter székére emelék. A kardinálok, püspökök s az egész papság a nép felé fordulva mondák: „*Hildebrandot*, az archidiakont, pápává választottuk, hogy állandó urunk legyen s Gergelynek neveztessek; ezt akarjuk mi és helyeseljük. Tetszik-e nektek? — Tetszik! — Akarjátok-e őt? — Akarjuk! — Dicséríték-e őt? — Dicsérjük!”

Igy választatott 1073-diki apr. 22-én *Hildebrand* pápává s VI. Gergely egykori kedves tanítója iránti tiszteletből is elfogadván e nevet, VII. Gergelynek nevezé magát. Itt helyén látjuk ezen legnagyobb pápa eredete s előbbi működésére egy futólagos pillantást vetni. *Hildebrand* származása fölött vitáznak a történészek; de a közönséges állítás szerint 1020-dik évben Toscana Saona nevű városkájában született, s egy, *Borizo* nevű, szegény ácsnak fia volt. Szülői szép tehetségeit sejdítvén, még mint gyermeket Rómába, az aventinói benczés kolostorba küldték, hol anyjának fivére akkor apát volt. De mivel ekkor, kivált a római papság romlottsága igen magas fokra hágott, a koros apát féltvén a gondjaira bizott *Hildebrandnak* erkölcsi tisztaságát, a 16 éves rokont nagybátyja a híres clugny-i kolostorba küldötte. Itt a szigorú szerzetesi és egyházi fegyelem, s a tudományok és fészkeiben nyerte hatalmas szelleme

azon magasztos és roppant erőt, melylyel az egyházat oly magasra emelte. Ekkor az említett kolostor apátja sz. Odilo volt, ki szerzete-seit a legszigorubb fegyelemhez szoktatta. Alig érte itt el Hildebrand életének 24-dik évét, midőn apátja által a római Aventinus hegyeni kolostorba küldetett vissza, hogy az itteni szerzetesek közt a szigoru fegyelmet meghonosítsa. A fiatal reformator utját Némethonnak vevén, alkalmat talált arra, hogy III. Henrik udvarát is meglátogathassa, kinek roppant képzettségével és ékesszólásával figyelmét egészen magára vonta. Rómába visszatérvén, rendtársait erényei s ritka tudományossága által nagyban fölülmulta; de mivel a szigoru életü Hildebrandot a fegyelmetlen szerzetesek nem tűrhették, elhatározá magát, hogy ismét visszatér Franciaországba, s már el is indult, midőn egyszer ismét a kolostorban terem, állítván, hogy álmában megintetett, miszerint ezen utja az Isten akaratával ellenkezik.

De nem sokára, saját akarata ellen is, VI. Gergelyt, ki gyógyó tehetségeire nagy figyelemmel volt, midőn az a pápaságról leköszönt, Franciaországba kelle kísérni. Így jutott ismét ezen egykori kedves tanítója kíséretében a clugny-i zárdába vissza; hol őt rendtársai visszatarták s ámbár csak 27 éves volt, mégis perjelökké választák. Aközben II. Kelemen és ennek utóda II. Damáz is sirba szállván, az esküszegő IX. Benedek pápaságának érvényesítésével nagy zavarba hozta az egyházat. Ekkor a római papság III. Henrikhez fordult, hogy az apostoli székre egy méltó egyént jelölne ki. Midőn VI. Gergely ezen zavarról értesült, a fiatal Hildebrand perjelt a császári udvarhoz küldötte, hogy őt ismét a pápai trónra feljutni segítse. 1047-ben ért Hildebrand Wormsba, de itt küldetésének célját el nem érhetette, mert a császár már Bruno touli püspök mellett nyilatkozott; de ő elragadó ékesszólásával annyira magára vonta a császár, Bruno püspök s minden főpapok figyelmét, hogy a pápajelölt őt római utitársává választotta. Ez időtől fogva az új egyházfőnek, ki IX. Leo nevet vett fel, folyton tanácsadója volt Hildebrand, s általa sz. Pál kolostorának apátjává emeltetett, mely igen el volt hanyagolva. Már VI. Gergely alatt római pap volt Hildebrand; mostani pártfogója pedig a római egyház archidiákonának nevezte őt ki. IX. Leonak utódja II. Victor, mindjárt pápasága elején mint apostoli követet Franciaországba küldötte, hol a pápa nevében a lyoni és

toursi zsinatokon elnökölt. Olaszhonba visszatérvén, 1057-ben arról értesült, hogy II. Victor pápa Flórenc városában megbetegedett; hozzá sietett s haláláig elsem hagyta. Ekkor a római papság Frigyes montecassinói apátot hívta fel, hogy a méltó utódot kijelölje. A felhívott, négy általa megnevezett püspökön kívül még Hildebrand apostoli követet is méltónak tartotta a pápai székre; de ő maga Frigyes választatott sz. István napján pápává s X. István név alatt a pápai trónra lépett. Mindjárt kormánya felejtén Hildebrand követet Milánóba küldte, hogy az ottani surlódásokat kiegyenlítse, III. Henrik halála után pedig, Némethonba az özvegy császárnőhez, Ágneshez. Midőn pedig rövid pápasága után X. István is kimult, Róma ismét zavarba süllyedt, s a papság Hildebrandnak irt, ki, miután X. Benedek elüzetett, Némethonból visszatérvén, épen Flórencben időzött, hogy a méltó utódot megnevezze. Hildebrand a flórenci püspökököt ajánlotta, ki II. Miklós név alatt dicsőítette a pápai trónt. Ezen egyházfő pápaságának is Hildebrand volt a lelke. Az 1059-iki lateráni zsinat által hozott pápaválasztási határozatok is Hildebrand által indítványoztattak. A normánnokkal kiegyezkedésben is tetemes része volt. II. Miklós halála után Hildebrand Anselm luccai püspökököt jelölte ki a rómaiaknak, kik azt II. Sándor név alatt meg is választották. Ezen pápa is Hildebrand erélyes közreműködése folytán a simonia, ágyasság s a kor egyéb visszaélései ellen, az elődei alatt megkezdett nagyszerű ostromot kitartólag s üdvös eredménynyel folytatta.

Ezen utóbbi pápa halála után Hildebrand, kinek tanácsával 1048—1073-ig éltek az egyházfők, mint főnebb láttuk, akarata ellenére is mintegy 53-dik évében pápává választatott, s midőn erővel is sz. Péter székére emelték, hangosan zokogott. Az egyház legfőbb méltóságát elfogadni kénytelenítettvén, a következő nap IV. Henrikhez követséget küldött azon kéréssel, hogy a rómaiak választása ellen nyilatkozzék; ha pedig azt megerősíti tekintélyével, ugy bizonyos lehet, hogy az új pápa az ő nyilvános vétségeit, botrányos életét, s ama gonoszságot, melynél fogva az egyházi méltóságokat a legelvetemültebb embereknek árulja pénzért, semmi esetre el nem tűrheti. A német és lombardiai püspökök, kik székeiket a királytól simonia utján nyerték, ismervén Hildebrandnak roppant buzgalmát, a visszaélések elleni győztes fegyvereit, s az egyház reformjára

vonatkozó nagy terveit, arra kérték IV. Henriket, hogy mivel a rómaiak az ő tudta s egyenes parancsa nélkül fogtak a választáshoz, ezt, miután reá is veszélyes lehet, meg ne erősítse, s az új pápát el ne ismerje. A császár azonban a rómaiak fellázadásától tartván, mely őt igen szorult állapotba dönthetendéné, bizodalmas barátját, Eberhard nellenburgi grófot Rómába küldötte, hogy a választást megvizsgálja. A császári követet a pápa tisztelettel fogada, s kijelenté neki, hogy akarata ellen emeltetett az apostoli székre, s hogy mindaddig nem fogja magát pápává szenteltetni, míg ebbe a császár bele nem egyezik. Midőn erről IV. Henrik követe által értesült, megerősítette a választást. Erre Hildebrand még ugyanazon évi pünkösdi időben áldozárrá, sz. Péter és Pál apostolok ünnepén püspökké szenteltetett, s ugyan e napon pápává koronáztatott.

VII. Gergelynek, kit az isteni gondviselés ép akkor adott a világnak, midőn annak ily nagy emberre volt szüksége, hogy az általános romlottság fertőjéből kiragadtassék, mindent köszönhet az egyház. Ha a tizedik században az erkölcstelenség igen el volt terjedve, úgy az, mint Smets helyesen jegyzi meg, a tizenegyedikben a legfőbb fokra hágott. Oly teljes erélyű, nagy jellemű s roppant eszélyű pápát szükségelt hát a kor, minő VII. Gergely volt. A rossz általános levén, azért oly örködés és tevékenység volt kívánatos, mely korlátot nem ismer. A föld hatalmasai a bűn szolgálatában állottak, s csak egy hőslélek daczolhatott a veszélyekkel, melyek az átalakítás nagy művét mindenütt környezték. Hildebrandnak, ki minden szükséges tulajdonokkal ékeskedett, roppant előnyére volt, hogy ő az egész egyházat ismerte, mint senki más. Őt pápa alatt foglalkozott annak központján s vezette az ügyeket. Ő a pápák jósdája, mintegy isten volt; inkább pápa volt ő, mint maga a pápa. Azért intézte hozzá Damiani Péter, a különben szigorú apát, ezen szavakat:

„Papam rite colo, sed te prostatus adoro :

Tu facis hunc Dominum, te facit ipse Deum“.

Damiani Péternek ezen kissé gunyoros szavai a legjobban kifejezik ama roppant befolyást, melyet ezen legnagyobb pápa korára gyakorolt. Bármily kedvező volt is e választás az egyháza nézve, mégis megborzadt Hildebrand ama roppant tehertől, melyet most

erővel is vállaira tettek, mert ő annak egész súlyát ismerte. Fájdalma oly nagy volt, hogy mint egykorú írók mondják, megbetegedett, s ő maga különféle levelekben főkép, a Desiderius montecasinói főapáthoz menesztettben így ír: „Sándor pápa meghalt, de halála reám esett, a legbensőbbben megrendített, és igen nagy zavarba döntött, mert a római nép most szokás ellenére nyugodt, s annyira vezetésünkre bizza magát, hogy ebben lehetlen az Isten irgalmának működését fel nem ismernünk. Mi érett megfontolás után elhatároztuk, hogy háromnap iima, böjt, körmenetek, s alamizsnálkodás után fogunk a pápaválasztáshoz. De amint Sándor tetemei a sz. Salvatőregyházban eltakarítottak, rögtön csoportosulni kezdte a nép, megrohantak, mintha eszöket vesztették volna, s én felkiálthattam a látnokkal: „A mély tengerbe estem s elnyelettem a vihar által.“ Egészen elgyöngültem s az ágyhoz szegeztettem annyira, hogy hosszabb levelet nem mondhatok toll alá, és nyugtalan kedélyemről csak keveset jelenthetek nektek, hanem kérlek, imádkozzatok értettem, hogy el ne vesszsek ama veszélyben, melytől oly igen szerettem volna szabadulni. Látogassatok meg engem, mihelyest tehetitek, mert a római egyháznak szüksége van rátok s számít eszélytekre.“

VII. Gergely kénytelen lévén hát a pápai trónra lépni, a ropant teendőkre nézve gyorsan kezdé magát tájékozni. Legfőbb feladatul tűzte ki magának az egyházat a leigázó s tipró politika -vaskörmei közül teljesen ki s felszabadítani, hogy így Istentől elébe tűzött fönséges hivatását annál biztosabban s háborítlanul teljesíthesse. Hogy ezen dicső és nagyszerű tervet kivihesse, mindenekelőtt a papságot a világi hatalomtól függetleníteni, s a mulandók kötelékeiből kiszabadítani kelle. Ezen törekvéseiből folyt ki a világiak általi beruházás (Investitura per laicos) s a simonia elleni tüzes harca, valamint ama nagy fáradoalmak, melyeknél fogva a papi nőtlenségre vonatkozó összes fegyelmi törvényeket teljes szigorukban föleleveníteni igyekezett. Az éles-látású nagy pápa ugyanis igen jól tudta, hogy a világiak általi beruházás megszüntetése a hatalmaskodó nagyoknak az egyházi méltóságok viselőire befolyását szerfölött gyöngíteni, s ellenben az apostoli széknak tekintélyét az egyházi s világi nagyok fölött szilárdítani fogja. A coelibatus pedig az egyháziakat kötelmeik buzgóbb teljesítésére képesítendi. Beruházás,

simonia s ágyasság megszüntetésére, kiirtására fordította hát VII. Gergely minden működését s mint látni fogjuk, e küzdelmes téren mi véstől és hatalomtól sem engedte magát lefegyvereztetni, hanem oly bátran szembeszállt a viharokkal, mint senki egyéb a pápák közül.

VII. Gergely működését minden országra vonatkozólag külön ecseteljük, s azon országokkal kezdjük, hol legkevesebb ellenállásra talált, mint Spanyol- s Angolországban. Az események ugyan itt nem oly nevezetesekek, de azért érdeklik azokat, kik VII. Gergely pápaságát alaposan tanulmányozni akarják. *Spanyolhon* ezen korban is igen jó hajlammal viseltetett a római szék iránt, s úgy szólván, a katholika egységhez szilárd ragaszkodásának köszönheti ellenei fölötti fényes diadalait. Ezen korban Spanyolhon bajaiból egészen felüdült, s új katholikus országok keletkeztek. Sancho aragoniai és Alfonz kastiliai királyok nagy földterületeket hódítottak meg, s így II. Sándor pápa alatt szép királyságok képződtek. De a legszebb tartományok még a mórokat uralták, melyek meghódítása nem csekély feladat volt. VII. Gergelynek minden ezen országra vonatkozó kívánságai beteljesedtek. Így souverain-joga elismertetett, az egyházfegyelem helyreállítatott, a papság, mely különben is nem volt annyira elsüllyedve, mint egyéb országokban, erényesebbé tétetett, a goth vagy mozarab szerkönyv helyett a római fogadtatott el, Alfonz király elbocsátotta nejét, kit a vérrokonságai tekintet nélkül vett el. Végre egyházi büntetésseli fenyegetés által Raymond-nak két fiát, a barcellonai grófokat, egymással kibékitette, kik atyjok halála után ennek atyai öröksége fölött harcoltak. Spanyolhonban legnagyobb előnyére a pápa minden vállalatait siker koronázta. Mert a hit- s fegyelemre nézve egyik levén, s a kereszténység központjához szorosan ragaszkodván, erősen állottak a közös ellenség ellen, s így a spanyol nemzetet mintegy elkészítették ama diadalra, mely azt oly híressé tette.

Nem kevésbbé szerencsés volt VII. Gergely *Angolhonban* is, mint ezen ország történelme mutatja. Angolhon, mely hitét a pápának köszönte, első hitküldéreit ezektől nyerte, s általok vezetettet a polgárisodásra, sz. Péter székével bensőleg egyesülve volt. A tizedik században az angol egyház is tétlenségben szenvedett, s a pap-

ság minden tekintélyét és befolyását elvesztette. — De ugyanezen század közepe felé egy hatalmas ujitó lépett fel, ki ép oly szilárd jellemű volt, mint VII. Gergely. Szt. Dunstan a papságot kötelmeire visszavezette s hazája jóléteért magát egészen feláldozta. Azonban utódja sem erényeit, sem erélyét nem örökölvén, a papság ismét tétlenségbe sülyedett, s a kor bűneinek engedé át magát. De midőn Vilmos, a normánn, az országot meghódította, mindenütt a legjobb rend kezdé ismét buzgó törekvései folytán uralkodni. Egy pillanatig sem késett a papságot fegyelemre szoktatni. És mivel ő bűnökbe sülyedt s tudatlan papokat talált, Normandiából alkalmas egyházi férfiakat hívott meg a tekintélyesb állomások- s javadalmakra. És meg kell vallani, hogy Vilmos 56 évi kormányja alatt kisem jutott simonia által egyházi méltóságokra, s ő a választásoknál az érdem- és képességre tekintett. Így Stiegand leköszönése után az erény-, érdem- s ismeretdus Lanfrancot, ki ekkor Caenban szt. István apátja volt, emelte 1070-ben a canterbury-i székre. Lanfrancnak e méltóságrai kinevezése nagy jótétemény volt Angolhonra nézve; mert ő egy második Dunstan volt. — Mint főnebb láttuk, II. Sándor pápa nagy kitüntetéssel fogadta őt Rómában s angolhoni apostoli helyettesévé kinevezte. A király pedig bizalmával tisztelte meg és teljhatalommal látta el. Ezen kedvező körülményektől és saját buzgalmtól is indittatva, a papságot fegyelemre szoktatta, s a tudományok elsajátítására szép sikerrel elkészítette. Szóval: oly xirágzóvá emelte Lanfrank az angol egyházat, hogy VII. Gergelynek itt nem maradt egyéb hátra, mint buzdítani továbbra is Lanfrancot s megdicsérni őt a királylyal együtt szent törekvéseikért. És ezt mindjárt pápasága elején meg is tette. A királynak, királynőnek s Lanfrancnak is irt. Ezen utóbbit a többi közt kitartásra inti, s ajánlja neki a visszaélések elnyomását. Különösen Skóthonra irányozza figyelmét, hol nemcsak elhagyják az asszonyokat, hanem el is adják. Azért kéri Lanfrancot, hogy e barbár szokást mindenütt egész hatalmával elnyomni törekedjék.

1074-dikben Britannia minden püspökeinek s apátjainak irt, felhiván őket, hogy az egyház kánonait figyelemre méltassák, s a papi házasságok ellen minden erejökkel küzdjenek. Az ellenkezőket neki feljelentsék, hogy az egyház büntetéseivel megfenyithesse. Val-

jon az angol püspökök jelen voltak-e amaz 1075-ki nagy zsinaton, melyen VII. Gergely a fejedelmeknek eltiltotta a beruházást, s a papi házasságok ellen szigorú határozatokat állapított meg, nem tudjuk, csak annyi bizonyos, hogy Londonban és Winchesterben zsinatokat tartottak, melyeken Lanfranc érsek elnökölt. Az első zsinat megújította a simonia elleni kánonokat, s különféle babonás szokásokat eltiltott. A második pedig a coelibatussal foglalkozott, s VII. Gergely szigorú fellépése folytán a nős papok kénytelenek voltak nejeiket elbocsátani. Általában véve ezen pápának az angol pap-ság javítását célzó törekvéseit a király hatalmasan támogatta. Miért Vilmosnak forró köszönetet mondott s vele barátságos érintkezésben volt.

Ezen jó egyetértést azonban nemsokára maga a király dúlta szét. Vilmos, Angolhon souverain ura s természeténél fogva uralogni vágyó, az egyház jogait igen érzékenyen kezdé megtámadni, s azt gallicán s Josephinismus-féle szervezettel akará boldogítani, habár ily keserves boldogságot kivüle ki sem óhajtott. Ugyanis kijelenté: 1) hogy a püspökök az ő engedélye nélkül Rómába nem mehetnek, és oda követeket nem küldhetnek; 2) mi Rómából jövő határozat sem hirdethet ki az ő láttamozása nélkül; 3) nemzeti vagy tartományi zsinatok az ő jóváhagyása nélkül mi érvénnyel sem birnak; 4) a korona szolgálatában állókat üldözni vagy kiközösíteni nem szabad a vétség előleges megvizsgálása előtt. VII. Gergely az egyház szabadsága- s jogainak megtámadása miatt Lanfracnál panaszkodott; de ez mitsem tehetett. Különösen keserge az első pont miatt, mert ő a püspökökkel szeretett értekezni, s közölni velök ama tüzet, mely őt emésztette. Azért Hubert kardinált igen fontos közleménnyel követi minőségben a királyhoz küldötte, kinek válaszából a szóbeli megbízás kitünik. VII. Gergely a három év óta elmaradott adónak beszolgáltatását s a hűségi eskünek letételét kívánta Vilmostól. Ezen utóbbi a kívánság első pontját teljesítette, de az utóbbit, tudniillik a hűségi eskü letételét, határozottan megtagadá, mivel mint mondá, ezt sem ő, sem elődei nem ígérték s nem is tették le.

VII. Gergely követelése jogos volt. Ugyanis tény, hogy mielőtt Vilmos Angolhonba ment volna, jogát II. Sándor vizsgálata alá

vetette, ki azt törvényesnek találván, az apostoli szék helyeslésének kijelentéseül ezen pápa, egy zászlót küldött Vilmosnak. Egy normandiai korrajz szerint ekkor a király egyszersmint megígérte, hogy Angolországot csak az Isten és sz. Péter kezeiből fogadja el, s csak ezek helyettesének tekinti magát. Vilmos király tehát sz. Péter vazalljának tekintvén magát, adott ígéretének teljesítésére jogosan hivatott fel VII. Gergely által. Vilmos Angolhon meghódítására az apostoli szék támogatását nagyönis igénybe vette; de annak birtokába jutván, könnyen nélkülözhetette a római szék gyámolítását, s azért ígéretét eltagadva nem tette le a hűségi esküt. Ezt nem is követelte tovább VII. Gergely, hanem követte által kiközösítéssel fenyegette a hazug királyt, ha a püspököknek Rómávali szabad közlekedését tovább is akadályozza. A legközelebbi zsinatra minden érsekségből legalább is két püspököt kívánt. Mint látszik, a király teljesítette a pápa ezen kívánságát, mert az nem panaszkodik többé Vilmos fölött, ki VII. Gergelylyel mindvégig levelezési viszonyban volt, s őt annyira tisztelte, hogy később Guitbert ellenpápának megtagadta a követküldést.

Ez VII. Gergelynek működése Angol- s Spanyolországra nézve; a viszonyok nem lévén viharosak, békésen rendeztetek el. A pápa a visszaélések kiirtásában nem talált ellenkezésre, mint Francia- és Németországban. De lássuk előbb az *afrikai s keleti egyházakra* vonatkozó tevékenységét. Az egyháztudósokról oly híres s egykor virágzó afrikai egyház igen szomorú helyzetben volt. Mig egykor 466 püspököt gyűjtött egybe a karthágói zsinatra, 1053-dik évben már csak öt püspököt számlált s ezek sem voltak egyetértésben, hanem elsőségre törekedtek. Carthago, hol a primási szék állott, elpusztittatván, az engubiumi püspök bitorolta a primási joghatóságot, állítván, hogy a primási szék Carthagoval együtt a romok alá temettetett. Hasonló okoskodás tette rabszolgákká a konstantinápolyi patriarchákat, kik a joghatóság fokozatát szintén a városoktól mérték. Tamás, carthagói érsek, s János meg Péter püspökök IX. Leohoz fordultak a primatus fölötti vitával s eldöntésért esedeztek. A pápa egy levelében, mely a keleti egyházak szomorú állapota fölötti mély fájdalmat lehell, a carthagói érsek részére döntötte el a vitát, s kijelenté, hogy bár a primási város romok alá temettetett is,

azért az engubiumi püspöknek nincs joga zsinatot hívni egybe, s egy püspök fölött a carthagói primás beleegyezése nélkül itélni, s hozzáteszi azután záradékkal, hogy az apostoli szék jóváhagyása nélkül egy püspök fölött sem lehet eldöntő ítéletet hozni. IX. Leo minden alkalmat felhasznált, hogy az afrikai püspökökbe szegény egyházaik iránti gyöngéd gondoskodást lehelljen; de ahelyett, hogy azok erősültek volna, mindig gyöngébeikké lőnek annyira; hogy VII. Gergely pápai trónra léptekor már csak egy, a carthagói püspök létezett, és ez is nem jó egyetértésben állott az uralkodóval, papsággal és néppel. Papjai és a nép által a muhamedán királynál bevádoltattott, hogy méltatlanokat nem akar fölszentelni. Miért a király parancsára ruháitól megfosztatott s botütésekkel illetetett.

Erről VII. Gergely értesülvén, részvételre indult. De mit tehetett ő? A muzulmán uralkodót intés vagy megfeddés által csak elkeseríthette volna. Annyit tett hát, mennyit a körülmények engedtek. Irt az érseknek, vigasztalta s megdicsérte erélyét, hogy inkább szenvedett gyötrelmeket és kinokat, mintsem a szent kánonok ellen cselekedett volna. Inti azután, hogy a szentek dicső példáit követve, a kor gyötrelmei s szenvedései által ne engedje magát elcsüggesztetni, mert azok a reánk váró jutalommal nem hasonlítottathatnak egybe. Kéri az érseket, hogy őt az egyházzal tovább is körülményesen tudósítsa, és óhajtja, hogy a viharok által látogatott afrikai egyház minél előbb az Isten irgalmának örvendjen. Egyszersmind komoly szemrehányásokat intéz a papsághoz és néphez az érsek iránt tanusított gonosz viseletökért; könyvek közt inti őket a béke helyreállítására, hibájoknak igaz töredelem általi jóvátételére. Eilenkező esetben szent Péter s az ő átkával fenyegeti őket.

VII. Gergely azonban nem vesztette el minden reményét az afrikai egyházra nézve. A keleti Mauritániának Setif nevű tartományában volt egy *Hippó* nevű város, melyet azonban jól kell megkülönböztetni attól, mely Numidiában feküdt és szt. Ágoston által örök hirre emeltetett. Ezen városban még szép számu keresztények találtak, kiket *Annasir* saracen király kedvelt. Ezek főpásztorukul *Servandus* nevű áldozárt választották; de a püspökké-szentelés nagyon nehéz volt, mert akkor már egész Afrikában csak egy, a carthagói püspök létezett. Azonban maga a király elősegítette az

ügyet. O ugyanis Servandust egy levéllel s több ajándékokkal Rómába küldötte, melyek közt egy legjobban megtetszett VII. Gergelynek. A király t. i. számos Afrikában időzött keresztény foglyokat küldött vissza. A pápa nem késett a mauritaniai király kérelmét teljesíteni; Servandust püspökké szentelte s egy köszönő levéllel visszaküldötte a királyhoz. Ezen utóbbihoz egyszersmind ez alkalommal követeket is intézett, az emir szeretetébe ajánlá őket, meghagyván nekik, hogy Annasirt a keresztények iránti hangulatban szilárdítsák s alattomban puhatolnák ki, nem lehetne-e őt szintén a keresztény hitre téríteni. A hippói papságnak és népnek is irt a pápa, melyben az általok választott püspök felszentelését jelenti, s inti őket, hogy az iránt engedelmességgel és gyermeki szeretettel viseltessenek; tiszta életet kövessenek, összetartsanak, s általában úgy viseljék magukat, hogy a saracenok a keresztényelmet becsülni tanulják, és ez által annak elfogadására indíttassanak. „Szükséges, jegyzi meg a szent atya, hogy műveiteket látván, dicsőítsék az Atyát, ki mennyekben van.“

Nagy volt a buzgalom, melyet VII. Gergely ezen egyház iránt tanusított. Mivel ennek csak két püspöke volt, s a püspöki szenteléshez három főpásztor szükségeltetik, azért a carthagói püspököknek irt, hogy egy püspöki méltóságra alkalmas áldozárt szemeljen ki, s azt Rómába küldje felszentelés végett, hogy így e méltóság az afrikai egyházban tovább tenyésztessék s az Ur szőlőjébeni munka megkönnyíttessék.

Ez az utolsó pápai irat az afrikai egyházhoz; mert ezentul a Bullariumban többre akadni nem lehet. Mily eredménye lett VII. Gergely fáradoalmának, nem tudjuk. Küldött-e a carthagói primás alkalmas egyént, mint a pápa kívánta, s Annasir, ki 1092-ben mult ki, továbbá is pártfogolta-e a keresztényeket, mindezekről mi tudomással sem birunk. Az afrikai egyház történelme ettől fogva áthatatlan homályban tűnik el; azon időt sem tudjuk pontosan meghatározni, midőn egészen megszűnt. Hogy a tizenkettedik század elején (1114) még néhány templom létezett, a montecassinói bencésektől tudjuk, kik a tengeri rablók által Afrikába hurcoltattak. Valószínűleg az említett század közepe felé a türelmetlen almohadok által nyomatott el a keresztényelem, kik a profétának ezen szavait: „Küzdjetek a hitetlenekkel, míg a hamis egély ki nem irtatik; gyilkoljatok

le mindent, kitsem kiméljetez ; és ha őket vérfürdő által meggyengítették, igázzátok le a többi s vessétek adó alá“, betűszerinti értelemben vévén, mint Afrikának urai, az atlanti óceántól egész a tunisi királyságig üldözték a keresztényeket, leölvén mindazokat, kik Jézust megtagadni nem akarták. Csak kevesen menekülhettek meg, kik közül néhányan Spanyolhonba vették magukat, a többiek pedig sziklaüregekben s a rengetegekben rejtőztek el, hol azután papok s áldozat nélkül lassanként elhaltak. Ez volt az egykor oly virágzó afrikai egyháznak szomorú vége, melynek csaknem 600 püspöke vala hajdan s a mely VII. Gergely alatt utolsó buzditást nyert a pápák részéről. A hit világának kioltásával hosszú éj borult Afrikára, hova az Islamismussal a babona, rajongás és barbárság ismét visszatért. Az újabb időkben azonban, az evangelium jótékony világa ismét derengeni kezd ezen világgrészben, s a többszázados sötétséget szép sikerrel oszlatják naponkint a buzgó hitküldérek.

VII. Gergelynek az afrikai egyházra vonatkozó szép reménye nem marad teljesülés nélkül, ha a *konstantinápolyi trón* szilárdabban áll vala. De a császári jogar gyorsan szállt egy kézről a másikra. Mint egykor Romában, úgy Byzántban is a katonaság ragadta magához a császári koronát s kit ma császárrá emelt, azt holnap a trónról letaszítván, mást léptetett helyére. VII. Gergely rövid pápasága alatt három Dynastiát léptetett a katonaság a bizánci trónra. Ducas Mihály (Parapinake), kinek fia Guiscard Robert leányát vette nőül, 1071-től uralkodott. Folyton háboruszkodott a saracenokkal, kik csekély kivétellel egész Kisázsiaát hatalmukba kerítették, és gyakran egész Konstantinápoly kapujaig hatoltak, s minden utjokban állót legyilkoltak. Midőn Mihály császár arról értesült, hogy Hildebrand a pápai trónra lépett, azonnal érintkezésbe tette magát vele. Levelet irt VII. Gergelynek, melyet Tamás és Miklós bizalmas szerzetesek által küldött Rómába, kikre szóbeli közleményt is bízott a császár. Ez azonban nem jutott el hozzánk, hanem titok maradt. Azonban a követek váltogatása mutatja, hogy annak fontos dolgot kelle tartalmaznia. A pápa *Domínus* velencei patriarchát, ki az egész kereszténység, Róma és a görög birodalom körül érdemeket vívott ki magának, küldte Konstantinápolyba, hogy megtudakozza a császárt, vajon a szóbeli titkos közlemény csakugyan tőle eredt-, abban meg-

maradt s azt kivinni akarja-e? Mint látszik, a válasz igenlőleg hangzott. Ámbár sem a római, sem a konstantinápolyi közleményt, melyet a követek szóval adtak elő, nem ismerjük, mégis VII. Gergely levelei és működése mutatják, hogy a szakadály megszüntetéséről s a hitetlenek elleni kereszteshadakról volt szó. Az előbbi ama levélből is kitűnik, melyet a pápa a császár részére a velencei patriarchának átadott.

VII. Gergely a keresztes-hadak ügyében először Vilmos bourgognei herczegnek irt, emlékeztetvén őt II. Sándornak adott ígéreteré, mely szerint az apostoli szék felhívására segélyt nyújtani tartozott. Azért kérte őt, hogy seregével Olaszthonban teremjen, és a st.-aegidíusi grófot meg egyéb nagyokat, kik szintily kötelezettségben állanak az apostoli szék iránt, fegyverre szállítsa. Világosan megjegyzi a pápa, hogy itt nem a normannok és keresztények vérének öntéséről van szó, hanem Konstantinápoly, s a görög császárságnak a saracenok igája alóli felszabadításáról. E levél 1074 diki februárban iratott. Márcziusban az egész kereszténységhez körlevelet intézett, melyben igen meghatóan ecseteli a keleti keresztények szomorú helyzetét, és felhívja a hiveket, hogy azok segítségére siessenek. VII. Gergely Europa két legharczosabb nemzetéhez a németekhez és francziákhoz is fordult. Megjegyzi, hogy már nem ismeretlen előttök a keleti keresztények felszabadítására vonatkozó terve. Felhívja őket sz. Péter nevében, hogy, ha Jézus hiveit védelmezni akarják, Olaszthonban egyesítsék seregeiket, hogy velők keletre vonulhason, a szent had vállalatát megnyitandó. És az ebben részt veendőknak, mint az Isten egyháza méltó fiainak, fáradaimaikért örök jutalmakat ígért.

Sokan, köztük Voigt is, ki VII. Gergely történelmét a legszorgalmasabban tanulmányozta, állitják, hogy ezen nagy pápa felhívását nem igen követték. Azonban a pápa levelei épen ellenkezőt bizonyítanak. Ugyanis az ő egész Európában viszhangozó hatalmas szavára 50,000 harczos iratta be magát a szent-hadra, és csak a jeladást várták az indulásra. Maga Gergely akart élökre állani, de nem azért, hogy a hadsereg fölött parancsnokoljon, hanem, hogy az egyház ügyeit keleten rendezze, a szakadár görögöket s az eretnek örményeket az egyház közösségébe felvegye. A kereszteshad tehát

elhatározva, s hirdetve volt. Megkezdették az óriási vállalatot, melynek eredményét egész horderejében belátni nem lehetett VII. Gergelynek első és legfőbb célja vallási volt. Ő a keleti birodalmat és Jeruzsálemet felszabadítani, a szakadálnak véget vetni, a népeket a szent-székekkel egyesíteni, és a régi egyeséget, mely egykor a keleti és nyugati egyházakat egybekapcsolá és szilárdítá, akará ismét visszaállítani. Kétségkívül még oly célja is volt VII. Gergelynek, melyet leveleiben nem akart nyilvánítani. Ezt azonban utódjai épen nem titkolták el. Ők ugyanis a keresztes-hadakkal oda is céloztak, hogy a fejedelmek és nagyok rendetlen szenvedélyei elnyomassanak, a lomhaság- és tudatlanságból egy nemes tevékenység terére vezetessenek, a nyugati folytonos beharczok és mindenféle a közművelődést gátló egyetlenkedések elháríttassanak. És e cél is a mily nemes, ép oly méltó VII. Gergelyre; mert az inkább vallási, mint politikai volt.

Azonban, mint már fentebb láttuk, a keresztes-hadak eszméje nem ezen egyházfő-, hanem II. Sylvestertől származik. VII. Gergely csak kifejleszté azt; ő Európa figyelmét a szent helyekre irányzá és azok felszabadítására a népeket hajlandókká tette. E gondolat sohasem hagyta őt el; de legyőzhetlen akadályok gátolák őt annak kivitelében. IV. Henrik mi nemes tette sem volt hajlandó; mit törődött ő Konstantinápolylyal és a szent-sírral? A szászokkali háboru egészen igénybe vette őt, és azért nem is válaszolt a pápa levelére. Maga VII. Gergely is az ügyek egész özöne által környeztetett, melyeket az 1074-diki zsinat határozataival ellenkezések idéztek elő. Másrészt meg a keresztes-had kevesbbé volt sürgös, minthogy Ducas Mihály tábornok a hitetlenek seregét visszaüzte. Később VII. Gergely kénytelen volt Henrikkel szakítani, Ducas Mihály trónjáról lerántatott, melyre az istentelen, házasságtörő Botaniates Nicephor emeltetett, kit VII. Gergely kénytelen volt egyházi átokkal sujtani. Egyébiránt mi hatása van az egyházi büntetésnek egy istentelen és szakadár uralkodóra? Guiscard Robert ellene nyomult seregével, de legszebb győzelmei közepette a halál által elragadtatott. Így halasztatott VII. Gergelynek ezen óriási terve boldogabb idökre.

De fordítsuk már figyelmünket keletről Európa éjszaki részére. VII Gergely korában az *éjszaki tartományok* szorosan csatlakoztak

az apostoli székhöz. A pápának csak szavát kelle hallatni, hogy az teljesedésbe menjen. A legtöbb uralkodó hálából hűbérnöki viszonyba lépett a római székkal. Az éjszaki országok összes papsága az apostoli helyettes, Adalbert brémai és hamburgi érsek, főnhatósága alatt állott, ki igen nagy tekintélyre vergődött. Éjszakon nem ismerték azon vétségeket, melyek Francia-, Olasz- s Némethont annyira beszennyezték, és azért VII. Gergelynek itt kevés teendője volt. — *Oroszhon* a szent-szék közvetlen védelme alatt állott. Demeter fia Rómába utazott, hogy a kegyelmet a pápától kinyerje, és meghallgatván, ezen a király nagy örömmre gerjedt. Ez által Oroszhon megszilárdult és VII. Gergely itt mi intézni valót sem talált többé. — *Norvégiában* III. Olaf (Olaus) uralkodott, ki békeszerető fejedelem lévén, alattvalóit földművelés-, iparüzlet-, kereskedelem-, s hasznos ismeretekre vezette. Nemesak ügyes államférfiu volt ő, hanem az egély emeléséhez is igen értett. Az egyháziak állapotán segített, s a lelkészeket meghatározott fizetéssel látta el, hogy magasztos hivatásuk teljesítésében anyagi gondok által ne akadályoztassanak. *Drontheimban* egy roppant székegyházat kezdett építeni s nagy gondot fordított arra, hogy a katholika isteni szolgálat mindenütt illő fénynyel tartassék. A rabszolgaságot eltörölte, s a szerzetesrendeknek kolostorokat állíttatott, hogy a tudományokat ápolják és terjeszszék. Mindezekért VII. Gergely a derék uralkodót csak dicsérhette. Mivel ennek országa Európa legvégsőbb határain feküdt, s a közlekedési utak nagyon nehezek voltak, azért a szent-*aty*a kérte a királyt, hogy országából nemes ifjakat küldjön Rómába, hogy itt az isteni törvényekben s tanokban kiképeztetvén, visszatértök után földieik közt a szent-szék jogait hirdethessék, s a szent egélyt egész tisztaságában taníthassák. Azután mint jó uralkodónak üdvös oktatásokat ad, melyek a nagy pápa bölcseségéről hangosan tanuskodnak.

Ugyanoly jámbor oktatást adott a *svéd királynak* is, kivel szintén meg volt elégedve. Egyszersmind kérte őt, hogy egy püspököt vagy más alkalmas papot küldjön Rómába, hogy így a királyságbani egyház állapotáról értesülhessen. Mi meg is történt. A küldött apostoli irattal s az egyházra vonatkozó szükséges utasításokkal tért vissza hazájába. — VII. Gergelynek tevékenysége a

dán egyházra is kiterjedt. Ezen országot a kilenczedik században sz. Ansgár térítette meg, s 1047-től, tehát 26 évig, egy nagy király által kormányoztatott. III. Suenon vallásos uralkodó volt, kinek közreműködésével brémai Adalbert ezen országban kilencz új püspökséget állított. VII. Gergely az apostoli székre lépven, teljesen megvolt elégedve a tehetségdus uralkodóval, és nagy tisztelettel viseltetett iránta. 1075-diki márcziusban kelt iratában üdvös tanácsokkal szolgál neki s a jóbani kítartásra buzdítja. Legöregebb fia *Harold*, ki csekélyebb tehetségű volt, követte őt a trónon. Ennek azonnal irt VII. Gergely, intvén őt, hogy atyja jó tulajdonaira törekedjék, de annak hibáit gondosan kerülje. „Ha az, írja a szent atya, a testiségnek nem adta volna át magát, a királyok mintája leendett s megérdemelte volna a szentek közé avatást.“ Komolyan inté őt, hogy népét jól kormányozza, az egélyt védelmezze, sz. Péterhez hű legyen, és atyjának lelki nyugalmaért imát meg alamizsnát áldozzon.

Harold négy évi kormánya után fivére IV. *Canut* lépett a trónra, ki mint az egyház szentje tiszteltetik. Mindjárt uralkodása elején utasítások- és tanácsokért folyamodott VII. Gergelyhez. A szent-anya örömet engedett e kérelemnek. Atyja szép példáira figyelmezteté, igazságszeretetre s irgalomra inté, egyszersmind arra kéré, hogy ama barbár szokás, mely szerint a betegségek, rossz időjárás, és terméketlenség a papok hibáinak tulajdonittatnak, vagy azok miatt ártatlan asszonyok büntettetnek, országában elnyomassék. Azután kéré még, hogy alkalmas férfiakat küldjön Rómába, hogy ezek által a nemzet erkölceiről értesülvén, az apostoli széktől szükséges utasítások- és pásztori-irattal ellátva térjenek vissza hazájokba. IV. *Canut* szent örömmel teljesítette mindenben a pápa kívánságát. A papságot szegény helyzetéből kiemelte, rendes fizetéssel ellátta, és tizedet hozott be. Ez azonban lázadásra szolgált alkalmul. Egy szolga által elárultatván, a templomban megöletett. Sirjánál több csodák történvén, utóbb a szentek közé avattatott.

VII. Gergelynek inkább politikai mint vallási működése *hazánkra* is kiterjedt. Magyarországot sz. István, mint főnebb láttuk, az apostoli székhely oltalma alá helyezte. Ez által azonban a király mitsem vesztett, sőt oly kiváltsággal láttatott el, milyennel egy fejedelem sem bír. Tudnillik ünnepélyes alkalmakkor keresztet vitethet

maga előtt s a magyar egyház ügyeit mint pápai helyettes rendezheti. Ezen kiváltságot *Zsigmond* császár 1415-ben a constanzi zsinaton megerősítette, és maig is gyakorolja azt a magyar király. A megbukott *Salamon* király a haza függetlenségének elárulásával is elakarta ismét a trónt foglalni. Ugyanis Magyarországot IV. Henriknek császári jogara alá vetni ígérkezett, ha őt a trónra ismét felvetni akarná. Midőn *Salamon* a császár katonái által célját nem érthette, szintén a pápához fordult. De ezen utóbbi leszidta őt, mint *Horváth Mihály* megjegyzi, hogy hűbérül merészelte Henriknek felajánlani az országot, melyhez ugymond, mióta azt *István* király sz. Péter őtalma alá vetette, az apostoli székeknek van fenhatósági joga. *Géza* is VII. Gergely pártfogásáért esedezvén, oly kegyességet tanúsított hozzá intézett leveleiben a szent-atya, hogy azok által felbátorítva érezte magát a szerény férfit a királyi méltóság elfogadására, és miután *Salamon* az ország függetlenségének elárulása miatt a közvélemény által is trónvesztettnek nyilvánított, I. *Géza* 1075-ben királylyá koronáztatott. VII. Gergely azon feltét alatt ismerte őt el királynak, ha a szent-szék jogait védelmezendi. A szent-atya azon is működött, hogy *Salamon* és *Gézát* egymás közt kiengesztelje. A német császárok a római birodalom örökösének tekintvén magukat, az egész Nyugatra igényt tartottak. Azért a magyar királyságot is a nyugati birodalom egyik tartományának nézték, és minden alkalmat megragádtak a szemeik előtt lebegett cél elérésére. Így avatkozott III. Henrik császár Péter és I. András, IV. Henrik pedig *Salamon* és I. *Géza* idejében Magyarország belügyeibe; de VII. Gergely véget vetett ezen illetéktelen beavatkozásoknak, emlékeztetvén *Gézát* kötelmeire, melyek szerint az ország függetlenségét a német birodalom ellen védelmezni s megóvni tartozik. *)

*) VII. Gergely 1075-ben I. *Géza* királynak így irt: „Notum autem tibi esse credimus, Regnum Hungariae sicut alia nobilissima Regna, in propriae libertatis statu esse debere. — nec ulli alteri Regi subiici.“ — Egy másik levelében pedig írja, hogy *Salamont* *Gézával* ki fogja békíteni: „Ut sic fiat — ugymond — in pace nobilissimum Regnum Hungariae, quod hactenus per se principaliter viguit, ut rex non fiat ibi regulus.“

I. Géza halála után fivére sz. *László* (1077—1095) lépett a trónra, ki nemzetének dicsősége s minden keresztény erények példányképe volt. Ő az egyházat védelmezte, az apostoli szék iránt tisztelettel viseltetett. Miért az egyház feje őt dicséretekkel halmozta el, és inté, hogy a jóban állhatatos legyen, a római székkal jó egyetértésben éljen és mindenkinek lelkiismeretesen kiszolgáltassa az igazságot. *László* mindjárt trónra léptekor követet küldött a pápához, tudtára adván, „hogy ő a szent-széknek, mint egyházi hatalomnak, s a pápa ő szentségének, mint lelki atyjának egész szívből, fiuilag kész engedelmeskedni.“ E nyilatkozattal VII. *Gergely* nem elégedett meg, s június 9-kén kelt levelében *Nehemiás* esztergomi érseknek meghagyja, hogy a királyt az apostoli szék iránti kötelezettségét illetőleg bővebb nyilatkozatra figyelmeztesse. Erről azonban *László* az egyház iránti buzgalma mellett sem akart tudni, és sem követet, sem nyilatkozatot nem küldött Rómába a szent-szék fenhatóságának elismerése iránt, bár őt VII. *Gergely* az 1079-diki évben hozzá intézett levelében ezért újra sürgette. A szent-atya a magyar püspökök és saját követei által is értesülván, hogy itt nem egy IV. *Henrikkel*, hanem oly férfival van dolga, ki az egyház iránti buzgó ragaszkodása mellett a legjelesb királyok egyike, nem háborgatta őt többé követelésével. VII. *Gergely* új jelét adá figyelmenek és gondoskodásának a magyar egyház s haza iránt, midőn hazánk első királyát és *Imre* fiát egy római zsinaton a szentek sorába igtatta, s rendelte, hogy tetemeik sz. *Gellért* püspökével együtt fölemeltetvén, nyilvános tiszteletre kitétessenek. Ez 1083-k. aug. 20-kán fényes ünnepélyességgel történt meg.

Csehországgal kellemetlen érintkezése volt a nagy pápának. *Wratislaw* herczeg ugyan engedelmes fia volt az apostoli egyháznak, de fivére *Jaromir*, ki minden hivatás nélkül lépett az egyházi pályára, sok keserőséget okozott VII. *Gergelynek*. A prágai szék 1067-ben *Severus* halálával megürülván, arra *Wratislaw* a tudós és jámbor szász *Lanzót* akarta emelni. De *Jaromir*, ki akkor *Lengyelhonban* mint katona szolgált, hazájába visszatérvén, a többi testvérei és a nemesek által kivitte, hogy a herczeg őt nevezte ki a prágai székre. Püspökké szenteltetvén, birvágýból az olmtüzi püspökséget elnyomni és saját joghatósága alá vetni akarta. Az olmtüzi püspök ezen erő-

szakoskodást II. Sándor pápának tudtul adta, ki az előbbinek javára döntötte el az ügyet. Minthogy Jaromir czélját nem érhette, Olmützbe vette magát, bántalmazta a tisztas aggastyánt, és lemondásra akarta kényszeríteni. De a püspök erőlyesen tartotta magát. A herczeg Jaromir gonoszságáról értesülvén, az ügyet azonnal megírta Rómába, hogy a botránynak gátot vessen elébe. Két követ érkezett Prágába, kik Jaromirt megidézték, de meg nem jelent, azzal mentegetvén magát, hogy fölötte csak saját érseke a mainzi ítélhet. Erre a követek által felfüggesztetett, és az ezen ítéletet helybenhagyó herczeg a püspökség jövedelmeit elvonta tőle.

VII. Gergely két levelet irt Wratislawnak, melyekben köszönetét fejezi ki, hogy a herczeg követeit jól fogadta, inti őt, hogy a szent-székhöz állandóan hű maradjon, és testvérét jobb utra térítse. „Ha Jaromir nem engedelmeskedik, írja a szent-atyá, úgy megerősítjük a fölötte kimondott tilalmat, és szigorubban fogunk ellene fellépni, s megsemmisítésére az apostoli harag pallosát villogtatjuk, hogy ő s egyebek lássák, mily hatalommal bír az apostoli szék.“ Majd a prágai káptalan is Jaromir pártjához szegődött, s közösen tagadták a pápai követek jogát. A pápa ez ügyet saját ítélőszéke elé vonta, de Jaromir azzal mentegeté magát, hogy pénze nem lévén, Rómába nem mehet. Hogy minden kifogásnak, ürügy- s mentegetésnek eleje vétessek, VII. Gergely arra kéré a herczeget, hogy Jaromirnak a jövedelmet visszaadja, és őt az olmützi püspökkel, meg egyéb hivekkel Rómába küldje. Aközben a mainzi érsek biróul akarta magát felvetni, s mint metropolita az ügyet elintézni; de a pápa megtiltotta neki azon ügybe avatkozni, melyet ő az apostoli szék által akart eldöntetni. Jaromir végre Rómába ment, igaztalansága egy részét bevallotta, de tagadta, hogy az olmützi püspököt bántalmazta, és a római zsinat tekintélye alól magát kihuzta volna. A pápa megbocsátott neki, méltósága- és jogaiba visszahelyezte, és mivel az olmützi püspök nem jelent meg, az ügy végeldöntését a legközelebbi római zsinatra halasztotta. Végre fivére nagylelkűségébe ajánlá, a kit kért, hogy barátságát ne vonja meg tőle.

Jaromir azonban visszatérte után mindenről megfeledkezett, mit a pápának ígért, egy az olmützi püspökséghez tartozó jószágot és kastélyt elfoglalt, azt állítván, hogy erre a pápa őt felhatalmazta.

Azután a testvéréveli békét feldulta, s mindazokat kiközösítette, kik akaratának nem hódoltak. VII. Gergely ezekről értesülvén, azonnal irt Jaromirnak, s komoly szemrehányásokat tesz neki, hogy adott szavát megszegte, és hogy az olmützi püspököt megcsalhatta, még hazugsághoz is folyamodott; meghagyja, hogy az elfoglalt birtokot visszaadja, a kiközösítést csak érett megfontolás után a szent canonicus szellemében használja. Azután a legközelebbi római zsinatra (1075), Rómába idézi meg. Wratislaw hercegnek is irt, megkeresvén őt, hogy az igaztalanul elfoglalt birtok az ő közreműködése által a törvényes tulajdonosnak visszaadassék. Az olmützi püspöknek is irt, vigasztalja őt s Jaromirral együtt a legközelebbi zsinatra meghívja.

A két püspök meg is jelent a zsinatra, de igen nehéz volt őket egyességre birni. A vita alatti birtokot VII. Gergely két egyenlő részre osztván, rájuk bizta, hogy a legközelebbi tíz év alatt tetszés szerint egyik a másikat az általok meghatározandó pénzüsszeggel kielegitvén, a kielégítő az egész jószág birtokát nyerje. A pápa mindkettőt békére intette, s visszabocsátotta őket hazájokba. Wratislaw ezen ügyben egész hatalmát a szent-székre ruházta, és úgy tartotta magát, mint az egyház hű fiához illik. Később azonban Henrik pártjához szegődött át, kitől királyi czimet nyert, és ama nyugtalanságok közepette, melyek egész Németországot mozgásba hozták, arra kéré a pápát, hogy Csehországba követeket küldjön, és engedné meg, hogy az isteni-szolgalat a nép nyelvén tartathassék. A követek küldését megigérte VII. Gergely, de a kérelemnek említett más pontját határozottan megtagadta. Ez volt VII. Gergelynek működése Csehországra nézve. Ő itt sok nehézségre talált, de buzgalma mindaddig nem nyugodott, míg a surlódások ki nem egyenlítették. Arról vádolják őt, hogy Jaromir ellenében nagy elnézést és kiméletet tanusított, mint ezt utolsó levelében maga is megvallja. De VII. Gergely kinek sem tudott ellenállni, ha tőle bocsánatot kértek. Mihelyt valaki a bánat jeleit mutatta, ő azonnal le volt fegyverezve. Követeinek elég alkalmok volt őt arra figyelmeztetni, hogy kegyessége határtalan és elnézése tulzó. Igen, azon történészek, kik VII. Gergelyt nyers, hajthatlan s kérlelhetlen szigorral fegyvereztetnek

festik, csak azt árulják el, hogy ezen pápa életét és leveleit nem tanulmányozták.

Lengyelországban egy nagyszerű botrány, vagy inkább vétség merült fel, mely a pápát szigorú fellépésre hangolta. I. Kázmért a trónon legöregebb fia II. Boleszláv követte, ki eleinte dicsően uralkodott, s 1075-ben a pápának dús ajándékokat küldött. Ezekért a szent-anya forró köszönetet mondott és Boleszláv kívánsága szerint az egyházi ügyek rendezésére követeket küldött. Ajánlá egyszersmind hogy az oroszoktól elrabolt pénzt azoknak visszaadja s országukat ne háborgassa. Jó tanácsokkal is szolgált neki, emlékeztetve e földi élet mulandóságára s inté, hogy az örök életre megmaradó kincseket gyűjtsön. Azonban Boleszláv a leggyalázatosb kicsapongásra és oly kegyetlenkedésre adta magát, hogy a történelem a „kegyetlen“ melléknévvel bélyegezte őt meg. Ki sem mert előtte szólani, csak a jámbor és erélyes Szaniszló krakói püspök bátorkodott őt szent hivatásánál fogva megfeddeni. És midőn ez nem használt, Boleszlávot kiközösítette. Miután a vad uralkodó hasztalan keresett oly embert, ki az erényes püspököt megölte volna, ő maga az oltár zsámolyánál 1079-diki majus 8-kán Szaniszlót meggyilkolta s tetemeit a népdühnek adta át, melynél fogva azok iszonyuan megcsónkítottak. De VII. Gergely nem az a pápa volt, ki egy püspök meggyilkolását közönyesen nézte volna. Ezen borzasztó büntetről értesülvén, egybegyűjté a kardinálokat és elhatároza, hogy az egélyt, erkölcsiséget s az emberiséget megsértőn magát megboszulja. A királyi gyilkost egyházi átokkal sújtotta, alattvalóit az irántai hűségtől feloldozta, és Lengyelországtól a királyi méltóságot elvonta. Egyszersmint, mint Horváth Mihály történészünk írja, az isteni szolgálatot ez országban mindaddig betiltotta VII. Gergely, míg a kiátkozott gyilkost maga a nép el nem űzi kebeléből. Boleszláv egy ideig dacolt az egyházi átokkal; de 1080-ban annyira elágazott az élete ellen szőtt összeszküvés, hogy végre kénytelennek látta magát *Mesko* fiával együtt magyar földre menekülni. László a legszívesb vendégszeretettel fogadta a rokont és unokatestvért; ki azonban, némelyek szerint bánatában, mások szerint betegség következtében, megörlvén, a következő évben önmaga vetett véget életének, Lászlóra bízván kiskorú fia neveltetését. A jeles fiu érdekében következő évben

hadjáratot is intézett a király Lengyelhonba. Miután Krakót három napi vivás után bevette, a lengyelek a kruszviczei kerületet engedték át László pártfogoltjának. Azonban Mesko herceg nemso-kára, mint mondják, mérgezés folytán meghalálozott. Boleszláv utó-dai nem merték a királyi ezimet használni, és sok időn át csak her-czegeknek neveztettek. Miután VII. Gergely László erélyéről és önállásáról eléggé meggyőződött, s érezte, hogy itt a magáéhoz hasonló jellemre akadt, hallgatással tűrte, hogy László az egyházból ki-átkozott s népétől elűzött Boleszlávot vendégszeretőleg befogadta.

VII. Gergely mindjárt pápasága elején *Olaszhon déli részére* is irányozá tevékenységét, s mivel úgy vélé, hogy levelek és kö-vetek által az ügyeket nem rendezheti el, ő maga utazott ide, hogy a herceget szorosabb viszonyba hozza az apostoli székkal és a nor-mannok dühét csillapítsa. Előbb azonban *Montecassinót*, mely ek-kor legszebben virágzott, annyi vihar eltűrése után, látogatta meg, hogy itt magát kissé kinyugodván, tanácsot s erőt merítsen a kor bünei elleni küzdelemre. Ekkor a híres *Desiderius*, ki a beneventi hercegi családhoz tartozott s II. Miklós által a kardináli testületbe vétetett fel, volt e törzskolostornak apátja, kit VII. Gergely mint barátját s tanácsadóját, kinek mindjárt felemeltetésekor irt, most ma-gával vitt Beneventbe. Itt Landulf herceggel szerződésre lépett, mely szerint a herceg kijelenti, hogy, ha a római egyház-, a pápá-hoz vagy utódaihoz hűtelen leendne, valakinek a pápa akarata el-len beruházást adna, a beneventi területet csonkítaná, a hivek közül valakit bántalmazna, vagy megkárosítana úgy, hogy az apostoli szék előtt magát nem védelmezhetné, méltóságát azonnal elvesztett-nek tekinti. Ezen fontos vállalat keresztülvitele után Capuába vette magát. E városnak hercege ekkor I. *Richard*, Guiskard Róbert só-gora, volt, ki Capuát és Gaëtát hercegi czímmel mint hűbért II. Miklóstól nyerte. VII. Gergely a hűbéres hercegeket, kik minden hatalmukat a római széktől kapták, szilárd hűségre szorította, hogy neki minden körülmények közt segítségére legyenek, a római egy-házat Péter örökségének visszaállítása-, föntartásában és védelme-zésében támogassák, és vele a kor büneinek kiirtásában közremű-ködjenek.

A szent-atyá a normannok zavargásai miatt időzött annyi

ideig Capuában. Ugyanis Guiscard Róbert minél szerencsésb volt a hódításban, annál inkább megfélekezék a szent-szék iránti kötelességről, és nem dugá hüvelyébe hódító kardját mindaddig, míg a pápa által az első római zsinaton (1074.) ki nem közösítettett. A herczeg daczolni akart, de midőn látta, hogy VII. Gergely szövetségesei ellene támadnak, megrettent s követei által békés szándokáról tudósította az apostoli széket. Ezeket azonban nem bocsátotta maga elé a pápa. A következő zsinaton (1075.) VII. Gergely megújította a kiközösítést, mivel Róbert a salernói herczegséget elfoglalta, és II. *Gisolfot*, kinek nővérét nőül vette, elűzte. Gisolfal, az utolsó longobard herczeggel eltűnt e nép, mintán Albintól 507 évig létezett. Ki ne bámulná itt VII. Gergely nemesszivűségét? Ámbár az apostoli szék ezer erőszakoskodásokat és sérelmeket szenvedett e nemzet részéről, a nagy egyházfő mindezekről megfélekezve, a szerencsétlen herczeget kegyesen fogadta, s a római Campagna kormányzásával bizta meg.

Guiscard Róbert nagyravágyásától ösztönöztetve, azt kívánta, hogy a pápa az ő hódításait helybenhagyja. De ezt VII. Gergely nem teljesítette. A normannok legelkeseredettebb ellensége *Jordán* volt, ki szintén a normann herczegi családhoz tartozott. Ő a tartomány nagyjait nagybátyja ellen felizgatta, kik Róbert uralmát meguntván, azt több csatában megverték. Desiderius montecassinói kardinál-apát e vérengzéseket látván, közbelépett, és oly szerencsés volt, hogy közte és Róbert közt békeséget hozott létre. E szép siker Desideriust felbátorítván, Róbertet a pápával kibékíteni s Alsó-Olaszthonban a békét helyreállítani akarta. Azért Rómába vette magát, hogy a pápát kiegyezkedésre bírja. A körülmények Róbertre nézve igen kedvezők voltak, mert a pápa ekkor igen bonyolódott küzdelemben állott IV. Henrikkel, s attól tartott, hogy ezzel szövetezik Róbert. Egyszersmind azt kívánta a szent-atyá érdeke, hogy Déli-Olaszthonnal jó egyetértésben legyen. Róbert tette az első lépést, és követséget küldött, melyet a szent-atyá tisztelettel fogadott, és Aquinóba vette magát, hol Róbert herczeggel, ki térdelve kért bocsánatot, hosszasan értekezett. A vazall-esküt letévén, a szent-atyá Salerno, Amalphi s Fermio kivételével Déli Olaszhont neki hűbérbe adta. Az említett helyeket csak ideiglenesen nyerte azon remény-

ben, hogy ezekre vonatkozólag később történik meg az egyezkedés. Róbert Guiscard megtartotta esküjét s a normannok minden vállalatait siker koronázta. Mig Vilmos, a hódító, Angolhont hatalmába kerítette, fia *Tancred* azon tartományokat egyesítette jogara alatt, melyek a volt két sicíliai királyságot képezik. Védnöke a pápák leghatalmasbika volt. Ducas Mihály konstantinápolyi császárral békét kötött s ennek leányát a herczeg nőül vette. Ezen békekötés a működés és dicsőség új terét nyitotta meg előtte. A keleten oly gyakori forradalom *Nicephor*t a trónra emelvén, az előbbi császári család megbukott. *Nicephor* a pápa által kiközösített; Guiscard Róbert dics- és boszuvágytól ösztönöztetve, egy hatalmas hadjáratra indult. *Corfut* és *Durazzót* elfoglalta, *Bolgárhon* egy részét elpusztította s már a birodalom fővárosát fenyegette. Ekkor győzelmei közegette, a *Crescentius* várában körülvelt VII. Gergely, a szerződvény szerint segélyre hívta fel a herczeget, kinek államaiban épen egy lázadás volt kitörőben, Róbert seregét legöregebb fia *Boëmund*nak parancsnoksága alatt hagyván keleten, tengeren át majdnem egyedül visszatért, új csapatokat toborzott, és megbüntetvén a lázongókat, Rómának vette útját, hol IV. Henrik nem látta tanácsosnak őt bevárni, átlépte a falakat, kiszabadítá a pápát, megbünteté annak elleneit s a szent-atyát Salernóba vezette, hol minden veszélyen kívül volt. Azután Róbert visszatért keletre, hol a halál 1085-diki jul. 17-kén ép akkor ragadta őt el, midőn Konstantinápolyt ostrom alá venni akarta. Olaszthonban utódai 1188-ig uralkodtak.

Igy állította helyre VII. Gergely Déli-Olaszthonban a békét, s ezen ország északi részét megőrizte a normannok igájától. Az egyházi átalakítást illetőleg itt kevés teendője volt a nagy pápának, mert az már elődei alatt megtörtént, s Guiscard Róbert különben is nem az az uralkodó volt, ki az egyházbani visszaéléseket eltűrte volna.

Még Capuából *Sardinia szigetére* irányzá tekintetét a nagy pápa, mely sz. Péternek Nagy-Károly által adományozott régi örökségéhez tartozott, s azért erre vonatkozólag joggal követelte a souveraini főnhatóságot. Egy e sziget bíráihoz intézett levelében, melyet a Capuában általa fölszentelt tunisi érsek hozott magával e szigetre, hanyagságról vádolja elődeit; inti a *birókat*, hogy ezen

a római egyház iránti régi jogot megújtsák, azt mint anyjokat elismerjék, iránta elődeik példáit követve köteles tisztelettel viseltessenek. Azután a hazájok jólétét előmozdító törekvésekről szól s megjegyzi, hogy a tunisi érsektől megtudandják azt, mit az ő üdvök- és tiszteletökért tenni szándékozik. Tudtul adja, hogy követet is fog hozzájuk küldeni, kitől az ő nézeteit bővebben megértendik. VII. Gergely nem fejezi ki magát bővebben, de a további értekezletek mutatják, hogy azt kívánta, miszerint a római szék fönöségét elismervén, a hűségi esküt a bírák letegyék. Mint látszik, ezek különféle nehézségeket gördítettek a pápa kívánságának teljesítése elé. Egyikök, cagliari *Orsocco*, a dolog bővebb megvitatása végett Rómába szándékozott utazni, s megírta a pápának, hogy ez ügyben a többi bírákkal is előbb értekezni akar. Erre VII. Gergely kereken kimondá, hogy, ha egy év lefolyása alatt kielégítő választ nem kap, az apostoli szék tiszteletét és jogát tüstént érvényesíteni fogja. Az értekezletek további folyamát nem ismerjük. Valószínűleg ez ügyben kiméletesen járt el a pápa, mert csak két év múlva, 1080-ban, nyilatkoztatta magát Sardinia a szent-szék vazalljának. A papok a rómaiak szokása szerint szakállukat leborotválni tartoztak, mi ekkor a meghódolás jele volt. Corzica még ezelőtt (1077) elismerte az apostoli szék souverain-jogát.

Több, még az egyházi írók is kikelnek VII. Gergelynek Sardinia-ra vonatkozó igénye ellen, s egyéb hasonló esetekért megróják a nagy pápát. Az ily gáncoskodó írók nem veszik tekintetbe a korviszonyokat, s nem gondolnak a souverain-jog eredetére. Ha valahol, itt bizonyára igen jogos volt VII. Gergely követelése, mert Sardinia a szent-szék ősi birtoka volt. És az ily követeléseknél nem kell szem elől téveszteni ama célt, melyet a szent-atya a souveraini-jog elismerése által elérni akart. Ő nem törekedett ez által országokat hódítani, a fejedelmek szabadon kormányozhatták népeiket, ügyeikbe nem avatkozott, egyetlen jogukat sem támadta meg, hanem azért volt előtte oly fontos a vazall-eskü, mert így a souveraini-jog elismerésében hatalmas védelmezők- s közreműködőkre találván, a kor uralkodói bünei- és visszaéléseinek kiirtásán annál sikeresebben működhetett. És, mint fönnebb is megjegyeztük, e célra vonatkozott egyedül óriási tevékenysége. Ugyanezt levelei is hangosan

bizonyítják, melyek szerint világosan oda törekedett, hogy a főpásztorok szabad választása biztosíttatván, az egyház alkalmas főpásztorokat nyerjen, s azon püspököket, kik nem hű pásztoraik nyájainak, hanem az evangelium szerint azok ragadozó farkasai és gyilkosai, letenni lehessen, s olyanokat léptetni fel helyettök, kik szent erélylyel küzdenek a kor gonoszsága ellen s alárendeltjeiket a szent kánonok szellemében kormányozzák.

VII. Gergely Felső-Olaszthonban oly akadályokra talált, melyek buzgalmát majdnem fölülmulták. A Róma körüli hercegek és Lombardia nagyjai minden erényes és erélyes pápának és püspöknek esküdt ellenségei voltak, és kivált ezen hatalmas egyházfőt szigoráért egész lélekből gyűlölték. Egy ideig békében voltak, mert Guiscard Róbert büntetése és Mathild hercegnőnek hatalma fékentartotta őket; de az első alkalommal annál borzasztóbban tört ki dühök, minél tovább nyomták el gyűlöletüket. Nagy akadályt gördített a reformok elé a lombardiai papság is. A lombardok, mint barbár népség, mintegy 500 év előtt Alboin vezérok alatt települtek le Olaszthonban. A keresztény hit elfogadása után is megtartották nyers természetüket s rendetlenkedései hajlamukat. Az egyházi javadalmakra oly férfiakat szemeltek ki, kik a magasztos papi hivatalról mi fogalommal sem birtak. Azért papjaik és püspökeik tudatlannok, vadászok, simoniacusok, házasságtörők s minden egyéb bűnökbe merülve voltak. VII. Gergely itt csak fontolva és lassan haladhatott a kitűzött célhoz. A püspökökkel nem bánhatott úgy, ahogy szeretett volna, hanem, ha valamely szék üresedésbe jött, oda törekedett, hogy arra minden tekintetben jeles férfiú emeltessék. Ilyenkor az alkalmat használva intette a papságot és népet, hogy jó választásra törekedjenek. Gyakrabban követeket is küldött a helyszínére, hogy a választást az ő elnökletök alatt annál sikeresebben végezzék, mint ezt levelei is mutatják. És így VII. Gergely valami keveset itt is lendített, de az összes lombardiai papságot általában véve minden bölcsesége és kitartása mellett is nem sikerült a fegyelemre vezetni. A milánói székért ketten küzdöttek. A törvényesen választott Ottó elismertetett, s mihelyt VII. Gergely felemeltetéséről értesült, Rómába sietett és vetélytársa, Gottfried, ismét kiközösített. Miről VII. Gergely Lombardia összes papságát

és hiveit tudósította. Így jutott Ottó a király, papság és nép befolyása nélkül a milánói érseki székek birtokába. De mivel Gottfried pártja még tovább is ellenkezett, a szent-atya Capuából Herlembaldot az egyház jóléteérti állandó küzdelemre inti, s megjegyzi, hogy Beatrix és Mathild támogatására is számolhat. Miután a kegyes bánásmód nem használt, Theáld álpüspököt az öt felszentelőkkel együtt, valamint az azt támogatókat is kiközösítette. — VII. Gergelynek Olaszhonra vonatkozó működése hangosan bizonyítja, hogy a világi hatalomnak az egyházi ügyekben avatkozása, csak rosztat szokott eredményezni.

Azon ország, melyben a VII. Gergely korát jellemző legundokabb bűnök igen elhatalmasodtak, kétségkívül *Frankhon* volt; mert az itteni uralkodók az egyház érdekeivel mitsem törődve, egészen világi szellemű s az udvari léget kedvelő kegyenczeknek adományozták a püspöki székeket, sőt utóbb annyira vetemedtek, hogy a szó legszorosb értelmében áruba bocsáták az egyházi méltóságokat, s ezeket a legtöbbet ígérők nyerték. Ennélfogva a francia papság annyira süllyedt, hogy a végromlástól csak egy általános reform menthette meg. A papi házasságok napi renden voltak, és maga a roueni érsek is nyilvánosan megnősült, és a gondjaira bizott egyházak jövedelmeinek egy részét gyermekei nevelésére foglalta le. A leányok papatyjaiktól lelkészi állomásokat, vagy egyéb egyházi méltóságokat kaptak nászhozományul, s a zsiros javadalmak kedvéért azokat oly férfiak is nőül vették, kiknek az egyházi pályára mi tehetségök s hajlamok sem volt, és a papi hivatásról fogalommal sem bírtak. A minden kicsapongásokba süllyedt I. Fülöp király mindezeket nemcsak eltűrte, hanem még pártolta is, és annyira ment, hogy egy már előbb általa eladott püspöki méltóságot egy másiknak is oda ígérte. Midőn ezen utóbbi ezért nála panaszt omelt, így szólott hozzá: „Várákossal, míg amattól a pénzt megkapom, azután leteszem őt és te leszel a püspök!!“ Ez azután a keserves királyi papság! Az egyházat raformáló német pápák minden törekvése megghiúsult a francia egyházra nézve, mert a visszaéléseket védelmező király mögé menekült püspököket el nem érhatték.

VII. Gergely igen jól tudta, hogy a francia egyház legmélyebben süllyedett, s azért ama levélben, melyben a pápai trónra

lépését ezen ország királyával tudatja, bnrátságosan inti azt. I. Fülöp ekkor megígérte, hogy életét megjobbitja s az egyház ügyeibe nem fog többé avatkozni. Ezen válasz a szent-atyát kielégítette. De midőn a papság és nép által püspökké választott *Landrich* főszerpapot csak oly feltétel alatt engedte a király a maconi székre lépni, ha az a beruházásérti összeget lefizeti, ezen alkalmat megragadván a pápa, azonnal követet küldött I. Fülöphöz, s erélyesen inté őt a simonia kiirtására. Tudván, hogy *Roclen*, chalonsi püspök, a király bizalmát bírja, annak következő éles szavakat írta: *„Mindazon fegyelmek közt, kik az egyházakat birógyból eladják és meggyalázzák, egy sem üzte e roppant gonoszságot oly nagy mérvben, mint Fülöp. De ő erélyesen el van tökéelve az ily gonosz tettek megtámadása s gátlására . . . .* Az egyház romlását tovább nem tűrheti, hanem az engedetleneket sz. Péter és Pál tekintélyével szigoruan rendre utasítja. Mert vagy lemond a király a simoniáról, s alkalmas férfiakat enged a püspöki székre lépni, vagy ellenkező esetben az egyházi átok alá esnek. Ezek adassanak a király tudtára, a ki megintessék és rendre utasíttassék.“

Ugyanazon napon irt *Humbert* lyoni püspöknek is, hogy a király kegyérei tekintet nélkül a maconi püspökököt felszentelje, és ha *Landrich* vonakodnék székrét elfoglalni, erre őt egyházi szigorral kényszerítse. Így kelle a pápának fellépni a király ellen, ki Franciaország többi püspökeit, apátjait s papjait is a zsinati határozatok szigoru megtartására intette. De az egész országban ellenvetette magát a papság s Párisban egybegyülekeztek, nem hogy az egyház jóléte fölött tanakodjanak, hanem hogy egymást a pápa iránti engedetlenségben szilárdítsák. VII. Gergely határozatait elviselhetlenek, tehát észelleneseknek nyilváníták. Midőn *Gautier* (Walther) sz. Márton apátja Pontoiseban, a pápa védelmére szót emelt, az egész gyülekezet vad lármában tört ki, a szót megragadták, a teremből kivetették, a legiszonyubban bántalmazták, lepökdösték, arczul verték s a királyi palotába hurczolták! De mindezen gyalázások s bántalmak daczára is állhatatos maradt, s az igazságért szívesen tűrte a börtöni sanyaruságokat is, míg némely őt szerető nagyok szomoru helyzetéből kiszabadították.

Ezen maga nemében ritka botrányos jelenet a római zsinat (1074.) határozatainak kihirdetése után történt, melyek szerint a

simoniacus és nős papok fölött a letétel kimondatott. Midőn VII. Gergely a hatalmas ellenállásról értesült, elhatározta, hogy teljes erejével lép fel az ellenkezők megtörésére. Azért *Manasses* rheimsi, *Richer* sensi, *Richard* bourgesi érsekek, valamint *Advald* chartreai s a többi püspökökhöz egy igen nevezetes körlevelet intézett, melyben az egykor oly virágzó, dicső és hatalmas francia egyháznak roppant hanyatlását, az erkölcsök általános romlottságát meghatóan ecsetelvén, megjegyzi, hogy mindennek Fülöp az oka, ki nem méltó a királyi czimre, hanem inkább zsarnoknak nevezendő: mert egész életét szégyenteljes s gyalázatos tettekkel borítja el. A népet istentelen példáival féktelenné teszi, s nem elégli meg, hogy az egyházak kifosztása, házasságtörés, utczai rablás, eskütörés s mindenféle csallás által, melyekért őt gyakran megfedettük, az Isten haragját magára vonta, hanem, mit még a mesékben sem lehet hallani a királyokról, ő a messzeföldről érkezett kereskedőket, mint egy közönséges rabló, pénzeiktől megfosztotta; tehát az, kinek a törvényeket és jogokat védelmezni kellene, maga is rablásokat űz. Azután megroja a főpapokat, hogy a király romlottságának magukat ellen nem vetik, s iratát következő szavakkal zárja be: „*A legbensőbb fájdalom lepett meg, midőn tudomásomra esett, hogy ily híres ország s oly számdús népség egyetlen elvetemült embernek büne miatt romlása elé siet. Ezeket el nem hallgathattuk.*“

Hasonló tartamu levelet intézett a királyt illetőleg ugyanazon évi novemberben Vilmos poitiersi grófhhoz. De ép azon napokban, midőn oly szelid hangulatot mutató iratot küldött a német királynak, szerfölött megboszankodott Fülöpre. Mert *Manasses* rheimsi érsekhez bocsátott második levelében így szól: „Naponkint más panaszok jönnek tudomásunkra.“ *A királyt ragadozó farkasnak, istentelen zsarnoknak, Isten, egély s az egyház ellenségének nevezi.* Vilmos grófot kéri, hogy a királyt viselete megváltoztatására birni törekedjék. „Mert ha ez másképp meg nem történik, jegyzi meg a pápa, ő kénytelen lesz egy római zsinaton a királyt az egyházi közösségből kizárni, sőt az egyházi átkot sz. Péter oltáránál naponkint megújítani.“ Utóbb a francia egyház átalakítása egy külön római zsinaton tárgyalatott, mely alkalommal a király kiközösítésel fenyegettetett, ha a hozzá küldendő követeknek elégtételt nem

nyújt. Ugy látszik, hogy a király a követek szavaira hallgatott, és némileg megjobbitotta magát, mert az egyházi átalakítást legalább nyíltan nem ellenzette többé. Megengedte, hogy a bevádolt püspökök Rómába idéztessenek, és a bűnökben elmarasztaltak letétehesenek. És ezzel VII. Gergely megelégedett, mert ő a világi kormány ügyeivel nem törődött, hanem az egyháznak az államtól függetlensége és szabadságáért küzdött, hogy a papságot és ez által az emberiséget keresztényileg megújíthassa. Ezen czélt Franciaországban végre el is érte, és azért a király kiközösítése elmaradt, s ettől fogva mi szemrehányásokat sem tett neki a pápa.

VII. Gergely tudván, hogy IV. Henrik pártfogása alatt *Németthonban* is a simonia és ágyasságok nagyon elhatalmasodtak, sietett roppant szelleme nagy és győztes fegyvereit ezen uralkodó bűnök ellen villogtatni. Valóban igen siralmas volt a német egyház állapota is, a simonia tulajdonképeni első és főügynökei a király udvarában ragyogtak. Mint *Bumüller* megjegyzi, *„a püspökségek és apátságok dús jövedelmei oly férfiakat is édesgettek az egyházi pályára, kik a lelkiekben mi örömet sem voltak képesek találni. Különösen a nemes családok oda törekedtek, hogy legkisebb fiok ezen uton láttassék el: hogy így az ősi birtok eldarabolatlan maradjon; s az ily minden képesség nélküli apát s hivatástalan püspök inkább gondoskodott rokonairól, semmint a gondja alatti intézet- s egyházzal. Sőt igen gyakran megtörtént az is, hogy az ily furcsa apát, kolostori alattvalóit elűzte vagy csak, kevés egyént hagyott meg, s ezeket igen nyomorultan tartotta, hogy annál többet rakhasson zsebre. Legtöbbje az ily uraknak elfoglalá egyházi magas állását anélkül, hogy csak valamit tanult volna; az agarászat, vadászat s harczy foglalkozások teréről azonnal püspökké, apátokká öltöztek. Nem csuda, hogy az ily egyházi nagyok megszokott nemesi időtöltéseiket elébe tevék a napi szent foglalatosságoknak, melyekhez úgy sem értettek, s inkább gondoskodtak mulatságaikról, mint a lelkipásztorkodás fontos teendőiről, inkább időztek az udvar- és táborban, mint a templomokban, s ügyesebben kutatták a szarvas nyomait, s az agarak minőségét, mint a szent kánonok értelmét. A császár is a honfui érdemet, és a személye iránti ragaszkodást legdusabban s önmagára nézve legolcsóbban egyházi méltóságok- és javadalmakkal jutalmazta, mi tekintettel sem*

levén arra, valjon a jutalmazott bir-e oly képességgel, hogy állása teendőinek megfelelhet, vagy képzettség hiánya miatt csak a tudatlan és ügyetlen papok számát szaporitandja. A legnagyobb német uralkodók alatt sem hiányzottak példák, hogy képmutató kegyenczek s aljas-lelkű hízogdok emeltettek a legjövendemesb egyházi méltóságokra. A ki püspök vagy apát akart lenni, annak először az uralkodó hajlamát kellett megnyerni, s ezt csak az által érhető el, a ki már kegyelemben volt: de ezen út olyan is lehetett, hogy becsületes ember arra nem léphetett. Így volt ez különösen IV. Henrik alatt. Míg ő az önző brémai Adalbert gondjai s hatalmas befolyása alatt állott, az egyházi javadalmak után leledző egyének ezen büszke s kapzsi férfinak kényszerültek kedvet keresni; később pedig IV. Henrik kegyenczei s kéjhölgyei adományozták vagy igazabban mondva árulták a javadalmakat és méltóságokat, néha urok tudtával, néha anélkül.“ (I. 522.)

Ily szomorú levén, a német egyház állapota, VII. Gergely, kit Isten akkor adott egyházának, midőn az a legmélyebben süllyedt, midőn a romlottság a legfőbb fokra hágott, s a jámborok egy tevékeny s hatalmas pápáért esengtek buzgó imáikban, igen, e legnagyobb pápa az atya szeretete-, és az anya gyöngédségével kérte a királyt, hogy életét megváltoztatni s vele az egyház emelésében közreműködni kötelemének ismerje. VII. Gergely el volt mindjárt pápasága elején határozva szigoruan s egész hatalmával fellépni IV. Henrik ellen, ha az egyház iránti magatartásában tovább is megmaradna. De előbb szeretet-, kegyesség- és rábeszéléssel akarta a királyt jó útra vezetni. Gottfried toscanai s Rudolf sváb herczeghez intézett levelei is igazolják ezt. IV. Henrik a szászok és thüringiaiak által szorongattatván, az egyház fejének igen alázatosan irt és eddigi erkölcstelen élete fölötti bánatát is jelentette, s az apostoli szók iránt engedelmességet ígért. VII. Gergelyt ezen levél igen megörvendezteté, s azon vallomásra ösztönzé, hogy ily kedvességet s engedelmességet lehelő iratot Henriknek még egy előde sem irt a római pápáknak. De a jövő megmutatta, hogy mindez a király részéről csak puszta ígélet volt.

VII. Gergely terveirehivén 1074-ben Rómában egy nagy-szerű zsinatot tartott, melyre a számos olasz, lombardiai, német s spanyol püspökökön kívül Mathild markgrófnő és Azzo markgróf

is megjelentek. A számos határozatok közül kiemelendők a következők: I. Simonia által kisé nyerhet egyházi rendet, vagy javadalmat. II. Ki valamely egyház birtokába pénz által jutott, azt meg nem tarthatja, s kinek sem szabad valamely egyházi jogot venni vagy eladni. III. A magukat meg nem tartóztató egyházi férfiak az oltári mindennemű szolgálattól eltiltatnak. A papok nem nősülhetnek, s kik már ezt tették, nejeiket elbocsátani tartoznak, vagy ellenkező esetben letétetnek. Ki sem nyerhet jövőre valamely papi hivatalt, ki előbb a legszigorubb nőtlenségi fogadalmat ünnepélyesen le nem teszi. IV. A nép el ne fogadja oly papok szolgálatát, kik a zsinati határozatokat meg nem tartják. — Kik a szent-atyák tanai nyomán hozott végzéseket megszegik, azok az Isten haragjával fenytetnek, s kiuyilatkoztatá a zsinat, hogy a pápa nemcsak a püspököket, hanem ezek alattvalóit is kárhoztathatja, s hogy a pápának minden keresztény inkább tartozik engedelmeskedni, mint saját püspökének.

A nagy-fontosságu zsinat bezárása után VII. Gergely azonnal fényes követtséget küldött Némethonba a királyhoz, hogy annak támogatása folytán a zsinati határozatok minél előbb életbe léptetessenek. A követtség, mely Henrik ellen komolyan nyilatkozott ugyan, mégis az által kedvezően fogadtatott. Azért a pápa következő levelében örömet fejezi ki: „A legnagyobb örömmel értesültünk, hogy te követeinket kegyesen és szeretetteljesen fogtad, a kiknek eszközlésök folytán némely egyházi ügyek már is dicséretesen intéztettek el, és általok illő üdvözlés- s alázatos engedelmes-ségedről tudósittatunk. De egyszersmind, mint anyád Ágnes tudatja velünk, és a követek is bizonyítják, *hogy te ezentul a simonia eretnekségét, s az oly igen elharapódzott ágyaskodási metelyt egész hatalmaddal számüzni akarod birodalmadból*, ezen elhatározásod is szerfölötti örömré indított minket. Továbbá igen kedvesen vettük azt is, mit a mi leghivebb leányunk *Beatrix* markgrófnő, és ennek leánya *Mathild*, a ti bátorságtokról és őszinte szeretetökről irnak nekünk. De kérünk is téged legjelesb fiunk, és a legtisztább szeretettel intünk, *hogy minden dolgaidban oly tanácsadókat használj, kik nem a tiedet, hanem téged szeretnek, s a te jólétedet, nem saját hasznukat keresik*. A milánói egyház ügyét ugyan nem ugy intézted el, mint azt leve-

leidben nekünk ígérted. De a dolog majd csak menni fog. Azért arra kérlek és esedezem, hogy te az Isten iránti szeretet, s a sz. Péter iránti tisztelet által *az egyház jogait visszaállítsad, és megismerjed, hogy csak akkor viseled méltán a királyi hatalmat, ha uralmad minden erejével a királyok királyát, Krisztust, védelmezed és az ő egyházát megújítod.*“ Ezen s több levelek bizonyítják, hogy a pápa igen gyöngéden bánt a királylyal, csak hogy őt azon ultra vezesse, melyen minden alattvalóit igazán szerető királynak állani kell.

A pápa Némethonban egy zsinatot szeretett volna tartatni; de ezt hasztalan sürgették követei, mert a német püspökök s apátok határozott, makacs ellenkezésén minden zsinati törekvés meghiusult. Előre sejdíték ugyanis, hogy mi várna rájuk, miután majd mindnyájan simoniacusok voltak. Nekik a nagyszellemű pápa úgy tűnt fel, mint valóságos villámcsapás, mely perzsel, éget, tör és zúz, vagy mint egy roppant vészes felhő, melynek minden pontja megannyi rémül mutatkozik. Valamint *Párisban, ugy Némethonban is a római zsinat szigorú határozatai által nagyon elevenén tapintott papság a szó legundokabb értelmében fellázadt.* Többen úgy nyilatkoztak, hogy inkább eltűrrik az egyházi büntetést, semmint nejeiktől megváljanak. De VII. Gergely nyugodtan tekintett a viharba, és azt kitombolni engedte, s aközben dicső tervén tovább működött. Körleveleiben s egyéb irataiban megrója a püspököket hanyagságukért, és kiközösítéssel fenyegeti, ha a rájuk bizottakat haladéktalanul nem teljesítik. A legkomolyabban megfeddi Otto constanzi főpásztort, s egész apostoli tekintélyével meghagyja neki, hogy a legközelebbi római zsinatra megjelenjék s az ellenkezésért feleljen. Egyszersmind a constanzi hiveknek is írt, tudtukra adá, hogy *püspökjök az egyházi engedelmesség ellen vétkezett és lázadást támasztott: papjainak azt mondván, hogy kinek még neje nincs, az minél előbb nősüljön meg; mi a pápa határozott parancsával s sz. Péterrel ellenkezik.* Ha ő sz. Péterrel s az apostoli székkal tovább is daczol, úgy tagadjanak meg tőle minden tiszteletet és engedelmisséget. Az irántai eskütől mindenkinél feloldoz, megjegyvezvén, hogy az olyan iránt, ki az Isten és apostoli szék ellen fellázad, kisem tartozik többé engedelmisséget mutatni. *Siegfried* mainzi érsekkal tudatja, hogy benne nagyon megcsalódott, mert nem olyannak mutatja magát, mint azt tőle várta.

Azért bizalma iránta nagyon megcsökkent. A legközelebbi római zsinaton bővebben értekezik vele, melyre megjelenni el ne mulasztja. Ugyanazon időben *Hannó* cölni érseknek is meghagyja levelében, hogy *papjait a tiszta életre vezesse, mert e nélkül a többi erények sem kedvesek az Ur előtt.* Azonkívül nemcsak az omlítottak, hanem a legbefolyásosb hercegekhez is, mint *Rudolf* sváb és *Berthold* karinthiai hercegekhez, fordult azon kéréssel, hogy neki, az egyházat lealázó visszaélések kiirtására segédkezet nyújtani kegyeskedjenek.

VII. Gergely bár ismerte némethoni elleneinek nagy számát, mégis a másunnét jövő harcokat is rettenthetlen lélekkel fogadta. Így a főnebb említett római zsinaton a hatalmas Guiscard Robertet, ki a hűbéri esküt letenni nem akarta, kiközösítette, s azután a francia püspökök s apátok ellen lépett sorompóba, kik ellene hevesen kikeltek s rendeleteit, mint főnebb említettük, szerfölött szigorúknak s észelleneseknek nevezték. Spanyolhoni követei, az egyházi törvények érvényre emelésében nagy tevékenységet fejtettek ki. VII. Gergely lelkét mély fájdalommal tölték el azon zajos ellenkezések, melyekkel zsinati határozatai majd mindenütt fogadtattak. Ez barátja, Hugo clugnyi apáthoz intézett levelének ezen töredékéből is kitűnik: „Gyakran esedeztem, hogy vagy kiszólitana Jézus Krisztus ez életből, vagy engedné, hogy közös anyánk-, az egyháznak hasznára lehetnék. Végtelen fájdalom és mély gyász nehezodnek rám, hogy a keleti egyház az ellenség gonosz indulata folytán a katolika hittől elszakított; és ha nyugat-, dél- vagy éjszakra tekintek, *nem talállok püspököket, kik méltóságukat törvényesen nyerték volna, s a keresztény népet Krisztus szeretetével, nem pedig világi nagyravágással kormányoznák. A világi fejedelmek közt pedig egyet sem talállok, ki Isten dicséretét a magáénak, az igazságot a nyereségnek elébe tenné.* Azok, kik között én lakom, rómaiak, lombardok, és normannok, majd gonoszabbak mint a zsidók és pogányok. És ha magamat tekintem, saját cselekedeteim terhe alatt annyira görnyedezem, hogy alig marad reményem az üdvösségre, mint egyedül Jézus Krisztus érdemei által. Mert ha nem remélnék jobb életet s hasznot az egyházra nézve, Isten a tanum, hogy nem maradnék tovább Romában, hol már 20 évet voltam kénytelen tölteni. Azért a naponkint meg-

ujuló fájdalom s igen messze kiható remény közt, ezer vihartól megtámadva, mintegy haldokolva élek.“

Mindezek dacára, miután a nyugati kereszténységet oly igen felizgatta nagyszerű intézkedéseivel, egy lépéssel előbbre ment s a szentély szolgáit mindattól elszakítani akarta, mi őket még a világhoz kötötte. Mióta a püspökök és apátok az uralkodóktól hűbérbe birtokokat nyertek s így világi urakká is lettek, a beruházás (Investitura) az egyházi férfiaknál is előfordul. A püspökök és apátok csak akkor léptek a hűbéri javadalom birtokába, ha az uralkodó által, kinek előbb hódolati esküt is tettek, beruháztattak. Ez a püspöki és apáti joghatóság jelvényei, a gyűrű és pásztorbot, átnyújtásával történt. A püspök vagy apát halála után a gyűrűt és pásztorbotot az uralkodóhoz vitték, és ez eme jelvényeket a törvényesen választottnak egy irattal átadá, melyben a világi hatóságok köteleztettek a beruházott püspököt vagy apátot javainak birtokában védelmezni. A beruházást ily alakban még elnézték a pápák, de utóbb e téren is nagy visszaélések kezdtek mutatkozni; mert a fejedelmek a püspökök és apátok választását is magukhoz ragadták, s az e méltóságokrai ki-nevezéseknél egyedül a katonai képességre voltak tekintettel. Midőn tehát az uralkodók a püspökségeket a legügyesebb vadászok-, a legkicsapongóbb udvaroncoknak, vagy korlátolt eszű, gyöngé embereknek adományozgatták, kikről jól tudták, hogy őket bűnös életökért megfeddeni nem merészelik; sőt midőn végre annyira vetemedtek, hogy az egyházi méltóságokat a legtöbbet ígérőknek áruba bocsátották, már akkor többé a pápák nem hallgathattak, hanem erélyesen követelék a választási szabadság visszaállítását, szabadon engedvén e mellett a szabályszerűleg választottnak a mulandó, földi javakra nézve megadni a beruházást. Ha a fejedelmek a szabad választást meg nem támadják, s az egyházi méltóságok jelvényei nélküli egyszerű beruházással megelégesznek, úgy a beruházási vita egészen ismeretlen leendett volna a történelmi világban.

VII. Gergely nagyszerű előkészület után 1075-diki febr. 24-kén Rómában egy igen tekintélyes zsinatot nyitott meg, melyre minden országból nagyszámu érsekek; püspökök, apátok, egyéb papok és világiak jelentek meg, hogy a leghatalmasb pápának működését bámulják. Ezen zsinaton a legszigorubban megtiltatott nemcsak a gyü-

rüvel és pásztorbottali, hanem általában mindennemű beruházás. Elhatároztatott, hogy mind a beruházó, mind pedig az, ki így fogad el világitól valamely egyházi méltóságot, egyházi átok alá esik. A pápa azután az atyák egyhangu beleegyezésével IV. Henrik udvarábani öt egyént, kiknek tanácsa folytán egyházak adattak el, kiközösített, s egyházi átokkal fenyegetett, ha júniusig az apostoli szék előtt tőrdelmet nem tanusítanak. Ez intés volt a császárra nézve. A francia király s egyebek is hasonló büntetéssel fenyegettetek. Mivel ezen nevezetes zsinat határozataitól sok függött, VII. Gergely azonnal minden irányban leveleket küldött a fejedelmek-, püspökökhez, s egyéb egyházi méltóságokhoz. A többi között a kölni érsekhez intézett iratában így szólt: „Hogy ezen ügyben gyorsan és sikeresen eljárni lehessen, hirdessen az érsek egy zsinatot, s ezen tudassa papjaival a kánoni határozatokat, meghagyván övéinek, hogy azokat kövessék, vagy ellenkező esetben inkább hagyják el hivatalukat, sem mint a Megváltónak tovább is tisztátalan szolgálatot tegyenek. Ha pedig ellenkezés- vagy épen üldözésre találna, úgy tudja meg, hogy a pápa Rómában sz. Péter paizsával van felfegyverkezve minden ellenségei ellen. A simoniáról is azt jegyezze meg, mit a többire nézve mondott.“ Így küldött mindenfelé leveleket, és a bambergi püspökre mások elrettentéseül szigorú büntetést szabott. A fejedelmek hallgattak, sa fáradhatlan egyházfő tervének kivitelén tovább is rendíthetlennül működött s erélyes követeket menesztett mindenüvé.

IV. Henrik a pápa elleni szándékát mindaddig nem nyilvánította, míg a szászokkali háboruját be nem végezte. De a bizonyos feszültség és hidegség némi jelei már kivehetők voltak. *Guibert* ravennai érsek a nagy zsinat után Rómában visszamaradt, hogy magának az apostoli székre utat törjön. Nagy örömmel szemlélte, midőn a főrendű papságból többen a *simonia* s *papi házasságok* elleni határozatok miatt a legnagyobb mérvben fellázadtak. Ezen egyházellenes hangulatot ő a nagy pápa megbuktatására törekedett fordítani, s valóban sikerült is neki VII. Gergely ellen Rómában lázadást támasztani. *Cenciust*, a volt városi főnök fiát, ki gonosz tettei miatt mindenütt igen ismeretes volt, a király nevében tett ígéretekkel megnyerte. Az elvetemült *Cencius* Rómában s vidékén több hasonérzel-műt vonzott körébe, s midőn a pápa a *Mária Maggiore* egyháznak,

jászolról címzett kápolnájában 1075-diki Karácson vigélyn az ünnepélyes szent misét — tartotta, *Cencius fegyveres csoporital a templomba rontott, apápát súlyosan megsobesítették, több ütessel illették és hajánál fogva egy toronyba hurcolták*, melyet Cencius állíttatott. Midőn ezen erőszakoskodásnak híre elterjedt, a karácsonyi ünnepély minden egyházban félbeszakíttatott, az oltárok elhagyattak, az egész város harangjai félreverettek, akapuk katonaság által megszállattak, hogy a pápa erhurcolása meggátoltassék. A római népség, melyet VII. Gergely a nemesség erőszakoskodása s elnyomása ellen védelmezett, roppant tömegekben hullámozta csakhamar körül a toronyt. Cenciusnak a pápát szabadon kelle bocsátani, és borzasztó merényleteért bizonyosan életével adózik, ha a pápa nem könyörög életeért. Mint Voigt írja, *a legmeghatóbb jelenet volt VII. Gergely életében, midőn a nagyságában hajthatlan s szellemében, valamint legfőbb pásztori méltóságában egyiránt rendíthetlen egyházfő ellenének, ki előtte a porban feküdt, nagylelkűleg megbocsátott*. Azonban meghagyta neki, hogy az egyház feje ellen elkövetett merényletérti vezeklés miatt Jeruzsálembe zarándokoljon: De a nép által elűzött összeesküvőkkel együtt Némethonba vette magát. VII. Gergely az említett templomba diadalmenetben visszavezettetett s a népet ünnepélyesen megáldá, miután a szent-áldozatot bemutatta.

Alig menekült ki VII. Gergely ezen veszélyes helyzetéből, midőn az eddigi hidegség közte s a király közt a legelkeseredettebb ellenségeskedésben tört ki. A pápa igen roszalta, hogy IV. Henrik a szászok megfékezése után mindig merészebb állást tanusított az egyház ellen, s *Olasz meg Németországban a legfontosabb méltóságokra oly kinevezéseket tett, melyek az egyházra igen káros-hatásuak valának*. IV. Henrik az kívánta a pápától, hogy a vele ellenséges viszonyban volt szász püspököket tegye le; de a szászok is az apostoli székhöz fordultak a király ellenében. VII. Gergely 1075 diki decemberben fontos utasításokkal s igen komoly tartalmu levéllel el látott követeket küldött Némethonba, kik IV. Henrikkel Goszlárban találkoztak. De *a felfuvalkodott és dacos német uralkodó az egyház fejének iratát megvetéssel fogadta, s követeléseit, névszerint, hogy az elfogott szász és thüringiai püspököket szabadon bocsássa, s a kiközösítetteket udvarából eltávolítsa, nem teljesítette*. Miért a leg-

végőbb esetben nyert felhatalmazásuknál fogva VII. Gergely nevében kijelenték a követek a királynak, hogy az ellene felhozott vádakra felelendő febr. 22-kén a római zsinat előtt megjelenjék, ellenkező esetben az egyházi büntetés fölötte ugyanazon napon kimondatni fog. A német király haragja erre még jobban fellobbanván, nemhogy a pápa felhívását követte volna, hanem 1076-diki január 24-kére Wormsba birodalma minden püspökeit s apátjait egybehívta. Ezen gyülekezet alkalmával a VII. Gergely által méltán száműzött s kiközösített, tehát elkeseredett ellenfél, *Hugo* bibornok a pápát eretnokség-, házasságtörés-, simonia-, az ördöggi személyes társalgás-, bűvészet- s egyéb koholt bűnökről vádolá. Indítványa, miszerint a pápa mint simoniacus letétessék, két napi tanácskozás után elfogadtatott, két püspök kivételével, kik előbb szigorú vizsgálatot kívántak tartatni. Csak a würzburgi és metzi püspökök vonakodtak eleinte nevöket aláírni. A király legelső jegyzette alá nevét, kinek vezényletére az olasz egyháznagyok is, kik már rég lesték az alkalmat, hogy a simoniacus és ágyastartó papokat valódi apostoli szigorral fenyítő pápán boszut állhassanak, most élve az alkalommal egy piacenzai gyülekezetben a letételi okmányt örömezt elfogadták s aláírták. *Roland*, a parmai egyház papja, vitte a wormszi és piacenzai gyülekezetek s a király iratait Rómába, melynek lakóit *Henrik*, szokása szerint, ígéretekkal és ajándékokkal szintén megnyerni törekedett. *Roland* a lateráni templomban egybegyűlt püspököknek kijelenté, hogy ő mint követ királyának parancsára Némethonból jelenik meg a zsinat előtt, s azután a pápához fordulván így szóla: „A király, az én uram, s a hegységentuli, meg az olasz püspökök, azon parancsot tudatják veled, hogy az áltad bitorolt sz. Péter székét és a római egyházat azonnal elhagyjad; mert nem szabad azok akarata s a császár jóváhagyása nélkül ily méltóságra emeltetni.“ Erre a papsághoz fordulván, így folytatá: „Nektek pedig testvérek meghagyatik, hogy a legközelebbi pünköshti ünnepekre a királyhoz követeket küldjete, kinek kezéből majd új, igen alkalmas egyházfőt fogtok nyerni, mert ez nem pápa-, hanem ragadozó farkasnak találtatott.“

E szavaknál János portói püspök székéről felugorván, kiáltá: „*Fogjátok meg!*“ Erre a város főnöke, ki fegyveres emberekkel

volt jelen, a római nagyok és lovagok kardot rántva Rolandnak estek, hogy őt a pápa előtt meggyilkolják; de *a nagylelkű egyházfő megmentette a merész királyi követet a bizonyos haláltól.* Erre el-
 vevé tőle VII. Gergely a letételi okmányt s a király levelét, s bá-
 mulatra méltó lelki erővel kezdé azt főnhangon olvasni:

„Henrik nem erőszak, hanem az Isten kegyes rendelete folytán király, Hildebrandnak, a már nem pápának, hanem álnok szerzetes-
 nek. — Ezen üdvözlétet érdemelted ki zavargásod által, ki, nem lé-
 tezik az egyházban oly állapot, melyet tisztelet helyett megzavarás-,
 áldás helyett átokban nem részesítettél volna. De hogy csak keve-
 set s a fontosabbakat említsem: a szent-egyházak igazgatóit, érse-
 keket, püspökök- és áldozárokat, az Urnak ezen felkentjeit, nemcsak
 nem iszonyodtál megtámadni, hanem mint szolgákat, kik nem tudják,
 mit cselekszik az ő urok, lábaid alá vetetted; és ezen eltiprásod által
 a köznép kegyét megnyervén, azt hitted, hogy azok mitsem tudnak,
 te pedig mindenbe avatott vagy. De ezt te nem építésre, hanem
 pusztításra törekedtél felhasználni, s azért sz. Gergely, kinek nevét
 bitorlod, a mi véletünk szerint joggal jósolta felőled, midőn így szó-
 lott: „Az alattvalók sokaságából emelkedik ki legtöbbsnyire az elől-
 járónak szelleme (büszkesége), mert azt véli, hogy ő mindent tud,
 ha lát s többet tehet mindeneknél.“ — És mi mindezt eltűrtük, mert
 a római szék tiszteletét főntartani akartuk. De te a mi alázatossá-
 gunkat félelemnek tekintetted, s azért arra vetemedtél, hogy az
 Istentől nyert királyi méltóságunk ellen támadtál, ezt tőlünk elra-
 gadni fenyegetődzteél, mintha uralmunkat tőled nyertük volna, vagy
 mintha a királyság és császárság a te, nem pedig az Isten kezében
 volna, holott pedig Krisztus, a mi Urunk, minket a királyi koronára,
 téged pedig nem a papságra hívott meg. Te az átkozott lépcsőkön,
 melyek a ravaszság és csalás neve alatt ismeretesek, emelkedtél fel;
 pénz által kegyet, ez által hatalmat szereztél, s e vashatalom folytán
 a béke székére lépven, erről a békét feldultad, miután az alattvaló-
 kat előjáróik ellen fölfegyverzettetted, s a mi Istentől hívott püspöke-
 inket, mint nem Istentől hívottakat megvetni tanítottad, és a vi-
 lágiaktól a papok fölötti hatalmat, valamint ezeknek letételét és kár-
 hoztatását is, mely hatalmat a püspöki kezek feltétele által mások
 okulására nyertek, elragadtad. Engem is, ámbár mint méltatlan

helyeztettem uralkodóul a felkentek közé, megtámadtál, holott a szent-atyák tanítása szerint egem csak az Isten ítélhet meg, és semmi egyéb vétségért le nem tétethetem, mint egyedül a hittől elszakadás bűneért; sőt még a szakadár Juliánt is egyedül Isten ítéletére hagyták a bölcs atyák.' Sz. Leo, egy valódi pápa, mondá: „Féljétek az Istent, tiszteljétek a királyt!“ Mivel azonban te az Istent nem féled, engem az általa rendeltet sem tisztelsz. — Tehát mint megátkozott, a mi s minden püspökök ítélete szerint kárhoztatott, szállj le! hagyd el az általad bitorolt apostoli széket: másnak kell Péter székeére lépni, ki erőszakoskodásait nem takargatja az egélylyel, ki sz. Péter igaz tanát hirdeti. Én Henrik, Isten kegyelméből király, s minden püspökeink mondjuk neked: szállj le, szállj le!“

Ezen levélnek egész tartalma elüt a valótól. A császár arról vádolja VII. Gergelyt, hogy őt országa- s koronájától megfosztással fenyegette. Ez nem való, mert a pápa csak kiközösítéssel fenyegette az egyházat lealacsonyító királyt. Ezen egyházi büntetéssel a közép-korban az államjog a polgárinak elvesztését kapcsolta egybe. Henrik tehát lélekben jól látta előre, hogy a kiközösítés őt hatalma- és koronájától is megfosztandja. Egy másik, a történelemre nézve fontos vallomást tesz maga a király. Ő határozottan kijelenti, hogy letétethetik, ha a katolika hitet megtagadja. És így saját ítéletét Henrik önmaga mondta ki. Avagy nem eretnokség-e az egyházi hivatalokkal kereskedést üzni, azokat pénzért a legméltatlanabbaknak eladni? Nem eretnokség-e az, midőn a király azt hiszi, hogy egy törvényesen választott és tökéletesen az egyház hivatása szerint működő pápát lehet, és helyette mást nevezhet ki? Maga a pápához küldött levél is a legcsattanósbb bizonyossága a király eretnokségének; letételére egyéb nem szükségeltetett. Ezen irat egy királyra, keresztény s képzett emberre egészen méltatlan.

Azért e levél miatt oly nagy volt a felindulás, hogy csak nagy nehezen lehete a királyi követet megmenteni. A következő napon ismét megnyitá VII. Gergely a zsinatot, s 110 püspök előtt meghatóan ecsetelé, hogy mily barátságosan és kimélve bánt a királylyal, atyailag intette, mily szelíden kérte őt a számos fogoly püspökök elbocsátására, stb. *Erre az egész gyülekezet felkelt s buzditá a pápát, hogy a király, mint káromló, szorongató s zsarnok fölött az egy-*

házi átkot mondja ki, s biztosíták a pápát az egybegyűlt püspökök, hogy őt mint szeretett atyjokat soha el nem hagyják, neki állandóan segédkezet nyújtanak, és ha kell, halni is készek vele. Ekkor a zsinat általános felhívására az anyacsászárnő jelenlétében, ki fiát elhagyta, a pápa az egyházbóli kizárást IV. Henrik fölött kimondta, és mély fájdalomtól megragadva a királyt letette s alattvalóit a hűségi eskütől feloldotta. Az ide vonatkozó okmány így hangzik:

„Szent Péter, apostol-fejedelem, hallgass meg engem, szolgálodat, kit te gyermekségtől fogva tápláltál, és ezen napig az istentelenek kezeiből megszabadítottál, kik engem az irántadi hűség miatt gyűlöttek s még most is gyűlölnék. Te vagy az én bizonyágom, az Isten anyja és sz. Pál a minden szentek közötti testvéred, hogy a te szent egyházad Rómában engem akaratom ellen vont annak kormányára; hogy én nem magamhoz ragadva léptem az apostoli székre, és hogy én életemet inkább szerettem volna zárandokságban végezni be, mint világi érzelem s hű dicsőségből ezen állomást magamhoz ragadni. A te kegyed s nem az én művem akaratánál fogva, mint hiszem, tetszett és tetszik neked, hogy a különösen reád bizott keresztény nép, a te kiváltképen reám bizott igazgatásodért nekem engedelmeskedjék; hogy az éretted Istentől reám bizott kötő és oldó hatalom az ég- és földre nézve, a te egyházad tisztelete- s védelmezésére adatott nekem. A hatalmas Isten, az Atya, Fiu és Szentlélek nevében, a te hatalmad- és méltóságodnál fogva megtiltom Henrik királynak, Henrik császár fiának, ki a te egyházad ellen hallatlan felsuvalkodottsággal kikelt, a német birodalom és Otaszkon kormányzását, és feloldok mindenkit azon eskütől, melyet iránta tettek, vagy tenni fognak, és megtiltom, hogy őt valaki ezután is mint királyt szolgálja. Mert igazságos, hogy a ki egyházad tiszteletét kisebbíteni törekszik, saját tiszteletét, melylyel birni látszik, elveszítse. És mivel ő mint keresztény engedelmeskedni áttallott, az Urhoz vissza nem tért, kit a kiközösítettekkel társalgás és sok egyéb gonosz tettek által elhagyott, és az én értelmeimet, melyeket üdve tekintetéből adtam neki, megveti — minek te vagy tanuja — és a te egyházadtól azon szándékkal, hogy szakadályt lámaszson, magát elszakította: azért helyetted egyházi átokkal sujtom őt, hogy minden népek tudják és lás ák, hogy te vagy Péter, és az élő Isten Fia építette ezen

sziklára az ő anyaszentegyházát, és hogy a pokol kapui sem vehetnek azon diadalt.“

Ez ama híres ítélet, mely századokon át napjainkig oly sok író, kik VII. Gergely korának történelmét nem tanulmányozták, haragra lobbantott, és a pápai méltóságnak számtalan ellenséget támasztott. *VII. Gergely akarata ellen és sebesült szívvvel mondta ki azt.* Neki már nem volt mi emberi eszköze sem, melynek alkalmazásával ezen ítéletet kikerülhette volna. De tehetett-e ő másként? Lelephetett-e a pápai trónról, mint neki parancsolták, hogy így az egyházat féláldozza és a farkas boszujának odadobja? Szabad volt-e neki a császár azon aláelvét, mely szerint az püspököket nevezni, pápákat választani és ezeket szeszélye szerint letenni szeretett volna, lelépésével érvényre juttatni? Engedhetett-e ő a felfuvalkodottság ama hangjának, mely őt trónján és szent kötelmeinek ieljesítésében kigunyolta s nevette? Ezt ő nem tehette, mert tennie nem volt szabad; a letételre letétellel válaszolt, és hangját erős és állásához méltó szavakban hallatta. Azt sem szabad feledni, hogy VII. Gergely nem akarta a királyt megbuktatni, hanem a kiközösítésre is azon remény indította őt, hogy ez által IV. Henrik töredelemre fog buzdíttatni. A honi törvények szerint ugyanis a letételt illetőleg a királynak még egy év s egy nap engedetett, mely idő alatt magát megjobbíthatta s az egyházzal kibékülhetett volna.

Ugyanazon zsinat *Siegfried* érseket, *Vilmos* utrechti s más püspököket is kárhoztatott. Ily büntetéssel illettettek a lombardiai és felső-olaszhoni egyháznagyok is, a velencei és aquilejai főpásztorokat kivéve. A többieket két osztályba sorozta a pápa, aszerint, amint némely egyháznagyok a letételi okmányt önkényt, mások pedig csak kényszerítve irták alá. Az első felfüggesztettek, az utóbbiak magok igazolása végett sz. Péter és Pál apostolok ünnepére Rómába idéztettek azon fenyegetéssel, hogy ellenkező esetben szintén egyházi átok alá esnek. Még ugyanazon napon érkeztek levelek a némethoni püspököktől, melyekben botlásukat megismerik, bocsánatért esedeznek, és erősen megígérik, hogy ezentúl a pápának mindenben engedelmeskedni fognak.

A zsinat bezárása után VII. Gergely az egész kereszténységhez körlevelet intézett a Henrik fölött kimondott ítéletnek s azon

kiközösítés okmányának melléklésével, mely a letett király követőire vonatkozott. Ezen iratában felhívja a pápa a hű katolikusokat, hogy vele együtt az Isten irgalmáért esedezzenek, miszerint a kiközösítettek megtérjenek és igaz töredelemre indíttassanak. Egy más igen nevezetes iratot pedig a német rendek-, püspökök-, hercegek-, grófok- s egyéb úrakhoz intézett, melyben a keresztény egélyt méltóságteljesen és szellemdússággal védelmezte, s elsorolja azon indokokat, melyeknél fogva ő kénytelen volt IV. Henriket kiközösíteni. Ezen fontos okmányból kiderül, hogy VII. Gergely a kiközösítésnél nemcsak az Istentől nyert oldó és kötő hatalomra, hanem a világi törvényekre is támaszkodik, miután Henrik az isteni és emberi törvények szerint is megérdemelte a kiközösítést és a királyi méltóságtól megfosztást. A többi között így ír a pápa: „*Lelküsmere-tem által indíttatva érzem magam felhozni azon valódi indokokat, melyek engem e tette indítottak, hogy azok véleményét megczáfoljam, kik ellenvetik, hogy én a lelki fegyvert vakmerően és inkább szenvedélyből, mint az Isten sugallata- s a jogérti buzgalomból villogtattam. Már mint kardináldiakon sokat hallottam a király gonosz viseletéről, és már ekkor igen szívenem feküdt, hogy öt levelek és követek által intsem s életét megváltoztassam, miszerint az a királyi, és ha az Isten úgy akarja, a császári névre is méltó legyen. Miután a pápai székre léptem, és a király romlott érzülete az évekkel folyton hatalmasbult, minden eszközt megragadtam, feddettem, kértem s buzditottam, hogy életét megjobbítsa, tudván, hogy az Isten egykor a király lelkét az ő kezéből fogja követelni. De a király mindig csak alázatos ígéretéről biztosított minket, e mellett azonban tetteleg mindent lábaival tiprott. Mint vetette pénzért oda a püspökségeket s kolostorokat a ragadozó farkasoknak, s mint szennyezett be mindent a simonia eretnkségével, kiki tudja. Midőn a százszokkali háboruk alatt a birodalom egy része a királytól elszakadni akart, ez ismét alázatos leveleket küldött Rómába. Intettem a királyt, hogy a gonosz tanácsadókat távolítsa el udvarából. De a győzelmek után ezeket nem vette tekintetbe a király, sőt egész Német- s Olaszország püspökeit is fellázította. A gonoszság elég magas fokra hágott.*” Ezek után megjegyzi, hogy őt különösen az indította a király elleni eljárására, hogy a király nem akarta nélkülözni azok társaságát, kik a szentélyrablás s simonia eretnksége által méltán

megérdemelték a kiközösítést, s mivel nemcsak hogy nem akart gonosz életeért vezekleni, hanem ezt mégcsak meg sem ígérte, s ámbar a pápai követeknek hűséget fogadott, mégis az egyház egyességét feldulni nem iszonyodott. Azután így zárja be levelét: *„Ha a király érzületét megváltoztatja, úgy bármit vétett és indított is ellenem, az egyház szent közösségébe felvevelem őt.“*

Ezen levél nem maradt hatás nélkül. A pápa ügye óriási haladásnak örvendett; mert az apostoli szék által IV. Henrikre kimondott egyházi büntetés roppant hatással volt Német- s Olaszországban a kedélyekre. A király épen *Utrechtben* volt, hogy itt az 1076-diki márczius 27-kére eső husvétii ünnepeket megülje. Roland követe itt kézbesítette neki a kiközösítést tartalmazó okmányt, miről a király még mitsem tudott. Az első pillanatban igen felindult a király, de a püspök tanácsára elrejté felindulását s egykedvűnek mutatta magát. Husvét ünnepén a püspök nagy ünnepélylyel vonult az egyházba, s a szószékre lépett, de csak igen keveset mondott az apostoli szöveg fölött, midőn irtóztatosan kezdé a pápát rágalmazni: elragadó ékesszólással beszélt a pápa esküszegése, házasságtörése s hamis apostoli tisztről, és erre az előadást gúnymosoly közt így zárta be: *„Egy ilyentől sujtatott a király egyházi átokkal; de az ily átok igen nevetséges dolog.“* Hanem alig multak el az ünnepek, midőn a rágalmazó püspök súlyos betegségbe esett. Iszonyu testi és lelki kinok közt esenge az Istenhez örök életért, melyet elvesztett, mert a királyt minden bűnökre vezette s a szent-anya ellen gonoszul, rágalmazólag szólt. És a király szolgáinak egyikéhez így szólt: *„Tudósítsátok a királyt, hogy én, ő s mindnyájan, kik elvetemültségét jóváhagytuk, örökre elveszve vagyunk.“* Midőn a körében volt papok egyike kéré, hogy így ne szóljon, válaszolá: *„Mért ne ismerjem meg mi világosan tűnik fel előttem! Ime, nézzétek a gonosz lelkeket, melyek körülállják ágyamat, hogy megragadjanak, midőn kimulok.“* Titeket pedig s minden híveket kérlek, hogy halálom után *kisem fáraszsza magát az érettemi imádkozással!*“ Így halt meg kétségbeesésben a gonoszság szolgálatába szegődött főpap! Utána a Henrik ügyét védő püspökök s egyéb nagyok közül többen multak ki gyors halállal, s ennek híre csakhamar befutotta az országokat.

A IV. Henrikre kimondott büntetés mindenütt szakadást idézett elő, s két párt állott egymás ellenében, kik karddal és érvekkel hevesen küzdöttek. *A király kegyenczei zajosan tagadták a pápa azon jogát, hogy az a király is leteheti, s az eskütől feloldhatja alattvalóit, hivatkoztak az apostolokra és első keresztényekre, kik még a pogány uralkodóknak is engedelmeskedtek.* Különös, hogy míg ezen udvari kegyenczek dühösen állították, hogy a pápa a királyt le nem teheti, azt meg tekintetbe sem vették, hogy *a német királyra meg épen nem bízta a katolikus világ, hogy a pápát csak azért, mert az ő erkölcstelen életeért őt megintette, és a neki nem hódoló szász püspököket le nem tette, az apostoli székről lerántsa, s arra oly lelkettlent emeljen, ki az ő istentelen életét elnézi.* A másik párt az egyház szabadságának elvéből indulva ki, vitatta, *miszerint az összes kereszténység fejét, kinek joga, sőt kötelessége a hatalmukkal alattvalóik elnyomása- s az egyház lealacsonyítására visszaélő uralkodókat meginteni s a meg nem jobbulás esetében le is tenni, senki erőszakoskodásának sem lehet alávetni, s kik a pápa általi megintésért az egyházor- s ennek fején boszut állanak, mint ezt az erkölcstelen életű Henrik tette, azok a keresztény egély ellen cselekszenek, melynek e földön legfőbb őre lévén a pápa, annak az erkölcsiség érdekében kiki engedelmeskedni tartozik.*

VII. Gergely az ő eljárásának törvényszerűségéről nagyon meg volt győződve, mint ez Hermann metzi püspökhöz intézett válasziratából is kitűnik, ki a pápának aziránt támasztott kérdést, hogy mit feleljen azoknak, kik állítják, miszerint a pápa a királyt nem közösitheti ki, s az annak tett hűségi eskütől kitsem oldhat fel. Erre a pápa így felelt: *„Kik azt mondják, hogy a király nem közösithetik ki, tulajdonképen esztelen fecsegésökért mi választ sem érdemelnek; de mégis a szent-atyák szavai- és tetteire, valamint a szent-írásra utaljuk őket.”* Hivatkozik azután Zachariás pápára, ki a frank királyt letette, s alattvalóit a hűségi eskütől feloldotta, sz. Gergelyre, ki királyt és hercegeket sujtott egyházi átokkal s tett le, sz. Ambrusra, ki még Nagy-Theodosius császárt is kiközösítette. — Ugyanezen iratában megjegyzi, hogy apostoli teljhatalmánál fogva megbízott némely püspököket, miszerint azon kiközösítetteket, kik a királylyali közösséggel felhagytak, az egyházi büntetés-

től feloldozzák. De *Henrik feloldozását önmagának tartotta fön, személyesen akarván meggyőződni annak töredelmességéről.*

IV. Henriknek szorult helyzetét most nyílt és alattomos ellenségei felhasználni törekedtek. A nagyok és népek nagy tömegekben pártoltak el tőle, még azok is, kik előbb a király hizelgése- s fenyegetéseinek engedve a szent-szék ellen fellázadtak, helyeselni kezdek kárhoztatását, Rómába leveleket küldtek, bocsánatért esedeztek, készeknek jelentvén magukat a vétségökérti vezekletre. A püspökök közül többen meztláb Rómába zarándokoltak, hogy az egyház elleni lázadásukért vezekeljenek, s el nem hagyták az örökvárost, míg bocsánatot nem nyertek. Midőn *Udo* trieri érsek Rómából visszatérvén, a kiközösített és letett királylyal minden érintkezést gondosan került, ekkor még azon püspökök is elhagyták IV. Henriket, kik teremtményei voltak. Ellenei egy akarattal felkelének s 1076-ban okt. 16-kán a herczegék és egyéb nagyok *Triburban* egy tekintélyes gyűlést nyitottak meg, melyre különösen nagy számmal jelentek meg a szász és sváb urak, kik már előbb szövetséget kötöttek egymás közt. Jelenvoltak az aquilejai patriarcha s a passauai püspök is, mint pápai követek. A letett király néhány hiveivel a Triburtól nem messzefekvő *Oppenheim*ban tartózkodott, naponkint küldött át a Rajnán követeket, hogy az elleneivel kibékülést megkísértse. Hosszu vitatkozás után határozatba ment, hogy a pápa az Ágostában tartandó gyűlésre 1077-diki febr. 2-kán megjelenjék, s mind a két fél ügyét megvizsgálván, ítéletet hozzon. Ha a király az ellene kimondott egyházi büntetés napjától számítva egy év s nap alatt az egyházzal és országgal kibékül, úgy birodalmát és koronáit visszanyerendi. Addig pedig *Speyerben* mint magánzó tartózkodjék, minden kormányzati működéstől magát teljesen visszavonván, s a királyi méltóság jelvényeit sem viselvén. Bármily lealázók voltak is ezen föltételek, Henrik kényszerítve látta magát azokat elfogadni. Követeket küldött Rómába a pápához oly kéréssel, hogy az egyházi büntetés alóli föloldozás végett az örökvárosbai menetel neki megengedtetnék, és a pápa ítéletének magát nem. Ágosta-, hanem Olaszthonban vethetné alá. De VII. Gergely IV. Henrik követeinek s az ezekkel egyszerre érkezett herczegek küldötteinek is kijelentette, hogy ő a kitűzött napon Ágostában meg

jelenend, s valóban nemsokára utnak is indult. Midőn *Vercelliben* a király közeledéséről értesült, ki a pápávali alkudozásokban keresett menekvést, Henrik hitszegését igen ismervén, Mathild markgrófnő tanácsa folytán, ki az egyház fejét férfias elszántsággal védelmezte, annak *canossai várkastélyába* vette magát a pápa. Ide több püspök és világi nagyok is siettek, hogy a pápa által meghagyott és már kiállott vezeklet után általa feloldoztassanak s az egyházi közösségbe ismét felvétessenek.

Miután Henrik a föltételeket elfogadni eltökölte, alattomban, mert minden uton lesték, *Montcenishez* illant s nejével meg fiacskájával, kiket *marhabőrből eresztettek le a hércz haván*, sógorához, susai Amadeushoz, vette magát. Ez azonban csak akkor bocsátá el, midőn neki Sabaudiában az állambirtokból jó nagy részt utalványozott. Amadeustól a canossai várba sietett, hova januárban érkezett meg, hogy az egyházi büntetés alól magát felmenthesse. *Itt és ekkor történt ama nevezetes nyilvános vezeklés.* A közbenjárók sürgetésére, kik közt volt *Hugó*, clugny-i apát is, bár nem örömet, mert hisz Henrik őszinte szándokában nem bízhatott, végre kijelentette VII. Gergely, hogy ha Henriknek töredelméről biztosításai komolyak, vesse magát alá a nyilvános bűnbánatnak, hogy az apostoli szék elleni vétség- s egyéb gonoszságaiért engedelmességével vezekeljen s tegyen eleget. Erre *a király a vár második udvarán három nap, reggeltől estig, böjtölve, durva bűnbánati ruhában vezeklett.* A nyilvános vezeklet ekkor még gyakorlatban s a polgári törvények által is szentesítve volt. A gyilkos 20, a házasságtörő pedig 7 évig tartozott vezekleni. Ah de mennyi gyilkosság és házasságtörés terhelte a királyt, szigorú volt-e hát a pápa, midőn az annyi évi vezekletet a király részére csak 3 napra határozta? Valóban egy oly nagy bűnös iránt itt VII. Gergely igen nagy szelidséget s engedékenységet tanusított. Azért csak oly irók kárhoztatják a pápát, kik e kor szelleme- s az egyház törvényeiről fogalommal sem bírnak. De azt vetik ellen, hogy a vezeklet a legzordonabb s hidegebb téli időszakban történt, s a szegény király igen rosszul volt öltözve. De a szász herczegek s egyebek, kik az undok tömlöczök- s borzasztó várbörtönökből, hova minden törvények ellen zárattak, test és lélekben elnyomoritva másztak ki, nem dideregtek-e a roppant hideg-

től? és a várak közelébeni szegény, mindenökből kifosztott s koldusbotra juttatott pórok, kik a leghidegebb télen és leforróbb nyáron egyaránt robotszolgálatra hajtattak, és a lelketlen porosziók által vérig verettek, s midőn az éhségtől s hideg által gyötörtetve összeroskadtak, és a robotra dühös ebek által, mint valami véráldozat, kényszerítették, nem szenvedtek-e a nyomorultak ekkor? Vagy a vezeklő püspököknek, kik Róma- és Canossába mezitlább zárandokoltak a kellemetlen téli időszakban, önkényt alávetvén magokat a bűnbánatnak, jobb sorsuk volt-e? Oh, ha VII. Gergelynek vádlói csak kissé tanulmányozták volna is e kort, bizonyára a kegyetlenségnek mi árnyékát sem találnák azon háromnapi vezekletben, melyet VII. Gergely a kor leggonoszabb emberének hagyott, kinek bűnei az égbe kiáltottak boszuért! Ez volt a nyilvános vezeklet. És a királynak nem parancsolta a pápa, hogy bűnbánati öltönyt vegyen fel; Henrik ezt önkényt tette, mert a kor törvényeinek magát alávetni akarta.

Negyedik nap feloldá őt a pápa az átok alól, miután *Mathild*, *Eppo* zeitzi s a *vercellii* püspökök, *Azzo* estei markgróf és mások Henrikért fogadák, miszerint az ágostai gyűlés határozatainak magát alávetendi, addig minden kormányzati ténytől tartózkodik, s ha tán a trónra ismét visszajutand, *Rupert* bambergi, *Ulrich* cosheimi püspököket s mindazokat, kiknek tanácsára önmagát s a birodalmat megrontotta, udvarától távoltartja, a pápát pedig s követeit szent törekvéseiben, különösen az egyházban uralkodó visszaélések s bűnök kiirtásában támogatandja. Az egyházi átoktólí felmentés után VII. Gergely a várkápolnában szent misét mondott. *Eközben az egyház feje Istent híván biznyságul, hogy az ellene gonosz akarattal felhozott bűnök merő rágalmak, az Ur szent testének felét magához vevé, másik felével pedig a királyt kínálta meg, hogy azt szintén magához vegye, ha ártatlannak ismeri magát: de Henrik elsápadt, s kéré a pápát, hogy az ily kísérllettől kímélje meg őtet. Isteniszolgálat után a kiengesztelés jeleül a pápa a királyt reggelire hittá meg, melynek elköltése után békében övéihez elbocsátá. Ez a canossai történet, annyi iszonyu gyalázásnak forrása. A királynak feladott vezeklet, mint már megjegyeztük, az egyházi történelemben járatosnak fel nem tűnhetik: az csak gyöngye árnyéka levén az első keresztény századokban di-*

vott, és akkor még egészen eltörlőttnek nem mondható nyilvános bűnbánatnak. VII. Gergely, különben szigorú, itt csak háromnapig vezekletet adott fel Henriknek, ki pedig sohasem vezekeltetett volna eléggé, ha minden hátralevő éveit a legszigorubb bűnbánatban töltötte volna is. Mégis nem hiányzanak emberek, kik a pápát kérlelhetlen szigorú szerzetesnek nevezik, ki csak oda törekedett, hogy a királyt lealázza. Sz. Dunstan 970-ben nem ily szeliden bánt Eduárd angol királylyal, ámbár ez csak egyetlen szüzön követett el erőszakot. Eduárdnak 7 évig kelle vezeklenie, és ezen időszak alatt nem volt szabad királyi diszjelvényeket viselnie.

De IV. Henrik részéről a kiengesztelés csak színleges volt. Midőn ugyanis észrevette, hogy az olaszok a vezekletért boszankodnak, Olaszthonban a pápa ellencivel szövetekezett, előbb titokban, azután nyíltan élökre állott: mert a német hercegek általi letéteséről értesülvén, oda kellett törekednie, hogy pártját a lehetőségig szilárdítsa. Több püspökök-, hercegek- s régibb elleneitől is bátoríttatván, kik lassankint oldala körül ismét gyülekezni kezdettek, elhatározta, hogy az általa gyűlölt pápa megbuktatására mindent elkövet. Mivel az Ágostában hirdetett gyűlés, melyre a pápa megjelenése akadályoztatott, létre nem jöhetett, s Henrik az elébe szabott feltételek közül egyet sem tartott meg, sváb Rudolf indítványa folytán a német nagyok 1077-diki márczius 15-kén *Forchheim*ban egy tekintélyes gyűlést tartottak, mely az említett herceget ellenkirálynak választotta. VII. Gergely a két követelő közt semleges maradt. IV. Henriknek Olaszthonban még nagy pártja volt. A pápa mind a két trónérti küzdőt királynak nevezte. Már sokáig dühöngött a polgárháboru Némethonban anélkül, hogy a két párt valamelyikét a pápa nyilatkozatával túlsúlyra emelte volna. A harci szerencse ingadozott. Henrik elveszté 1078-ban a melrichstadti, 1080-ban a flarcheimi s azon évi okt. 15-kén az Elster melletti ütközeteket. A körülményektől sürgetve VII. Gergely 1080. márcziusban ismét egy zsinatot tartott, s miután a beruházás ügyét a papok- s világiaknak ismételve szívökre kötötte, Rudolf követeit előhivta, kik a következő súlyos vádakkal léptek fel Henrik ellen: „A mi urunk, Rudolf király s az ő hercegei nevében, az Isten, sz. Péter, előttetek szentatyja, s az egész zsinat előtt panaszt emelünk, hogy Henrik, kit ti

apostoli hatalomnál fogva a trónról letettetek, a birodalmat tilalmatok ellenére ismét elfoglalja, s mindenütt tüzzel-vassal pusztít; panaszoljuk, hogy érsekek- és püspököket megyéikből istentelenül s vad kegyetlenséggel elűzött; hogy a boldog-emlékü *Werner*, magdehurgi érsek, az ő zsarnoksága folytán meggyilkoltatott; *Adalbert* wormszi püspök, apostoli parancs ellenére általa fogva tartatik; vádoljuk őt sok ezerek megöletése-, számos egyházak felgyujtatása-, ereklyék elraboltatása, s számtalan, hercegeinken elkövetett gyalázos tettekért; és végre vádoljuk, hogy a gyűlés, melyet ti a jog megvizsgálása s a béke helyreállítása végett rendeltetek, Henrik- s az ő kegyenczeinek törekvése folytán hiúsult meg. Azért a legalázatosabban kérünk, hogy ti nekünk s az Isten egyházának, az egyházraélló elleni jogeldöntéssel eleget tenni kegyeskedjete.

Erre a pápa Henriket ismét egyházi átokkal sujtotta, Rudolfot német királynak elismerte, s neki ily köriratu drága arany-koronát küldött: „*Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.*“ Mindezekről Henrik értesülvén, szerfölből dühre lobbant, s minden erejét összeszedte, hogy előbb a pápát, azután vetélytársát megsemmisítse. Az ő akarata folytán a hozzá hű német s olasz püspökök Mainzban egybegyültek, s annyira mentek felfuvalkodottságukban, hogy a wormszi zsinat hazugságait ismételve, VII. Gergelyt kiközösítették, letették, s mintha megbizta volna őket az egyház, annak legdühösb ellenét, *Guibert ravennei érseket, pápává választák!* Ezen nagyravágyó s tolakodó magát III. Kelemennek nevezte, s néhány uralkodó által elismertetett. Most csaknem minden kétszeresen volt: két pápa, két király, két sváb herceg (*Berthold* s *hohenstaufi Frigyes*), többnyire két püspök egy székre, két apát egy apátságra, egyik a pápa, másik a király által kinevezve, s emellett Németország, kivált a délnyugoti, borzasztóan elpusztított, s Olaszhon is hasonló sorsra jutott Henrik hadjáratai folytán. Miután az álpápa Rudolfot s Welf herceget is, mint VII. Gergely nagy és hatalmas védelmezőit, egyházi átokkal sujtotta, Olaszhonba vonult. Ezután nemsokára vívatott az *Elster* melletti csata, melyben Henrik ugyan roppant veszteséget szenvedett, de ezért őt Rudolf király eleste hatalmasan kárpótolta. Henrik Némethonban ily sikerrel harczolván, ritka buzgalommal szerelte fel seregét, hogy Olaszhonba vonulva, másik hatalmas el-

lenét, a pápát is, legyőzhesse. Bár ezen ország püspökeinek nagy része Henrik pártjához szitott, és a páviai zsinat a királyi pápát, III. Kelement, elismerte, VII. Gergely mindezek daczára rendíthetlen maradt, Rómában ismét nagy zsinatot tartott s az egyházi átkot Henrik- s minden követőire ünnepélyesen kimondta. Egész Olaszban mozgásban volt, s csak VII. Gergely nézte nyugodtan a vihar keletkezését, úgy működván, mint a körülmények kívánták.

Ugyanakkor, midőn Henrik párthivei emberileg okoskodva azt hitték, hogy VII. Gergely hatalma gyorsan indult hanyatlásnak s enyészetnek, és még az egyház fejének hivei is remegtek, így irt ezen legnagyobb pápa a metzi püspöknek: *„Az Isten kimondhatlan kegyességének és jóságának tulajdonítandó az, hogy választottját tévedni, elesni vagy legyőzetni sohasem engedi, a szorongatás napjaiban üdvös látogatásaival megőrzi, s a szerencsétlenségek által mintegy hőssé edzi. Mert valamint a gyávát félelme üzi, hogy futással magát még gyalázatosabbá tegye, úgy a bátornak keblét a csapások férfias tettekre hevítik. Ki a szent hitérti harcban örvend, hogy az első vívók közt áll, az a győző Istenhez legközelebb van s kegyelmére legmél-
több.“* Kevéssel pünkösöd előtt Henrik seregével Rómának vette útját. A király által eleget szorongatott Mathild markgrófnőn kívül még csak Guiscard Róbertre számíthatott VII. Gergely. De Róbert is a görög császár elleni hadakozását előnyösbnek vélvén az egyház védelmezésénél, csak üres kifogásokkal mentegette magát. Egyébiránt Henrik legnagyobb bosszankodására a rómaiak két évig hősileg tartották magukat a német sereg ellenében. 1083-diki júniusban Henrik harmadszor jelent meg az örök-város alatt seregével, s kijelenté, hogy VII. Gergely kezeiből fogadandja a császári koronát. E felhívást azonban a pápa visszautasította, s meginté Henriket, hogy a szomorú, gyászos eredményű harcokkal hagyjon fel, az országot s városokat a pusztitástól kímélje s az egyháznak eleget tegyen.

Henrik, ki 1084 diki év tavaszán ismét Róma alatt állott seregével, s az egész vidéket irtóztatósan elpusztította, a város meghódítására mi reménye sem levén, már Némethonba készült visszatérni, midőn a kapzsi rómaiak a pápától már mi pénzgyámolitást sem remélvén, követséget küldtek a királyhoz; neki a városbai be-

vonulásra szolgálatukat felajánlván. Erre márczius 21-kén a lateráni kapu megnyílt s az álpápa ünnepélyesen bevonult a városba. A lateráni palotát s minden nevezetesebb helyet hatalmába ejtett, s VII. Gergely tekintélyesb követőivel az Angyalvárba vonult vissza. A bevonulás utáni napon Guibert a Lateránban sz. Péter székére emeltetett s márczius 24-kén, virágvasárnapján, a Péteregyházban két püspök által pápává avattatott. Ekkor Henrik annyi küzdelem után diadalát teljesnek s minden vágyait teljesülteknek hitte. Róma, honnét a legnagyobb pápa roppant szellemének hatalmas fegyvereit villogtatta ellene, már birtokában volt; a császári koronát már hatalmában látá, s azt híven, hogy VII. Gergelyt elfogandja, már előre örült azon megalázásnak, mely általa a pápát érendi. Csakugyan neje Bertával együtt, mindenre kész teremtménye, a német pápaféle által magát sz. Péter templomában császári koronával diszittette. Ezekről értesülvén Róbert, ki a konstantinápolyi császárt is megremegteté trónján, s kitől egyedül tartott Henrik, 6000 lovassal s 30,000 nagyobbrészt saracen gyalogokkal Róma alatt termett. De az álpápa és álcsászár Róbert közelségéről értesülvén, igen üdvösnek látták a hőst be nem várni s nagygyáván Sienába futottak. A pápa, kit benső barátja *Dezső* montecassinói apát, Róbert közelségéről titokban értesíteni sietett, az Angyalvár tetőzetéről örömmel szemlélte a felszabadító érkezését, míg a gyáva római népet, mely törvényes urát elárulta, páni félelem ragadta meg. Henrik által magukra hagyatva kénytelenek voltak élethalálra harcolni Róbert hős seregével, jól tudván, mily rettenetes annak kardja. A normanok és saracenok fegyverei irtózatossá vérontást tettek a rómaiak közt, kik ellenállni már nem bírván, május elsején estve megadták magukat a győzőnek, s most borzasztó jelenetek színhelye lett a város, tűz s fegyverek kezdének pusztítani mindenütt, s a hosszas ellenállás által felfingerült fegyelmetlen sereget alig lehetett lecsendesíteni. Róbert a pápát az Angyalvárból a Lateránba vezette. Mint egy erős oroszlán álla most Róbert a kereszténység fővárosában, míg másik serege Kelet fővárosának kapuja előtt harcolt. Három napig kénye szerint hatalmaskodott Rómában a normannok fejedelme, a rómaiak közül többeket, kik a pápát elárulták, rabszolgáivá tett, s azután kivonult a városból, melyet serege nagyrészen ki-

fösztott s elhamvasztott. VII. Gergely zsinatot tartott, az egyház elleneit, Henriket, Guibertet s ezek követőit, ismét kiközösítette, s megbizta a követeket, hogy ezen ítéletet a katolikus világban, különösen pedig Némethonban, kihirdetessék, hogy lássa a világ, miszerint az oltár még mindig a kard felett áll. Azután VII. Gergely a rómaiak ingatag jellemében nem bizhatván, elhagyta, mint annyi elődei, a gyáva várost. Előbb barátjához, Dezső apáthoz, vette magát Montecassinóba, honnét meg a jól megerősített *Salernóba* utazott.

Henrik Felső-Olaszshonba sietett, de mivel itt ügye roszul állt, Némethonba tért vissza. Mig a bajorokat és svábokat leküzdötte, Hermann ellenkirály a szász nagyokkal *Berkában* értekezletet tartott. Mig az ellenkirályok a csatamezőn fegyverrel, a hittudósok szóval harczoltak, s maga a természet áradásokkal s terméketlenséggel látogatta meg az emberiséget, a pápa Salernóban istenes és világi dolgokkal foglalkozott, a szent-írás- s a hajdankori életből meritvén vigasztalást. Már januárban gyöngülni érzé erejét, mert a lelki szenvedések igen nagy hatással voltak reá, s májusban már nem hagyhatta el többé az ágyat. A hozzá hű kardinálokat és püspököket magához hivatá, kik a legnagyobb pápának ágyát körülállván, áldák öt fáradalmait s tanaiért. Mire a szent-atyá így szóla: *„Szeretett testvérek! én nem akarok telteimmal dicsekedni; de azt hiszem, hogy az igazságot mindig szerettem s a gonoszságot gyűlöltem.“* És midőn környezői ama gyászos állapotot említék, melybe őket az ő halála fogja dönteni, a szent-atyá égre emelé szemeit, kezeit imára kulcsolá össze, majd ismét kiterjeszté azokat s így szóla: *„Én oda megyek fel és esdő könyörgésemmel az isteni kegyelemre bizlak titeket.“* Azután utódját illetőleg tőnek neki kérdést; ő erre *Dezső* kardinált és montecassinói apátot, *Ottó* ostiai s *Hugó* lyoni püspököket emlité, mint az apostoli székre méltókat. Ama kérdésre: valjon az egyházi büntetéssel illetetteket felakarja-e az átok alól oldani? halála előtt három nappal így szóla: *„Henriken kívül, kit Önök királynak neveznek, Guibertet, ki az apostoli széket megtámadta, s mindazokon kívül, kik ezeket tanácscsal és segélylyel támogatták a gonoszságban és istentelen érzületben, feloldozok s megáldok minden embert, kik szilárdul hiszik, hogy én Péter és Pál apos-*

tolfejedelmek helyett különös hatalommal bírok.“ Sok egyéb intelmeken kívül még így szóla: „*A hatalmas Isten nevében, és Péter meg Pál szent apostolok hatalmánál fogva arra ítlek titeket, hogy kitém ismerjétek el igazi római pápául, ki nem a szent kánonok szerint választott.*“ Elköltözésének órája mindinkább közele, s amint végelgyöngülésében lelkének testétől elválását már érezni kezdé, ezen utolsó szavakat rebegé: „*Delixi justitiam, et odi iniquitatem, propterea morior in exilio.*“ Mire egy tisztes agg püspök így válaszola: „*Uram, te nem halhatsz meg számkivetésben, mert te mint Krisztus helyettese és az apostolok utóda, isteni intézkedés folytán a népeket örökségül s a föld határait birtokul nyerted.*“ E szavakat azonban VII. Gergely már nem hallá; mert lelke visszaszált teremtőjéhez. Miután Jézus egyházát oly viharos körülmények közt is 12 évig, 1 hó s 3 napig szent erélyvel s rettenthetlen lélekkel kormányozta, 1085-diki május 25-kén kimult. Tetemei *Salernóban* a pompás, sz. Mátéről czimzett székegyházban, melyet kevéssel halála előtt áldott fel, egy márványkoporsóban siremlék s felirat nélkül takarítottak el. Hogy pedig kortársai az említettek nélkül temették őt el, ez egyedül az általános zavargásnak tulajdonítandó, nem pedig annak, hogy meg nem gyászoltatott volna, mert a halála által előidézett általános fájdalomról eléggé tanuskodik a következő adat:

Interea planetus de Praesule nascitur altus
 Gregorio, gestat Dominus quem Christus ad aethera.
 Ante dies septem Maii quam finis addesset.
 Hunc Monachi flerunt, Monachus quia noscitur esse;
 Hunc clerici flebant valde, Laicique dolebant,
 Pura fides quorum procul est a Schismaticorum,
 Quando suum sanctum reverenter corpus humatur.

VII. Gergelyről többen írják, hogy már életében csodákat művelt, melyekkel hű szolgájának sirját halála után is megdicsőítette az Ur. 60 évvel később IV. Anastasius pápa (1153—1154) egy képet készíttetett, melyen VII. Gergely először jelenik meg a *szentek szokásos dicssugarával* feje körül. 1573-ban *Colonna Antal* a nagy pápa tetemeit pápai diszöltönyben s rothadatlan állapotban megtalálván, következő sirirattal látta el annak nyughelyét:

Gregorio VII. Saonensi D. O. M.
 Ecclesiasticae libertatis vindici acerrimo,
 Assertori constantissimo, qui dum Rom. Pontificis.
 Auctoritatem adversus Henrici perfidiam strenue
 Tuetur Salerni sancte decubuit Anno D. 1085.
 VIII. Kal. Junii Marcus Antonius Columna,
 Marsilius Pannoniensis Archiep. Salernitanus, cum
 Illius corpus quingentos circiter annos, sacris amictu
 Ac fere integrum reperisset, ne tanti Pontificis
 Sepulchrum, diutius memoria careret, Gregorio XIII
 Bononiense sedente, Anno Dom. 1578. pridie Kal.
 Quintilis.

XIII. Gergely (1572—1585) a legnagyobb pápa nevét a római vértanúk könyvébe iktatta, mely halála évfordulati napján így emlékezik felőle: „*Salerni depositio S. Gregorii Papae Septimi Ecclesiasticae libertatis propugnatoris acerrimi.*“ 1606-ban V. Pál (1605—1621) VII. Gergely élete és csodái fölött igen szigorú vizsgálatot tartatott, mely kedvezően sikerülvén, a canonisatiói bulla kihirdetett. Ugyancsak V. Pál három évvel később megengedte a salernói érseknek és káptalannak, hogy VII. Gergely tiszteletére évenként kétszer tarthatnak ünnepet. Miután VII. Sándor (1655—1667) és XI. Kelemen (1700—1721) több egyháznak megengedték, hogy VII. Gergelyt mint szentet tisztelhetik, annak tiszteletét XIII. Benedek 1728-ban az egész egyházra kiterjesztette. Ezen intézkedést több kormány rosztalta. Különösen nehezteltek a zsolozsmakönyv ezen helyére: „*Contra Henrici Imperatoris impios conatus fortis per omnia athleta in pavidus permansit, seque pro muro domus Israel ponere non timuit. Ac eundem Henricum in profundum malorum prolapsus fidelium communione, regnoque privavit, atque subditos fide ei data liberavit.*“ És mivel az egyház leigázására irányzott törekvéseket az ellenkező kormányok nem engedték „*impius conatus*“-nak nevezni, s nem szerették elhinni, hogy IV. Henrik valóban erkölcstelen életű uralkodó volt, amiért nagyon is megérdemelte a trónról leléptetést: azért az idézett szöveget még az egyház szenté-

lyébe is benyujkáló vaskörmű *censura* több helyütt nagymohón kicarcolta!

Mi VII. Gergely iratait illeti, 359 levelet bírnak tőle, melyeket megválasztatásától 1082-ig írt s a melyek 9 könyvet képeznek. A pápasága utóbbi éveiben írottak majdnem teljesen elvesztek. Továbbá a Nagy Gergelynek tulajdonított „*Expositio in 7 Psalmos Poenitentiales*“ több író által VII. Gergely művének tartatik, mivel abban egy császárra tételik vonatkozás, ki az egyházba a simoniát ismét behozta, s az egyházat, valamint az apostoli széket szolgátságba dönteni törekedett. Egy, az angol könyvtárak egyikében létező szt. Máté evangéliuma fölötti Commentárt, mely Hildebrand nevét viseli és még kiadatlan, láthatni Fabriciusnál.

Hogy ily nagyszellemű s roppant tevékenységű pápáról minden századokon át különféle vélemények, nézetek és ítéletek nyilvánulnak, az a dolog természetében fekszik. De hogy ezen tekintetben az egyház-ellenes, vallástalan és eretnek írók a valótól igen messze elütően ítélnék, az is bizonyos. Már életében tekintélyes számu írók léptek fel ellene és mellette. Azok közül, kik mellette írtak, említendőek a következők: 1. *Hirschau* Vilmos. — 2. *Bernold*, előbb sz.-balácsi, azután schaffhauseni szerzetes. — 3. *Gebhard*, salzburgi érsek. — 4. A két *Bernárd*, kiknek egyike a corveyi hires tanoda előjárója, másika pedig, miután több svábhoni zárdában szép sikerrel tanított, a hirschau kolostor előjárója lett. — 5. *Anselm*, luccai püspök. — 6. *Placidus* nonantulai perjel. — 7. *Schaffenburgi Lambert*. — 8. *Anselm*, cantuári püspök. — 9. *István*, halberstadti főpásztor. — 10. *Guilmund* püspök. — 11. *Bernriedi Pál* és *Reicherspergi Gerochus*, kik mindketten VII. Gergely mellett írván, számkivették. — 12. *Siegbert*, ki bár nyíltan IV. Henriknek kedvezett, mégsem merte VII. Gergelyre fogni azon vétségeket, melyekről őt az egyházi szabadság ellenei oly gonosz készséggel vádolni szeretik. Írt 1100 körül. — 13. *Ottó*, freisingi püspök, született osztrák marchio, IV. Lajos fia s III. Konrád testvére, 1140 körül. — 14. *Guilielm*, trieri érsek, 1180 körül. — 15. *Viterbói Gottfrid*, III. Konrád, és I. Frigyes császárok jegyzője, 1180 körül. — 16. *Konrád*, urspergi apát, ki bár nyíltan nem magasztalja VII. Gergelyt, de tagadja, hogy a wormszi zsinat által ellene felhozott vádak valók

volnának. Irt 1200 körül. — 17. *Dodechin* apát, Marián művének folytatója, 1200 körül magasztalja a legnagyobb pápát. — 18. *Bellóváci Vincze*, ki 1250 körül írja, hogy VII. Gergely csodatevő s jóstehetségekkel áldatott meg az Istentől. — 19. *Aquinói sz. Tamás*, mint Bellarmin írja, 1274 körül tisztelettel idézi VII. Gergelyt. — 20. *Martinus Polonus*, érsek és pápai gyóntató, 1300 körül. — 21. *Vilanus János* 1300 körül. — 22. *Blondus*, pápai titkár, 1400 körül. — 23. *Palmerius Máté*, az 1400 körül kiadott *Chroniconjában*. — 24. *Waldensi Tamás*, a hussiták s wicleffiták legdühösebb ellene, 1400 körül. — 25. *Sz. Antal*, florenci érsek, 1459-diki év körül. — 26. *Aeneas Sylvius*, előbb III. Frigyes korlátnok, azután sienai püspök és bibornok, utóbb II. Pius név alatt pápa, 1450 körül. — 27. *Platina*, pápai könyvtárnok 1470 körül. — 28. *Trithemius János* apát, *Chroniconában*, 1500 körül. — 29. *Nauclerus János*, Stuttgartban egyházi jog tanára s az akademia első kormányzója, 1500 körül. — 30. *Kranz Albert*, szintén 1500 körül. — 31. *Maphaeus* (*Volaterranus Florentinus*) történész ugyancsak 1500 körül.

Ime, mily diszes sora ez azon tekintélyes íróknak, kik a fő pápafalók, Luther és Calvin előtt irtak, s kiknek VII. Gergely mellett nyilatkozó műveik és mondataik Bellarminnál elsoroltatnak. — Ellenben IV. Henrik védelmezői közt említendők: 1. *Waltram*, naumburgi püspök; 2. *Wenrich*, előbb Trierben scholasticus, azután vercelli püspök. VII. Gergely elleni gunyiratokkal megbélyegezték magukat e következők: *Benzo*, albai püspök, IV. Henrik dicséretére írott művében, és *Benno* álcárdinál: „*De vita et gestis Hildebrandi*“ című munkájában. Ezen írók jellemzését s műveik tartalmát kiadók erkölcsével egyetemben olvashatni Stenzelnél. VII. Gergely személyéről s uralmáról különféleképp vélekednek s ítélnék az újabbkori írók is. Mig az egyik dicséri, a másik gyalázza. Még némelyektől mint szent és vértanu magasztaltatik, másoktól kárhoztatik, mint egy oly rendszer alkotója, mely Némethont annyi polgárháboru színhelyévé tette, s az egyház meg állam közt 100 éves harcot idézett elő. Mig *Stenzel* VII. Gergely törekvését s jellemét így rajzolja: „Dics- és uralkodási vágy voltak minden szavai, tetteis gondolatainak főrugói. Ő egy szörnyeczélt tüzött ki magának, uralkodni az egész világon, mely tervének kivitelében őt a legóriásibb akadályok

sem gátolták. Minden csapások daczára is hajthatlan maradt s nagyravágyó terveinek mindent feláldozott, — addig *Luden* ezen legnagyobb pápa méltóságát, fönségét s törekvéseit következőleg említi: „Hildebrand összes törekvése a következő egymásból folyó három feladatra vihető vissza: 1) Az egyház tisztasága s egysége a pápa által s alatt; 2) az egyház szabadsága és függetlensége, és mindenféle ügyeinek a világi hatalomtól teljes elszigeteltsége; 3) minden világi ügyeknek és hatalomnak az egyház s annak feje alái helyezése.“

Mi dicsvágyó törekvéseit, azon tervét, mely szerint az egész ismert világot állítólag hatalmába keríteni törekedett, illeti, s azon egyetemes monarchiát, melyet alapítani akart, mindezek csak azok agyrémei, kik mint nem katolikusok Jézus egyházát csupán eretnek színezetű üvegeiken szokták tekinteni, vagy olyakéi, kik egyéb tisztátlan indokok által megvakítvák. A középkorban a személy- és vagyonbiztonság igen veszélyeztetve levén, a kisebb birtokosok vagyonukat a hatalmasbak ótalmába ajánlották, hogy azt a megtámadás ellen biztosítsák. Ugyanezt tették a dús birtokosak is, kik látván, hogy Rómában egy általánosan tisztelt védő hatalom létezik, magukat, birtokaik s országaikat a pápa ótalmába ajánlották. Mi által hatalmas védnököt nyertek s emellett jogaikból mitsem vesztek. Az ily, a középkorban igen gyakori szerződvénynek mind a világi uralkodók, mind pedig a pápára nézve sok üdvös következménye volt. Így az uralkodó a belbékéről biztosítva volt, s alattvalói hivebbek- s engedelmeseeknek mutatkoztak, miután egy még hatalmasb büntető kéztől remegtek s az ország a szomszéd tartományok megtámadása ellen is hatalmasan védelmeztetett. Így midőn *Vezelin* herczeg Dalmáthon birtokait elfoglalni akarta, következőleg irt VII. Gergely a herczegnek: „Mi igen csodálkozunk azon, hogy te, ki sz. Péternek és nekünk rég hűséget ígértél, az ellen keltél ki, ki apostoli tekintélynél fogva *Dalmáthon* királyává lett. Azért megtiltjuk neked sz. Péter nevében ezen király ellen fegyvert ragadni, mert vállalatod nemcsak a király, hanem az apostoli szék ellen is vagyon intézve. Ha panaszod van ellene, úgy hozzánk kell fordulnod, s tőlünk várnod az igazságos eldöntést. Ellenkező esetben bizonyosan számithatsz arra, hogy sz. Péter pallosát

villogtatjuk ellened, s a te, valamint társaid merényleteért minden bizonynyal megbüntetendünk.“ Ily, az apostoli székről lehangzó szó igen hatályos volt e korban. Így védelmezte a pápa hatalma a souverain uralkodókat nemcsak a népdüh, hanem a lázadó szomszédok ellenében is. Azért, mint a középkor történelme mutatja, e védelem igen keresett volt. Minden gyöngé, vagy trónján nem biztosan ülő fejedelem, nemcsak kegyeletnél, hanem tiszta politikai okoknál fogva is a pápa ótalma alá helyezte magát. De ezen szokás nemcsak az uralkodókra, hanem a szent-székre nézve is igen előnyös volt. Mert az oly uralkodók, kik a hüberi esküt letették, egyszersmint kötelezték magukat arra, hogy a szent egélyt védelmezni, a pápát működésében támogatni s határozatainak érvényre emelését eszközölni fogják. Ezáltal a pápa tekintélye emelkedett, s a népek meg uralkodók erkölcsisége fölött sikeresben örködhetett. Mily vétsége ez a pápának!

De bármily előnyös volt is az ily szövetkezés a pápákra nézve, mégsem keresték az azt egyházfők, hanem maguk az uralkodók ajánlák fel az apostoli székek országaikat, s így hatalmas pártfogót nyertek. Ezen középkori szokást VII. Gergely föntartani szükségnek ítélte, s az egyház hűbéréseivel a hűségi esküt letétette. Ha a szentszékek ezen becsületes módon szerzett jogát fön nem tartja, akkor méltán hanyagnak tekintette volna az utókor. Ő kinek birtokát sem kívánta. Ezt igazságszeretete és mély alázatossága sohasem is engedték volna. „*Mi inkább akarunk üdvötökért meghalni, írja levelei egyikében, s inkább elveszteni a világ minden dicsőségét, mint lelketeket. Mi az istent féljük s megvetjük a kevélységet, valamint a világ minden örömeit.*“ Ezek lelkének legbensőbb kiömlései, és csalódik az, ki valamely történeti személyt nem az ő korának törvényei szerint itéli meg. De nem kevesebbé csalódik az is, ki állítja, hogy VII. Gergely a koronákkal rendelkezni s azokat tetszése szerint osztogatni akarta. Igaz, ő azt hitte, hogy királyokat nevezhet ki, de csak mint védur és souverain. Így a dalmát herceget, mint vazallját, hogy érdemeit megjutalmazza, királyi rangra emelte s koronával tisztelte meg. Erre mint souverainnak joga volt. IV. Henrik császár is *Wratisláv* cseh hercegnek mint vazalljának, királyi czimet és koronát adott, s 4000 márka ezüstöt, a császárné részére pedig

300-at nyert tőle s azon ígéretet, hogy harcias időkben a császárt segélyével támogatandja. Csodálkozhatunk-e ezen jog fölött, hisz ezt a legujabb korban is látta a világ gyakorolni? Avagy nem emelt-e Napoleon is, mint a rajnai szövetségnek védnöke, hercegségeket királyságokká, melyek maig is állanak? És hol az a magyar, ki roszalná, hogy II. Silvester pápa hazánkat ország- s annak vezérét, Istvánt, királyi rangra emelte? VII. Gergely a souveranitást illetőleg kora törvényeihez s szokásaihoz alkalmazta magát, melyek akkor egész Európában érvényesek voltak. Itt mi árnyéka sincs a nagyravágyásnak, valamint mi nyoma sincs annak, hogy VII. Gergely mások jogait akarta volna megtámadni. Ő csak föntartani akarta ama jogot, melyet az uralkodók maguk elismertek, midőn országaikat az apostoli szék hatalmas ótalmába ajánlották.

Vannak oly írók is, kik ezen nagy pápa terveinek nagyszerűségét és fönséget teljes dicsérettel méltányolni képesek, de a kiviteli módokat s eszközöket mégis tulzottnak vélik. Azonban itt nem kell felednünk, hogy ezen nagy pápa igen nehéz időkben lépett az apostoli székre, és a szükség kényszeríté őt a legvégsőbb módokhoz és eszközökhöz folyamodni, hogy az egyházat szennyező uralkodó bűnöket és visszléléseket kiirtsa. Egész híressége, melyet ő nem keresett, azon körülmények eredménye, melyek őt környezék, s a koré, melyben működött. Mire azonban nagy befolyással volt ritka lángelméje, ügyviteli buzgósága s fényes tapasztalata, kitünő jámborsága, valamint szigorú élete is, melyek mind oly tulajdonok, melyek által VII. Gergely sok pápát fölülhalad. — Legtöbben az ujabbkori írók közül IV. Henrik elleni eljárását, mely a canossai jelenetben a legfőbb fokra hágott, s letételét gáncsolják, rossz néven vevén egyzersmind azt is, hogy elleneinek még halála óráján sem bocsátott meg. De erre nézve tudni kell, hogy VII. Gergely nem az ő személyének, hanem az összes egyháznak ügyeért küzdött. Henrik letétele terve s elvével összhangzatban volt. A canossai jelenetet illeleg szóljon helyettünk *Leo* protestáns történelmi író: „Tegyük le bár csak pillanatra az előítéletet, melyet a nemzeti érzés és protestantismus tanusítottak, s helyezzük be magunkat a valódi protestáns gondolatszabadság légkörébe. Ezen állásponttól tekintve a dolgot, VII. Gergelyben mi egy oly férfit találunk, ki kora leggonoszabb poli-

tikai helyzetében, egyedül szelleme s akarata erejével egy tiszteletreméltó ősi intézetet, melyet a gonoszság lábaival tiprott, megszenteltelenített állapotából egy uj, s azelőtt soha nem ismert fény- s dicsőségre emelt. IV. Henrikben pedig egy oly embert látunk, kinek atyja egy akkor dús és vitéz nép fölött majdnem korlátlan uralmat hagyott, és a ki oly bőséges külső eszközök daczára, érzetei aljasságával s a legundokabb bűnökkel szennyezte be magát, melyeket szemérmes fül arczipulás nélkül nem hallgathat, koldussá, nyomorult koldussá lett, s miután mindent, mi becsületes ember előtt szent, lábbal tiprott s megvetett, benső nyomorultságának tudatában ama szellemi hős hangjára reszketett.

Mások meg igen botorul állítják, hogy ő hozta volna be az egyházba a papi nőtlenséget. VII. *Gergely nem alkotója a Coelibatusnak*, ő csak elődeinek e tekintetbeni határozatait emelte érvényre, s azokat szigorubban megtartatni kívánta. A papi nőtlenség az egyház első századaiban kezdett gyökereket verni, s koronkint mindig nagyobb tért foglalt el. Azért VII. Gergely egy hajszálnyival sem kívánt többet, mint elődei: sz. I. Kelemen, sz. I. Lucius, sz. Siricius, sz. I. Anastasius, sz. I. Ince, sz. Zozim, sz. III. Sixtus, sz. I. Leo, Geláz, Symmachus, Hilár, Hormisdás, I. Gergely, II. Gergely, IV. István, IX. Leo, II. Viktor, X. István, II. Miklós, II. Sándor. Ezek mindnyájan vívtak a betörő árral, VII. Gergelynek sikerült az ár rohamát föntartani; a későbbi pápák már csak egyes személyek ellen léptek fel. Valóban, csak az egyház történelmébeni vastag tudatlanságát árulja el, ki a papi nőtlenséget egyenesen VII. Gergelytől származtatja.

Eme legnagyobb pápának emlékét, ki Istentől nyert lángeszével, minőt csak igen gyéren lát a világ, az egyházat reformálta, az erkölcstelenség s visszaélések fertőjéből felemelte, a nyomasztó világi hatalom kötelékeiből kiszabadította, méltán áldották s jogosan magasztalják ma is mindazok, kik belátni képesek elébe szabott fönséges hivatását. Igen, kik a valódi nagyság-, fönséges erények-, szent ügy-, s az egyház szabadságaért küzdőnek fényes érdemeit méltányolni tudják, azok a legmélyebb tisztelettel s legforróbb hálával hajolnak meg VII. Gergely emléke előtt. Hogy ezen legnagyobb pápának korunkban is sok ellensége van, azt tudjuk, de hisz mi nem

az apostoli hit elleneitől akarjuk tanulni egyházunk történelmét s a pápák iránti hálás tiszteletet. Hadd büzsöcsitsék ők a rágalmak és pizskolódások undok mocsárát, melyen intézetők alapul, vannak nekünk számos oly férfaink, kiknek lángbuzgalmu törekvéseik folytán bizton merithetünk a történelem kristálytisza forrásából, mely az igazság sziklájából csergedez ki.

Hübner, a pápák dühös rágalmazója, miután övéinek nagy öröme VII. Gergelyt igen befeketítette, még ráadásul megjegyzi, hogy ezen pápát „*Höllenbrand*“-nak nevezték. Kár, hogy e névtorzításkor eszébe nem jutott a buzgó pápafaló urnak, miszerint az ő érdeemes nagymesterének nevében az élesebb, th' hangot nem igen szerető német pór nép azt d-vel cserélvén fel „*Luder*“-t mondogatott. Mi szintén nem valami disznév, s éppen nem jelent valami tisztességes dolgot.

VII. Gergely életrajzának legfőbb forrását képezik saját s *Damiani Péter* benső barátjának levelei, ki vele együtt küzdött az egyház szabadságáért. A vitairatok, melyek IV. Henrik védelmére jelentek meg, *Goldast* által 1611-ben Hannoverában adattak ki. Ezek ellen VII. Gergely védelmére a roppant tudományu jezsuita, *Gretser*, lépett sorompóba összes művei VI. kötetében. Gräse, több jeles régi értekezést jegyzett fel VII. Gergelyről. Igen érdekes a *Gabb* által 1792-ben kiadott mű is. Hat évvel előbb az „*Ehrenrettung Gregors VII.*“ az akkori „*Aufklärer der Geschichtskunde*“ czimű mű ellen jelent meg, melyben a VII. Gergelyről író régibb s újabb kutatók is fölemlítettnek. Egy kitűnő életrajzot köszönünk a különösen tanára (*Luden*) szellemében író königsbergi tanárnak, *Voigtnak*. Épen ellenkező szellemben irt *Söttl*, kitől már IV. Henrikre vonatkozólag előbb jelent meg egy értekezés. Az angol írók közül említendő a *Bowden* puseistától 1840-ben Londonban napvilágot látott híres mű. Azonkívül említendők még a már érintett *Stenzl*, *Neander*, *Stollberg*, *Kertz*, *Steffen*, *Schmidt*, *Eichorn*, *Novalis*, *Wisemann* (mellipotamosi püspök), *Gförer*. Ezen utóbbi adott ki egy művet, mely azonhan csak *Hildebrand* korábbi működését tárgyalja, és pedig tüzetesen, ily cím alatt: „*Das Jahrhundert Gregors VII.*“ Stuttgart 1846.

CLX.

III. Viktor. (Epiphania.) 1086—1087.

A kardinálok VII. Gergely halála után pápaválasztásra gyülekeztek egybe, és az anyaszentegyház fejévé kijelölt három egyháznagy közül, a kijelölt VII. Gergely utódjaul, legméltóbbnak találták Dezső montecassinoi apátot. Ő az „*Epiphania-család*“-hoz, vagyis a *Marsi* grófok nemzetségéhez tartozott, s így a kápuai hercegek sarja volt. 1050-ben a *cava-i kolostorban* bencés lön, s a montecassinoi apáti méltóságban X. István pápának utódja. Ezen apátsági bazilikát 1071-ben alapjából újra építette fel, s a pompás műremek egyházat II. Sándor pápa valamennyi kardináljai, 12 érsek, 43 püspök, fejedelmek, hercegek s több más nagyok jelenlétében roppant ünnepélyességgel szentelte föl. A bazilika ivein most is olvashatni e szavakat:

Ut duce te patria iustis potiatur adeptis,

Hinc Desiderius, Pater, hanc sibi condidit aulam.

II. Miklós által 1059-ben a bibornokok testületébe vététt fel. — Midőn észrevette, hogy az egyház legfőbb méltóságára akarják emelni, elhagyta Rómát s kedves kolostorába vonult vissza. A kardinálok és a római nagyok csengve kérték őt a visszatérésre, de sikertelen volt törekvésök egész az 1086-ki májusig, midőn a szenttestület az utódválasztásra hivatalosan egybegyűjtetett. Ekkor a salernói hercegek és Robert apuliai herceg, Guiscard, fia személyesen mentek el hozzá, hogy a választás elfogadására hangolják. Rómába érkezésekor a kardinálok, papság és nép számosan valának egybegyűlve, és mindnyájan, egyhangulag, Dezsőt kiálták ki pápáva, mert elődje VII. Gergely őt az általa kijelöltek közt az első helyen emlitette. Erővel a sz. Lucza egyházába vezették, hogy a szokott ünnepélyességgel az egyház fejévé avattassék. Ő azonban ellenvetette magát és nem engedte, hogy a pápai diszöltönyök ráadassanak. Négy nap mulva ezután ismét a Montecassinó felé vezető uton találjuk őt. Azonban pünkösd ünnepén III. Viktor név alatt az egyház

fejeül elismertetett, míg ő maga Montecassinoban maradt, és a választás ellen tiltakozott, mert abba beleegyezését nem adta.

Esetleg azonban a következő 1087-ki évben *Kápuában* zsinatnak kelle tartatnia, melyen Campania, Apulia és Calabria püspökei a becsuszott visszaélések ügyében tanakodni akartak. Erre Dezső is megjelent, ott találta Rogér herceget, Kápua és Salerno fejedelmeit, kik őt végre arra birták, hogy az egybegyült püspökök esengése s könyeinek engedett. Előadták ugyanis neki az egyház szomorú, elárvult helyzetét, s hogy épen ezért hát ne ellenkezzék az Isten akaratával. Ekkor ráadták a pápai öltönyöket, s méltósága többi jelvényeivel diszitve megjelent a gyülekezetben, mely is őt törvényes egyházfőül ismerte el. Ez 1087-ki márczius 21-kén, virágvasárnap, történt. Kápuából az új pápa ismét Montecassinóba vette magát, hol a husvéti ünnepeket ülte, s aztán a salernói meg kápuai hercegekkel Rómába utazott, és súlyos betegsége daczára is sz. Péter kapuja előtt tanyázott, mert *Guibert* ellenpápa az egyházat fegyveres emberekkel tartotta megszállva; azokat azonban a kápuai herceg elűzte, s Urunk mennybemenete utáni vasárnap III. Viktor pápa az ostiai, tusculumi, portói és albánói püspökök által sok kardinal, püspök, apát és népsokaság jelenlétében ünnepélyesen felszenteltetett, de nyolcnapos időzés után ismét az előtte oly kedves montecassinói monostorba tért vissza. Ez 1087-ki máj. 9-kén, tehát néhány nap hiján két év múlva történt VII. Gergely halála után.

Erre rövid idő múlva *Mathild* markgrófnő Rómába ment, s kérére a pápát, hogy a vele szólhatással őt örvendeztetné meg. Ámbár a szent-atyá egészségi állapotát az utazás csak súlyosbitotta, mégis az egyház jólléteért mindent megtenni akarván, tengeren utazott Rómába. A markgrófnő serege élén, valamint a népség, a legmélyebb tisztelet jeleivel fogadták a szent-atyát; ő nyolcz napig sz. Péterben időzött, és sz. Barnabás ünnepén fényes ünnepélylyel az isteniszolgálatot tartotta. E napon vonult be ünnepélyesen az említett grófnő oldalán s támogatása folytán Rómába. Az egész tiberentuli városnegyed, tehát az Angyalvárat is, sz. Péter bazilikáját, Ostia és Portó városokat meg a Tiberszigetet bírta, a hol lakott is. A nagyok és a nép nagy része mellette voltak. Az ellenpápa a többi részeket elfoglalva tartotta, és a *Rotondánál*, a város közepén lakott,

mely akkor a *tornyokról* nevezett *St. Mariának* hivatott, mert két tornya volt. Sz. Péter ünnepe előtti este Guibert pártja a sz. Péter egyházat elfoglalni törekedett, de ebben a katolikusok által meggátoltatott. És így abban sem a vigilyi, sem pedig az ünnepi isteniszolgálat meg nem tartathatott. Következő nap a szakadárok mégis hatalmukba ejtették, megmosták az oltárokat, mintha azok a katolikusok által megszenteltelenítették volna, és misét végeztek; másnap azonban visszavonultak, és így sz. Péter temploma megint III. Viktor birtokába került.

Az új pápa most Némethonba leveleket küldött, hogy a nagyokkal az apostoli székre történt lépését tudassa s egyszersmind értesítőkre adja, miszerint a VII. Gergely által Henrik s az ő gonosz tanácsadói ellen kimondott kiközösítést ő is jóváhagyta. E levelek a *speyeri gyűlésen*, 1087-ki aug. 1-jén, a III-dik Viktort elismerő hercegek s fejedelmek, valamint Henrik hívei előtt is felolvastattak. Henrik maga is jelenvolt, és a kath. nagyok támogatásukat, meg a birodalom megújítását ígérték neki, ha az egyházzal őszintén kibékül s a kiközösítés alól feloldoztatja magát. Ő azonban megmaradt rút makacsságában, nem akarta megismerni kiközösítettését, noha ezt neki világosan bebizonyították. Azért a katolikusok elhatározták vele a békéről nem tanácskozni. — Sz. László magyar király, követsége által tudatta az említett birodalmi gyűléssel, hogy ő sz. Péterhez hű marad, vagyis III. Viktort törvényes pápaul ismeri, és a katolikusoknak a szakadárok ellen 20,000 főnyi lovas-sereget ígért segélyül (Ostiai Leo III. könyv, 69. fej.)

III. Viktor rövid pápaságát egy fényes művelet tette nevezetessé, tudnillik egy hadjárat az *afrikai szerecsenek* ellen, kik Olaszhon partjait már annyiszor elpusztították, s ott most is fosztogattak és romboltak. A kardinálok és püspökök tanácsára a beteg pápa Olaszhon minden népeiből, leginkább az akkor oly *hatalmas pisaiak* s *genuaiakból* egy hadsereget gyűjtött egybe, melynek sz. Péter zászlóját adta oda, különös kitüntetésből, a harcosoknak bünbocsánatot ígért s a hitetlenek ellen küldte őket. Afrikába megérkezvén, két erős helyet ostrom alá vett a keresztény sereg, elpusztítá azokat, a 100,000 főből álló szerecsen-haderőt teljesen megtöré, és a tunisi királyt arra kényszeríté, hogy minden elfogott keresztényt szabadon

ereszszen s a szent-székeknek adót fizessen. A fényes győzelem híre még ugyanazon nap eljutott Olaszhonba; a hadi zsákmány roppant gazdag volt s a győzők egyházai disztítésére fordított. Ugyanazon időben *Roger* sicíliai herceg is diadalt nyert a szerecsenek fölött, kiknek *Benur* nevű fejedelmét megölte. A keresztény hadsereg a hercegnek *Tunis* városát ajánlotta oda, melyet azonban el nem fogadott, mert a fejedelemmel békében élt, és ezzel az egész dolog, mind azt előre-megmondotta, bevégződött.

Viktor pápa 1087-ki angusztusban az apuliai s calabriai püspököket *Beneventbe* hitta össze zsinatra. Miután itt *Guibert* feltokodását és a VII. Gergely ellen általa eszközölt s szított üldözéseket előadta az egybegyűlt atyáknak, az álpápát lettette s azután az egyháztól kizárta: „Ti is ismeritek az üldözést, tevé hozzá, melyet ő *Hugó* lyoni püspök s *Richard* marseillei apát által ellenem támasztott, kik most szinte szakadárokká lettek, mert az apostoli székelnyerésére vonatkozó titkos vágyuk nem teljesült. *Richard* a püspökökkel és kardinálokkal jelen volt Rómában megválasztatásunkor; *Hugó* lábsókra jött s akaratum ellen is pápául ismert el minket, és mi az ő kérelmére Gallia követévé neveztük őt ki. Mig a mi vonakodásunkat látták, sürgettek, hogy e fenséges méltóságot fogadjuk el; de amint megtudták, hogy engedtünk; rögtön kitört dicsvágyuk, és elszakadtak tőlünk s testvéreinktől és botrányul lettek. Azért megparancsoljuk nektek, hogy mi érintkezésben sem legyetek velők; mert sz. Ambrus szerint, a ki a római egyháztól elpártol, az eretnekül tekintendő.” — Azután más tárgyra ment át a pápa, és így szólt: „Egyszersmind rendeljük, hogy, ha jövőre valaki világinak kezeiből püspökséget vagy apátságot fogad el, az olyan a püspökök és apátok közé sohasem számíttathatik. Mi mindaddig sz. Péter kegyelmét és az egyházba-lépés jogát az olyanra nézve elvesztettnek tekintjük, míg az igaztalanul szerzett állást el nem hagyja. Ugyanazt rendeljük a kisebb egyházi tisztségekre nézve is. Ha valamely császár, király, herceg, markgróf, gróf, vagy bármely más világi személy magát feljogosítotttnak tartja, püspököket, vagy más egyházi méltóságban lévőket beruházással ellátni, ugyanazon ítélet alá esik az.is. A ki ily püspököket, apátokat és papokat nem kerül, az ő miséjüket hallgatja, vagy velők imádkozik, ugyan-

azon kiközösítés részese lesz; mert azok többé igazi papokul nem tekintendők. Gyónjatok és áldozzatok tehát csak a katolikus papoknál, és ha ilyeneket nem találhattok, akkor jobb áldozás nélkül maradni, és azt láthatlan módon az Urtól nyerni.“

Midőn ezen határozatok a jelenvolt püspököktől jóváhagyattak, azok másolatai keletre s nyugatra elküldettek. Ezen három napig tartott zsinat alatt III. Viktor súlyosan megbetegült, és haladék nélkül több kardinál és a zsinat valamennyi püspökei kíséretében Montecassinóba vonult vissza. Minthogy betegsége mindinkább növekedett, a szerzeteseket mind a káptalanteremben gyűjtötte össze s magát is oda vitette, és *Oderisust* montecassinói apáttá nevezte ki, mely méltóságot ő 29 évig viselte. Azután a kolostor jogais vagyona megtámadóit kiközösítéssel fenytette, illetőleg a régi büntetést ő is jóváhagyta a zárda vagyonának elidegenítői ellen. Majd a kardinálok és püspököket gyűjtven egybe, kérte őket, hogy VII. Gergely akarata szerint *Ottó* ostiai püspököt választanak pápának, s mivel *Ottó* maga is jelenvolt, III. Viktor a többi püspökök elé állítja őt, mondván: „*Fogadjátok el őt helyettem, tegyétek a római egyház püspökévé s emeljétek sz. Péter székére, én most felhatalmaztak titeket, hogy ezt később kivihessétek.*“ Azután meghagyá még, hogy a káptalan-teremben nyughelyét elkészítsék, s erre három nap múlva miután a pápai széket megválasztása óta egy, felszentelésétől számítva pedig nem egészen egy évig birta, 1087-diki sept. 16-kán kimúlt. Többek vélete szerint megmérgeztetett, mit könnyen feltehetünk, miután e gyászos korban annyi ármány, csel s gonoszság küzdöttek a törvényes egyházfő ellen azok részéről, kik minden áron az apostoli szék birtokába jutni törekedtek.

III. Viktor, ki már elődei alatt a római szék legbuzgóbb védelmezőinek egyike volt s különösen VII. Gergelyt hatalmasan támogatva IV. Henrikkeli küzdelmében, mint pápa egészen a leg-hatalmasb pápa szellemében működött, kinek nagy tervét szerencsésen ki is viszi, ha a halál ebben meg nem gátolja. *A benczések mint szentet tisztelik s ereklyéi maig is Montecassinóban sz. Bartharius pompás kápolnájában, egyik álesontja pedig a fogakkal együtt, díszes tartóban, a váczzi székesegyházban őriztetnek. Iratai-ból csupán sz. Benedek s egyéb szerzetesek csodáit tartalmazó három könyv ju-*

tott el hozzánk. Számos levelei elvesztek. Valamint ő maga könyveket szerkesztett, úgy különös gondot fordított arra, hogy szerzetesei a nevezetes műveket szorgalmasan lemásolják, és valóban Montecassinó, mely oly fontos szerepet vitt az egyháztörténelemben, a régi könyvek fűntartása által roppant érdemeket rivott ki magának a tudomány világában. E zárda Martyrologiuma emé nevezetes szavakban örökitette emlékét: „*In Monasterio Cassinensi obitus B. Victoris Papae III. sanctitate vitae, et miraculorum gloria clarissimi,*“ s sírkövét következő felirattal díszíték a valódi nagyságot becsülni tudó derék szerzetesek:

„Quis fuerim, vel quid, qualis quantusque doceri
 Si quis forte velit, aurea scripta docent.
 Stirps mihi Magnatum, Beneventus patria, nomen
 Est Desiderius, tuque Cassine decus.
 Intactam sponsam, matrem, patriamque propinquos
 Spernens huc propero, monachus efficior.
 Abbas dehinc factus, studui pro tempore totum
 Ut nunc aspicitur, hunc renovare locum.
 Interea fueram Romana clarus in urbe
 Presbyter Ecclesiae, Petre beate, tuae.
 Hoc senis lustris minus anno functus honore
 Victor Apostolicum scando dehinc solium.
 Quatuor et senis vix mensibus inde peractis
 Bis sex lustra gerens, mortuus hic tumulor.
 Solis virgineo stabat lux ultima signo
 Cum me sol verus hinc tulit ipse Deus.“

CLXI.

II. Orbán. 1088—1099.

II. Orbán pápának a hatalmas III. Kelemen ellenpápa, IV. Henrik szakadár császárral, az erőszakoskodó és kevésbé lelkiismeretes Vilmos angol- s a kicsapongó I. Fülöp francia királylyal,

kik mindnyájan különfélekép fertőztették meg méltóságaikat, valamint számos, az ágyasságot és simoniát védő főpapokkal kelle küzdenie. Mindazáltal pápasága mégis azon korra esik, melynek történelme a keresztény Európának Eposa, mint az *Ilias* a pogány Göröghoné. A keresztes-hadak történelme a nagyság és barbárság, a legmagasztosb erények s legaljasb szenvedélyek vegyüléke, egy költemény, bocsánat a kitétel s hasonlításért, melynek egyik felét angyali, a másikat ördögi kéz irta. A keresztes-hadak, az egyház magas hatalma, a lovagiság, az államoknak a hadtan nevezetes változásai általi kifejlése s az új Europa képezik ezen Epos tartalmát.

III. Viktor halála nagy zavarba döntötte Olaszthonban a jóérelműek pártját. Azért Mathild márkgrófné, a rómaiak s németek felhívák a püspököket, hogy minélelőbb egybegyülvén, az egyháznak főt adjanak. Mindjárt egybeülések után irtak a római katolikus papok és világiaknak, hogy mindazok, kik állomásaikat elhagyhatják, a böjt első hetében *Terracinába* siessenek, azok pedig, kik ebben gátoltatnak, meghatalmazottakat küldjenek. Ezen határozatot. Apulia, Calabria s Campania minden püspökei s apátjaival is tudatták. A gyülekezet (1088-diki márczius 8-kán) a nagyböjt első hetében tartatott. A római kardinálokat és egész papságot János portói püspök, a népet pedig Benedek főnök képviselte. A következő nap a 40 püspök és apát, valamint a meghatalmazottak, sz. Péter és Caesarius főegyházába vették magukat s elfoglalták székeiket. A tusculumi püspök fölemelkedék, és VII. Gergelynek meg III. Viktornak az utódra vonatkozó intézkedését felolvasta, egyszersmind a gyülekezet okát és célját előadá. A portói püspök és Benedek főnök előmutaták meghatalmazó okmányaikat, s erre háromnapos böjtöt rendeltek, hogy az egyház legfőbb méltóságára alkalmas férfit emelhessenek. A közáhitat napjai elmulván, vasárnap, márczius 12-kén, a választók ismét az említett egyházba siettek, tanácskoztak s azután a gyülekezet három legfőbb tagja, a portói, tusculumi, és albánói püspökök, a szószerkre lépven, kijelenték, hogy ők Ottó ostiai püspököt akarnák pápává választani. Ebbe az egész gyülekezet beleegyezvén, az albánói püspök kijelenté, hogy a megválasztott „*II. Orbán*” nevet fog viselni. Erre Ottót körülvevő a gyülekezet, a biboröltönyt reáadák, sz. Péter oltárához kísérek s az itteni pápai székre

emelék. Azután az első pápai isteniszolgálatot tartá, melynek bevégezése után a nagy gyülekezet hazatért, örvendvén és hálákat rebegetvén, hogy az Ur egyházát ismét oly szép reményekre jogosító pápával áldotta meg.

II. Orbán Franciaországban a Marne melletti *Chatillonban* ösi, tekintélyes s dúsgazdag családból vette származását és *Otto* vagy *Odónak* neveztetett. Rheimsban *Brunó*-, az *erénydús carthausi rend alapítójának felügyelete alatt* neveltetett, s azután az itteni egyház hitszónoka s kanonokja lett. De a világot megunván, a clugnyi zárdába lépett, melynek a híres Odó által perjelévé neveztetett ki. Itt tanulta őt VII. Gergely ismerni, s midőn az utóbbi az apostoli székre emeltetett, Ottót Romába hívta, s nemsokára ostiai püspökké s a szent római egyház kardináljává nevezte ki. Azt is tudjuk fölle, hogy VII. Gergely által követi minőségben IV. Henrikhez Némethonba küldetett, ki nem tekintvén a követ szép feladatát, mely abban állott, hogy a Henrik és alattvalói közti surlódásokat kiegyenlítse, s őt a pápával kibékitse, a követet börtönbe vettette s vele igen kegyetlenül bánt. A Terracinában reáeső választásnak ellenvetette magát, mint ezt a salzburgi *Epiphanes*hez intézett leveléből tudjuk. Azonban 1088-diki marczius 12-kén mégis pápává avatott.

Az új pápa az apostoli székre lépését az egész katolikus világgal tudatta, s körleveleiben nyíltan kijelentette, hogy mindenben VII. Gergely nyomdokait törekszik követni. Ezen iratokból csak a salzburgi érsek, egyéb német püspökökhez, a viennei tartomány főpásztorai s a clugny-i sz. Hugóhoz menesztettek jutottak el hozzánk, a többiek pedig csak helyenkint némely írónál fordulnak elő. Így *Odericus Vitalis* írja, hogy II. Orbán mindenüvé irt s követeket küldött oly eredménnyel, hogy még csak a német király tartott az álpápával, a föld többi nemzetei pedig mind őt ismerték törvényes pápának. Erre Montecassinóba ment, s *Cajetan Jánost*, kit kardinál-áldozárságra emelt, magával vitte. Montecassinóból *Roger* herczeg megkeresése folytán Apuliába utazott, s miután itt a *bantini zárdatemplomot felszentelte* s több előjogokkal ellátta, Siciliába sietett, hol *Roger gróf*, az apuliai herczeg nagybátyja, parancsnokolt s *Butera* nevű helyet tartott megszállva. A pápa Trainába hitta meg a gró-

fot, kinek jelenléte bármily szükséges volt is az ostromlásnál, mégis az oly messziről érkezett egyházfő kérelmét teljesíteni illőnek találta. Ezen találkozáásra a következő szolgált alkalmul: a pápa kevéssel előbb *Miklós* grotta-ferratai apátot, s *Roger* szerpapot *Comnen Elek* (1081—1118) görög császárhoz küldte, kit atyailag figyelmeztetett, hogy mily jogtalanul cselekedett akkor, midőn a latinoknak a szent áldozásnál a *kovásztalan kenyér* használatát eltiltván, őket a görögök gyakorlatának követésére szorította. A császár a pápa intelmét tisztelettel fogadta, s az említett követtség által kérte, hogy tudósokkal Konstantinápolyba vegye magát, itt egy zsinatot tartson, melyen a görögök és latinok közt a kovásztalan kenyérről vonatkozó vita eldöntetnék, s megjegyzé, hogy ő örömetst elfogadná azon eldöntést, melyet a zsinat a szent-atyákra alapítana; és a pápának a Konstantinápolybai utazásra másfél évi határidőt tűz ki. A sicíliai gróf a császár kérelmének teljesítésére buzdítá a pápát, hogy valahára a szakadály megszüntetnék. De utját állta a még veszélyesebb szakadály, melyet Guibert idézett elő, ki Róma urává vetette fel magát, miért a sok ajándokkal elhalmozott II. Orbán a sicíliai grófot magától elbocsátá.

Erre Roger nemsokára két nevezetes helyet elfoglalt s a saracénokat egész Siciliából kiűzte. *Málta* szigetét is meghódította, a saracénokat adózóivá tette s számos keresztényt szabadított ki azok rabszolgaságából. Azután a pápával egyetértve a sicíliai egyházak helyreállításával foglalkozott, s e tartományban, mely több mint két századig nyögött a hitetlenek igái alatt, az előbb létezett püspökségeket visszaállítá. *Palermóban* még Guiscárd hódítása óta egy görög püspök maradt, kit *Alcher* nevű latin püspök követett. Midőn Roger *Taorminát* meghódította, Trainában egyházat állított, melyet felségesen feldiszított s dúsan megadományozott, s egy kolostort alapított, melyet sz. Vazul szabályát követő szerzetesekkel népesített be. Ez nemsokára püspöki széket nyert, melyet azonban II. Orbán pápa *Messinába* tett át, hol a hagyomány szerint már egykor létezett püspökség. A szent-anya Rogért, ki annyi sok egyházat, kolostort s püspökséget állított, úgy tekintette, mint a sicíliai egyház visszaállítóját, s mindig a legszebb egyetértésben volt vele. Midőn tehát megtudá, hogy calabriai Roger, s ennek nagybátyja,

Roger sicíliai gróf, *Salernóban* időznek, meglátogatók őket, s igen barátságosan társalgott az általa igen kedvelt gróffal. Minthogy a már több idő óta Siciliában működő pápai követ, Róbert trainai püspök, a grófnak nem igen tetszett, ezen kinevezést II. Orbán visszavonta, s ismervén a grófnak nagy hitbuzgalmát, őt *Sicilia örökös követévé* tette, valamint utódjait is, ha hitbuzgalmok a gróféhoz hasonló leend. Mig e tartomány grófjai ezen nevezetes kiváltságra magukat méltóknak mutatják, addig Róma nem küld Siciliába más követet. De ha a római egyháznak a siciliaira vonatkozólag valami jogot kell gyakorolni, ezt az apostoli székhöz intézett levelek nyomán a tartományi püspökök gyülekezete által hajtandja végre. Ezen zsinatot maga a gróf vagy örökösei hívhatják egybe, s az ő akaratok nélkül ellenkező esetben nem lehet határozni.

Aközben az új toledói érsek, *Bernárd*, is Rómába ment, részint hogy *Richárd* követ elleni nehézményeit előadja, részint hogy egyházának régi jogait érvényesítse. Ugyanis VI. *Alfonz*, *Leon* s *Casília királya*, a mórokkal egyezkedés folytán 1085-diki május 25-én Toledót, miután ez a hitetleneket 368 évig uralta, visszanyervén, decz. 18-kán *Bernárd* szerzetes érsekké választatott s egyháza a király által dúsan megadományoztatott. II. Orbán igen barátságosan fogadta az érseket, átnyújtá neki a palástot s egész *Spanyolhon primásává* nevezé ki. Az idevonatkozó bulla 1088-diki okt. 15-kéről van keltezve. És hogy *Bernárd* jogait annál sikeresebben gyakorolhassa, a tekintélyével visszaélő *Richárd* helyére *Spanyolhon* pápai követévé nevezte ki. Egyszersmint *Alphonz* királyhoz is intézett a szent-atya egy iratot, melyben tudatja vele, hogy *Bernárd* érseknek palástot adott, *Spanyolhon* primásává és követévé is kinevezte őt, hogy *Toledó* régi dicsőségére minélelőbb visszajusson. Azután az érseket a király kegyeibe ajánlá, kéri, hogy neki engedelmeskedjék s annak egyházát védelmezze. Majd hozzá teszi: „*Mi fájdalommal értesültünk, hogy te a san-jagói püspököt bebörtönözted, s fogságának ideje alatt letétetted. Ily eljárás az egyházi törvényekbe ütközik, s a te mentegetésed már csak azért is érvénytelen, mivel azt az elődünk által követségéről letett Richard kardinál tette. Azért megkereslek téged, hogy a püspököt méltóságába visszahelyezd, és követ-*

séged kíséretében hozzánk küldjed, hogy fölötte ítélhessünk; ellenkező esetben más eszközöket leszünk kénytelenek megragadni."

1088-ban *Artauld*, választott elne-i püspök Roussillonban, szintén Rómába utazott, hogy magát II. Orbán által felszenteltesse, mit metropolitája, *Dalmacius* érsek, tenni vonakodott, mert *Artauld* állítólag azon esküt tette volna a kanonokoknak megválasztása után, hogy az egyházi javakat nekik átengedendi. Ezt az érsek valószínűleg mint simoniát tekintette, míg *Artauld* az ellenkezőt állította. Mivel az utóbbi a simonia gyanuját esküvel elhárítá, a szent-atyá által püspökké szenteltetett.

Némethonban a szakadály hanyatlani kezdett, mivel a tekintélyesb szakadárok közül többeket elragadott a halál, és számosan tértek vissza az egyházba. A katolikus főpásztorok közül *passau*i *Altman* igen jó egyetértésben volt a pápával, ki által püspökké szenteltetett. Most pedig egy decretál-iratánál fogva *némethoni* követévé neveztetett ki. *Gebhard Eginót*, ki utóbb *Augsburgban* sz. *Ulrich* apátja lön, levelekkel Rómába küldte, melyekben a pápától a kiközösítetteket illetőleg tanácsot kér. A pápa következő decretál-iratban válaszolt az említett costnizi püspöknek: „*Mi a ravennai főeretneket, ki a római egyháznak törvénytelen birtokosa, Henrik királylyal együtt elsőfoku kiközösítettnek tartjuk; másik fokon állanak azok, kik az említetteket pénzzel és tanácscsal segítették, azoknak engedelmeskedtek, tőlök vagy követőiktől egyházi méltóságokat fogadtak el. A harmadik osztályt azok képezik, kik velök társalognak; ezeket ugyan épen nem közösítjük ki, de azért vezeklet nélkül nem vétethetnek fel az egyházi közösségbe. E vezekletet azonban csökkentheti ama körülmény, ha tudatlanságból, félelem vagy kényszerítésből cselekedtek; mert mi csak azokkal akarunk szigorun eljárni, kik önkényt vagy hanyagságból botlottak meg; de ezt is saját belátásodra hagyjuk. Mi a kiközösített püspökök általi papszenteléseket illeti, ezt zsinati eldöntésre hagyjuk, s oda utasítunk téged, hogy az ilyeneket egy általános zsinatig hivatalaikban megtartsad, ha nem simoniacusok s nem ily uton nyerték rendеiket, és valamint erkölceik úgy tanaiknál fogva is kitűnnek mások fölött. E föltételek alatt nyugodtan hagyhatod őket helyeiken, de belátásod szerinti aránylagos vezeklet alá kell őket vetned. De emellett meg nem en-*

gedjük, hogy fensőbb rendekre emeltessenek, hacsak szükség vagy az egyház nagyobb java nem kívánja ezt.“ Épen így jár el a nagy pap-hiány miatt azon egyháziakkal, kik bűnökbe süllyedtek, de azon kánont tekintetbe véve, hogy a botrányos életű papok hivatalaikból mindenkorra kizárandók, itt is a püspök böles belátásától függeszti fel e dolgot. Azután a reichenau-i szigetet e püspök joghatósága alá bocsátja, az itteni szerzetesek „*Exemptio*“-jának érvényben tartása mellett. De meghagyja a püspöknek, hogy a reichenau-i s st. galeni kolostoroknak *katholikus apátokat adjon* s egyéb zárdákat is ily előljárókkal láttasson el. Azután a chur-i püspökség s mindazon helyek fölötti fölügyelettel is megbizza, melyek a passau-i püspök székvárosától igen távol fekszenek. Azután még megjegyzi: „*Mi őt és téged azon megbízással látunk el, hogy helyettünk Szász- és Némethon, valamint egyéb szomszéd tartományokat kormányozzátok, a törvénytelen papszenteléseket elvessétek, a kánonszerűeket jóváhagyjátok, és minden egyházi ügyeket istenfélő férfiak tanácsainak igénybe vétele mellett mindaddig vezessétek, míg az apostoli széktől különös követ küldetni nem fog.*“ E bulla apr. 18-káról van keltezve.

Igen nehéz volt ekkor a középutat megtartani, mert a nagy elnézés az egyházi fegyelmet csak tágitotta s a nagy szigor a bűnösöket még jobban felingerelte volna. Ugyanis *Guibert* s követői a császár uralma alatti tartományokban tovább is papszenteléseket tartottak s árulták az egyházi javakat a többi főméltóságokkal együtt, melyeket a többet ajánlók nyertek meg. Ezáltal annyira növekedett a kiközösítettek száma, hogy a katolikusok már alig kerülhették volna az azokkali érintkezést.

A pápa most (1089) *Rómában* 115 püspök jelenlétében egy zsinatot tartott, mely valószínűlg a kiközösítettekkel szelid eljárást jóváhagyta, és az álpápát ismét kiközösítette. A rómaiak az ellen-pápát Rómából elűzték, s megesküdttették, hogy a római széket többé magához ragadni nem fogja; de a ravennai egyházat tovább is megtartotta, mert ezen egyház minden okmányaiban *Guibert* érseknek nevezi magát, egyet kivéve, melyen *Kelemen* áll; és a mi még feltűnőbb, mindazon okmányok, melyekben *Guibert*-nek nevezi magát, *Kelemen* pápasága alatt kelteztettek, mintha két sze-

mélyről volna szó. Ily körülmények közt mind a két pártra nézve igen szükséges volt a béke, s azért II. Orbán oda törekedett, hogy a császár s az egyházas érzelmű hercegek, grófok s egyéb nagyok a béke érdekében értekezletet tartanának. Az említettek megígérték, hogy IV. Henriknek méltósága, tekintélye s birodalma helyreállítására segédkezet nyújtanak, ha Guitberg ellenpápát elhagyja s a törvényes egyházfőt, II. Orbánt, elismeri. Ezen föltételtől IV. Henrik nem is idegenkedett, de követői beleegyezése nélkül mitsem akart tenni. Ezek közt sok a szakadárok által felszentelt püspök volt, kik jól tudták, mi sors várna rájuk Guitberttel együtt, azért minden áron oda működtek, hogy a császár a pápával ki ne béküljön. Különben igen kellemetlenül hatott IV. Henrikre Matild markgrófnának a fiatal *Welf* bajor herceggeli egybekelése, ki *Azzo* ferrarai markgrófnak unokája volt. Mathild, ki ekkor már 43 éves volt, II. Orbán pápának ezen házasságra vonatkozó kívánságát nem örömet teljesítette. De az egyház szent érdekei, melyek a középkor e hősnőjében a legfőbb támaszt s pártfogót bírták, arra indíták őt, hogy kezét csakugyan oda nyújtotta a fiatal hercegnek, de mint testvérek tiszta szeretetben éltek együtt.

Ezen időben halt meg Angolhonban *Lanfrank* érsek, e század legnagyobb férfainak egyike, a *papság újjáalkotója*, ki sok iratot s hirneves tanítványokat hagyott hátra. — *Berengár* vichi (Ausonia) püspök Catalaoniában ez időben szintén Rómában időzött a tarragonai érseki szék visszaállítása ügyében. Ezen város a mórok betörése óta annyira hanyatlásnak indult, hogy püspöksége az ausoniaival egyesítettett, s a tartomány 400 évig a narbonnei érsek joghatósága alatt állott. Berengár II. Orbántól egy bullát kapott, mely *Berengár* barcelloniai, *Ermengund* urgeli s *Bernárd* besalui grófokhoz, a tartomány püspökei, a papság s a nemességhez volt intézve, melyben a pápa felhívja őket, hogy *Tarragona* városa s a püspöki szék helyreállítására mindent megtegyenek. Evégből bucsut is enged nekik. Azután megjegyzi, hogyha a város újra fölépül, annak előbbi jogait visszaadja s ott érseki széket állít, ha ez a narbonnei egyház jogaiba ütközni nem fog. Ezen bulla 1089-kí julíus elsejéről van keltezve II. Orbán pápaságának második évében.

Erre a pápa Apuliába ment s *Melfiben* sept. 10-kén zsinatot tartott, melyre a tartomány 70 püspöke, 12 apát, Rogér herczeg s a nagyok mind megjelentek. Rogér s a tartomány minden urai letették a hűbéri esküt, következő nap 12—16 kánon olvastatott fel, melyekben minden, az előbbi zsinatok által a beruházás ellen hozott határozatok megerősítettek. A felszentelendők korát illetőleg rendelte a szent zsinat, hogy az alszerpappá 14, a diákonná 24 s az áldozárrá szentelendők 30 évesek legyenek, s a rabszolga-eredetűeket kizárta az egyház szolgálatából. Továbbá az *akephalok*, vagyis *független papok* és *csavargó szerzetesek* kárhoztattak. Az *egyháziak nejei rabszolgaságra ítéltettek*, s a világiaknak megghatározott, hogy a kolostorok s ezek egyházainak a püspök engedélye nélkül mi tizedet sem fizessenek. A zsinat alatt az új barri érsek ezen egyház fődiákonát Melfibe küldte, hogy a pápát az ő felszentelésére Bariba meghívja. E kérelmét Rogér herczeg s fivére Boemund is támogatván, II. Orbán abba beleegyezett, annál is inkább, mert a barri egyházat sz. Miklós ereklyéi két év óta igen hirnevéssé tévék. De más személyes tekintetek is ösztönzék a pápát e kérelem teljesítésére. Az érsek épen sz. Benédék apátja volt, midőn az emlitett szent tetemeinek őrzése reá bízott. A Salernó melletti cava-kolostorból, hol a pápa őt személyesen ismerte, s Olaszhonbani tartózkodásakor vele baráti viszonyt kötött, választatott érsekké. Midőn a pápa Bariba ment, sz. Miklós ereklyéit a tiszteletére emelt új székegyházba szállították, s II. Orbán az érseket saját székn szentelte fel, 18 püspökség fölötti jogait megerősítette, valamint a megyéibeni görög és latin kolostorokat is hatósága alá helyezte, s palástot is adott neki. Az ezeket tartalmazó bulla 1089-diki október 9-kéről van kiállitva.

Ezen apuliai utjában II. Orbánt sz. *Brunó*, az erénydús karthausi rend alapítója kísérte, kit a pápa magához hívott, hogy bölcs tanácsaival éljen. Sz. Brunó, egy ősi nemes család sarjadéka, 1035-diki év körül *Kölnben* született, mely városban sz. *Hannó* püspök alatt s azután Rheimsban tanult, hol az egyetemes tanügy élére állitattott. A tudomány minden ágában járatos volt, birta a héber s görög nyelveket, s mint jeles szentírásmagyarázó és a szent-atyák műveinek híres ismerője, százada legtudósabb férfja volt. A jámbor

és bölcs férfiú több barátaival elhagyván a világot, sz. *Hugó* grenoblei püspököt felkereste, hogy tőle megyéjében egy helyet nyerjen, hol társaival az Istennek legcsendesb magányban szolgálhasson. Sz. *Hugó* a *hegység egy borzasztó vadonába*, mely „*Karthauser*“ név alatt volt ismeretes, utasította őket. Hova sz. *Brunó* 1084-ben vonult a világtól vissza, és ama nevezetes rendet alapította, mely egyedül nem szükségelt ujitást, az ugynevezett *karthausi-rendet*. Miután sz. *Brunó* mintegy 6 évig igazgatta volna a *Karthauser*-et, arra kényszeríté őt II. Orbán, ki Rheimsban egykor az ő tanítványa volt, hogy udvarába vegye magát. Midőn *Karthauser*-et elhagyta, hogy a pápának a lelki ügyek vezetésében segédkezet nyújtson, azt *Sequin* chaise-dieu-i apátra bízta, kinek területén feküdt a *Karthauser*. De *Brunó* tanítványai elpártoltak tőle s Olaszhonba mentek. Azonban ismét visszatértek az alapító rábeszélése folytán *Karthauser*-be, s perjelül *Landuint* adta nekik, ki 10 évig volt előljárójok. *Brunó* ellenben, ki az udvari szokásokat és zajt nem tűrhette, 1090-ben *Landuin*-nal s egyebekkel a *squillacei megyébe* (Calabria) vette magát, hol *Roger* gróftól egy mértföldnyi területű erdőt nyertek. A pápa *Brunó*-t az *Arnold* halála által megürült reggiói érsekségre akarta emelni, de a szent férfiú e méltóságot el nem fogadván, azt cava-i *Roger* nyerte el. *Brunó* calabriai új kolostorában 11 évig élt s itt zárta be életét is.

II. Orbán 1090-diki püskösd ünnepe körül követeinek elnöklése alatt *Toulouseban* zsinatot tartott, melyre különféle tartományok püspökei jelentek meg, s több visszaéléseket töröltek el. A *toulousei* főpásztor a neki tulajdonított vétségekből magát az egyház törvényei szerint kitisztította, és a castiliai király kérelmére követséget küldöttek *Toledóba*, hogy az egyházas szellem itt ismét meghonosíttassék. A *toledói* érsek, ki Rómából Spanyolhonba visszatért, az új spanyolhoni követtel, *Rainer* kardinállal, e zsinaton jelenvolt. Azután *Rainer* Cataloniába ment, hogy *Berengár* barcellonai grófnak adományát a pápa nevében elfogadja, melynél fogva *Tarragona* városa a római egyház hűbéres birtokának nyilvánított. Egerszersmind a gróf magát s utódait a pápa vazalljainak jelentette ki, azon ígérettel, hogy az apostoli székeknek minden öt évben 25 fontnyi ezüstöt fizetendnek. Ezen adomány megkönnyítette a tarra-

gonai érseki székhelyreállítását, mi ellen Dalmacius narbonnei érsek azon irat daczára is, melyet a pápa a cataloniai rendekhez intézett, tiltakozott. A szent-atyja erre kérdést támasztott, vajon előmutathatna-e Dalmacius oly kiváltságokat, melyek a tarragoniai tartomány fölötti állítólagos primási jogát bizonyítják? Mire Dalmacius válaszul adá, hogy reméli az ily okmány előmutathatását. Azután a pápa irt követeknek, hogy a tartomány uraival a tarragoniai egyház helyreállításán működjenek. A pápa a tarragoniai érsekséget megerősítette, s ezen székre ausoniai *Berengárt* nevezte ki, mivel az leginkább az ő fáradoimai folytán állíttatott helyre. Paláttal ellátta, s megengedte neki és utódainak, hogy a tarragoniai egyház teljes visszaállításaig az ausoniait megtarthassák. Az ezen ügyre vonatkozó bulla 1091-diki julius elsején Capuában állíttatott ki.

Az említett év kezdetén II. Orbán Campaniában maradt, ám bár nem lett volna neki nehéz Rómát egy sereggel bevenni s a lázadókat elűzni; de ő jogait békés uton törekedett föntartani. Miért a szakadérok Rómában hatalmasabbak lőnek, az Angyalvárt megtámadták és bevették, melynek őrizete eddig a pápához hű volt, és még merészebbekké tette őket Mantuának bevétele, mely egy évi ostrom után 1091-diki apr. 11-kén IV. Henriknek kénytelen volt kapuit megnyitni. Erre a rómaiak az álpápának megengedték, hogy az örök-városba ismét visszatérhet, honnét két év előtt őt kiűzték. II. Orbán közben Beneventben márczius 28-kán zsinatot tartott, mely Guitbertet követőivel együtt ismét egyházi átokkal sujtotta s a következő négy nevezetes canont alkotta: „I. Jövőre kisérem választathatik püspökké, ki a papi rendhez nem tartozik, hanem a megválasztandó áldozár vagy szerpap legyen, mint ezt az apostoli rendszabályok is kívánják. Alszerpapak csak ritkán s ekkor is a pápa meg saját metropolitája engedelmével választathatnak meg. II. Oly papok, kik püspök engedélye nélkül valamely egyházban számfölöttileg szolgálnak, ha a világiaktól az tizedet huz, tilalom alá esnek. III. *Hamvazó szerdától* husvétig a világiak sem egyenek húst, s az *említett napon* a világiak, papok, férfiak, nők, minden nem- és korkülönbség nélkül a töredelem jeleül *hamuval* hin-

tessék be fejeiket. IV. Septuagesimától pünkösöd nyolczadaig, s adventtől vizkereszt nyolczadaig a menyekzők tartása tiltatik.“

Beneventből Salernóba vette magát II. Orbán, hol a Szentháromságról czimzett egyházat fölláldotta, és azután *Trójában* (Apulia) zsinatot tartott, melyre több mint 100 püspök jelent meg. Ezen tekintélyes szent gyülekezet a házassági akadályokat, névszerint a vérségi fokozatokat s az *Isten-békéi* illetőleg szintén igen üdvös határozatokat hozott. — *Gottfried*, chartresi püspök, II. Orbán alatt ismét simonia s az egyházi törvények egyéb áthágásáról vádoltatott. Miután a pápa szigorú nyomozás után őt bűnösnek találálta, meghagyta, hogy székét azonnal hagyja el, s a chartresi papság és nép arra st.-quentini *Ivót* válassza meg, kinek érdemei előtte már rég ismereteseek voltak. Ez ügyben *Richerius* sensi érseknek is írt a szent-atya, hogy őt a *Gottfried* elleni eljárásáról tudósítsa, és őt felkérje, hogy e választást ne ellenezze, és *Ivót*, ha megválasztatik, felszentelje. A papság és nép a pápa kívánsága szerint *Ivót*, csakugyan megválasztotta, de *Richerius* a felszentelést megtagadta, mivel állítása szerint *Gottfried* letétele törvénytelen, s mielőtt ez ügy a pápához főlebbeztetett, azt hozzá, mint metropolitához kellett volna felterjeszteni.

Erre *Ivó* a pápához fordult, s előadá az ellene felhozott alaptalan vádat, kijelentvén, hogy soha bele nem egyezett volna a választásba, ha őt a chartresi egyház arról nem biztosítja, hogy ez a pápa kívánsága és akarata történt. Azért ezen egyház küldötteivel II. Orbán udvarába sietett, s ezen utóbbit a sensi érsek vonakodásáról értesíték. A pápa tudván, hogy a huzamos székür a chartresi egyházra nézve igen hátrányos leendne, 1091-diki november végén *Ivót* maga püspökké szentelte s két levéllel megyéjébe visszaküldte. Az egyik irat a chartresi papságnak s népnek, a másik pedig *Richerius* érseknek szóllott. Ezen iratban kiközösítés büntetése alatt megtilt a pápa *Gottfried*nek minden oly kísérletet, melynél fogva magát előbbi székére ismét felvetni akarná, és meghagyja, hogy ebben őt kisérem támogassa. A *Richerius*hoz bocsátott levélben pedig így ír a szent-atya: „Mi *Ivót* azon engedelmesség megsértése nélkül, melylyel egyházad iránt tartozik, felszenteljük; azért kérünk téged, hogy minden neheztelést elfojts, őt illően fogadd s megyéje

kormányzásában támogatásodat ne vond meg tőle.“ E levelek nov. 24. és 25-kéről keltezték.

Ivó alig lett chartresi püspök, midőn a király kegyelméből kiesett. Ugyanis az anjoui gróf Fulconak ritka szépségű neje, *Bertrade* attól tartván, hogy a gróf vele is úgy teend, mint két nejével már tett, kiket magától elűzött, azért titokban Fülöp franczia királynak ajánlotta kezét. A kéjencz-fejedelem örömmel fogadta ez ajánlatot, és tárt karokkal várta a szép Bertradét. Azért törvényes nejét, *Bertát*, kivel már két gyermeket nemzett, tudnillik utódját, *Lajost* s *Constantia* hercegnőt, a távol-fekvő *Monstrevil* várba küldötte, ezt neki adományozta s el volt határozva Bertradéval házasságra kelni, ki ekkor már négy évig volt neje az anjoui grófnak. Ez 1092-ben történt. Midőn erre a király Ivót megnyerni törekedett, a jeles főpap így irt *Renauld* rheimsi érseknek: „A király engem minap bensőleg kért, hogy Bertradévali házasságát támogassam. Én erre válaszul adám, hogy e lépést ne tegye addig, míg közte s a neje közti ügy el nem döntetik. A király ugyanis Bertávali házasságát érvényteleníttetni akarta. Ő biztosított engem, hogy ezen ügy a pápa tekintélye-, a te s a többi püspökök beleegyezésénél fogva teljesen elintéztetni fog. Én kijelentém neki, hogy egybekelésénél jelen nem lehetek, ha ezt te s a többi püspökök ünnepélyesen nem helyeslik, mert az egyház jogaiba ütközik. Meggyőződve levén, hogy te ily veszélyes, becsületed- s az egész ország dicsőségére nézve hátrányos ügybe avatkozni nem fogsz, ha az a jogon és józan észen nem alapul; azért bensőleg kérlek, tudósíts engem ez érdemben, s adj jó tanácsot, ha még oly nehéz lenne is azt követni. Mert én készebb vagyok méltóságom mindenkorra elvesztetni inkább, mint az Ur egyházán hitlenségem által sebet ütni.“ Azután Ivó tudósította a királyt, hogy ő az ünnepélyes egybekelési cselekvénynél jelen nem lehet, hacsak előbb egy általános zsinat nem helyesli az elválást, és ki nem jelenti, hogy a király egy más törvényes házasságra léphet. A királyhoz intézett iratának másolatait minden érsek és püspöknek megküldte, kik felhivattak, hogy a király egybekelésére megjelenjenek; inté őket, hogy a felhívást ne kövessék, s a házassági szent jog védelmére neki segédkezet nyujtsanak. Azonban mindezek daczára a király a legünnepélyesebben egybekelt

Bertradéval, s a szent cselekvényt a senlisi püspök végzé. Hogy a király Ivón magát meghoszulja, hadat izent neki, egyháza birtokait kifosztatta, s a püspököt chartresi Hugó által elfogatván, bebörtönözteté.

Miután II. Orbán ezekről értesült, a rheimsi érsek s segély-püspökeinek azonnal irt, s megfeddette őket, hogy ily gyalázatos vétségre hallgatagok maradtak: *„Meghagyjuk nektek, hogy ezen levelünk vétele után haladék nélkül a királyhoz menjete, s neki az Isten, meg részünkről tudtul adjátok, hogy oly nagy gonoszság elkövetésétől álljon el. Ha tanácsokat megveti, úgy a mi s a ti lelki hatalmatokkal kell e házasságtörés ellen fellépünk. Ugyanazon elterjesztést tegyék a mi testvérünk, a chartresi püspök kiszabadítását illetőleg is; és ha az, ki őt fogva tartja, rátok nem hallgat, úgy közösítsék ki őt, és ama várakat, hova őt vinni akarják, s egész földét tilalom alá vessétek, hogy ily gonoszság az egyházi méltóságokat viselőkh ellen többé el ne követessék.“* Ezen levél 1092-diki okt. 27-kén iratott. Hasonló leveleket küldött a pápa Frankhon minden püspökeihez, mint Ivónak egy Guidó nevű királyi hivatalnokhoz intézett iratából kitűnik, ki Ivót Fülöppel kibékíteni törekedett. Chartres nagyjai fellázadtak a király ellen, de midőn ezt Ivó megtudta, ellenvetette magát, s kéré a nagyokat, hogy az ő védelmezésével hagyjanak fel, mert ő el van határozva nemcsak a fogságban maradni inkább, hanem méltóságát, sőt életét is elveszteni, mint annyi ember romlásának okává lenni. Hanem felkéri őket, hogy érette imádkozzanak, mint ezt a hivek tevék, midőn Péter fogságban volt.“

Midőn Gerárd, a fiatal cambrai püspök 1092-diki aug. 11-kén meghalt, az arrasi papság és nép elhatározta, hogy a megyének az egykori jog visszadatván, az saját püspökkel láttassék el. Erre igen kedvező volt az alkalom. A pápa ugyanis tudván, hogy az arrasi és cambrai egyházak mintegy 500 év óta egy püspök alá tartoztak, s most a körülmények azt kívánják, hogy Arrasnak ismét saját püspöke legyen, azért örömmel fogadta az említett város kérelmét s Renauld rheimsi érseknek következőleg irt: *„Tudod, hogy az arrasi egyház a rheimsi érseki szék legnevezeteseb egyházainak egyike volt, és a leghitelesebb tanuk szerint a legjámborabb püspö-*

kei és számos kiváltságai voltak. Azért meghagyjuk neked, hogy kit a papság és a nép ezen egyház püspökévé törvényesen megválaszt, te azt haladék nélkül felszenteljed s székére vezessed. Mert gyakran megtörténik, hogy az üldözések idejében a papságtól, néptől s javaktól megfosztott egyházak ideiglenesen más püspökökre bízottnak, és régi méltóságukat, jogaikat ismét visszakövetelik, ha hiányzott előnyeiket megint megnyerték. Egyedül a pápa jogaihoz tartozik püspökségeket állítani, egyesíteni vagy különszakítani. Mivel mi itt saját tekintélyünkre támaszkodunk, azért az általunk adott megbízás végrehajtásában mitől se tarts; mert mi ezáltal a rheimsi egyház régi fényét akarjuk visszaadni, midőn 12 püspökség metropolitává emeljük.“ A szent-atyá egyszerűsággal az arrasi papságnak és népnek is írt, és meghagyá nekik, hogy *czimzetes püspököt* válasszának meg, s ezt a metropolita által felszenteltessék és székére helyezzék, valamint azt is tudtul adja nekik a pápa, hogy a megválasztottat intse, miszerint a választást elfogadni ne vonakodjék. Ezen levél december 2-kán íratott.

Ugyanazon évben II. Orbán a *pisai egyházat is érsekségre emelte*, azon hálás elismerésnél fogva, hogy ezen város és urnője, *Mathild* márkgrófné, minden szakadályok alatt a törvényes pápához ragaszkodtak. Egy 1091-diki jun. 28-kán Beneventben kelt iratában a sz. Péter örökségéhez tartozott *Corsica szigetét* a pisai püspöknek adományozza. A következő évi április 22-kén *Anagnin*ban egy más bullát bocsátott ki, melyben Pisa városának s püspökének a római egyház körül a szakadály alatt nyilván kivívott érdemeit, a pisaiaknak a saracenok fölötti győzelmeit, s világi hatalmok gyarapodását emeli ki. A város érsekének palástot ad, a *Corsica szigetén*i püspökségeket joghatósága alá veti, s megbizza őt, hogy jogkörében az erkölcsöket és egyházi fegyelmet helyreállítsa.

Ezen időtájban a híres *Anselm* apát Hugó chesteri gróf által Angolhonba hívatott. A nagy-tudományu férfiú hire a királyhoz is elhatván, *Glocesterbe* kelle magát vennie, s az ő tanácsára elhatározta magát a gyöngélkedő uralkodó, hogy életét megváltoztatja; különféle egyházaknak visszaadá birtokait, melyeket azoktól jogtalanul elragadott, minden korona elleni vétséget megbocsátott, s egész népének felgyógyulása esetére illő igazságszolgáltatást ígért. *Anselm*

szép tulajdonaiért akarata ellenére is a canterbury-i székre emeltett, melyet Lanfranc ragyogó erényei s bölcseségével oly magasra emelt. De Anselm sejtelve valósult; mert a király felgyógyulván, szavát visszavonta, az amnestiát érvénytelennek nyilvánította, s szokott despotismusa és birvágyába visszaesett. Erkölce ép úgy, mint kormányserkezete nagyon is gáncsolandó volt. Udvara a kicsapongások állandó színhelye lévén, az egély parancsai lábbal tiportattak, s nyíltan gunyoltattak. Midőn Anselm ezért szót emelt, a király által üldözésnek tétetett ki s felségsértés ürügye alatt oly roppant összegeket csikart ki a derék főpásztortól, hogy ennek e miatt egészen tönkre kelle jutnia. A római szakadályt is hasznára törekedett Vilmos király fordítani, tudnillik a törvényes és álpápa közt ingadozást színelte. Tulajdonképen pedig vonakodott a kettő közül valamelyik mellett nyilatkozni, hogy a megürült székek jövedelmeit háborítatlanul élvezhesse. Azonban Anselm a normann papsággal együtt II. Orbánt törvényes egyházfőül tekintette; s mielőtt ő megválasztásába beleegyezett volna, azt tudatá a királylyal, engedélyt kérvén tőle, hogy az érseki méltóság diszjelvénye, a palástért a pápához folyamodványt intézhessen. Orbán nevének csak említésére is dühbe jött a király, s megparancsolta, hogy ezen merényletért Anselm az ő peerjei előtt feleljen. Anselm ellenei most előre kimondák, hogy ő kénytelen leend vagy székeről lelépni, vagy a pápa tekintélyét el nem ismeri. Az ítélőszék *Rockinghamban* minden műfogást igénybe vett, hogy a rendithetlen érseket szent tiszte elleni lépésre bírja; előbb fenyegették, azután ígéretekkkel kecsegtették, *s mivel az egyházat elárulni nem akarta, hálátlanságról vádoltatott s hazaárulónak nyilvánított!*

Az utóbbi vádra felkele székeről s így szóla: *„Ha valaki azt állítja, hogy én azon esküt, melyet a királynak tettem, az által, hogy a pápa tekintélyét el nem vetem, megszegtem; lépjen az elő, és én, mint kell, Isten nevében meg fogok neki felelni.”* Kisem bátorzkodott e felhívást követni. A király titkon követet küldött Rómába, II. Orbánt felhívás nélkül elismerte, s az érsek részére palástot is nyert, *melyet csak tekintélyes összegért akart ismét az illetőnek birtokába juttatni.* Ámbár Anselm ez esetben győzött, de mégis elég oka volt

zárdai magányát visszaóhajtani. A király irántai gyűlöletét gyakran kimutatta, és mi alkalmat sem mulasztott el, hogy a primás szent törekvéseit megghiusítsa. Az utóbbi látván, hogy a félreértések elhárítására mi remény sem csillámlik, engedélyért folyamodott, hogy Rómába mehessen. Erre azon választ kapá, hogy ha az országból kilép, székének jövedelme azonnal lefoglaltatik. Mire a primás a király teremébe lépén, így szóla: „*Sire, én megyek; de mivel valószínű, hogy mi most utószor látjuk egymást, azért mint atyátok és érsektek még egyszer áldásom jöttem ajánlani.*“ Vilmos meghajtá fejét, Anselm megáldá őt s azonnal elhagyta a termet. A pápához intézett iratában előadja az érsek, azon okokat, melyek őt az ország elhagyására indítják. Doverben a királyi hivatalnokoktól még bántalmaztatott, és azután szerencsésen eljutott Franciaországba, hol majd *Clugny*, majd meg *Lyonban* tartózkodott, betegségében még egyszer irt a pápának, a palástot megköszönte, s mentegette magát, hogy személyesen még Rómában meg nem jelenhetett. 1098-diki máreziusban végre Lyonból elutazván, szerencsésen eljutott az örök-városba. Mihelyt a szent-anya az ő megérkezéséről értesült, palotájában adatott neki szállást. A következő napon ünnepélyes kihallgatáson fogadta őt az egész római nemesség jelenlétében, trónja melletti székre méltatta. De a derék egyháznagy Krisztus helytartójának lábaihoz borult; a szent-anya felemelé, megcsókolá, s azután leülén, dicséretekkel halmozá el Anselm érseket s megjegyzé: „*Ámbár mi őt nagy tudományosságaért mesterünknek ismerjük, s mint egy más világ patriarcháját becsüljük, mégis alázatosságból egy oly hosszú utra kelt, hogy személyünkben sz. Pétert tisztelje, s ügyében tanácsunkat kikérje, holott épen mi szükségeljük az ő tanácsait. Lássátok, mennyire kell nekünk őt szeretni s tisztelni.*“... A pápa megígérte, hogy őt pártfogolni édes kötelességének ismeri, az angol királynak irt is, s Anselm még tiz napig időzött Rómában.

Egy másik *Anselm*, milánói érsek, az apostoli szék jogainak IV. Henrik s álpápája ellenébeni buzgó védelmezője, 1093-diki dec. 4-kén meghalt. Ő Konrád királyt Milánóban a vas-koronával díszíté fel, mi által IV. Henrik ügye Olaszthonban hanyatlani kezdé, s 1093-ban *Veronában* az ellenpápával találkozá, ez úgy tette magát, mintha a pápaságról lemondani akarna, ha az egyházi béke

másképp helyre nem állíttathatik. Aközben II. Orbán Rómába tért vissza, s karácson ünnepén minden kitelhető fényvel tartá az isteniszolgálatot. Még nem akart Guitbert követői ellen, milyenek Rómában is nagy számmal voltak, fellépni, mert az csak fegyverrel s a város békéjének háborításával történhetett volna meg.

Siciliában, melyet Roger gróf uralma alá hódított, mindenütt püspökségek állíttattak helyre s kolostorok emeltettek, mint ez a grófnak 1091-diki apr. 26-kán kelt leveléből kitűnik: „*Orbán pápa nekem mint lelki gyermekének szóval meghagyta, hogy az egyházakat védelmezzem s azokat tehetségem szerint gyarapítsam. Minekutána tehát Siciliát a saracenoktól megszabadítottam, mindenütt egyházakat állítottam, s a pápa parancsára püspököket helyeztem a székekre, kiket ő maga szentelt fel. Én mindegyiknek átadtam megyéjét, úgy, hogy kinek sem lehet a másik ellen panaszt emelni. Ezek közt van Ansgár is Catenában.*“

Igy kelle a szent-atyának, kinek kegyessége mi erőszakos eszközöket sem akart alkalmazni, majd Mathild birtokai, majd Alsó-Olaszthonban, s Roger államaiban foglalkozni, mert istentelen elienei még folyton birtokukban tartották Rómát. II. Orbán 1093-diki évben itt tartózkodván, *Frangipáni* grófnak jól megerősített házában lakott a *legnagyobb szükséggel küzdve*, míg Gottfried vendomei apát álruhában Rómába utazván, a magával hozott tekintélyes pénzüsszeggel oly helyzetbe hozta a kereszténység szorongatott atyját, hogy ez a lateráni pápai palotát ismét birtokába vehette.

Aközben oly kedvező fordulatot vettek az ügyek, hogy II. Orbán *Piacenzába* egy zsinatot hirdetett, melyre Olasz, Német, s Franciaország püspökeit hitta meg. E roppant fontosságu zsinat 1095-diki márczius elsején a szabad ég alatt nyitattott meg, mert nem volt oly egyház, mely az arra érkezett 200 püspököt, 4000 papot s több mint 30,000 világít befogadhatta volna. Megható volt a jelenet, midőn *Praxedis* császárnő, kit IV. Henrik magától eltaszított, ezen utóbbit a roppant gyülekezet előtt vádolá, hogy *egyenesen férje IV. Henrik parancsára több férfiak által félrevezettetett, s erőszakosan megbecstelenítettett*, s könyvek közt kérte a pápát, hogy az akarata ellen elkövetett bűntől oldatnék fel. *Praxedis* vádja, *könyvei s alázatos vallomása oly mély benyomást tettek az egész gyü-*

lekezetre s a császár jelenvolt barátaira is, hogy tőle elpártoltak. Ámbár II. Orbán Praxedist, kiről jól tudta, hogy férje vétségeiben nem részes, minden vezeklettől feloldozta, mégis egy némethoni kolostorba vonult, hol *szent élet hírében* mult ki. — *Fülöp, francia király, egy követséget küldött a zsinatra, hova házasságtörő s tisztátalan életeért megidéztetett, s azt izené, hogy már utban volt, de fontos ügyek miatt kénytelen volt visszatérni. Azért a megjelenési időt püskösdig kívánta kiterjesztetni, mit a pápa és zsinat nem is tagadtak meg.* Azonban Hugó, lyoni érsek, ki szintén meghívott a zsinatra, de meg nem jelent, letétetett, mivel elmaradását eléggé igazolni nem bírta. — *Berengár tévtana ismét kárhóztatott, s az Oltáriszentség hitczikke még világosabb-, határozottabban s ünnepélyosebben kifejtetett.* A *Nikolaiták*, vagyis azon papok is kárhóztatnak, kik a papinőtlenység kötelmét el nem ismervén, meg-nősültek. Ezek minden papi szolgálatból kizárattak s a népnek meghagyatott, hogy azt semmi szín alatt igénybe ne vegye. A pápák ide vonatkozó előbbi rendeletei is megerősítettek, s megtiltattott a keresztség meg utolsókenet szentségeinek feladása, valamint a temetésért valami pénzilletéket követelni. Az álpápától s II. Orbán által kiközösített püspököktől feladott egyházi rendek semmiesek s érvényteleneknek nyilvánítottak. Azok ellenben, kik tudtukon kívül, simonia nélkül, simoniacus püspök által szenteltettek fel, vagy olyanoktól nyerték a szent-rendeket, kik a simonia által szerzett egyházukat elhagyták, szelidebb bánásmódban részeltettek a zsinat által. A *kántor-bőjtök* a maig is fönlevő alakban rendeztettek. Rendeltetett továbbá, hogy oly bünbánók, kik ágyasságban, ellenségeskedés s egyéb halálos bünökben megmaradni akarnak, az egyházi közösségbe föl ne vétessenek; hogy egy áldozár sem utasíthat valakit a püspök engedélye nélkül egyházi vezekletre; a kiközösítettekkel társalkodóktól nem kell a szentségeket megtagadni, ha azokéiban nem részesültek, stb.

A hét napig tartott zsinat bezárása után a pápa *Cremónába* vette magát, hova a fiatal *Konrád* király elébe ment s a szent-atyát méltóságához ilőleg fogadta. Ezen városba apr. 10-kén tartotta a pápa ünnepélyes bevonulását. Konrád a hűségi esküt letette s megígéré, miszerint a pápa életét, méltóságát s javait védelmezendi.

A pápa maga részéről Konrádot a *római egyház fiaként fogadta*, s megígérte neki, hogy a császári korona elnyerésében teljes erejéből támogatandja, ha a beruházásról lemond. Ivó, chartresi püspök, a pápához intézett levelében örömet fejezte ki a fölött, hogy Olasz-hont az engedelmességre visszavezette, és hogy az új király neki meghódolt. Arnulph, milánói érsek, 1093-ban a város főpásztorává megválasztatván, IV. Henrik kezeiből fogadta a gyűrűvel és pásztorbottal beruházást, s azért a pápa követei a választást érvénytelennek nyilvánították. Arnulph engedett, s kolostorba lépett. De midőn II. Orbán a vidékre jött, nem akarta, hogy a milánói egyház tovább is főpásztor nélkül maradjon, s a türelmes Arnulphot a piacenai zsinatról hazatérő Thimo salzburgi, Ulrich passauai és Gebhard costnizi püspökök által felszenteltette; de már a következő 1096-diki évben meghalt.

Miután így II. Orbán Olaszhon ügyeit elintézte, tengeren Franciaországba ment, *Valenciában* a székesegyházat feláldotta. Innét Puy-ba vonult, hol Nagy-boldogasszony ünnepét ülte s 1095-diki 18-kára Clermontba zsinatot hirdetett. Puy-ból Chaise-Dieu-be vette magát, s megérintette St.-Gillest, Tarascont és Avignont. Végre Maçon- és Clugnyban is időzött még, hol okt. 25-kén az egyház főoltárát felszentelte. Ezen ünnepélyes alkalommal a kardináloktól környezett pápa az említett zárdát igen megtisztelő következő nevezetes szavakat mondá: *„Elődeink, a pápák, ezen kolostort keletkezésétől fogva igen szerették s óltalmazták, és nem ok nélkül, mert az alapító, a jámbor Vilmos herceg, meghagyta, hogy Isten után sz. Péter és utódai, a pápák, legyenek annak védurai. Az isteni gondviselés akaratanál fogva most én is azok sorába tartozom, miután én egykor itt a még teljes egészségnél örvendő Hugó apát alatt szerzetes és perjel voltam. Isten éltesse őt még sokáig! Isten megengedte érnem, hogy a helyet személyesen meglátogathatom, s a főczélja Franciaországbai utazásomnak.”* Erre jóváhagyta, hogy a kolostor minden adózási tehertől fölmentetett, kijelölte annak birtokhatárait, és mindennemű erőszakoskodás, lázadás, lopás, gyilkosságra s egyéb ily vetségekre vetemedőket kiközösítéssel fenytett a jövőre nézve. Különben már előbb a piacenai gyűlésen megerősítette Clugny minden kiváltságait.

II. Orbán a kitűzött időpontra *Clermontba* vette magát, hol a zsinatra 225 infulás főpap, érsekek, püspökök, apátok, mintegy 400 egyházi s világi tekintélyes nevű egyének s roppant népség jelent meg. E zsinatra, bár Nyugat minden püspökei meghivattak, de a német s magyar püspökök IV. Henriktől s az angol főpásztorok Vilmos királyuktól tartva, meg nem jelenhettek. Ezen roppant-fontosságú zsinat az együtt élő Fülöpre és Bertradéra az egyházi átkot kimondta, s az egyházi fegyelem emelésére 32 üdvös határozatot hozott. A többi között, a *görögöknél* szokásba jött, s már a nyugati egyházban is igen elhatalmasodott azon különös áldozási mód, mely szerint az *Urvacsorát borbá mártott kenyér alakjában vették magukhoz*, eltiltatott, valamint az *egyházi javadalmak egy személybeni összehalmozása* is. A lyoni primatus megerősített, s a civilisatio által követelt Isten-béke, mely az ugynevezett ököljogot szűkebb korlátok közé szorította, erősen ajánltatott, s advent-től vizkeresztig, és nagyböjt elejétől püskösd utáni nyolczadik napig terjesztetett ki.

Azonban leginkább neveztesíti e zsinatot a *keresztes-hadak vállalata**). Ugyanis *Comnen Elek* a törökök és kozákok által szo-

*) Egyház- s pápagyűlölő elfogult írók sokat irtak a keresztes-hadak ellen, s az egélyt akarták felelőssé tenni az azokból származott valódi és költött roszakért. „*Ezen harczok, mondják ők, ferde vallási buzgalomból származván, Európának két millió emberébe kerültek, roppant pénzszeget vontak ki Ázsiába, a pápa hatalmát növelték, a nemességet tönkretették stb.*” Így csak az elfogultság, gyűlölet s gonosz-akarat szólhatnak. A keresztes-hadak ugyan, ha valakinek úgy tetszik, két millió emberbe kerültek, — de hány millió barbár hatalma töretett meg, s Európában hány millió jobbágy lett szabaddá, lovaggá és nemessé? Igaz, roppant összegek folytak ki Ázsiába, de a kereskedelem roppant lendülete felszámolhatlan milliókat adott Európának. A papság és szerzetesek meggazdagíták magukat földek vásárlásával, de ezek műveletlenek voltak, s az ő kezeik által megtermékenyítették. A nemesség tönkre jutott, de megszűnt lenni utczai rabló s kibontakozott a hübernökség kötelékeiből. A pápa hatalma kissé ugyan emelkedett, de a muhamedánok elnyomattak, annyira megtörtettek, hogy nem

rongattatván, a keresztény fejedelmekhez felhívást intézett, hogy *sietnének segedelmére az izlam barbár harcosai ellen*, kik, ha hódításaikat tovább terjesztik, utóbb egész Európát vész fenyegeti. De a görög császár levelei nem hangolhatták volna Nyugat kereszténységét a szent-had megindítására, sokkal nagyobb hatást tett a szivekre egy szegény zarándok, tudnillik Péter amiensi remete, ki már több ízben járta meg a Szent-földet, s 1093-ban egy újabb zarándoklatáról visszatérván, egész Európát mozgásba hozta azon szenvedések és gyalázat elbeszéléseivel, melyekkel a szent kereszt és annak hívei illetetnek a barbár törökök által. Péter, mint ezen ügyben a szent-anya előfutója, teljesen elkészíté a kedélyeket szivindító szónoklataival. Midőn tehát *II. Orbán a hiveket a piacenzai zsinaton felszólította, hogy Kelet keresztényeitől ne tagadják meg a hitetlenek elleni segedelmet*, kik Azsia minden téreit elfoglalták s uralmokat már egész Konstantinápoly falaig kiterjesztették, azonnal többen esküvel kötelezték magokat, hogy a görög császárt tehetségök szerint támogatják, míg mások e célra jelentékeny pénzüsszegeket ajánlottak. Még nagyobb volt azonban az eredmény a clermonti zsinaton, hol a pápa következő szelleműs beszéde a beláthatlan sokaságot a szent-hadbani részvételre egészen feltüzelté:

„Jézus Krisztus tana, melyet Nyugat eredeti tisztaságában megőrzött századokon át, Keleten is hirdettetett, s a népek közt meghonosított. Bár az igaz törekvésnek a hamis célok s értelmezvények ellen kelle is fordulnia, s olykor a két egyház közt kettészakadások is történtek, de mi a keleti egyház hiveit mindig mint keresztényeket tekintettük, s sohasem feledtük, hogy mi mindnyájan azon egyház testvérei, ugyanazon egy mennyei atyának gyermekei vagyunk. — Ismételjem-e, mit mindenki tud? mint ragadtattak ismét vissza a pogányok által ama birtokok, melyeket a keresztények fegyverei hódítottak meg? Ki hullgathatja iszony nélkül, hogy azok ismét a hitetlenek zsákmányaivá lőnek? És van egy fájdalom, mely még mélyebb s egy szerencsétlenség, mely még nagyobb; mert Palaestina és Jerusalemb,

voltak képesek az egész új világot rettegett hatalmokkal elborítani. Ki a keresztes-hadak történelmét s az emberiség műveltségére roppant kihatását ismeri, az csak magasztalhatja e szent vállalatot.

is a keresztény név elleneinek birtokába jutottak! Az emberi nem isteni alapítója, ki mindenek üdvére emberi testet és alakot vőn fel, jára egykor ama kiválasztott helyeken. Minden hely az általa mondott szavak, az általa művelt csodák által megszenteltetett s dicsőítetett ott. Az ó- és újszövetségi szentírás minden betűje bizonyítja, hogy Palaestina az Ur öröksége, Jerusálem egy nagy királynak, minden szentségnek s legfőbb titkoknak széke, azért is minden szennnytől tisztán kell maradnia. És ezen városnak, mely isteni Megváltónknak bölcsője, hazája, a megváltásban már mi osztályrésze sincs! A templomban, honnét Jézus Krisztus az árusokat kiűzte, hogy a szentély meg ne fertőztessék, most az ördög tanai nyíltan hirdettetnek. Kinek szabad még ott Máriához, a mi anyánkhoz esedezni? Ah, kinek szabad még a szent-sir egyházában imádni Azt, ki a halál minden hatalmát megtörte? Teherhordó állatok állanak a szent épületben, s ily iszonyatosság megtekinthetéseért az istentelenek még súlyos adót követelnek. A hivek üldöztetnek, az Ur fölkentjei ütésekkel bántalmaztatnak, s megöletnek. A keresztény szüzek erőszakosan megbecsületlenítettnek s kivégeztetnek.“

Azután a zsinatra szándékosan meghívott lovagok felé fordulva, folytatá a pápa: „És ti, kik kardjaitokkal egymást szabdaljátok, öldösítetek s gonoszságaitokkal büszkén kérkedtek, ti lovagok! az árvák elnyomói, az özvegyek kifosztói, a szüzek megfertőztetői, a keresztények vérének kiontásaért még zsoldot követeltek? Mint a keselyű az általa megszagolt döghez siet, úgy rohantok ti a messzevidékre is, hogy nemtelen ügyért harcoljátok. Ily küzdelmeitek bizonyára dicstelenek, s Isten akaratával ellenkezők. Ha lelketeket megmenteni akarjátok, hagyjátok el öldöklő műveiteket, s vonuljatok Keletre véreitek s az egyház védelmére. Istentelenség és iszonyúság az, hogy ti eddig fegyvereiteket saját véreitek ellen használtátok; szentebb ügyért nem harcolhattok, mintha Palaestina birtokaért vívandotok. És ti mindnyájan, kik e célért harcolni készek lesztek, az élő Isten vitézeiül fogtok tekinteni, kinek dicsteljes zászlója alatt kitől sem rettegthettek! Győzelmi babérral feldiszítve térendetek vissza, vagy saját véretek bitorától ragyogva, a vértanui koronát nyeregenditek. Teljes bucsu s a mennyei örömek édes reménye kísérend mindnyájatokat harczra. Nem mi, hanem maga az Ur hí fel titeket

keresztény véreink jármainak széttuzására, a Szent-föld megmentésére. Lovagok, vitézek, dúsak és szegények, halljátok elnyomott véreitek jajkiáltásait s lépjete a szent lobogó alá!"

Már szónoklata közben örömmel tapasztalta II. Orbán a roppant hatást. Számtalanok szemeiből dúsan ömlöttek a megindulás könnyei, kezeiket az ég felé emelték, a tüzes lovagok roppant kardjaikat villogtatták, s a hangos zogokás szívet indító moraja vegyült a varázshatású beszéd által mozgásba hozott fegyverek csengése s zöreje közé. A beláthatlan sokaság egyhangulag felkiáltott: „*Isten akarja, Isten akarata ez!*” „*Igen, Isten akarja*, folytatá tovább a pápa, *ez legyen csatakiáltástok, a kereszt jelvénytek, melyről a szent ügyért küzdök egymást megismerjék. Az apostoli szék átka sújtja mindazokat, kik e szent vállalatot gátolják, vagy tehetségök szerint elő nem mozdítják; veletek pedig az Ur legyen, ki ösvényteket egyengeti, s kinek áldása mindenütt követend utaitokon.*”

A zsinat s különösen a pápa beszédének hatása roppant volt. Az egész 1096-diki év a keresztes-hadjáratrai készülődés s felszerelésben múlt el. A püspökök hiveiket szent buzgalommal hitták fel a szent lobogó követésére. Megható volt látni, mint siettek öregek és ifjak, papok és szerzetesek magukat a keresztesek közé bejegyeztetni. A keresztes-had oly gyorsan szerveztetett s szereltett fel, hogy egy év alatt csupán Olasz és Franciaországban 300,000 harcos állott fegyverben. Ezek élén tündöklöttek: *Walter* (von Habenichts), *amiensi Péter*, *Vernandois Hugó*, a francia király fivére, *Raymund toulousei gróf*, *Robert normándiai herceg*, *István* (von Vlois), *Vormund tarenti herceg* s *Tancred* derék unakaöcse; *Gottfried lotharingiai herceg* s fivérei: *Balduin*, *Eustachius*, s több hirneves nagyok és lovagok. Mivel honi történészeink egyhangú állítása szerint Európának ekkor nem volt fejedelme, ki akár bölcsesége és kegyessége, akár fegyverdicősége és keresztény lovagiassága hírére mérkőzhetett volna *Lászlóval*, a magyar királylyal, azért őt a legjelesb, legdicőbb uralkodót választották Nyugat uralkodói a közös erővel intézendő hadjárat fővezérévé. László 1095-ben épen *Bodrogon* a husvéti ünnepeket ülte, midőn a fejedelmek követői nála megjelentek. Ő a fényes ajánlatot nagy örömmel fogadta el, késznek nyilatkozván a keresztes-hadak élére állani, mielőlt azok birodalma

határait elérendik. De a végzet máskép akarta. László néhány hónapra e követségi járat után 1095-diki jul. 29-kén megszűnt élni. Azért, hadvezéri dicsteljes tettei, hősisége, s nemes lelkületénél fogva valamennyi közt legkitűnőbb levén *bouilloni Gottfried*, mint ilyen örömmel választott meg a keresztes-had fővezérévé, kinek mint igen tapasztalt s jámbor vezénylőjöknek mindnyájan örömet engedelmeskedtek. Pápai helyettes s a keresztes-hadnak a lelkiekbeni főnökeül igen szerencsés tapintattal közkívánatra monteili *Ademár* puy-i érseket nevezte ki II. Orbán. Míg a keresztesek öt szakaszban különféle országokon át Konstantinápolyba megérkeznek, s itt mindnyájan egyesülvén, Kisázsian át Palaestinába nyomulnak, s itt a szent helyek birtokaért küzdenek, lássuk II. Orbán pápának további működését.

A szent-atyá a clermonti zsinat bezárása után, 1096-diki szeptember végeig, hazájában, Franciaországban, tartózkodott, mely idő alatt különféle helyeket meglátogatott, templomokat szentelt, zsinatokat tartott, s lángszónoklatával a keresztes-hadbani részvételre tüzelte a hiveket. Decemberben *Limoges*, a böjt harmadik hetében *Tours* s júliusban *Nimesben* elnökölt a zsinatokon. Ezen utóbbi helyen Fülöp francia királyt, ki Bertradét elbocsátotta, az egyházi átok alól feloldotta, a világiak általi beruházást megtiltotta, valamint az ilyenektől javadalmak elfogadását is; az olyanok fölött kiközösítést mondott ki, kik valamely egyházi embert bebörtönöznek, s azon csúf irigyek ellen, kik a szerzetes áldozárokat papiténykedésekre képteleneknek tartják, következő nevezetes rendeletet hozta: „*A tudatlanok gyűlöletből állítják, hogy a szerzetesek, mivel a világnak meghaltak, a papi tisztkedésre méltatlanok, és azért nem kereszteselhetnek, s a poenitencziatartás szentségében kitsem oldozhatnak fel a bűntől. De a kik így beszélnek, nagyon tévednek. Ha ez így volna, hogy léphetett volna egy Nagy-Gergely az apostoli székre, hogyan emellettek volna tanítványai, mint sz. Ágoston Angolhon apostola, sz. Márton, s sok más szentek püspöki méltóságra, kik pedig mindnyájan szerzetesek voltak? Sz. Benedek csak azt mondja, hogy világi dolgokba magukat ne avassák. Ez a kanonokoknak is tiltatik, mert ők is meghalnak a világnak. Mindnyájan egyaránt Isten angyalai, mert parancsait hirdetik. A szerzetesek az ő kolostori öltönyükben hason-*

litanak a hat-szárnyu szeráfokhoz, melyekből kettőt a csuklya, kettőt az ujjak, s kettőt a test képeznek. Azért rendeljük, hogy a kik ezért a szerzeteseket üldözik, a papi tisztelkedéstől felfüggesztessenek. Oly férfiaknak, kik, hogy apostoli életet vigyenek, a világról lemondanak, még nagyobb hatalommal kell felruházva lenniök, mint a világi papoknak, midőn bűnbocsánatról vagyon szó; még méltóbbaknak kell lenni az igehirdetés, keresztelekre, Oltáriszentség kiszolgáltatása, s a poenitencia hagyására. Miért is mi mindezen tisztelkedéseket megengedjük nekik.“ (Collect. Conc. Tom. X. pag. 605.)

II. Orbán meglátogatta még Angers, Poitiers, Toulouse, Bordeaux városokat s Magualone szigetét. Toursban böjt negyedik vasárnapján egy aranyrózsát szentelt, melylyel Fulco anjoui gróft tiszelt meg. 1096-diki szeptember vége felé a szent-atya Franciaországot elhagyván, Olaszhonba tért vissza. Lucca és Milánóban egy ideig időzött, s fényes sikerrel beszélt a roppant népségnek. A hit tisztaságért elvérzett *Erlembaldot* a szentek közé igtatta, s ez alkalommal a nagy sokasághoz megható beszédet tartott. Nemsokára bevonult Rómába, hol a népség, nemesség s papság által leirhatlan lelkesedéssel fogadtatott. Guitbert követői kénytelenek voltak az Angyalvárba visszahuzódni, mint egyedüli birtokukba. 1098-diki év végeig II. Orbán Róma, Olaszhonra, s a szakadály megszüntetésére irányzá működését. Mint főnebb említettük, II. Orbán pápa Anselmet Vilmos király elleni védelméről biztosította. A szent-atya valóban igen komoly tartalmu iratában intette is a királyt, hogy a canterbury-i érseket minden jogaiba visszahelyezze, melyeket elődei birtak. Maga Anselm is egy levelében lecsendesíteni igyekezett a király felzúdult kedélyét. Azután a pápa tanácsára, mivel a római lég egészségére káros hatásu volt, a Telese melletti *Salvator-kolostorba* vette magát, mely a „*Terra di Lavoro*“ nevű birtokon feküdt, hol épen János, Anselm egykori tanítványa volt az apát. II. Orbán legszebb jellemvonásainak egyike, hogy az érdemet mindenütt és mindenkor méltányolni tudta; ő sok szerzetest emelt ki a kolostori magányból, s az egyház gyertyatartójára helyezte őket. Így Albert szerzetest, kit előbb kardinál-áldozárrá, azután pedig sipontei püspökké nevezett ki; a florenci származásu *Uberti Bernándot*, ki áldozárrá, kardinállá, követte s azután parmai püspökké lön;

Miló-t az albinii kolostorból Angersban, kit palestrinai, és marsesi *János*t, kit meg tuscolumi püspökké szentelt, stb.

Anselm tartózkodási helyül *Selaniát* választotta, mely egy hegyen nem messze a Salvator-kolostortól feküdt, hogy itt királya választát bevárja. Ezen kedves magányban hittudományi műveit folytatta, s bevégezte ezen értekezését: „*Mért lett az Isten emberré?*“ melyet még Angolhonban kezdett írni. Selaniai magányában gyakran meglátogatták őt bölcstanácsaiért. Még Roger apuliai herceg is, ki ekkor Capuát ostromlotta, magához hívatta s nagy kitüntetéssel fogadta. A pápa is itt termett, hogy a harczos feleket békére bírja, de e tekintetbeni fáradozmai sikertelenek maradtak, s Anselm Capua közelében maradt mindaddig, míg a vár Roger hercegnek föl nem adatot. Anselm itt csodálta a pápa bölcsességét és erényeit. A capuai ügyek bevégezése után *Aversába* vette magát a pápa, hova őt Anselm is követte. Itt a szent férfiú tekintetbe vévén, hogy Olaszhonban többet használhat az egyháznak s a hiveknek, mint Angolhonban, hol a király szent törekvéseit csak gátolandná, azért föltette magában, hogy a canterburyi érsekségről lemond. De e szándokát a pápa nemes boszankodással fogadá, mondván: „*Mily nagy püspök! mily hű pásztor! még egy csepp vért sem vesztett s már is el akarja nyáját hagyni! Isten őtalmazzon téged testvérem, hogy a kísértet idején el ne essél; tudd meg, miszerint én nem hogy beleegyezném kívánságodba, hanem inkább akarom, hogy mindaddig, míg csak lehetséges, működjél Angolhon javára, s ha a király zsarnoksága utadban állna is, oda visszatérj. Mindenütt, bárhol légy is, az érseknek s Angolhon primásának méltósága és kötelme kísér téged.*“ Anselm engedelmeskedett, s a pápa meghagyá neki, hogy a *Bariban* október 1-jén megnyitandó zsinatra megjelenjék, hol neki az angol király ellenében igazság fog szolgáltatni. Anselm ismét visszatért magányába s a szent-atyának mindenben engedelmeskedett.

Minthogy közben a calabriai herceg s nagybátyja, a siciliai gróf, Salernóba mentek, a pápa felkereste őket s az utóbbival egyházi ügyekben értekezletet tartott. Elérkezvén a barii zsinatra kitűzött idő, a pápa és Anselm e városba utaztak, hol reájok már 83 püspök várakozott. Az értekezlet főtárgyát a görögöknek az anyagyházzal egyesítése képezte, s vitatkoztak a Szentléleknek az Atya-

és Fiutóli származásáról; mert a görögök azt állíták, hogy ők az evangéliumból megmutatják, miszerint a Szentlélek csak az Atyától származik. Miután a pápa sokáig beszélt, s Anselmnek a *Megtestesülésről* írott művéből is sok helyet idézett, hogy a vitának véget vessen, főnhangon így szóla: „*Anselm, Angolhon érseke, atyánk és mesterünk, halljuk szavaidat!*“ Mire a roppant-tudományu Anselm a nicaeai symbolum ezen hitczikke fölött oly fényes diadallal szólott, hogy az egész gyülekezet egyhangulag magasztalá az angol főpapot, s átkot monda azokra, kik tagadják, hogy a Szentlélek a Fiutól is származik. Erre az angol király simoniacus eljárása jött szóba, ki a megürült székek betöltését meg nem engedte, hogy azok jövedelmeit tovább élvezhesse. Fölemlítettett, hogy az egyházat szorongatja, a canterburyi érseket annyira üldözte, hogy az kénytelen volt Angolhont e miatt elhagyni, s hogy Vilmos ki már annyiszor megintetett, javulásának mi jelét sem mutatja, stb. Azért a zsinat oly véletlen volt, hogy a király ellen legnagyobb szigorral kell fellépni, s a pápa már el volt határozva, hogy őt az egyházból kizárja. De Anselm a szent-atya lábáihoz vetette magát, és *üldözője részére kiméltért esenge*. E jelenet annyira meghatotta a szent gyülekezetet, hogy az egyházi büntetés kimondása elmaradt; de mégis tudtul adattott az angol királynak, hogy a következő római zsinaton kiközösíteni fog, ha az okozott botrányt jóvá nem teendi.

Ezen zsinat 1099-diki apr. 10 kén sz. Péter templomában csakugyan megnyittatott 125 püspök jelenlétében, kik közt volt Anselm is. A szent gyülekezet 18 kánont hozott, melyekből az első 11 csak a piacenzai határozatok ismétlése, melyek ez alkalommal mind megerősítetttek. A beruházás ellen is hozattak határozatok. Miután e zsinat végzéseit a pápa az erős-hangu *Remiger* püspökkel felolvastatta, ezen derék főpásztor következőleg fakadt ki: „*Mit teszünk, mi testvérek? Mi parancsokat hozunk az alattvalók részére, s a zsarnokok erőszakoskodásainak nem vetjük magunkat ellen, kik egyházakat nyomnak el, s a hiveket üldözik. Ime, közöttünk vagyon egy püspök, ki már két év óta várakozik elégtételre kegyetlen üldözője ellen. Ez Anselm Angolhon érseke!*“ De a pápa erre válaszul adá, hogy majd intézkedni fog. E kellemetlen ügy bevégzésekor II. Orbán már nem

volt az élők közt. Anselm Rómából Lyonba vette magát, hol egyéb szolgálatát nem is említve, több nevezetes művet írt, míg Vilmos halála után Angolhonba visszahivatott s kitörő örömmel fogadtatott.

Említést érdemel, hogy (*Bona* szerint) a *Boldogságos-Szűz Præfatióját* ezen pápa szerzette, vagy legalább általános használatba hozta, mint mások állítják, s a *Szent-Szűz zsoltosmáját*, melyet II. Gergely a montecassinói benczéseknel hozott volna be először, az összes kolostori és világi papságra kiterjesztette. — II. Orbán a keresztes-hadak működéséről örvendetes tudósításokat kapott ugyan, de a legörvendetesebb hírről, hogy tudnillik Jerusálem 1099-diki július 15-kén meghódított, már nem értesülhetett, mert 14 nappal előbb, tehát ugyanazon hó 29-kén megszűnt élni, miután Jézus egyházát 11 év, 4 hó s 28 napig tömérdek kellemetlen viszonyok s az egyházi szabadság dühös elleneinek daczára is oly szép sikerrel kormányozta, hogy azt a *hatalom magas fokára emelte*, melyen már csekélyebb fegyverzetű utódok alatt is megállhatott. Elhunytát egész Róma megkönyezte. Tetemei sz. Péter egyházában sz. Leo sirja mellett takarítottak el; és *leoni Péter*, kedves barátja, a kinél kimúlt, a legünnepélyeseb gyász-isteniszolgálatot tartatott érte, s a következő siriratot vésette emlékkövére, hogy ezen nagy pápa erényeit és tetteit az utóvilág is ismerje:

Non erat hic Rector tremulus quasi cannula vento,
Sed veluti ferrum truncabat noxia verbo.
Ut cervum serpens, haeresum sic turba timet, quem
Cuncta sibi prava subduntur dogmata falsa.
Nunquam decrevit libertas denique Sedis
Romanae per eum, sanctum peramat quia Petrum
Aureus Antistes, color optimus extitit ipse.
Scilicet Urbanus, Sanctis merito sociatus,
Talem vae Romae cum perdidit Upilionem.
Mortuus est Romae, diguo conditus honore,
Julius ipse dies binos cum dat prope finem,
Anno milleno, nonagenoque noveno
A nato celso de prima Virgine Verbo.

II. Orbán igen tekintélyes s magas testalkatú volt; szerénysége, jámborsága, bölcsesége, ékesszólása, s az egyházi fegyelemérti buzgólkodásánál fogva méltán számíttatik a leghirnevessé papák közé. Egykoru írók igazi apostoli férfinak nevezik őt, s megjegyzik, hogy sirjánál csodák is történtek. Azért neve több Martyrologiumban előfordul. Az újabb időben sirja megtalálván, abban következő felíratra akadtak: „Urbanus II. Auctor Expeditionis in Infideles.“

CLXII.

II. Paschál. 1099—1118.

A XI. században a társadalom általános megújulásra törekedett. A régi nyelvek helyét újak foglalták el; mindenütt erő és nyugalanság mutatkozott, melyek rendezést és vezetést igényeltek, hogy a nagyszerű események mintegy megújítsák a világot. Az erények ugyan ritkábbak, de annál megasztosabbak voltak, mert az általános romlottságból emelkedtek ki. *Sz. Romuáld* a kamalduli, *sz. Gualbert* a vallumbrosai rendeket alapíták, *sz. Brunó* a dicső karthausi szerzetessel örvendeztette meg az egyházat. Kevés századot ismerünk, melyekben annyi szent királyok ültek volna a trónokon, mint az említett században. *Sz. Henrik* megújítja a némethoni kormányzatot, és dicső erényeivel ragyogóvá teszi a koronát, melyet már egy *sz. Adelheid* és *Mathild* méltán viseltek. *Sz. Eduárd* megrendel a törvények egybegyűjtését, mely nevezetes gyűjtemény sokáig palladiuma volt Angolhonnak. *Sz. Olaus* Norvégiát, *sz. Kanut* Daniát, *sz. Károly Flandriát* s *sz. István* Magyarországot dicsőítették, míg *sz. Margit* a skótok előtt ragyogott dicső erényeivel s példáival. E században hozatott be az egész kath. egyházba a „*halottak emlékezete*“, hogy ezen megható intézmény az elhunytak iránti szeretetet, mely idő folytán oly könnyen meghidegül, újra föléleszse a szivekben s az elfeledteket visszaidézza emléinkbe, hogy míg az élőket a sir az égi hazában viszonzlásra emlékezteti, a küzdő egyháznak a

szenvedőérti forró imáját a diadalmashoz emelje az isteni irgalom kieséséért.

A XII. században a pápák a hűbérnökség és beruházás ellen szent buzgalommal harczolván, a valóban keresztényi ujitást folytatták. A pápák védnöksége alatt egyetemek keletkeznek, mint *Bologna*, *Salernó*, *Páris* s egyéb városokban; minden tekintélyesb helyeken kolostorok s ezek mellett tanodák emelkednek. Ugyancsak e században alapíták sz. *Matha-János* és sz. *Valois-Bódog* a Szentháromság dicső rendét a foglyok kiváltására, melyet a pápa megerősítvén, megható volt látni, mint járták be a kereszténység ezen új bajnokai (fehérbe öltözve, mellökön veres és kék kereszttel) Európát, Ázsiát és Afrikát, s a dúsak palotáiban segélyt kértek, hogy avval a sklávok bilincseit széttörjék. Egy amalfii kereskedő s Ágnes római urnő Jerusálemben egy *szállodát* alapítván, a *Johanniták* híres rendének vetették meg alapját, melynek lovagjai a kereszténység ügyeérti küzdelemnél nemesebbet s szentebbet nem ismertek. A jerusálemi templom szolgálkat és öröket szükségelvén, a szintén ekkor keletkezett *templomos-vitézek* annak védelmére szentelték magukat. A német-keresztesek Palaestinában menhelyet s segélyt nem igen találtak, mert nyelvöket kisem értette, s azért a *német-urak rendének lovagjai* a beteg zarándokok ápolására szentelték szolgálatukat. Spanyolhonban *Calatrava* városa az arabok által fenyegettvén, mivel az azt védelmezők rémültökből elszédtek, II. *Sancho* király kétségbeesett a város megmentésén. És ime rögtön megjelenik egy szerzetes a várban, a hit nevében szól, igéri, hogy az Isten irgalma megjutalmazza a bátorságot, és minden oldalról sorakozni kezdetek körülötte a harczvágyó csapatok. Az arabok ezt tudva nem merik megtámadni a várost, s ettől fogva a szerzetes körül csoportosultak képezni kezdék a *calatravai katonarendet*. Ily katonai rend az említett században öt keletkezett, s számuk nemsokára már harminczra rugott. Ezen szent harczosok, kik a lovagiság minden nemes tulajdonait egyesíték a keresztény erények gyakorlásával, a hit ellenségeivel sikeres küzdelmök s azon nagy befolyásuk által, melyet a hűbérnökség erkölcsaire gyakoroltak, leirhatlan szolgálatot nyújtottak.

Ezen korszak a hűbérnökséget módosította, a keresztényelmet

szilárdította, s a pápák törekvéseinek nyomán a néposztályok felszabadulásukon sikeresen működtek. Igen, a pápaságnak a hűbérnökség s beruházás elleni küzdelme roppant előnnyel volt az emberiségre, kivált a szegény népre. Községek keletkeztek, melyek lassankint független igazgatásra emelkedvén, hatalmasan ellensúlyozák a hűbéri Oligarchiát. Azonban nemcsak az önkormányzásnak örvendő községek, hanem egyebek is gyöngíték a hűbérnökséget. Az egyetemek előmozdíták a tudományokat; a nagyszerű székesegyházak emelése kifejleszté és kiterjeszté a művészetet; a hitterjesztés felfedezésekre vezetett; az iránytű és váltó-levelek a kereskedelemnek új lendületet adtak; Justinian Pandectáinak feltalálása a határozott törvényhozás áldásait hinté el, mely az egyedáruságot és önkényt szűkebb korlátok közé szorította. A hűbérnökség tehát nem kereshette többé erejét a számdús vazallok, magas tornyokban s erődökben, hanem *azon sociális gondolatban, hogy az aristocratia igen üdvös szövetség az emberiségre nézve*. Azért az egykor oly hatalmas hűbér-urak védelmezni s ótalmazni kezdék azokat, kik eddig véd- s fegyvertelenek voltak. Bizonyára dicső határa ez az aristocratiának.

Bármely oldalról tekintsük is ezen nagy társadalmi mozgalmakat, mindenütt ott találjuk azok élén a katholicismust és pápaságot. *Itt a papság vásártételeket nyitott, hol a kereskedők árucikkeiket szabadon kirakhatták, nem háborgattathatván a hűbér-nagyok erőszakoskodó követelései által; amott az egyházi urak sklávjaikat szabad lábra állítják. A zsinati határozatok alapot adnak a törvényhozásnak, melyek az Isteni gondviselés és evangéliumi szelídség kinyomatától ragyognak. Igen, az egyház sokat, igen sokat tett minden tekintetben; a tanodákat megsokasítá s a művészetet fölkölté sirjából. Az egyház, mely sz. Bernárd szerint magasra helyeztetett, hogy mindent figyelemmel kísérhessen, mindennek fölött örködött. Itt védelmezé a szerencsétlenek ama romjait, melyeket egyes törvényileg feljogosított rablók birvágya nekik fönthagyt; ott a kereskedőket és utazókat ótalmába fogadja, kiket a nagyok büntetlenül kirabolhattak; másutt kúrchoztatta azon barbár mulatságokat, melyek az emberi léttel kegyetlen játékot űztek; mindenütt őrszellem volt ő, a gyermekek bölcsőjénél ép úgy, mint a házastársak nyoszolójánál; mindenkinek jogait bátran védelmezte, a*

szerencsétleneknek menhelyeket nyitott, s ezek megtámadóit átokkal sújtotta. Az egyházi törvények sok tekintetben mintául szolgáltak a világiaknak, s egyedül azok nem ismerték a kínzásokat, a személyválogatást. Midőn a pápák az egyház szabadsága s jogaiért a küzdőterre léptek, csak azt tették, mit a kor szüksége s az emberiség legbensőbb meggyőződése igényeltek.

Lássuk már, mint oldották meg a pápák e feladatot a XII. században. E században egyházfők sorát II. Paschál nyitja meg, ki 1099-diki aug. 13-kán emeltetett a pápai székre, tehát II. Orbán halála után 15 napi székür mulva. Az új pápa Biedában, a viterbói egyházmegyében, a toscánai területen, született, Rómától mintegy 8 mérföldnyi távolságra, s Rainérnak nevezetett. Atyja *Crescentius* s anyja *Alsatia* a híres clugnyi zárdában neveltették a tehetségdús gyermeket, mely e korban több tekintélyes író által joggal nevezetett a „pápák nevelőjé”-nek, hol azután szerzetesi életre szentelte magát. 20 éves korában dicső rendje ügyében apátja által Rómába küldetett, hol öt erényei s tehetségei elismerésül VII. Gergely visszatartotta s később „*S. Pauli extra muros*” című kolostor apátjává s kardinál-áldozárrá nevezte ki. A „*San Clemente*” nevű egyházban a választó papság és nép több nevet ajánlottak, de utóbb a végválasztás Rainer kardinálra esett, ki e hirre elrejtőzött, hogy a neki ajánlott méltóság alól kivonhassa magát. De megtaláltatván, akarata ellen is a gyülekezetbe hurczoltatott, s tudtára adatott, hogy az egyház fejeül megválasztatván, Isten akaratával ellenkeznie nem szabad. Az új pápa, mint pisai Pandulph körülményesen leírja, II. Paschál név alatt a Vatikánban megkoronáztatott s felszenteltetett.

Pápasága az első keresztes-had működése, a jerusálemi királyság megalapítása s a pápaságnak a császársággali küzdelme eseménydus korára esik. A beruházási vita is elkeseredetten folytattik több uralkodóval. A szent atya teljes békében ülte meg Rómában az 1099-diki karácsoni ünnepeket, s egy határozatával megerősítette a közvetlen előde által Gerhárd constanzi főpásztorra ruházott németthoni követtséget. Erre Jerusálemből iratokat kapott a derék bouilloni Gottfriedtől, ki a szerencsés hódításra néhány nap mulva jerusálemi királyllyá választatott. De nem tartván magát mélt-

tónak a királyi czimre, s nem akarván magát ott arany-koronával diszittetni, hol az Isten fia töviskoronát viselt, azért csak egyszerűen „*Gottfried herczeg*“-nek nevezte magát. Az új királyság Jerusálem, Joppe s még mintegy 20 más városból s kisebb helyekből állott. A szent-atyá most hozzá, a püspökök s hivekhez intézett iratokat is vett a keresztesektől, melyekben a hódítások Nicaea bevételétől Jerusálem elfoglalásáig s a királyság alapítása, körülményesen előadatnak. A pápa ez események fölött örömét fejezte ki válasziratában, melyet nem kis mértékben növelt a keresztesek ama tudósítása, hogy a *szent-lándzsa s Jézus keresztfjének egy része Jerusálemben megtaláltattak*. Móríc portói püspököt követi minőségben Jerusálembe küldötte.

Aközben Angolhonban a vadászaton szerencsétlenül járt *Vilmos* királynak trónjára legifjabb fivére *Henrik* lépett. Anselm vonakodott a hűbéri esküt letenni s a királytól a beruházást elfogadni, miután csak kevéssel ezelőtt is a római zsinat, melyen Anselm is jelen volt, a világiak általi beruházás ellen határozatokat hozott. A király nagy zavarban volt. Egy részről ezen követelésével nem akart felhagyni, más részről meg öregebb fivére *Robert* által betöréssel fenyegettetett, ki azt szerette hinni, hogy neki a koronához közelebb joga van. Mivel a hadsereg és nemesség a király iránti hűségben ingadozott, Anselm rábeszélése azon helyzetbe hozta a királyt, hogy ez koronáját megtartotta, s *Róbert* czéljától elütve kénytelen volt Angolhonból kivonulni. De e roppant szolgálatot nem számította érdemül a háladatlan király a derék főpásztornak, hanem az ezen utóbbira neheztelő testvérével kibékülvén, *Henrik* idegenkedése mindig növekedett Anselm irányában. Meghagyatott neki, hogy vagy beruháztassa magát s minden a királytól kinevezett püspököket és apátokat fölszenteljen, vagy ellenkező esetben az országot hagyja el. Anselm látván, hogy a királylyal egyet nem érthet, 1103-ban másodszor hagyta el Angolhont. II. *Paschál* pápához vette magát, ki a világiak általi beruházást oly kevéssé helyeselhetette, mint elődei. Anselm két évig *Hugó* lyoni érseknél tartózkodott, és midőn a királyt kiközösíteni készült, egy személyes találkozás alkalmával Normandiában egyeségre lépven, mintegy 3 évi távollét után 1106-ban Angolhon legnagyobb örömeire székére visszatért, s

II. Paschál törekvései folytán a beruházási surlódás ezen országban kiegyenlítettén, ettől fogva a király és primás a legjobb egyetértésben éltek együtt.

II. Paschál pápának is sokat kelle Guitbert ellen küzdeni. A szent- atya Roger siciliai gróf s a rómaiak által jelentékeny pénzösszeggel segítettén, IV. Henrik álpápája ellen sereggel vonult s *Albát* megszállotta. Guitbert azonban titkon elmenekült s 1100-ban egy közeli várban huzta meg magát, hol a következő évben rögtöni halál vetett véget életének, miután az egyház békéjét 20 évig zavarta, és annyi botrányt okozott. De azért II. Paschálnak nyugta mégsem volt, mert III. Kelemen pártja egymás után még három ellenpápát választott, kiknek egyike, *Albert*, még választása napján elfogatott, s sz. Lőrincznél őrizet alatt tartatott. *Theodorik* pedig, ki 1101-dikig volt ellenpápa, tehát csak 105 napig, egy kolostorba záratott. Mily nevet vett fel az egyik és másik, a kortanuk nem emlitik. Harmadik ellenpápául *Maginulph* főáldozár választatott 1102-dikban, ki magát IV. Silvesternek nevezte. Ennek is menekülnie kelle, és oly szomorú véget ért, hogy mindenkinek elment a kedve őt követni.

II. Paschál megerősítette elődje azon okmányát, melynél fogva a toledói érsek egész Spanyolhon primásává nyilvánittatott. 1102-ben a szent- atya Rómában zsinatot tartott, melyre Olaszhon majd minden püspökei s egyéb országok főpásztorai által küldött követek is megjelentek. Ez alkalommal IV. Henrik fölött ismét kimondatott az egyházi átok, s az idevonatkozó okmányt maga a pápa hirdette ki zöld-csütörtökön a lateráni templomban. Ugyanazon évben a pápa *Galó* párisi püspököt mint apostoli látogatót Lengyelhonba küldötte, ki itt két püspököt tett le. 1103-ban *bambergi Ottó*, a pomeráni tartomány apostola, szintén meglátogatta az örök-várost. Fülöp francia király házassági pöre még II. Paschált is foglalkodtatta, ki azonban az apostoli széknék engedelmeskedő királyt az egyházi büntetés alól feloldotta. Brunó pápai követ 1106-ban Poitiers-ben a keresztes-hadjárat ügyében zsinatot tartott, melyre *Boemund* antiochiai herczeg is megjelent.

Miután IV. Henrik fia, *Konrád*, egy csatában elesett (1101), legifjabb fia V. *Henrik*, hogy a koronát megmentse, mivel atyja alatt

az egyházzal kibékülésre gondolni sem lehetett, az ellen föllázadt (1104), miután kevésbé előbb IV. Henrik által utódaul nyilvánított. Mivel ezen utóbbi a pápához őszintén látszott közeledni, ez által fölmentetett az egyházi büntetés alól, melyet a szakadálybani részvétellel vont magára, s így Némethonban 1106-ban megkoronáztatott. A mainzi országgyűlés letette Henriket s fia elvette minden javait, fogolykép tartá, míg nemsokára az utóbb említett évi aug. 7-kén meghalt anélkül, hogy az egyházzal kibékült volna. V. Henrik a szent-atyához *Brunó* trieri és *Rheinhard* halberstadti püspököket követi minőségben Rómába küldötte. Utasításuk nagy ovatosság s ravaszsággal volt szerkesztve. Meghagyatott nekik, hogy a pápát V. Henrik nevében tiszteletteljesen üdvözljék, őt kérjék, miszerint a birodalmat s az ehhez kapcsolt jogokat megerősitené az új király részére, és végre őt Némethonba meghivnák, hogy a karácsoni ünnepeket *Augsburgban* megülvén, erre a német egyház jogai s ügyei rendezésére ott zsinatot tartana. — De ugyanezen időre a pápa *Guastallába* egy zsinatot hirdetett, melyre nagyszámu olasz és francia püspökök jelentek meg. Ezen szent-gyülekezet is kárhoztatta a világiak általi beruházást, de a *nagy paphiányt tekintetbe véve*, megengedte, hogy az ily uton egyházi hivatalokra jutott püspökök, apátok vagy áldozárok, ha valami más súlyos váddal nem terheltetnek, érvényesen működhetnek. V. Henrik követei is ide siettek a pápához, kinek urok említett kérelmét előterjesztették. II. Paschál megígérte a követeknek, hogy a király kívánságát teljesítendi.

A dús és hatalmas ravennai érsekség rég megérdemlett lealázásának órája is ütött most. Már a legrégibb időktől fogva daczolt ezen érseki széke a római egyházzal, sőt néhányszor párhuzamba erőlködék magát tenni a római székkal, s sz. Péternek örökségét is alaptalan igényeinél fogva többször megtámadta, s bűnös terveit részint erőszak, részint a császári udvarnál titkos cselszövény által kivinni törekedett. De a mi legfőbb volt, annak felfuvalkodott érseke Guitbert, mint tudjuk, III. Kelemen név alatt, VII. Gergely pápasága óta botránykoztatta az egyházat. Hogy ezen büszke metropolis hatalma megtöressék, II. Paschál indítványára az egybegyűlt püspökök s világi urak, valamint Mathild márkgrófnő is, ki a zsinaton

szokása szerint jelenvolt, egyhangulag elhatározták, hogy az egész aemiliei tartomány, *Piacenza, Parma, Reggio, Modena s Bologna* városokkal Ravennától elszakítván, ennek egyháza csupán a flaminiai kisdied tartományra szoríttassék.

II. Paschál el volt ugyan tökéltve a némethoni utra, de V. Henrik s párthivei ellenséges érületét ismerve, kénytelen volt szándékát megváltoztatni. A guastallai zsinat bezárása után Mathild markgrófnő kíséretében *Pármába* vette magát, hol Bernhárd püspököt felszentelte. Innét Veronába s azután Burgundon át Franciaországba utazott. Az 1106-diki karácsony a híres clugnyi kolostorban ünnepelte, s a Páris melletti *St.-Denisben* találkozása volt I. Fülöp francia királylyal s ennek fia, Lajossal, kik a szent-anya lábaihoz borultak. A pápa felemelte s mindkettőjüket megcsókolván, barátságosan értekezett velök a francia egyház állapotáról. És mivel a pápa jól tudá, hogy V. Henrik az egyháznak valóságos hadat izent, *meghatóan kérte mind a két királyt, hogy anyjokat az egyházat, el ne hagyják*, hanem Nagy-Károly s egyéb hatalmas elődeik dicső példáit követve, a római széket az ő ellenei, és névszerint V. Henrik ellen egész hatalmukkal védelmezzék. Hogy a francia egyház ügyeit rendezze, a pápa *St.-Denisből* a francia királyok s tekintélyesb nagyok kíséretében *Chalonsba* utazott. Miután V. Henrik *Regensburgban* hijában várta a pápát, egyházi és világi nagyokból álló követtséget intézett hozzá, melynek élén mint szónok az ékes beszédű *Brunó* trieri érsek s *Welf* bajor herczeg állottak. A fényes követtség, melynek kíséretében számos francia lovag és nemes is volt, urok nevében a pásztor-bottal s gyűrűvel beruházást kérte. A pápa a piacenzai püspök által a következő választ adta V. Henrik követleinek: „*A Jézus vére által megváltott és szabaddá tett egyház kinek szolgájává sem alacsonyíttathatik le. Már pedig ha egy püspök vagy apát sem választathatik a király beleegyezése nélkül, ugy Krisztus hiába halt meg és az egyház a király szolgálójául tekintendő. A pásztor-bot és gyűrű az oltárhoz tartoznak. Ha pedig valamely világi az egyházi méltóság ezen jelvényeivel tesz beruházást, azt bitorolja, a mi az Istené, tehát rablást követ el az Uron és egyházon. A Jézus teste és vére által szentelt kezek nem vettethetnek egy világinak vérrel szennyezett kezei alá. Hol ez megtörténik, ott a papi méltóság le van*

alacsonyítva.“ Ezen határozott válasz nagyon felboszantá a kevély német követeket s zajos neheztelésök mutatá, mily bölcsen cselekedett a pápa, hogy Némethon helyett Franciaországba vette magát.

A husvéti ünnepeket *Ivó* püspöknél ülte *Chartres*ben. Urunk mennybemenetele ünnepén, 1107-diki május 23-kán, *Troyes*ban zsinatot tartott, mely, hogy V. Henrik követeit meggyőzze arról, hogy a chalonsi határozatoktól a pápa el nem tér, a világiak általi beruházást újra megtiltotta, s ezen egyházi tilalommal ellenkező papokat és világiakat egyházi átokkal fenyegette. A királyi követek ellenben erősen követelték uralom részére a beruházási jogot, s kijelenték, miszerint a római birodalom jogai fölött idegen földön mitsem lehet érvényesen határozni. A követek szavaira épen nem állott a pápa, s a mainzi érseket, ki a király által nemrég beruházott püspököket felszentelte, egy időre főpásztori működésétől felfüggesztette. Még a beruházottakat, valamint a pápai követet, a jámbor *Gebhárd* konstanzi püspököt, is keményen megdorgálta. Az említett zsinaton a keresztes-hadak támogatásáról is tanakodtak s az ugynevezett *Istenbéke* is szóba hozatott. Végre a pápa abban állapotodott meg, hogy ezen ügy elintézésére legcélszerűbb lesz Rómában egy zsinatot tartani, s azért Olaszországba visszatért. V. Henrik erről értesülván, célja elérésére egy sereg élén szintén ezen országba vonult. A *Sutriban* időző pápához ismét követséget intézett, hol a szorongatott egyházfő kijelenté, hogy, ha a császár a beruházásról lemond, úgy az egyház minden császári hűbért visszaad. II. Paschál ugyanis inkább akarta az egyházat szegénynek, de szabadnak látni. „*A papoknak, írja ő, az udvar szolgálóiból az oltár szolgálóivá kell lenniök.*“

Azután a pápa Rómába tért vissza, hol kifejezhetlen lelkesedéssel fogadtatott. *Balduin* jerusálemi király azon megkeresésére, hogy a hitetlenektől elfoglalt s ezután elfoglalandó tartományokat és városokat a *jerusálemi egyház joghatósága alá rendelje*, II. Paschál egy bullát bocsátott ki, mely szerint a keresztes-hadak által meghódított s meghódítandó helyek püspökeit a jerusálemi patriarcha joghatósága alá vetette, mint ezt Balduin kívánta. 1108-ban a világiak általi beiktatás ellen *Beneventben* zsinatot tartott. 1110-ben V. Henrik ismét fényes követséget küldött a szent-atyához

Rómába, hogy a császárrá koronáztatás ügyében a pápával értekez-
 zék. Az utóbbi örömmel fogadta a követeket s urok iránti jóakara-
 táról biztosította őket. Azután a lateráni. egyházban ismét egy zsi-
 naton elnökölt, mely egyházi átokkali büntetés alatt megtiltá újra a
 világiak általi beruházást, megjegyezvén még, hogy a világiaknak
 mi joguk sincs az egyházi dolgok fölött intézkedni. Ezután II. Pa-
 schál Alsó-Olaszthonba vette magát, hol a normánn hercegeket, kik
 a római szék hűbérnökei voltak, fegyverre hívta fel azon esetre,
 ha magát V. Henrik ellen védelmeznie kellend. Rómába visszatér-
 vén, a római nagyok is megigérték, hogy szükség esetében a pápá-
 nak segédkezet nyújtandanak. Mig II. Paschál az említettekkel ér-
 tekezett, V. Henrik követei visszatértökkor Mathild markgrófnét
 akarták urok tervének megnyerni, de az okos nő ezt sejtítve, szépen
 kikerülte a megkísértést.

V. Henrik arezzói hadi-szállásáról ismét követeket küldött Ró-
 mába, hogy az ő érkezését a szent-atyának jelentsék, s a koroná-
 zást illetőleg vele tanakodjanak. II. Paschál a körülmények által
 sürgetve következő, már részben említett egyezményt kötött ekkor
 a német király követeivel: „A pápa jóakarattal s tisztelettel fogadja
 a királyt, kit lelkiismeretesen s csalás nélkül császárrá koronázand,
 mint elődei szokták, és őt a birodalom megtartásában tiszténél fogva
 lelki hatalmával támogatandja. A koronázás napján a király a pápá-
 nak egy okmányt állit ki, melyben *az a beruházási s minden egyéb
 az egyházra vonatkozó bitorolt jogról lemond*, és magát kötelezi,
 hogy az egyházat saját javainak birtokában nem háborgatandja. De
 ellenben az egyház is minden császári hűbéreket, haszonvételeket,
 regálékat, mint városok, herczegségek, grófságok, márkgrófságok,
 helyek, majorságok, falvak, várakat, vám-, pénz-, vásár-, tizedjogo-
 kat stb. visszaadni tartozik a császárnak. Miről maga és utódai ne-
 vében ugyancsak a koronázás napján szintén tartozik egy okmányt
 kiadni. Végre a király tartozik sz. Péter örökségét és birtokait, mint
 Nagy-Károly, Jámbor-Lajos, II. Henrik s egyéb császárok tették,
 védelmezni, helyreállítani, s a pápát ezen birtokok fentartásában
 támogatni.“

Ezen, s még egyéb, a személyekre vonatkozó határozatokból
 láthatni, mily bizalmatlanság uralkodott mind a két részen. Ezen

egyezmény a király követei s a pápa meghatalmazottjai által aláíratott. V. Henrik jól tudta, hogy ezen egyezményt, mely neki sokkal többet enged, mint kívánta, sem a főpapok, sem azon világi nagyok, kik egyházi birtokokat hűbérelnek, elfogadni nem fogják. Ez azonban a ravasz királyt épen nem nyugtalanította s 1111-diki febr. 11-kén ünnepélyesen bevonult Rómába. Ez is mind a két részről igen nagy ovatossággal történt. Kezeseket cseréltek ki, a város szabadalmait kissé tágabban értelmezték, stb. A bevonulásnál nem hiányzottak, mint látszik, a *rendőrség által kirendelt bérencz éljenezők* és kihágások. A következő nap a pápa és király a vaticáni egyházba vonultak. De midőn az egyezmény sz. Péter-templomában felolvastatott, a német és olasz főpapok vonakodtak azt elfogadni, azt az egyház megrablásának nevezték, s borzasztó zavar keletkezett. Ámbár a pápa e feltételhez kötötte a koronázást, mégis az általános ellenkezés miatt kénytelen volt attól elállni. De a német király is már hallani sem akart a beruházási jog lemondásáról, hanem minden föltétel nélkül követelte a koronázást, s mivel ez neki megtagadtatott, a pápát több kardinállal, papok s római polgárokkal együtt azonnal fogságba viteték. *Erre elkezdődtek a bebörtönzések, egyházmegrablások s mindennemű kihágások, mintha csak a barbárok támadták volna meg Rómát!*

A fogoly pápával és kardinálokkal Henrik Tribucco várának tartott, míg a többi tekintélyes foglyokat egyéb erődökben látta el legkegyelmesebben szállással és élelemmel. A király szerencséje naponkint növekedett, s a pápa minden szövetségeseitől elhagyatott, kénytelenek lévén önmagukat a hatalmas ellenség ellen védelmezni. Most uj alkudozások kezdődtek, előbb a rómaiakkal, azután a pápával. De az előbbieken kerekén kimondák, hogy a királylyal mibe sem fognak bocsátkozni mindaddig, míg a pápa s többi foglyok szabadon nem bocsáttatnak. Hasztalan tékozla Henrik pénzt s ígéreteket, s hiába fenyegette a rómaiakat, ezek első nyilatkozatuk mellett maradtak. De midőn a dühös király Róma egész vidékét a legborzasztóbban elpusztittatá, s az örök városnak folyton növekedő nyomora a szent-atya szívét mélyen megghatotta, a rómaiak a németek iszonyu hadi gépeit látva és a már igen közelgő éhhaláltól rettegve, követek által a pápát engedésre kérték. Végre majd két havi fog-

ság után a kérelmekkel ostromlott pápa engedett, s érzékenyen zokogva mondá e szavakat: „*Az egyház megszabadítása s Róma megmentéseért kénytelen vagyok valamit engedni, mit saját életem föntartásaért sohasem tettem volna.*“ Erre az alkudozások megkezdődtek s cs. khamar következő egyezmény kötöttet, vagy igazabban mondva, csikartatott ki a pápától: „*A király beleegyezésével szabadon és simonia nélkül választott püspökök és apátok a pásztorbot- és gyűrűvel beruházásukat a királytól fogadandják, s annak megnyerése előtt nem szenteltethetnek fel. A vitás választások a király eldöntésére hagyatnak. A pápa esküvel kötelezé magát, hogy az ezen ügyben tört bántalmakat senkim sem fogja megboszulni és kivált a királyt sohasem fogja átokkal sujtani*“; hanem Henriket már most a szokott módon császárrá koronázandja s őt a birodalom ügyeiben támogatandja. Ellenben Henrik a maga részéről megígérte, hogy a foglyokat szabadon bocsátja s őket a Tiber balpartján biztos földözet alatt Rómába visszakísérteti, e várossal békére lép, a római székek javait védelmezi, annak az elfoglaltakat visszaszerzi, s végre, mint a többi római császárok, a pápának hűséget esküszik. Ezen egyezmény esküvel erősítettet. A pápa nevében 13 kardináláldozár s 3 kardinálszerpap, a király nevében pedig 4 püspök s 8 világi herczeg tették le az esküt.

A foglyok elbocsáttattak, a pápa és kardinálok Rómába utaztak, s őket nyomban követte a király. Ezen utóbbi 1111-diki april 13-kán vonult be ünnepélyesen a *Leóvárosba*. Hogy ismét kihágások ne történjenek, Róma elzároltatott, s lakói az ünnepélyből kizárattak. A koronázás a szokott módon történt meg. A császár a római polgároktól átvette a *patriciusi méltóság okmányát*, s ezzel ünnepélyesen elismerte, hogy Rómát és az apostoli széket védelmezni tartozik. Miután a pápát, kardinálokat s az összes papságot dúsan megajándékozta, s kezeseket adatott, visszatért táborába. A pápa pedig a legforróbb részvét s tiszteletnyilvánítások közt bevonult Rómába, s Henrik császár majd két évi távollét után az 1111-diki pünkösöd körül ismét német földre lépett.

Azonban II. Paschálnak V. Henrikkel kötött egyezkedése VII. Gergely s II. Orbán nagy művét meghiusítással fenyegetvén, alig lépte át a császár a hegységet, a szigorubb párt Olaszthonban s

egyéb országokban, valamint azon kardinálok és püspökök, kik szerencsések voltak a fogságot kikerülni, egyhangulag a pápa ellen támadtak. Őt gyávaságról, eretnekségről s az egyház elárulásáról vádolták, sőt *kérdést emeltek azíránt, hogy az, ki az egyház java és törvényei ellen oly súlyosan vétkezett, eltűrethetik-e tovább az apostoli széken?* A vihar tombolása alatt igen nemesen viselte magát II. Paschál s *Terracinába* vonult egy időre. De alig hagyta el Rómát, midőn *János* tusculumi kardinálpüspök elnöklete alatt ellenei gyűlekezetet tartottak. VII. Gergely pápának a világiak általi beruházás ellen kiadott rendeleteit megerősítették, II. Paschál egyezményét semmisnek nyilvánították, s neki a gyűlekezet határozatait megküldötték. Miért a pápa őket keményen megdorgálta, s *Brunó* següi püspöktől, hogy ellene még hatályosabban fel ne léphessen, a *kincsekben gazdag montecassinói apátságot* elvette. Ez megtette a hatást. *Brunó* visszatért székére, nem avatta magát többé e vitába s az egyház feje iránti engedetlenségeért vezekletet tartott.

A pápa ellenségei nem szüntek meg őt tovább is üldözni, s még a francziák is ellene zúdultak. Ekkor II. Paschál elkeseredésben elhatározta, hogy székéről lelép, s a világ zajától megválva a magányban fog szolgálni az Urnak. Valóban vissza is vonult a *Terracina* melletti *Ponza* nevű szigetre. De a rómaiak s az őt védő 16 kardinál esengéseinek ellen nem állhatván, visszatért az egyház fővárosába, s azonnal egy iratot intézett a császárhoz, melyben elsorolja azon bántalmazásokat, melyeket a vele kötött egyezkedés miatt tűrni kénytelen. Ezen tudósításával a császárt a szerződvény szelídítő módosítására akarta hangolni, s egyszersmint azíránt is panaszt emel, hogy a császári hivatalnokok a szerződvény pontjait tekintetbe nem veszik, az egyházi javakat vissza nem adják, s a császárnak adott kezesek igen kemény bánás-módban részesítettnek. A pápa ezen irata eredmény nélkül maradt.

Az ellenei által szorongatott jóakaratu s alázatos pápa ahelyett, hogy azok ellen apostoli teljhatalommal lépett volna fel, mentegeté magát, s ha hibázott, bocsánatot kért s a megtörténtek miatt elnézést esenge. Az általa 1111-diki október végére ígért zsinat a következő 1112-diki év elején a *Lateránban* megnyitott, melyre 15 kardinál-áldozár, 8 kardinál-szerpap, 12 érsek, 114 püspök, nagy-

számu apátok, *tudórok* s temérdek papság jelentek meg. A pápa előadá a közte s Henrik közt történeteket s hogy ezen utóbbit a kicsikart kiváltság visszaadására atyailag intette. Megjegyzé, hogy ő nem saját életének föntartása, hanem a végszükség s az egyház veszélye miatt a püspökök megkérdése nélkül kiadott okmányhoz mi feltétel s ígérlet által sincs kötve, és mivel ő azt az egyházra nézve igen veszélyesnek tartja, kívánja, hogy az egybegyűlt atyák ez ügyben Isten segítségével úgy tanakodjanak s intézkedjenek, hogy az egyház és lelkők mi kárt sem szenvedjenek.

A következő nap a *szent-anya* letette a *hitvallást* s az atyák amaz egyezményt kierőszakoltnak s azért érvénytelennek nyilatkoztaták, és a pápa beleegyezésével ismét eltilták a beruházást. A lateráni zsinat határozatait a császárnak megküldék az atyák. *Sokkal zajosabban léptek fel a császár ellen a burgundi és franczia főpapok, kik Guidó viennei érsek elnöklété alatt ezen városban zsinatot tartván, Henriket a pápán elkövetett erőszakoskodásért átokkal sujták, az egyházból kizárák, míg mindent visszavonni s az egyháznak teljes elégtételt szolgáltatni nem fog.* Ezen határozatot az érsek oly megjegyzéssel terjesztette fel a pápának, hogy azon esetre, ha azt meg nem erősíti, ő a zsinati atyákkal együtt azonnal megtagadja az engedelmisséget. A pápa nem erősítette meg e határozatot, s csak négy év múlva, midőn a császár a szerződvényt sokszorosan megszegte, sujtotta őt átokkal. A viennei határozatot valamiel előbb 1115-ben a kölni zsinat is jóváhagyta. A következő évben Róma ismét egy zsinat székhelye lőn. Ennek eredménye az volt, hogy a császár ellen hozott kiközösítés megújított, melyet az ez alkalommal megerősített *Jordán* milánói érsek nemsokára sz. Ambrus egyházában ünnepélyesen kihirdetett.

Ezekről a császár értesülvén nagy haragra lobbant s serege Rómának tartott. A pápa jól tudván, hogy ő nem engedhet s Henrik tágitani nem fog, a németek közelgésének hírére elhagyta Rómát, és előbb Montecassinóba s innét azután Beneventbe vette magát. De a császár azért Rómába nagy fénynyel bevonult, s mert a pápa általi koronázást az ő iránti gyűlöletből érvénytelennek tartá, *Burdinus* prágai érsek által, ki egyháza ügyeiben már ekkor majd három évig időzött a kereszténység fővárosában, magát újra megkoronáztatta.

Mit II. Paschál megtudván, a hiu érseket egyházi átokkal sujtá, s a római, következésképp a többi egyházak közösségéből is kizárá. Hogy az idegenekre veszélyes légtől seregét megóvjá a császár, a nyár elején Felső-Olaszthonba huzódott, de megígéré a rómaiaknak, hogy a nagy hőség elmulta után hozzájuk ismét visszatérend. Mivel tudta, hogy a pápa a normánnoknál segílyt keres, *Ptolomaeus*, tusculumi gróf vezénylete alatt, kit római helytartójává nevezett ki s kinek *Bertha* nevű természetes leányát is nőül adta, egy nem jelentéktelen csapatot hagyott hátra, hogy a normánnokat visszanyomhassa. Mint a következmény megmutatta, ezen gondoskodás nem volt fölösleges. Apuliában a pápa hasztalan keresett segílyt, de a cypriusi herczeg a tusculumi gróf ellen támogatást ígért neki. Alig hagyta el a császár Rómát, midőn a normánnok a római területre berontottak, s a pápától elpártolt *Palliánó* várost egészen kifosztották. E hirre Henrik tüstént visszatért seregével, a normánnok megfutamodtak, de a németek által részint levágattak, részint fogságba ejtettek. Azután a császár serege Lombardiába tért vissza.

Ezen évi őszkor a pápa is közelge ismét Rómához, több töle elpártolt tengerparti várost meghódított, de Anagniban veszélyesen megbetegedett. Azonban egészségét visszanyervén, a következő 1118-diki év elején a Tiberen átkelt, rohammal a Leóvárost bevette, s ismét sz. Péter birtokába jutott. De most viharos, küzdelmes s sokat zaklatott pályájának végére ért. Ismét megbetegedett s az említett évi január 21-kén meghalt, ép midőn a tusculumi gróf és praefectus által létesített erődítési művek ostromlását meghagyta. Örült, hogy a halál, mint egy vigasztaló angyal, őt e világ zajteljes s szenvedélyekkel undokított szinpadáról lelépteti s az ő Urának békés és boldog hajlékába bevezeti. Tetemei bebalzsamoztattak s pápai diszöltözékben egy művészileg készített márvány-koporsóba tétetvén, a lateráni egyházban eltakarítottak. 18 évi, 5 havi s 7 napi pápasága alatt 30 szerpapot, 50 áldozárt és 100 püspököt juttatott a szent-rendek birtokába. A zsinati gyűjteményekben 107 levelet birunk töle. Mintegy 20 egyházat áldott fel, melyekből csak a sz. *Adorján*, sz. *Mária* (in regione Areolae), az ugynevezett *Monticelti* egyházakat említjük. *A négy koronázott szentek egyházát*, mely Guiscard Róbert ideje óta egészen elpusztulva volt, ujra felépítette, és a

Tiberszigeten sz. Bertalan templomát helyreállítván, következő felirattal látta el:

Tertius istorum rex transtulit octo piorum
Corpora, queis domus haec sic redimita viget.
Quae domus ista gerit, si pignora noscere quaeris
Corpora Paulini credas sint Bartholomaei.

Számos templomi adományait és diszitményeit részletesen nem sorolhatjuk el. Mi a hű főpásztornak egész életén át annyi üldözést okozott, a *beruházás* volt. Utolsó intelme a halálágyát környező kardinálokhoz ez vala: „*Ne engedjete a németek törvénytelen követeléseinnek!*” — Az ő pápasága alatt halt meg 1115-ben a derék Mathild márkgrófnő, ki az apostoli széket oly férfias bátorság s feláldozással védelmezte, s végrendeletében a pápát tevő örökösévé. De a telhetetlen császár Olaszthonba menvén, Mathild birtokait elfoglalta, s mivel a birodalmi hűbért senkinek sem hagyhatá, Henrik azt kívánta a pápától, hogy bizonyítaná be, miben állott Mathildnak tulajdon birtoka? A pápa pedig felszólítá a császárt, bizonyítaná be, Mathild vagyonából mi a birodalmi hűbér? — A nép által „*nagy márkgrófnő*”-nek nevezett Mathild tetemei a mantuai sz. Benedek-egyházban takarítottak el, melyeket a XVII. században VIII. Orbán Rómába vitetett s tiszteleteül *Bernini* bazilikájában pompás siremléket állíttatott, melynek rajzát láthatni Palatiusnak a pápákról írott művében.

CLXIII.

II. Geláz. 1118—1119.

Már 200 év óta több anarchicus érzelmű család nem kis mérvben csökkenté a pápák tekintélyét a római nép előtt. Az Angyalvárat felváltva *Crescentius* és *Cencius* használták, sőt az utóbbi sz. Péter hidján egy tornyot állíttatott s az átkelőktől vámot szedett. *Metella Cecil* sirja az appiai uton s a *Plautia* családé a Tiber mellett erődökké alakíttattak át; a *Colosseumot* Frangipani főhadiszál-

lásul használta. Valamint *Marcellus* színházát *Pierleoni* s *Augustus* sirhelyét *Colonna* foglalta el. Róma kormányzata egy főnök (*Praefectus*) kezeire volt bízva, kinek hatalmát a dicsvágyó törekvések nem egyszer törekedtek kizsákmányolni. A római nagyok és a császári párt beavatkozása II. Paschál halála után iszonyu botrányt idézett elő, mely az új pápa életét elszomorította. Hogy a császár és pártja működésének gát vettessék, a kardinálok gyorsan a Capitolium melletti *Palladium* nevű benczés-kolostorban gyűltek egybe, s már január 24-kén néhány tekintélyes rómaiak jelenlétében *gaëtai János* kardinált választák meg pápául, kit alattomban Montecassinóból hívtak meg Rómába. János, a híres *Cajetani* család sarja, *Gaëtában* született s Montecassinóban, a hol képezett, benczéssé lön. II. Orbán alatt mint az apostoli szék korlátnoka igen feltűnt s II. Paschál által kardinállá neveztetett ki. Az utóbb említett pápával megosztotta a fogság szenvedéseit, őt mindenütt követte, s a római zsinaton segnii Brunó szemrehányásai ellen hatalmasan védelmezte. Ámbár a korban már jó előre haladott, test és lélekben mégis feltűnően élénk volt. Terjedelmes tudományossága, a gyakorlati életbeni éleselműsége, az egyház ügyei s viszonyaiban mély jártasságaért, melynek ügyeit már majd 40 évig vezette, egyhangulag magasztaltatott. Az említett *Palladium* nevű kolostor közelében állott a leghatalmasabb és legdúsabb római nagy *Frangipani Cencius* palotája. A császári párt ezen dühös ügynöke megtudván, hogy a szomszéd kolostorban pápaválasztás történik, azonnal az egybegyűlt kardinálok közé rontott mint valami dühödt tigris: az új választottat megrohanta, földre rántotta, megrugdalta, nagy sarkantyúival megsebesítette, hajánál fogva a templomból palotájába hurcolta, hol bilincsekre verve börtönbe vetette. A választáson jelen volt kardinálok, papok s világiaknak sem lett jobb sorsuk. Sokan közülök megsebesítettek, mások máskép bántalmaztattak, ruháiktól megfosztattak s többen magukat holtaknak tétetve, kerülték ki a halált. De e borzasztó merénnyről értesülvén a rómaiak, fegyvert ragadtak, s egész csapatok rohantak a Capitolium felé, hogy a pápát megmentse. A Frangipán család látván, hogy egész Róma felkelt méltó haragjában, elveszté bátorságát s több követőivel a pápa lábaihoz borult, könyek közt kérvén tőle bocsánatot és kimélést, s gyorsan szabadon

bocsáták őt. A fogságból kilépett pápát roppant örömrivalgások közt körülvevék, egy fehér lóra ülteték, s az ugynevezett „*szent ut*“-on diadalmenetben a Lateránba vezették. A római egyház összes papsága, a római nemesség legnagyobb része, s az egész római nép most törvényes egyházfőül ismerték el *II. Gelázt*, s neki mint ilyennek hódoltak.

Mihelyt a császár *II. Paschál* haláláról értesült, misem feküdt inkább szíven, mint ezen időpont használása. Hogy a rómaiakat elámítsa, azt írta nekik, hogy husvét után tán meglátogatandja őket, azonban a lehető leggyorsabban Rómában termett, midőn ezt kisem gyanította. Ő ugyanis az új pápával felszentelése előtt egyezkedni akart, s a megerősítő jogot gyakorolni. Ha e cél el nem éri, a választást megsemmisíteni s tetszése szerinti pápát törekedett volna feltolni. *II. Geláz* Henrik közeledtének hírére több kardinállal, püspökkel s egyéb papokkal *egy viharos éjjel a császárpártiak nyílzápora közt hajóra menekült*, s mivel a vihar által felkorbácsolt hullámok oly iszonyuan dühöngtek, hogy *Gaëtába* el nem juthatott, *Ardeába* vette magát, míg nemsokára fáradságos s veszélyes utazás után szülőföldére is eljutott. Érkezésének hírére érsekek, püspökök, apátok, hercegek, grófok, urak s roppant népség siettek elébe, hogy az egyház új fejét láthassák s áldását fogadthassák. Néhány nap múlva *II. Geláz* 10 érsek, 20 püspök, 30 apát, Vilmos, apuliai herceg, Robert capuai s Richárd aquilejai grófok s számos nagyok meg urak jelenlétében szokott módon az ostiai, portói és albánói püspökök által felszenteltetett.

A császár szerfölött megboszankodván, hogy minden ravaszsága és sietése daczára is célját nem érthette, azért egy követség által a pápát Rómába hívta meg, hogy vele értekezessék. De *II. Geláz* sem ígéretei, sem fenyegetéseivel nem bírta a törbe csalni, s midőn a *II. Paschállal* kötött szerződvény megerősítését sürgette, *II. Geláz* következőleg válaszolt *V. Henrik* iratára: „*Én ugyan kész vagyok az egyház s birodalom közti surlódás kiegyenlítésére, de ezt csak Milanó, vagy Cremonában egybegyűjtendő zsinaton tehetem; mert a püspökök és apátok, az én testvéreim, Isten által az egyházban bírakká téetvén, a velőki előleges értekezés s az ő ítéletök nélkül ezen ügy el nem intéztethetik.*“ Most a császár látván, hogy ezen

pápától, ki elődeinek nyomdokin jár, mitsem várhat, 1118-diki apr. 7-kén a Péter-egyházban a már főnebb említett dicsvágyó *Burdinus* érseket VIII. *Gergely* név alatt ellenpápául tolt fel, s a következő pünkösdi ünnepén magát általa a vatikáni egyházban ismét s már *harmadszor császárrá koronáztatta*. A nyári hőség közeledésekor a császár elhagyta Rómát, s előbb Liguriába, azután innét Lombardiába vonult seregével.

II. Geláz Gaëtából Capuába vette magát. Már szülővárosában értesült a Rómában történekről, s azért egy zsinatot hívott egybe Capuában, mely a császárt, VIII. Gergelyt s ezek követőit egyházi átokkal sujtotta. A szent-atyá megtudván a császárnak Rómából kivonulását, titkon e városba visszatért, kísérletet teendő itt székét felütni. Leó Péter, István és Landulph házai közt fekvő egyházban húzta meg magát. Ezen rejtekében néhány napig nyugalmat élvezett a szent-atyá. De Dezső kardinál kérelmére e csendes menhelyét elhagyván, sz. Praxedis templomába ment egy napon a szent áldozatot bemutatni. Azonban szerencsétlenségére ezen egyház Frangipáni palotájához közel lévén, az említett fegyveres csapattal a templomba rontott, hogy a pápát elfogja. De míg Frangipani emberei a pápa hű normánjaival küzdöttek, az egyházi öltözkéiben szerencsésen elmenekült. Most meggyőződven arról, hogy Rómában nem székelhet, két kardináláldozár, 4 kardinálszerpap s több tekintélyes világinak kíséretében éjjel hajóra szállt s *Pisába* vitorlázott. Itt forró szeretettel s ragaszkodással fogadtatván, néhány hétig időzött, hogy az eddig kiállott fáradságok, rettegések, botrányok és gondok után egy kissé felüdüljön. A metropolitai joggal ellátott Pisát október elsején elhagyván, *Genuába*, innét meg *St. Gillesbe* utazott. Ama hirre, hogy a szent-atyá franczia földre lépett, Lajos király miniszterét, a híres *Suger* apátot, azonnal elébe küldötte, hogy azt az ő s az ország nevében üdvözlje. II. Geláz roppant ünnepélyességgel fogadtatott mindenütt, s mivel pénzsükségét észrehevék, a királyi család, főpapok, hercegek, grófok s egyéb vagyonos urak által dúsan megajándékoztatott. Minthogy az ország több városát megtisztelni szándékozott látogatásával, hogy ezt annál kényelmesebben tehesse, a *clugnyi apát* 30, s a *st. aegidi* 10 válogatott paripával ajándékozta meg. Mivel a király s egész nemzet ragaszkodása s hű-

ségéről meggyőződött, *Rheims*-ban egy nagyszerű zsinatot akart tartani, melyre Német, Francia s Olaszország, meg Burgund minden püspökét s apátjait meghívta. De az Isten tanácsában más **vala** megírva. Tetszett ugyanis az Urnak őt, mielőtt e szándokát kivitte volna, a világból kiszólitani. Lábbajához Maçonban még igen erős oldalnyilamlás is járulván, minthogy halálát közeledni érezé, sietett Clugnyt elérni, hol is megérkezése után néhány nap múlva 1119-iki január 29-kén *az istenfélő s tudós benczések karjai közt meghalt* 1 évi s 4 napi küzdelmes pápasága után. Tetemei a clugnyi apátság pompás templomában takarítottak el, hol következő sirirat jelölte nyughelyét:

„Gelasius secundus Pontifex M. Henrici V. Romanorum Imperatoris clades plurimas Italiae inferentis, et Mauritium Bracharensem Pontificem esse, contententis furorem timens, in Galliam cum meliori S. R. E. Cardinalium parte ad Ludovicum fugiens, cum Plagonam appulisset, valetudinarius ex pleurisi factus, properante illi obviam Ludovico, *Cluniaci*-moritur, et ibidem, hoc in loco sepelitur circa annum Christi 1119. Pontificatus sui primo. Cui mox *Guido* Viennensis Antistes Burgundiorum Ducis-filius in Pontificem Romanum sub Calisti II. nomine e sacro Cardinalium coetu Cluniaco suffectus est.“

A következő sirirat is igen szép fényt vet II. Geláz rövid, de dicsteljes pápaságára:

Vir gravis, et sapiens, actu verboque Joannes.
 Cum prius ex monacho pro multa strenuite
 Archilevita foret, et Cancellarius Urbis:
 Praesule Paschali meritis ad sidera raptó,
 Promeruit tandem sacram conscendere Sedem,
 Dignus post primum Gelasius esse Secundus.
 Sed quia rege fuit non praecipiente levatus:
 Horrendum fremuit Princeps. Et filia dulcis
 More suo profugum suscepit Gallia Patrem.
 Si licuisset ei (pro certo crede) sub ipso
 Virtus, et pietas, et honestas cresceret omnis.
 Et pax Ecclesiae toto floreret in orbe.
 Nam rapuit mors atra virum, cum Pontificatus

Vix ageret primum Pastor venerabilis annum,
 Bina dies jam restabat, cum Cluniacensi
 Dormiit in proprio Romani juris asylo.
 Hic igitur positus dilectus inter alumnos,
 Cum Patribus sanctis requiescit, et optat ut orbis
 Conditor, et iudex veniat quandoque potenter,
 Et cineres lapsos in pristina membra reformet.
 Felix inde nimis semper Cluniace manebis,
 Quod pater orbis Apostolicus, summusque sacerdos
 Ecclesiae, matrisque tuae specialis, apud te
 Transiit ad superos, in te requiescit humatus.
 Nec minus hic etiam felicem credimus illum,
 Cui dedit ipse pius magno pro munere Christus,
 Ut monachi monachum, Patrem quoque pignora clara
 Jugiter aspicerent, lachrymisque rigando sepulchrum
 Sacris in precibus specialem semper haberent.

II. Geláz ragyogó erényei s szenvedéseiért több tekintélyes író által *szentnek tartatik*, s neve nem egy Martyrologiumban nyert helyet. Mint író is méltán magasztaltatik. Így *Erasmus* gaëtai püspök és vértanu életét prózában, *Anatolia* és *Caesarius életrajzeit* pedig versekben írta meg. Mind a két mű megjelent 1639-ben Rómában II. Geláznak *Cajetán János* által írott életrajzával. Levelei a zsinati gyűjteményekben foglaltatnak.

Ezen pápa alatt alapította *Hugo* (de Paganis) 8 társával 1118-ban Jerusálemben a templom vitézek rendjét, mely mintegy 200 év múlva, mint alább látni fogjuk, V. Kelemen pápa alatt a francia király telhetlen kincsvágyának esvén áldozatul, oly gyászos véget ért!

CLXIV.

II. Calixt. 1119—1124.

Lépünk még egyszer lélekben a híres clugnyi zárdába, a hol II. Geláz élte utolsó napján *Conon* palestinai püspököt ágyához hi-

vatván, őt a kardináloknak utódaul ajánlá s buzdítá őket, hogy azt férfias kitartással, s ha kell, saját életök feláldozásával is, a katonai erőszakoskodás ellen támogassák. De az ajánlott nem fogadá el az egyház legfőbb méltóságát, hanem *Guido* viennai érsekre irányzá az illetők figyelmét. Ezen indítvány átalános tetszésre talált; még a haldokló pápa is helyeslé azt, s azonnal egy hírnök küldetett az érsekhez, hogy őt Clugnyba meghívja. Guido a pápa halála után három nap mulva jutott el az apátságba, s akarata ellenére is 1119-diki február első napjaiban egyhangulag pápává választatott s ugyanazon hó 9-kén Viennében II. Calixt név alatt pápává avattatott. E választást a római papság, népség s az azon jelen nem volt kardinálok is örömmel fogadták.

Guido (Vilmos burgundi gróf ötödik fia, egyik fivére Burgund ura, nővére VII. Lajos francia király nejének anyja), mint öregebb testvére *Hugo* besançoni érsek, szintén a papi pályára lépven, a II. Orbán által tartott nimesi zsinaton őt már mint viennei érseket látjuk megjelenni. Midőn II. Paschál már előbb a viennei metropolita jogait megerősítette, Guido a francia egyház apostoli követének neveztetett ki. Követi minőségben az utóbb említett pápa által Angolhonba is küldetett, de el nem fogadtatott. Midőn II. Paschál V. Henriknek kénytelenségből a beruházást megengedte, s később az átalános rosztalás által ezen engedmény visszavonására indittatott, ez ügyben Guido követének is irt Franciaországba. Ez nemsokára a lateráni egyházban tartott zsinatra (1112) megjelent, s már ugyanazon évi sept. 15-kén Viennében zsinatot tartott. Mivel Guidó több író szerint *akadozó nyelvű* volt, ezen zsinaton Gottfried, a meinsi püspök, vitte a szót helyette. V. Henrik követei is megjelentek azon levelekkel, melyeket a pápa a lateráni zsinat bezártával a császárnak irt. De az itt egybegyűlt püspökök is a világiak általi beruházást az eretnekséggel határosnak nyilvánítván, a császárt leginkább Hugó grenoblei püspök ösztönzésére kiközösítették, azon egyházat ealacsonyító kiváltságért, melyet a pápától kicsikart. A zsinati végzéseket Guidó megerősítés végett az apostoli székhöz felterjesztette. II. Paschálnak 1112-diki október 20-káról kelt válasza nem volt határozottan tartva, s annak végén apostoli követét buzgalomra inti. Ennek több alkalommal jeleit is adta. Így például a be-

sançoni kanonokok vitájának elintézésére a Clugny melletti *Tournus* nevű kolostorban s 1117-ben *Dijon*-ban zsinatokat tartott. Guidó jámborsága, önmegtagadása, finom modora, roppant tudományossága, hatalmas befolyása, magas származása s egyéb ragyogó tulajdonainál fogva a legáldásosb pápaságra nyújtott reményt a világnak. Viennében nagy ünnepélyességgel megkoronáztatván, a rómaiaknak, fejedelmek s püspököknek tudtul adta a pápai székre emeltetését. Ezen tudósítás mindenütt nagy örömmel fogadtatott, s a római papság és nép lelkesedése leírhatlan volt. A Triburban egybegyült német püspökök szintén meghódoltak II. Calixtnak. E gyűlésre a törvényes pápa s VIII. Gergely küldöttei is megjelentek, s mivel a hosszas küzdelem után, mely Német- s Olaszországot oly igen megzilálta, mindenki az egyház s állam közötti békének helyreállítását óhajtotta, mindnyájan elismerték II. Calixtot törvényes egyházfőül s beleegyezéseket adtak egy október 18-kára hirdetett zsinatba. A császár is látván, hogy helyzete mindig kritikusabbá válik, késznek nyilatkozott az egyházi béke helyreállítása végett a zsinatra megjelenni; mi által II. Calixtust tényleg elismerte.

Hogy a szent-atyá a császár iránt a kiengesztelésre készségét kimutassa, nem tekintve az előde általi kiközösítést, *Strassburgba* V. Henrikhez két francia főpapot küldött, hogy még a zsinat megnyitása előtt egyengessék a béke útját. A pápai követekkel második találkozáskor már egy szerződvény jött létre, melyet a *Maas* melletti *Mousson*-ban mindkét részről személyesen kellett volna meghitelesíteni még a II. Geláz által Rheimsba hirdetett zsinat megnyitása előtt. II. Calixt ezen kedvező körülmények által neki bátorodván, először saját hazájában törekvék az elharapódzott visszaéléseket kiirtani. Egy általa június 6-kán *Toulouséban* megnyitott zsinat az egyházi fegyelem emelésével foglalkozott s a *Petrobrusiáknak tévtanait* kárhoztatta. Majd Rheimsba érkezett, hol október 20-kán egy nagy zsinatot nyitott meg, melyre Nyugat minden egyházából 15 érsek, 200 püspök, sok apát s egyéb rangu papság érkezett. A francia király is megjelent számos nagyok kíséretében. A *Moussontól* néhány órányira fekvő *Ivri*-ben V. Henrik 30,000 emberével szintén megjelent. Miből kitűnt, hogy a császár érzelmeit is-

mét megváltóztatta, s azért a pápa néhány nap múlva anélkül, hogy valamit végezhetett volna az ingatag jellemű császárral, Moussonból, hova a chalonsi püspökökkel s clugnyi apáttal vette magát, visszatért. Miután a simonia, beruházás, templomrablás s ágyasság ellen több üdvös határozat hozatott, s V. Henrikre, meg álpápájára a kiközösítés ismét kimondatott, II. Calixt több egyházi s világi ügyek elintézése után e várost elhagyta.

A szent-atya most *Normandiába* utazott, hogy a francia és angol udvarok közt a békét helyreállítsa, I. Henriket Robert testvérének szabadon-bocsátása s *Turstán* yorki érsek visszafogadására indítsa. Az angol királylyal *Gisorsban* találkozott, ki őt mint rokonát s a kereszténység főpásztorát a legnagyobb tisztelettel fogadta. Törekvései egyelőre a király s tanácsosai makacsságán meghiúsultak. De az *Interdictum* mali fenyegetéssel nemcsak engedékenységre biratott I. Henrik, hanem megengedte, hogy Turstan visszatérhet az országba s elfoglalhatja a canterburyi széket, melyre őt a pápa emelte. Midőn ez megtörtént, II. Calixt 1120-ban kijelentette, hogy a yorki érseki székek Canterbury alatt kell maradni. Azután Franciaország több tartományait látogatta meg, számos kiváltságot megerősített, a viennei széket hét érseki megye fölött primatusi rangra emelte, s azután Olaszhon felé vette útját, mely ezen országban át mindenütt valódi diadalmenet volt. Az 1120-diki husvét ünnepét Piacenzában ülte, innét Toscanába ment s Lucca, Pisa meg egyéb városokban is lelkesedéssel fogadtatott. Rómába az említett évi jun. 3-kán megérkezvén, a császár álpápája a jól megerősített *Sutribá* vette magát.

Ámbár II. Calixt Rómában is jól fogadtatott, de mivel a hatalmas Frangipáni család a császár érdekében ismét felütötte fejét, azért Montecassinóba utazott, hol környezetével két hóig tartózkodott. Itt főzte ki ama tervet, mely szerint az ellenpápa láb alól eltétetett, Róma felfuvalkodott nagyjai megaláztattak, s az egyház meg állam békéje helyreállított. Ugyanis Beneventbe utazván, itt augusztustól az év végeig időzött. *Vilmos* apulai, *Jordán* capuai herceg, s a többi normann grófok meg urak letették a hűbéri esküt. Innét déli Olaszhon hercegeit látogatta meg, kik szintén felajánlották hadi szolgálatukat. A következő 1121-diki év elején visz-

szatért Rómába, hol a közelgő hadjáratra a szükséges előkészületeket megtette. A normánnok seregét római csapatok s egyéb gyorsan toborzott harcosokkal erősítvén, az egész fegyveres erőt *cremai János* kardinál vezénylete alatt Sutri alá küldötte. A város egy ideig hősileg védelmezte magát, de midőn látta, hogy a tulnyomó erő ellen hasztalan küzd, 1121-diki apr. 27-kén az álpápát kiadá az ostromlóknak. *A szeretet s gyűlöletben határt nem ismerő tömeg VIII. Gergelyt megfordítva egy tevére ültette, farkát kantár gyanánt kezébe adta, válláira bíbor helyett vérbe mártott juhbőrt vetett, és így iszonyu gunyahoták közt Rómába hurczolták.* A boszus nép széttépte volna őt, ha II. Calixt ki nem szabadítja kezeiből. Az érzékeny-szívű szent-
 atya a hiúság és dicsvágy ezen áldozatát vezeklet végett a Salerno melletti *cávi kolostorba* utasította. Azonban sem a zárdai szűk cella, sem a Furnó várabani sanyaru fogság nem voltak képesek makacsságát megtörni, mert ő még akkor is pápának tartotta magát, midőn ilyenül már senki által sem tekintetett. Az álpápa láb alól eltétetvén, a szent-*atya* II. Geláz szorongatóit alázta meg, s köztük leginkább Frangipáni Cenciust, kinek várait részint lerontotta, részint saját fegyvereseivel népesítette be. Azután a következő három kardinált: *ostiai Lambertet*, (később II. Honór), *Gergelyt*, (II. Incze) s *Saxó* anagnii grófot Némethonba küldötte, hogy a már meglehetősen megalázódott császárral a beruházás ügyében tanakodjanak. Mivel V. Henrik atyja sorsától tartott az ellene tornyosuló vészfellegek miatt, kénytelen volt a *würzburgi* birodalmi gyűlés indítványát elfogadni, s a *speyeri* püspököt meg fuldai apátot Rómába küldötte, hol az egyezkedés azonnal tárgyalatott. Egy *indítvány* tétetett a *kormánypálczávali beruházásra* s három kardinál követi minőségben ismét Némethonba küldetvén, V. Henrik elfogadá az 1122-diki sept. 23-kán létrejött vormsi egyezményt vagy *calixtusi békét*, mely szerint: „*A császár Istennek, sz. Péternek, és a katholika egyháznak minden, pálcza- s gyűrűvel beruházási jogot átad; a birodalom minden részében a papságnak szabad választást enged: a választott pedig a királyi pálcza jelvényével megkapja, mind- annak kivételével, mit csak az egyház adhat, a regáliákat (a birodalmi hűbért), s esektől a császárnak azt fizeti, és szolgálja, mire ő esik.*“

Az egyház ekkép 50 évi vita után megnyerte a szabad válasz-

tást, a császárnak pedig megmaradt a hűbér adományozása, s az egyházi herczeségek nem lettek tőle független államokká. Az egyháznak választási szabadsága nemsokára fényes eredményt szült: a nagy embereknek hosszú sora tűnik fel az egyház főbb tisztviselőiben; az új életre ébred; a tudomány és művészet nem sejtett virágzásnak indultak; a papság ismét a legtisztább állapotba lesz, s törekvése, működése által arra méltóul mutatkozik; mert a mi nagyszerű történik, a mi szép kifejlődik, azt az egyházi férfiak viszik végbe, vagy legalább hozzá alkalmat, segédkezet nyújtanak. Ime, VII. Gergely nagy szellemének gyümölcsei!

Hogy a vormsi birodalmi gyűlés által hozott egyezményre az egyházi szentesítés pecsétje rányomassék, II. Calix egyetemes zsinatot hirdetett Rómába, melyre 300 püspök, 600 apát, s általában véve, mintegy 1000 főpap jelent meg. Ezen IX. közzsínatot 1123-diki márczius 18-kán a lateráni egyházban maga a szent-anya nyitotta meg. A zsinati atyák leginkább három tárggyal foglalkoztak. I. A pápa és császár közötti szerződvény ünnepélyesen megerősítettvén, V. Henrik az egyházi büntetésektől feloldoztatott. II. A Szentföld s Spanyolhonnak a hitetlenek igája alóli felszabadítására intézkedések tétettek, és a keresztesek részére a II. Orbán által engedett bucsúk megújittattak. III. Az egyházi fegyelem emelésére 22 kánon hozott, melyekből csak a következőket említjük: I. A ki pénzért szenteltetett fel, s nyert egyházi hivatalt, annak elvesztésére ítéltetett. II. Prépost s főáldozárságra csak áldozár s főszerpapságra, csak diaconus emeltethetik. III. Alszerpapok, diaconusok s áldozárok nejeiket — ágyasaikat — vagy más nőket lakaikból kiutasítani tartoznak. V. Tiltatik a rokonok közötti házasság. VI. A VIII. Gergely által tett minden papszentelések semmisek, érvényteleneknek nyilváníttatnak. XVII. Kiki csak saját püspöke által szenteltethetik fel. XXI. Az alszerpapok, diaconok s áldozárok házasságai érvényteleneknek nyilváníttatnak. Ugyanez alkalommal Konrád constanzi püspök a szentek közt helyet nyert.

II. Calixt hátralevő napjait az egyház s Róma jólétének eszközésére fordította. A vizvezetékeket s nyilvános emlékeket helyreállíttatta. Valamint Francia, ugy Olaszthonban is a püspökök s kolostorok előljárói közti surlódásokat igazságosan kiegyenlítette.

Gellért angoulêmei püspököt a bourgesi, bourdeauxi, auchi, toursi s bretagnei egyháztartományok apostoli követekül nevezte ki. A meridai metropolitai jogot Spanyolhonban a *St. Jago di Compostellára* ruházta át, melynek védszente iránt különös tisztelettel viseltetett, mint ezen neki tulajdonított munkák is bizonyítják: „*De miraculis S. Jacobi Apostoli*“, — „*Sermones 4 in Eundem*“, — „*Super translatione Eiusdem*.“ Ezen s következő művei: „*De obitu et vita Sanctorum*“, — „*Vita Caroli M. Imperatoris*“, — „*De inventione corporis Turpini*“, — „*De contractibus illicitis*“ Oudini művében láttak világot. A franczia király megkeresésére a lyoni primatus főnhatóságát a sensi egyház fölé is kiterjesztette. Ottó bambergi püspököt apostoli küldetéségének buzgó teljesítésére ösztönözte, s Pomerania megvidéke apostoli követekévé nevezte ki. Halála előtt néhány hóval igen roszalta Vilmos (Robert normánn herczeg fia) s Fulco anjou gróf leánya közötti házasságot a tiltott rokonsági fokozat miatt.

A szent-atyá kardináli előléptetéseket is tett, s az előmozdítottak közt olyanok neveivel is találkozunk, kik az ellenpápával tartottak, de e tekintetbeni botlásukat töredelmesen megbánták. Mi a szent-atyá nemesszívűségét igen szépen tünteti elő. E korban a kardinálok foglalkozása határozottabb alakot nyer s az ily kinevezéseknél a családi nevek is már többnyire kitétetnek. II. Calixt a lateráni sz. János kanonokjainak javára két új kardináli czimet is állított, melyek egyike a „*Santa Croce in Gerusalemme*“, a másika pedig a „*S. Maria Nuova*“-hoz köttetett általa. E czimeket csak az említett káptalan tagjai nyerhették el.

Ilyen volt II. Calixtnak 5 év, 10 hó s 12 napra terjedő pápasága. Érületében nemes, az egyházak és szegények iránt jótékony, az egyházi törvények s fegyelem megtartásában szigorú, általában véve tevékeny s körültekintő volt, s azért vállalatái szerencsésen ütöttek ki. 1124-diki deczember 13-kán kimulván, tetemei a lateráni egyházban II. Pascháléi mellett takarítottak el, s a következő sirirattal láttatott el nyughelye: „*Ecce Callixtus Patriae Decus, Honor, imperialem Nequam Burdinum damnat, Pacemque reformat.*“

Ezen derék egyházfőnek 36 levele *Harduin*-nál jelent meg, kettő *d'Achery*nél, más két újabb levele a *Harduin*nál 36-tal együtt olvasható *Mansinál*. Végre ugyancsak más két levele határozataival

együtt a „*Magnum Bullarium Romanum*“ ban fordul elő. — Életirói közül említendők: aletrini *Pandulph*, *Arragonius* kardinális *Bernárd*.

E pápa korában alapította sz. *Norbert* a diszes, jámbor s tudós *prémontrei kanonok-rendet*. Ugyanis 1120-ban néhány társával, kik a tökéletesség ösvényén járni óhajtottak, a *Prémontre* nevű völgybe (*Praemonstratum*, *pratum monstratum*) vonult vissza. Itt szigorú életökkel a később oly híressé lett rend főkolostorának vetették meg alapját. E dicső rend nemsokára *házánkban is* több prépostságot nyert, s a *honi prémontreiek maig is igazi egyházas szellem, tudományos képzettség, finom modor, vendégszeretet s egyéb ragyogó tulajdonsaiknál fogva méltán kiérdemlik a hazának irántoki tiszteletét s szeretetét*. A magyar Sionnak ezen derék bajnokait az Isten kegyelme éltesse, s gyönyörű intézetöket virágoztassa az egyház s állam javára!

II. Calixt alatt tanított Párisban a híres *Abelárd* bölcészeteket, s ámbár nem volt pap, mégis a szent hittudományokat is roppant hallgatóság előtt adta elő. *Heloise* iránti tilos szerelme miatt annak rokonai által kegyetlenül bántalmaztatván, mindketten kolostorba léptek, *Heloise* az *argenteuili*, *Abelard* pedig a *st.-denysibe* (1119). Az utóbbi apátjával meghasonlván, elhagyta a zárdát s ismét mint nyilvános tanár lépett fel Párisban. Most már még nagyobb számmal özönlöttek felolvasásaira a hallgatók. De előadásait az egyetemes dogma elleni állításaival kezdé fertőztetni s szerföltti vitaviszketegében egészen elveszté magát. A *Szentháromság elleni eretnek-tanai nemcsak a tulajdonképeni hittudósokat, hanem még a bölcsészeket is megbotránkoztaták*. Minden ragyogó ékesszólásával s éleselműségével sem volt képes nézetei igazságáról bírait meggyőzni. A *soissons-i zsinat* (1121) könyvét (*Bevezetés a hittudományba*) tüzre, őt magát pedig kolostori börtönre ítélte.

CLXV.

II. Honor. 1124—1130.

Alig választották a kardinálok és a nép *Theobáldot*, sz. *Anasztáz* kardinál-áldozárát, II. *Coelestin* név alatt pápává, midőn Fran-

gipani Robert követőivel *Lambert* ostiai kardinál-püspököt kiáltotta ki az egyház fejéül. De ezen utóbbinak pártja hatalmasabb levén, II. Coelestin visszalépett. Ugyanezt tette a béke kedvéért Frangipani kegyencze is; azonban a papság s nép által egyhangulag megválasztatott s 1124-diki dec. 21-kén II. *Honór* név alatt ünnepélyesen megkoronáztatott. — *Fagnanó Lambert* Bolognában ismeretlen szülöktől vette eredetét, s utóbb a bolognai egyház főszerpapja volt. II. Paschál által kitűnő tudományosságaért Rómába hivatott meg, hol a lateráni sz. János szabályzatos kanonokjai közt egy helyet nyert. Még ugyanazon pápa alatt sz. Praxedis kardináljává mozdíttatott elő, s a sz. *Officiumban* buzgón működött. *Marsicói Leó* püspök halála után ostiai kardinál-püspökké lön. II. Calixtus alatt mint az apostoli szék követe Némethonba küldetett, hogy V. Henrikkel a beruházási ügyben tanakodjék, s a vormsi birodalmi gyűlésen az egyház s állam javára áldásdús tevékenységet fejtett ki.

II. Honór alig lépett a pápai trónra, midőn *Vilmos* normánn herceget, ki a pápa tiltakozása ellenére is nőül vette *Fulco* anjou gróf leányát, mint vérrokonát, s ezt elbocsátani nem akarta, kiközösítette, s hogy kihocsátványa hatályosabb legyen, a herceg egész birtokát, míg az apostoli székeknek nem engedelmeskedik, tilalom alá vetette. — Ugyancsak mindjárt pápasága elején kellemetlen érintkezése volt a clugnyi kolostorral. E hires zárda apátja, *Pontius* (vagy *Pons*), 1122-ben hivatalát letette, hogy Jerusálemba az Üdvözítő sirjához zarándokolhasson. De lépését megbánván, egy általa toborzott fegyveres csapattal a kolostorba rontott, és utódját, a hires, tiszteletreméltó *Pétert* elűzte, s az őt elismerni nem akaró szerzeteseket kegyetlenül bántalmaztatta. II. Honór *Péter* kardinált követi minőségben Clugnyba küldötte, hogy e rendtelenségnek véget vessen. Ez szigorú nyomozás után Pontiusnak megparancsolta, hogy a törvényes apátnak magát alávesse. Midőn az ezt tenni vonakodott, a kardinál a lyoni érsek jelenlétében Pontius s követőit kiközösítette. A szent-anya később ez ügyet ismét elővette, mind a két pártot Rómába idézte, az egész botrányt újra megvizsgálta, s Pontius-t az ugynevezett „*hét csarnok*“-ba utasította vezekletre.

Ezen egyházfőnek figyelme és tevékenységét nagyban igényelték Némethon egyházi és politikai ügyei, melyeket mint apostoli

követ a beruházási vita folyama alatt eléggé tanult ismerni. Mihely V. Henriknek 1125-diki május 23-kán *Utrechtben* történt haláláról értesült, azonnal két követet küldött Némethonba, kik *Adalbert* mainzi érsekkel *Lothár* megválasztását törekedtek eszközölni, annál is inkább, mert annak egyházas érzületéről meg voltak győződve. Hogy a követek mennyire megelégedtek *Lothárral*, kitünik onnét is, hogy csak miután öt Achenbe kísérték volna, tértek vissza Rómába. Mivel *Lothár* a *salii uralkodó-ház* politikájától egészen elütött követett s az egyházra támaszkodott, II. Honórral folyton jó egyetértésben állott. *Lothár*, ki egy fényes követség által tudósította a pápát a német királyi trónra lépéséről, s az apostoli szék megerősítéseért könyörgött, nemsokára tapasztalta a pápávali jó egyetértés hasznát. Midőn ugyanis *hohenstaufi Konrád* magát ellenkirályul vetette fel s Milánóban Olaszhon koronájával az említett város érseke által magát megkoronáztatta, II. Honór szövetségese javára lelki hatalma fegyvereit villogtatta. Ugyanis még mielőtt *Lothár* által segítségül hivatott volna, 1126-diki husvét napján az összes római papság jelenlétében fáklák kioltása közt *Konrádot*, ennek testvérét, *Frigyest*, s követőit egyházi átokkal sujtotta, míg *Lothárra* az ég áldását, hosszú életet, győzelem- s dicsteljes uralkodást kívánta. De nemcsak a szent-atya, hanem a római nagyok jelentékeny része, a papság és nép is közösen tudatták egy külön iratban *Lothárral* üdvkivánatukat, s felhívták, hogy a császári koronáért minél előbb Rómába vonuljon. Azonkívül a pápa *cremai János* bibornokot *Lombardiába* küldötte, kinek elnöklete alatt *Páviában* egy zsinat tartatván, a *Konrádot* megkoronázó milánói érsek kiközösített s letétetett. Az *aquilejai* és *gradói* patriarchák is letétettek, mivel *Konráddal* tartottak. Ezen működések folytán a *hohenstaufiak* pártja Olaszhonban igen meggyengült, s kénytelenek voltak Némethonba térni vissza.

II. Honór törekvéseinek sikerült I. Henrik angol királyt arra bírni, hogy végre tartományaiban egy pápai követ elfogadtatott. A dán király kérelmére is küldött a szent-atya annak országába egy legátust, hogy az egyházi életet felüldítse. A VI. Lajos franczia király által üldözött néhány püspök miatt kitört surlódásokat sz. *Bernárd clairvauxi apát fáradalmai egyenlítették ki.* — Igen kellemet-

len volt ezen pápára nézve azon harc, melyet Rogér sicíliai gróffal kelle vívnia. Ez Vilmos apuliai herceg halála után tüstént annak tartományaiba vitorlázott, hogy azokat birtokába vegye. Minthogy az elhunyt, Guiscard Robert utolsó sarjadéka, végakaratanál fogva hercegségét s összes birtokait a római székeknek hagyta, II. Honór Beneventból a bitorlót egyházi átokkal sujtotta. Az értékes ajándékokat, s azon indítványt, hogy Rogér harci dűhe lecsillapítása végett néhány már általa meghódított város birtokában meghagyassék, visszautasította, s az örökség megtámadója ellen harczra kelt. De Rogér a pápa seregének utjából kitért, s a környék irtózatossá elpusztítása által, minek folytán a pápai seregben éhség ütött ki, II. Honórt oly szorult helyzetbe hozta, hogy az kénytelen volt, miután Rogér Capua s Benevent iránti igényeiről lemondott, Apuliát s Calabriaiát neki hűbérbe adni.

II. Honór 1125- s 1126-ban kardináli kinevezéseket tartott. A kinevezettek közt voltak: Péter a főnemesi osztályból, Hugó, György, Guidó. Azonkívül az egyházi-rend szentségét 11 szerpap, 16 áldozárnak s 31 püspöknek szolgáltatta ki. — II. Honór korában tartatott a *troyesi zsinat*, mely 1127-diki nov. 13-kán Máté kardinál elnöklete alatt nyitvatott meg, s Hugó, a templom-vitézek főnöke, az egybegyűlt atyáknak bemutatván a szintén titkári minőségben jelenvolt sz. Bernárd által, e rend vitézei számára szerkesztett szabályzatot, mely 70 cikkből állott, ez a zsinat által 1128-diki január 13-kán megerősítettett. — Több író szerint a johanniták rendje 1113-ban Jerusálemben a beteg és szegény idegenek kórházakbani ápolására, honnét „*hospitaliták*“-nak is neveztettek, létrejövén, mint ilyen az említett évben II. Paschál által megerősítettett. De csak 1125-ben Raymund de Puy nagymester alatt ragadván fegyvert, ekkor kezdett e szerzet tulajdonképen *lovagrendnek tekintetni*, s mint ilyen II. Honór által szintén megerősítettett. Ugyancsak e pápa alatt vette kezdetét a harmadik tekintélyes lovagszerzet, a *német-urak-rendje* is, mely azonban később, a harmadik keresztes-hadjáratkor (1189) tanusított szolgálata folytán lön *tulajdonképi lovagrenddé*. Továbbá említést érdemel, hogy a sz. Norbert magdeburgi érsek által alapított s már fönnebb is említett diszes s érdemdus premontrei kanonok-rendet 1126-ban szintén megerősítettette. II. Honór a tudomá-

nyokat igen szerette, a tudósokat mindig szíves örömmel fogadta palotájában s ellenségeik ellen szent örömmel s szíves készséggel védelmezte. Záradékol megjegyezzük még, hogy Gualter ravennai érsek részére az ugynevezett „Ravennai Exarchatus“-t megerősítette. — E pápának kora egyházi viszonyait felderítő 12 levele a zsinati gyűjteményekben látott világot. — Ő alatta sz. Bernárd még kolostorában élt, de máris sok jónak vetette meg alapját, s küldetése a kor áldásaul kezdett tekintetni. Ő ugyan mitsem óhajtott forróbban, mint szent magányában elfeledve élni. De Isten azt akarta, hogy ő a pápák, püspökök, császárok, királyok és nemzetek által szeretetessék, tiszteltessék s mint tanácsadó felkerestessék.

II. Honór 5 évi, 1 havi s 25 napi áldásos működés után 1130-diki febr. 14-kén jobb létre szenderülvén, tetemei a lateráni egyházban eltakarítottak, s *nevét sokáig emlegették a szegények, kiket oly igen szeretett jótéteményeivel boldogítani.*

CLXVI.

II. Incze. 1130—1143.

Még II. Honór meg sem halt, midőn a kardinálok és egyéb római nagyok a dúsgazdag *Leó Péter* által megnyeretvén, annak az apostoli székre emeléséről tanakodtak. Miről az egyháziás érzelmű kardinálok, kik a haldokló pápa körül egybegyülekezve voltak, értesülvén, a hatalmas Frangepáni család támogatása mellett a római születésű *Papi* vagy *Papereschi Gergely* kardinált választák meg pápának 1130-diki febr. 15-kén. Ő nem akarta a neki ajánlott méltóságot elfogadni, s csak akkor engedett pártja kérelmének, midőn a kardinálok kiközösítéssel fenyegeték, ha sz. Péter székére nem lép. Erre a lateráni egyházba vitetett, *II. Incze* név alatt a pápai székre emeltetett s az irántai hódolatot szent lelkesedéssel mutatták ki. Majd a lateráni palotába mentek, elvégzik a többi szokott szertartást, s átadák neki elődei diszjelveit. Ugyanazon napon választott meg dél felé *Leó Péter II. Anaclét* név alatt ellenpápául a szent Márkról nevezett egyházban. Mind a ketten értesíték Lothárt meg-

választatásukról. II. Incze Némethon hiveinek is írt, tudósítván őket, hogy *Gerárd* kardinál követségét elismeri, s megkeresi őket, hogy a következő évben Lothár királyt Olaszthonba kövessék, mert őt császárrá szándékozik koronázni. Egy másik, május 3-kán kelt levelében rövideden előadja felemeltetésének történelmét, valamint az ellenpápa megválasztásaét is; egyszersmind értesíti a királyt, hogy *Walther* ravennai érseket udvarához küldi, ki őt a körülményekbe mélyebben beavatandja s különféle dolgok fölött értekezend vele, végre inti még őt, hogy a jelen viszonyok közt mint az egyház védnöke kötelmeit teljesítse.

Az első franciaországi püspök, ki az ellenpápát a magdeburgi érsek példáját követve kiközösítette, grenoblei *Hugó* volt. II. Incze megválasztását Rómából küldött követek adák tudtul ez országnak, hogy az ellenpápa szakadállya kárhoztassék. Erre a szent püspök nem gondolva gyöngélkedése és hajlott korával, egyéb püspökökkel Puyba vette magát. Ő meg vala győződve, hogy Leó Péter nem érdemei, hanem családjának tekintélye s erőszak által neveztetett ki pápává; nem tekintve hát a Leó Péter és ennek atyja részéről iránta tanusított nagyrabecsülést és baráti viszonyt, hanem egyedül az igazságot és az egyház jólétét tartván szemei előtt, a zsinat többi atyáival kiközösítette az álpápát, mi Hugó tekintélye miatt nagy fontosságú vala. Az ellenpápa kiközösítése utolsó műve volt a szent férfunak. Ez időtől fogva folyton gyengébb lön, s 1132-diki ápril 1-jén püspöksége 50 dik évében kimúlt. Utódjaul még életében kedves tanítványát Hugót a *Karthauseból* szenteltette föl. Utódai egész századon át a *Karthauseból* vétettek. Hugó halála után két év mulva II. Incze által a szentek közé iratott. Az ide vonatkozó okmány Pisában ápril 22-kén iratott, s ekkor a szent-atyá meghagyta, hogy Hugó grenoblei főpásztor szent elődének életrajzát a papság s nép részére épületes olvasmányul megírja. Mit Hugó meg is tett, s művét II. Incze pápának ajánlotta. A szentnek életét ki sem ismerte jobban, mint ezen szintén szent író, ki ama szenttel együtt lakott, tanítványa volt, s általa legbensőbb barátjául szerettetett.

Miután *Vastag-Lajos*, francia király, a Rómában történetekről értesült, *Estampes*-ba zsinatot hirdettetett, hogy megvizsgáltassa: vajjon II. Incze vagy II. Anaclet tekintendő-e törvényes pápának?

A király és püspökök által ~~sz.~~ Bernárd is meghivatott. Minthogy Gerhárd, angoulêmei püspök, kit II. Honór Aquitania követévé nevezett ki, a zsinatra meg nem jelenhetett, képviselőket küldött arra iratokkal ellátva, melyek szerint Leó Péter, még ha törvényesen választatott volna is pápává, erkölcstelen életeért e méltóságra igen érdemetlennek nyilvánítatik. E zsinaton olyanok is voltak, kik mint szemtanuk a római kettős választásról ismerettel birtak. A zsinati atyák közt ott ült a király is, *s mindnyájan sz. Bernárdra bízák e fontos ügyben a végeldöntést.* A derék apát előbb nagy gonddal megvizsgálván a választások alakját, a választottak érdemeit s az előbb választottnak életét, II. Inczét mondá törvényes pápának. E nyilatkozatra a zsinat hálaadásul a „*Te Deum*“-ot kezdé zengedezni, II. Incze választását aláírá s megigéré neki az engedelmeséget.

Kisem sietett jobban II. Inczét a hódolatról értesíteni, mint Gerhárd angoulêmei püspök. De a dicsvágyó főpap észrevevén, hogy az ellene emelt panaszok miatt vonakodik őt a szent-anya az aquitaniai legatíóban meghagyni, az álpápához csapott át. II. Anaclet tudván, hogy egy tekintélyes püspök neki Franciaországban jelentékeny szolgálatot tehet, Gerhárdot az említett legatíóbani megerősítéssel magához igen lebilincselte. Az ellenpápa nem is csalódott, mert ezen országban meglehetősen erejű pártot alapított részére Gerhárd, ki ez által igen sok rosznak vetette meg alapját az egyházban. Az ellenpápa maga részéről szinten nem maradt tétlen. A jerusalemi királynak és konstantinápolyi császárnak is írt, de eredmény nélkül. Lothár királyhoz is több iratot intézett Némethonba, ki azonban egyre sem felelt. Majd a francia királynak is több levelet s egy követet küldött, de a ki szintén egész papságával II. Incze mellett nyilatkozott. Csak Roger calabriai herczegnél talált viszhangra, kivel *Avellinó*-ban személyes alkudozásba bocsátkozott, nővérét nőül neki adta, megengedte, hogy sicíliai királynak neveztesse, s magát püspökei által megkoronáztassa. A capuai herczegséget is átengedte neki oly feltét alatt, hogy hűbéri kötelmeit teljesítendi s a pápának évenként 600 darab aranyat fizetend. Mivel Roger később azon óhaját nyilvánította, hogy tekintélyes egyházi méltóság által szeretné magát megkoronáztatni, e kérelemnek is örömet engedett II. Ana-

clet s *Conti* kardinált küldte Siciliába, ki a királyt Palermóban karácson napján megkoronázta.

Mivel az ellenpápa Rómában dúsgazdagsága által a nagyok egy részét s a népet magának megnyerte, II. Incze kénytelen volt Rómát a husvéti ünnepek után elhagyni s Franciaországba visszavonulni. Konrád sabinai püspököt nevezte ki előbb római helyettesül s azután szerencsésen eljutott a tengeren Pisába. Itt méltóságához illőleg fogadtatott, s nyugodtan teljesíthette pápai tisztét. Megköszönvén a pisaiaknak az iránta tanusított hű ragaszkodást, Genuába vette magát, hol a békét helyreállította, s azután Provencébe vitorlázott. Mihelyt a clugnyi apát érkezéséről tudomást vett, 60 lovat, öszvért s kocsikat küldött a pápa s kísérete részére, s meghívta a szent-atyát, hogy magát Clugnyban kipihenje, mit az örömmel fogadott. Itt 11 napig időzött a pápa s az új Péteregyházat feláldotta. Hogy II. Incze ezen hires apátságban annyi szivességgel és ragaszkodással fogadtatott, ez neki egész Nyugaton nagy túlsúlyt biztosított Leó Péter ellenében, ki Clugnyban szerzetes volt.

Clugnyból a pápa *Clermontba* utazott, hol az ellenpápát egy zsinaton kiközösítette s az egyházi fegyelem emelésére több kánont hozott. Itt fogadta Conrad salzburgi érseket s Heribert münsteri püspököt, kik által Lothár király a szent-atyát hódolatáról tudósítja. A francia király a hires *Suger* apát által már előbb Clugnyban üdvözölte a pápát s megízené, hogy személyesen is teendi tiszteletét, mi csakhamar meg is történt, *Bénoît-sur-Loire*-ban II. Incze előtt megjelenének a francia király, királynő, a hercegek, gyermekeik, hogy őt üdvözöljék s irántai ragaszkodásukat nagyszerűen kimutassák. — Több angol püspök II. Anaclethez huzott, miért a szent-anya kíséretéből sz. Bernárdot az angol királyhoz küldötte, ki II. Incze iránt igen elfogult volt. E követségnek azon örvendetes eredménye lőn, hogy a király püspökeivel Chartres városába sietett s a francia király példáját követve II. Incze előtt térdre borult, maga s alattvalói nevében engedelmisséget fogadott. Ez 1131-diki január 13-kán történt. Erre a pápát *Rouen*-ba vezette, gazdagon megajándékozta, ugyanezt tették országa nagyjai, sőt még a zsidók is.

II. Incze *Walther* ravennai érseket követi minőségben Német-

honba küldötte Lothár királyhoz. Ezen utóbbi ekkor a würzburgi zsinaton volt, mely által II. Incze törvényes egyházfőül elismertette, s a követnek átadott iratban felhivatott, hogy a német nemzetet jelenlétével tisztelje meg. Ámbár a szent-atyát a francia egyház szeretete és tisztelete még egy ideig ezen országban visszatartá, mégis nemsokára az említett felhívást követendő Lotharingiába utazott, s innét 1131-diki marczius 22-én *Lüttichbe* ért, hol azonnal nagyszámu püspökök és nagyok által üdvözöltetett. A király is megjelent itt nevével, s a pápát körmenetileg kísérek a főegyházba. *Maga Lothár is gyalogolt ekkor, egyik kezében pálczáat tartott a nép visszatolására, a másikkal a pápát vivő fehér lovat vezette kantaránál fogva, kit aztán arról leszállni is segített, hogy a keresztény királyok és nemzetek atyjának méltóságát a nép előtt emelje.* A lüttichi zsinat a király és rendek megkeresése folytán a II. Honór által három év előtt letett halberstadti püspököt székére visszahelyezte. — Ez alkalmat Lothár használni akarván, arra sürgette a pápát, hogy a beruházási jogot, melyről előde V. Henrik, mint láttuk, nem örömet s oly nehezen mondott le, neki ismét visszaadja. E sürgetésre a pápa kísérete elhalványult, s annak tagjai most Lüttichben nagyobb veszélynek hittek magukat kitéve, mint a milyentől Rómában rettegetek. *De az uralkodó gonosz szándéka fölött sz. Bernárd, az egyházi szabadság ezen dicső bajnoka, igen élénken s csodálatos rettenthetlenséggel nyilvánította roszalását.*

A pápa Frencziaországba csakhamar visszatért Lüttichből. Auxerré-beni rövid időzés után *Toursban* Martel Gottfried *Touraine, Anjou* s *Main* grófját meglátogatta s megnyerte, *Orleans* és *Estampes-en* át Párisba vonult, hol az egész népség által lelkesedve fogadtatott. A husvéti ünnepet *St. Denisben* ülte. Zöldesütörtökön római szokás szerint a papságnak és népnek dús ajándékokat osztott ki; husvét első napján fényes kíséretben meglátogató sz. Dénes egyházát *Etrée-ben*, s azután az apátsági templomban pápai misét tartott. Ennek bevégeztése után *kardinaljaival mevette az apáti étteremben a husvéti bárányt*, midőn római szokás szerint mindnyájan nyugágyaikon foglaltak helyet s a részökre rendezett diszlakomára is megkelle a kolostorban maradniok. Három nap mulva II. Incze Párisba tért vissza, s ez alkalommal a különféle testületek zászlóikkal foga-

dák ő szentségét, kinek a zsidók a *szent törvény egy diszpéldányával kedveskedvén*, midőn azt elfogadta, így szóla: „*Ó bár a hatalmas Isten szemetek és szívetekről a köteléket levenné!*“

Párisban ezen időben egy rettenetes betegség, az úgynevezett „*szent tűz*“ dühöngött. E város püspöke, *István*, ezen iszonyu csapás megszüntetésére *sz. Genovéa*, védnö tiszteletére bőjtöt és nagy körmenetet rendelt az egész megyében, s az irgalmas mennyei Atya a szent védnök esedezésére megszüntette e nagy csapást is. Minek emlékére II. Incze évenként megtartandó hálaünnepet rendelt, s Páris városa hálából a szent tiszteletére a *Genovéa-templomot* építtette. A pápa Franciaországnak még több egyházait látogatta meg s az 1131-diki évet *Compiègne*-ben töltötte. Sz. Lukács napjára *Rheimsba* zsinatot hirdetett, melyre Nyugat minden főpapjait meghívta. Mielőtt e zsinat megnyílt volna, azon szomorú tudósítás járta be az országot, hogy a király az 1129-diki apr. 14-kén utódjává koronázott fiát a lováróli leesés következtében elvesztette. Erről a szent-anya értesülvén, fényes követtség által tudatá a kesergő uralkodóval fájalmát és részvétét. A követtség tanácslá a királynak, hogy a legközelebbi zsinatra megjelenjék s ez alkalommal második fiát, *Lajost*, megkoronáztassa. A király e tanács czélszerűségét tekintve, azt elfogadta s a királynővel, királyi hercegekkel s az ország nagyjaival a meghatározott napra Rheimsba siettek.

Miután *Soissons*-ban október 18-kán a szent-anya *sz. Medárd egyházát* felszentelte, Rheimsba vette magát a zsinat megtartására, melyre Francia, Német, Angol s Spanyolországból 13 érsek, 263 püspök, sok apát és roppant számú egyéb papok jelentek meg. Legkitünőbb egyéniség volt *sz. Bernárd apát*, ki mindig a pápa oldala mellett volt. E gyülekezet értekezései 15 napig tartottak, az iratok ugyan elvesztek, de tartalmok mégis különféle okmányokban s emlékekben eljutott hozzánk. Első nap II. Incze választása törvényesnek jelentetett ki s II. Anaclet egyházi átokkal sujtatott. Október 24-kén megjelent a király *Rudolf* vermandoisai gróffal, rokona s ház-nagyával egyéb nagyok kíséretében s a pápának lábcsókkal tiszteltgett. Azután a pápa mellett helyet foglalván, egész a könyekig meghatározott szavakban tudatta a szent gyülekezettel fia halálát. Az egyház fejének fölséges beszéde felszárítá a király könyeit, s enyhíté keserű

fájdalmát. A pápa felemelkedék s egy Miatyánkot elimádkozván az elhunyt hercegért, meghagyá, hogy a következő nap, délután, a zsinati atyák diszöltönyeikben a koronázásra megjelenjenek. Ezen megható szertartást a pápa roppant ünnepélyességgel hajtotta végre a székegyházban, mi a királylyal egy ideig elfeledtette Fülöp fia halála fölötti keservét, és örvendezve tért vissza, hogy országa kormányzását folytassa.

A koronázási ünnepély után a gyülekezet előtt megjelent sz. *Norbert* magdeburgi érsek s a pápától szeretettel fogadtatván, annak *Lothár* király levelét átnyujtá, melyben a német uralkodó azon ígéretet teszi, hogy egy sereg élén Olaszhonba vonul s az ellenpápát elűzi. *Hugó* roueni érsek *Henrik* angol király levelével örvendezteté meg II. Inczét, kit az említett király hódolata és engedelmességéről utólag biztosít. *Alfonz* arragoniai és navarrai s *Alfonz* castilii fejedelmek magok s püspökeik részéről hasonló tartalmu iratokat küldöttek a pápához s tőle követeik által a mórok ellen segílyt kértek. De leginkább örült a szent-atya azon levélnek, melyet hozzá a *Karthause* szegény remetéi küldöttek a grenoblei egyház ügyében. Ezen zsinat *Godeárd* hildesheimi püspököt szentté avatta. Az ide vonatkozó bulla október 29-kén iratott. E gyülekezet a fegyelem emelésére 27 kánont alkotott, melyekből csak a következőket emeljük ki: „*Ki valamely javadalmat simonia útján nyer, az azt meg nem tarthatja. A püspökök és papok csak állásukhoz illő öltönyt viseljenek. A püspökök halálozásakor kiközösítés büntetése alatt tiltatik azok javainak megrablása. E büntetés azokra is kiterjed, kik egyéb papok elhunytakor esnek hasonló vétségbe. VII. Gergely, II. Orbán s II. Paschál által a papi házasságok ellen kiadott határozatok szigorun megtartandók. A papoknak tiltatik az ügyvédi és orvosi foglalkozás. Püspökök és apátok letétetnek, ha alattvalóik oly foglalkozásait elnézik. Az Istenbéke fölötti határozatok is megerősítettek. A gyűjtogatók kiközösítetnek, s az egyházi temetés tőlök megtagadtatik. A feloldozást csak a kár megtérítése után nyerhetik meg, vagy ha a törökök s mórok elleni harczokban részt vesznek.*

A rheimsi zsinat után megnyerte a szent-atya Vastag-Lajostól, hogy mindaddig *Auxerre*-ben székelhet, míg *Lothár* király őt római székére visszavezetheti. II. Inczét udvara eltartásában a király, püs-

pökök és apátok bőkezűleg támogatták, és ez ország minden városaiban a legnagyobb ünnepélyességgel fogadtatott. Kardinálok, püspökök s egész udvara kíséretében meglátogatta az utóbb oly híressé lett *clairvauxi kolostort*, s a szerzetesek nagyon szigorú élete és páratlan szegénysége könyekre fakasztá a jószívű pápát. II. Incze a sz. *Robert* (1024 — 1110) apát alatt keletkezett dicső *cisterci rendet*, mely hazánkban is sok apátságot birt, s a melynek sz. *Bernard második alapítójaul* tiszteltetik, ez alkalommal új kiváltságokkal látta el. Ezek közt volt a többi közt az is, hogy javaiktól tizedet nem tartoztak adni. *E szép és érdemes rend honi tagjai egyházi érzület, erénység, tudományos ismeretek, az oktatás s lelkipásztorkodás teréni folytonos buzgólkodás által tüntetik ki magukat, s közülök többen a magyar irodalom egén mint fényes csillagok tündöklének.*

II. Incze azután *St. Gillesbe* (Provence) ment, s a genuai hegy-ségen át Lombardiába ért, *Asti* nevű városban a husvéti ünnepeket megülte, mely ezen évben (1132) ápril 10-kére esett. Innét *Piacenzába* utazott, hol a püspökökkel és Lombardia, a ravennai tartomány, meg Ancona egyéb főpapjaival zsinatot tartott. Azután *Lothárra* várakozott, hogy vele Rómába vonulhasson, de ez Némethonban volt elfoglalva. A pápának Olaszthonbani megjelenése leirhatlan hatást idézett elő. *Konrád* király, ki az olaszokban nem bizott, elhagyta Milánót, hol királynak vetette fel magát. E mellett a pápa kíséretében volt egy férfit, ki maga egy nagy hadsereggel ért fel. Ez sz. *Bernárd* volt, kit a pápa Genuába küldött, hogy e város s a pisaiak közt a békét helyreállítsa. Mi, mint egy maig is fönlevő levél mutatja, a szent férfinak fényesen sikerült is. A szent atya Pisába ment, hol a genuaiak követeit fogadá, s a köztök meg pisaiak közt helyreállított békét megerősítette áldásával. Hogy mind a két népet a neki nyújtott szolgálatért megörvendeztesse, a genuai püspökséget a milánói érsek joghatósága alól kivette, szintén érsekségre emelte s joghatóságát a bobbioi, brugnatói, meg három corsicai püspökségre terjesztette ki, mi mind a két népet nagyon kielégítette. Közép-Olaszthonban, Apulia és Campaniában nyugtalanságok törtek ki, melyeket *Rogér* herczeg, ki az ellenpápától királyi czimet nyert, mint már emlitettük, elnyomni akarván, megveretett. Benevent városa elüzé az ellenpapa helytartóját s a törvényes egyházfi mellett nyilatkozott

Aközben Lothár egy kisdéd sereg élén Olaszthonban megjelent, s a *roncaliai síkságon* a pápa, meg néhány egyházi s világi nagy által üdvözöltetett. II. Incze a királylyali értekezését bevégezvén, Modenába, s a *nonantulai kolostorban rövid tartózkodása után* ismét Pisába vette magát. Lothár még a tél elmulta előtt Toscanába vonult, s Viterbóban II. Incze is hozzá csatlakozván, Sabinán és Farván át minden ellenállás nélkül 1133-diki apr. 28-kán Róma alá értek. De a városnak csak egy részét veheté be, a másikat a Péter-templommal erősen tartá az ellenpápa, s azért Lothár és neje *Richenza* június 4 kén a lateráni egyházban diszittetettek a császári koronával. II. Incze most a császárt a normannok ellen segítségül hívta, kik, mint látszik, a longobard Aistulf és Dezső szerepét akarák játszani; s azért a pápa élethosszaiglan hűbérül adományozá neki a Mathild-féle birtokot. A rómaiak ezen eseményt egy kép által örökítették, mely alatt ezen versek voltak olvashatók:

Rex venit ante foras, Jurans prius Urbi honores,

Post homo fit Papae, Recipit quo dante coronam.

Ezuttal azonban Lothár Némethonba tért vissza, hol a svábok elleni háborút szerencsésen bevégezte. Vejének a Welf Henriknek Szászországon kívül a tusciai markgrófságot adá, s a német koronát iparkodott számára megszerezni. A császár Rómát elhagyván, mivel II. Incze magát az örök-városban Anaclet ellenében förtartani nem tudta, csakhamar ismét Pisába tért vissza, hol egy zsinatot is tartott, mely az álpápát egyházi átokkal sujtotta ismét, annak követőit kiközösítette s *Henrik remete tévtanait* s az ezeket valló eretnekeket kárhoztatta s az egyházból kizárta. Az igen hatalmaskodó Roger ellen most ismét segítségre hívta fel II. Incze a császárt. Ez azonban csak 1136-dikban vonult át az Alpeken egy hatalmas sereg élén, s a normannokkal igen keményen kezdett bánni, Apuliát meghódította, s a pápa indítványa folytán *Rainulf* herczegnek hűbérbe adta. A pápa és császár azután Beneventbe mentek, s Montecassinóból a normannok kiűzettek, az álpápához szító apát elmenekült, s a II. Inczét elismerő szerzetesek a kiközösítés alól feloldattak. Azután a császár és a pápa Rómának vették utjokat, midőn a városhoz közeledtek, a római követek jövének elébök, kijelentvén, hogy II. Inczét törvényes pápául ismerik. Erre a császár Sutri mellett táborn

ütött, s a pápa lateráni palotájába vette magát. Az ellenpápa leghebbebb követőivel az Angyalvárba vonult azon reményben, hogy ha a németek elköltözendnek, Roger ismét megjelenik a csatatéren. Fájdalom, a császár minden reményét ismét elveszté a seregében kiütött nyavalyák miatt, s kénytelen volt Németországba visszatérni. Betegen érkezett az Alpeken át *Breitenwang*-ra Füssen mellett, hol egy pór-viskóban 1137-diki december 3-kán meghalt! Lothár távozta után Roger ismét visszahódította mindent; s midőn a pápa maga is hadba ment ellene, a normannok hatalmába esett, s csak midőn a capuai, apuliai s calabriai hercezségeket, valamint Siciliát is Roger a pápától hűbérbe nyerte s az királyi czimét is, melyet az ellenpápa adott neki, elismerte, kötöttet meg a béke II. Incze s a hatalmas Roger közt.

II. Incze *Beneventben* örömmel értesült arról, hogy az álpápa az Angyalvárban 1138-diki január 25-kén kimult. De öröme csakhamar szomorúságra változott, midőn hallá, hogy az elhunynak pártja *Conti Gergely* kardinál-áldozárt vetette fel IV. *Victor* név alatt az apostoli székre. Azonban sz. Bernárd törekvései folytán az álpápa az aközben Rómába visszatért II. Incze lábaihoz rakta le a pápai diszjervényeket s bocsánatért esedezett. Ezen második szakadály 3 hó múlva megszűnván, az egyház visszanyeré az oly igen ohajtott békét. Ezt a szent-anya használni akarván, 1139-diki april első napjaira *Rómába egyetemes zsinatot hirdetett*, hogy a hosszas szakadály okozta rosza kiirtassanak, a sürűen felburjánzó eretnekségek elnyomassanak, s az egyházi fegyelem jobb karba hozattassék.

E zsinatra, mely II. *lateráni* s *X. egyetemes gyűlekezetnek* nevezetik, több mint 1000 püspök, köztük 3 patriarcha, nagyszámu apátok, s igen sok minden rangu egyháziak jelentek meg. Egy e korbeli író szerint II. Incze *méltóságteljes külsejű, a legtisztelőreméltóbb s hatalmas szónok*, jelent meg a főpapok között. A pápa által tartott megnyitó beszéd után a két ellenpápa tettei érvényteleneknek nyilvánítottak; az általok felszenteltek letétettek s azon papoknak, kiknek a szakadár Gerhárd angoulêmei püspök adta fel a szent rendeket, megtiltatott az egyházi szolgálat. A simonia, papok ágyassága s a kor egyéb bűnei ellen 30 kámon hozatott. Ezek 15-ke szerint, *ha valaki gonosz akarattól papot vagy szerzetest megüt, egyházi átok*

alá esik. A Nicolaiták, Petrobrusiánok s Arnoldisták kárhoztattak. Ezen utóbbi rajongók az egyházi férfiakat egyedül az alamizsnára akarák szorítani, minden birtokot a fejedelmeknek tulajdonítottak, s tanaik szerint a jószágból élő papok és szerzetesek nem üdvözülhetnek stb. E tévelyek szerzője, bresciai Arnold, igen sok zavart okozott az egyházban. Ekkor ugyan Olasz, Franciaország s Schweizből elűzetett, de nemsokára ismét visszatért.

Megkötvén II. Incze Rogérral a békét, mint említők, visszatért Rómába, hol a már több zsinat által elvetett *Abelárdféle tévelyeket* kárhoztatta. Most a béke áldásait kezdé terjesztetni mindenütt. A száműzötteket ismét visszahívta, a harczok alatt összeroskadtt egyházakat s egyéb nyilvános épületeket helyreállította. — Csak a Tiberen tul fekvő *Máriatemplomot említjük*, melyet alapostul együtt újraépíttetett, s a melynek egy mozaik-művén e felírást olvashatni:

„Haec in honore tuo praefulgida Mater honoris
Regia divini rutilat fulgore decoris
In qua Christi sedes manet ultra saecula, sedes
Digna tuis dextris est, quam tegit aurea vestis,
Cum moles ruitura factus foret hinc oriundus
Innocentius hunc renovavit Papa secundus.“

Az ékességeiktől megfosztott egyházakat ismét feldiszipolta, a nyilvános jótékony intézetekről gondoskodott, s a *szegények, szülőkölködők igazi atyja s barátjaul tüntette ki magát.* — Igen sajnosan esett e derék egyházfőnek, hogy 1141-ben VII. Lajos francia király vele meghasonlott, ki az ő általa kinevezett bourgesi érseket elismerni nem akarta. Az innét eredt egyenetlenkedést a lángbuzgalmu sz. Bernárd sem volt képes elhárítani. A II. Incze által megkoronázott király akkor sem akart engedni, midőn az előbbi tilalom alá vetette azon helyeket, hol VII. Lajos tartózkodik. E tilalmat csak II. Coelestin szüntette meg, s a békét ismét helyreállította. — Midőn arról volt szó, hogy *Portugallia önálló királysággá alakíttassék*, II. Incze oda törekedett, hogy az említett ország, mint Castilia főhatósága alatti királyság a császár által megerősíttessék. — Ugyancsak ezen egyházfő *Ramiró* nevű szerzetesnek, ki már 40 évig szolgálta az egyházat, s fivére halála után aragoniai királynak válasz-

tatott, a nősülésre engedélyt adott. Valjon ezen felmentést Ramiró mint püspök vagy áldozár nyerte-e, e fölött vitáznak a spanyol történészek.

E szent-atyának pápasága két utolsó évében több fellázadt várossal kelle küzdenie, kik a római szék uralma alól magukat felszabadítani s függetleníteni törekedtek. Utóbb a rómaiak is megtámadták neki az engedelmességet, midőn 1143-ban a tiburtiniakkal tisztes békét kötött. A bresciai Arnold által felizgatott elégtelennek a „*Capitolium*“-ban egybegyültek, a *senatust*, mintha ezen régi szó az egész római nagyság titkát magában foglalná, visszaállították, saját tetszésök szerinti hivatalnokokat neveztek ki, s III. Konrád német királyt felhívták, hogy Rómát elfoglalná. A király erre ugyan hajlandó volt, de másutt levén elfoglalva, seregével meg nem jelenhetett. De másrészt már sicíliai Roger is jelentékeny sereget kezdett a pápa jogainak védelmére felszerelni, midőn eközben arról értesült, hogy II. Inczét az Isten magához szólította.

A római lázadás ugyanis valódi halálcsapás volt II. Inczére nézve; rögtön megbetegedett s mi gyógyszerrel sem lehetett életét megmenteni. 1143-diki szeptember 24-kén kimúlt, miután Jézus egyházát a legviharosb körülmények s viszonyok daczára is 13 év, 7 hó s 9 napig apostoli buzgalommal, ritka ildomosággal s körültekintéssel kormányozta. Tetemei porphyr-koporsóba tétettek, s a lateráni egyházban takarítottak el. Sirját halála előtt kevéssel maga készítette el. Honnét azután tetemei a „*Sancta Maria Trastevere*“ templomba vitettek át, hol a fönnebb említett mozaikkép a következő sirirattal maig is látható: *Hic requiescunt Venerabilia ossa sanctissimae memoriae Domini Innocentii Papae secundi de Domo Papares coporum, qui praesentem ecclesiam ad honorem Dei genitricis Mariae icut est a fundamentis sumptibus propriis renovavit. S. A. D. MCXLII et an. D. MCXLVII.*“

Záradéku megemlítjük, hogy *Malachias* armaghi érsek Irhonból, sz. Bernárd barátja, Rómába zarándokolt 40 éves korában s azon kegyelemért esedezék a kereszténység atyjának, miszerint engedtetnék meg neki *Clairvauxba* vonulni s itt zárni be földi napjait. Ezt azonban II. Inczétől meg nem nyerheté, hanem inkább az említett országban apostoli helyettesévé tevő, hol a szent érsek igen

sokat fáradozott az egyház jólétére s megszilárdítására. Továbbá II. Incze sz. *Vincze és Anasztáz kolostorát sz. Bernárdnak adományozta Rómában*, melyet ő pisai Bernárd nevű kedves tanítványának vezetésére bízott. E zárdában lakott sz. Bernárd, ha Rómába ment, ki az egyházi béke helyreállítása után néhány becses ereklyét vivén magával, visszatért Clairvauxba. — II. Incze számos levelei Fabricius és Mansi zsinati gyűjteményeiben jelentek meg.

CLXVII.

II. Coelestin. 1143—1144.

Olaszthonban az anarchia műve mindig nagyobb hóditásnak és terjedésnek örvend. A tekintélyesb városok függetlenségért küzdenek. Az innét eredt helyzet borzasztóságát következőleg rajzolja *clugnyi Péter*: „Az isteni és emberi törvények lábbal tiportatnak. A védelemnélküli városok, várak, falvak, majorságok, sőt az Istennek szentelt egyházak és kolostorok a rablók, gyilkosok és gyújtogatók folytonos támadásainak vannak kitéve. Sem a világiak, sem az idegenek nincsenek biztonságban, papok, szerzetesek, apátok, sőt a legfőbb egyházi méltóságok, püspökök, érsekek s patriarchák kegyetlenül bántalmaztatnak.” Ily szomorú volt a helyzet Olaszthonban mindenütt, midőn 1143-diki szeptember 26-án, tehát II. Incze halála után, 3 nap múlva, *Castello Guido* kardinál, al- és szerpapok, áldozárok, püspökök és bibornokok által a római papság és nép felkiáltásai közt II. *Coelestin* név alatt pápává választatott. Az új pápa a *Typhernas* melletti „*Sancta Felicitas*” nevű várkastélyban született Toscanában. *Abelard Péter* alatt tanult, azután pappá szenteltetett, 1128-ban kardinál-áldozárrá lön. II. Incze által mint követ Franciaországba küldetett. Egy e korbeli évlész magas származását, tudományosságát s a hivatali ügyekbeni nagy jártasságát igen kiemeli.

II. Coelestin a római forradalom miatt megválasztása után néhány nap múlva már kénytelen volt *Viterbóba* vonulni vissza. Mi helyt a francia király az ő megválasztásáról értesült, azonnal köve-

teket küldött hozzá, hogy az előde által Franciaország s a király fölött kimondott tilalom megszüntetéseért könyörögjenek. A szent-
 atya a követeket szeretettel s jóakarattal fogadta, s miután őket kihallgatta, felemelkedett székéről, megáldotta a francia királyt és népet, s a tilalom alól feloldozá. Hogy a király őszintén megtért, kitűnik onnét is, hogy Péter érseket elismerte s bourgesi széke birtokában többé nem háborgatta. Hogy ifjui botlása s az egyház iránti vétségeért igazán eleget tegyen a király, a Szentföldre zarándokolt, a champagnei gróffal kibékült, s ennek leányát később nőül vette. A bourgesi érsek is főpaphoz illőleg viselte magát, a király kegyét megnyerte, s mint aquitaniai primás fontos szolgálatot tett uralkodójának, ki igen megbánta, hogy e derék főpapot oly későn tanulta ismerni.

Aközben bresciai Arnold Rómába visszatért s *izgató beszédeivel* a forradalom lángjait pusztítóbbakká tévé. A római nép, melyet ő *Senatus populusque Romanus*féle antik kifejezésekkel megnyerni törekedett, *Tribun-jává* választá meg. Iszonyu volt ekkor Romában a *népboldogítók magatartása*, az ő vezényszavaikra az *egyházias s házas kifosztattak, lakaik leromboltattak, minden személy- s vagyonbiztonság megszűnt s Róma nevezetes része a lángok martalékváá lln!* Mindezeket a szent-anya nyugodtan nézte, ki tombolni engedte a vihart, hogy az ingatag jellemű római nép keserűen tapasztalja, mily jólétet tudnak az ő boldogítói alkotni! — II. Coelestin a sz. Bernárd által szerkesztett szerzetesi szabályzatot, mely sz. Benedekétől nem sokban különbözik, megerősítette, s az *érdeműs cisterci-rendet*, mint a *katholika egyház egyik leghatalmasb erődjét*, szép kiváltságokkal örvendeztette meg. Hogy ezen új rend iránti hajlamát annál inkább kimutassa, sz. Bernárd jeles tanítványát, *Craticula Jánost*, kardináliságra emelte. Decemberben különféle egyházak részére 7 szerpapot, *stöbb áldozárt s püspököt szentelt.*

Azonban e szép-jellemű s ragyogó tulajdonokkal ékeskedő egyházfő az ekkor Olaszthonban dühöngött vészakórnak áldozatul esván, 5 havi s 13 napi pápasága után 1144-diki márczius 9-kén meghalt, s az uralkodásához kötött szép reményeket magával a sirba vitte! Nehány levelei a zsinati gyűjteményekben láttak világot.

Ezen pápától kezdődnek sz. *Malachiás armaghy éreseinek* az anyaszentegyház fejére vonatkozó *jóslatai*, melyeket mi a szükséges jegyzetekkel itt felhozni jónak látjuk :

1143. Coelestinus II. *Ex Castro Tiberis*. A Tibervárból. *Città di Castello* a Tiber mellett fekszik.
1144. Lucius II. *Inimicus expulsus*. Elűzött ellenség. Családi nevén *Caccianemici*, ellenségvadász.
1145. Eugenius III. *Ex magnitudine montis*, a hegy nagyságáról. Vonatkozás szülővárosának hegyére.
1153. Anastasius IV. *Abbas Suburranus*, külvárosi apát. Családi nevére vonatkozás, *Suburra*, külváros.
1154. Hadrianus IV. *De rure albo*, fehér mezőről. Szülővárosa *St. Albán*.
1159. Victor IV. ellenpápa. *De tetro carcere*, undok börtönről. Vonatkozás az „*in carcere Tulliano*“ kardinál-czimre.
1164. Paschális III. ellenpápa. *Via Transtibertina*, a Tiberen tuli ut. „*Sancta Maria trans Tiberim*“ czimű kardinál volt.
1170. Calixtus III. ellenpápa, *De Pannonia et Tuscia*, Pannonia és Tusciából. Születésére nézve magyar s *frascati-i* (Tusculum) kardinál-püspök volt.
1159. Alexander III. *Ex ansere custode*, az őrző ludról. Családi neve *Papéro*, mely nyelvünkön *ludat* jelent.
1181. Lucius III. *Lux in ostio*, a torkolatnáli világosság. Szójáték. Lucius luccai eredetű s *ostiai kardinál* volt a Tiber egy ágának torkolatánál.
1185. Urbanus III. *Sus in cribro*, sertvés a rostában. Családi neve *Crivelli*, rostát jelent; czimerén sertés látható.
1187. Gregorius VIII. *Ensis Laurentii*, Lőrincz kardja. Vonatkozás ezen kardinál-czimre; „*S. Laurentii in Lucina*“, melynek jelvényei kardok.
1187. Clemens III. *De schola exiet*, czélezás a római *Scholaris* családra, a melyből származott.
1191. Coelestinus III. *De rure bovensi*, a boveni mezei jószágáról. Itt a család értetik, melynek neve nyelvünkön *Ökörföldi-t* jelentene.

1198. Innocentius III. *Comes Signatus*, megjegyzett (signiai) gróf.
1216. Honorius III. *Canonicus de latere*, oldal-kanonok. A lateráni sz. János kanonokja volt.
1227. Gregorius IX. *Avis Ostiensis*, ostiai madár, ostiai kardinál-püspök, kinek jelvénye *sas*.
1241. Coelestinus IV. *Leo Sabinus*, sabinai oroszlán. *Sabinai* püspök volt s házi czimere *oroszlánt* mutatott.
1243. Innocentius IV. *Comes Laurentius*, Lőrincz gróf. *Gróf* s sz. *Lőrincz* (in *Lucina*) kardinála volt.
1254. Alexander IV. *Signum Ostiense*, ostiai jel. Signiai gróf s *ostiai kardinál-püspök* volt.
1261. Urbanus IV. *Hierasulem Campaniae*, Jerusalel Champagnia-ban. Születésére nézve *champagniai* s *jerusalemi patriarcha* volt.
1265. Clemens IV. *Draco depressus*, lenyomott sárkán. Czimerének sasa egy *sárkánt* tart körmeivel.
1271. Gregorius X. *Anguinus vir.*, kigyó-férfi, a *Viskontiak* családjából, melynek jelvénye *kigyó*.
1276. Innocentius V. *Concionator Gallus*, franciaországi hitszónokok rendjéből.
1276. Hadrianus V. *Bonus Comes*, a jó gróf. Otto-bonus, laviniai gróf a *Fiesko* családból.
1276. Joannes XXI. *Piscator Tuscus*, tusciai halász. Frascatii (Tusculum) kardinál-püspök.
1277. Nicolaus III. *Rosa Composita*, kettős rózsza. Az *Ursini* nemzet-ségből származott, melynek családi czimerében *rózsza* van s *Compositának* neveztetik.
1281. Martinus IV. *Ex telonio Liliacei Martini*, liliomos Márton váltoasztaláról, toursi sz. Márton kanonokja s kincstárnoka volt, a czimeren liliom.
1285. Honorius IV. *Ex rosa Leonina*, az oroszlán-rózsáról. A Sabella családból, melynek czimerén *rózsát tartó oroszlánt* láthatni.
1288. Nicolaus IV. *Picus inter escas*, az ételek közti szalonna, picéni eredetű *Asculiból* (esculanus).
1294. Coelestinus V. *Ex eremo celsus*, a remeteségről magasztos. Mint remete választatott pápává s azelőtt *Murron Péter* volt neve.

1294. Bonifacius VIII. *Ex undarum benedictione*, a habok áldásáról. Czimerét habok képezik s előbb *Benedeknek* nevezetett.
1303. Benedictus XI. *Concionator Patareus*, patarai szónok. A hit-szónoki rendben *Miklós* volt neve, kinek e nevű védszentje Patarában (Licia) született.
1305. Clemens V. *De fasciis Aquitanicis*, aquitániai pólyákról. Aquitániában született s czimerében *pólyák* voltak.
1316. Joannes XXII. *De sutore osseo*, a csontbóli (ossiai) vargáról. Czélzás családi neve *Ossa*, s egy vargátóli származására.
1328. Nicolaus V. ellenpápa. *Corvus schismaticus*, szakadár holló. Családi neve *Corbario*- s rövid ellenpápaságairai vonatkozás.
1334. Benedictus XII. *Frigidus Abbas*, hideg apát. Fons frigidus (Kaltbrun) *hideg kut* nevű kolostornak apátja volt.
1342. Clemens VI. *De Rosa Atrebatensi*, az arras-i rózsáról. *Arrasi püspök* volt, s mint ilyennek czimerét *rózsza* képezte.
1352. Innocentius VI. *De montibus Pammachii*, Pammachius hegyeiről. Sz. János és Pál kardinála volt Pammachius czimmel s czimerén 6 hegy diszlett.
1362. Urbanus V. *Gallus Vicecomes*, francia algróf. Született francia s a milánói *Viscontinál* apostoli Nuntius volt.
1370. Gregorius XI. *Novus de Virgine forti*, az erős szüzhölí uj. Czélzás a *Belfort Péter* névre s az „uj sz. *Mária*“ czimű kardinálságára.
1378. Clemens VII. ellenpápa. *De cruce apostolica*, az apostoli keresztről. A 12 szent apostol kardinála volt, s czimerét *kereszt* ékesítette.
1394. Benedictus XIII. ellenpápa. *Luna cosmedina*, cosmedini hold. *Lunának* (hold) hivatott, s a *cosmedini sz. Mária* kardinála volt.
1424. Clemens VIII. ellenpápa. *Schisma Barchinonicum*, barcellonai szakadály. Barcellonában kanonok volt.
1378. Urbanus VI. *De inferno Prignani*, a prignáni pokolról. Ő Prignano-, szülőhelye pedig *Infernus*-nak nevezetett, mi poklot jelent.
1389. Bonifacius IX. *Cubus de mixtione*, a vegyítésről koczka. Ná-

- polyban nevelkedett, de Genuából származott s czimerében *koczká* volt.
1404. Innocentius VII. *De meliore sidere*, a jobb csillagról. Vonatkozás a *Meliorati* családi névre s czimere csillagára.
1406. Gregorius XII. *Nauta de Ponte Nigro*, a fekete hidróli hajós. A *negropontei egyház* commendása s *velencei* volt.
1409. Alexander V. *Flagellum solis*, a nap ostora. Született görög, milánói érsek s czimerén nap volt.
1410. Joannes XXIII. *Cervus Sirenae*, a tengeri lány szarvasa. Sz. Eustachius kardinálja volt, ki *szarvassal rajzoltatik* s czimerén *sirén* ékeskedett.
1417. Martinus V. *Corona veli aurei*, az arany-tető koronája. „*S. Georgii ad Velum aureum (in Velabro)*“ című kardinál volt.
1431. Eugenius IV. *Lupa Coelestina*, coelestini nőstény-farkas. *Coelestini szabályzatos kanonok* s sienai püspök volt, kinek czimerén *nőstény-farkas* volt látható.
1439. Felix V. ellenpápa. *Amator crucis*, a kereszt szeretője. Célzás *Amadeus* neve- s a czimeréni keresztre.
1447. Nicolaus V. *De modicitate Lunae*, a hold jelentéktelenségéről. Vonatkozás a születési helyére (*Luna nova*, újhold) s alacson származására.
1455. Calixtus III. *Bos pascens*, legelő ökör. Ily állat volt czimerén.
1458. Pius II. *De Capra et Albergo*, a kecskéről és szállásról. Vonatkozás a *Capranico* s *Albergato* nevű kardinálokra, kiknek titoknoka volt.
1464. Paulus II. *De Ceruo et Leone*, a szarvas és oroszlánról. A *Cervia* egyház commendása s sz. Márk kardinála volt, kinek jelvénye *oroszlán*.
1471. Sixtus IV. *Piscator Minorita*, ferenczrendi halász. Egy *halásznak fia* s e *rendnek tagja* volt.
1484. Innocentius VIII. *Praescursor Siciliae*, Sicilia előfutója. *Keresztelő Jánosnak* hivatott s a *sicíliai udvarnál* működött.
1492. Alexander VI. *Bos Albanus in Portu*, albaniai ökör a kikötőben. *Albánói* s *portói* kardinál-püspök volt s czimerét *ökör* képezte.

1503. Pius III. *De parvo homine*, a kis emberről. Vonatkozás *Piccolomini* nevére.
1503. Julius II. *Fructus Jovis juvabit*, Jupiter gyümölcse segíteni fog. Czimere *tölgyfa* volt, mely ezen hamis-isten tiszteletére szenteltetett a pogányok által.
1513. Leo X. *De craticula Politiana*, Politian rostélyáról. Atyját *Lőrincznek* hívták, ki rostéllal ábrázoltatik, tanára *Angelus Politianus* volt.
1522. Hadrianus VI. *Leo Florentinus*, florenczi oroszlán. Nemzetségi neve *Florentin* s czimere *oroszlán* volt.
1523. Clemens VII. *Flos pilei aegri*, roszt kalap virágja. A Mediciek czimere *koronán és golyón álló lilium*.
1534. Paulus III. *Hyacinthus Medicorum*, az orvosok jáczintja. *Sz. Kozma és Dömény (orvosok)* kardinálja volt s czimerét *lilium* ékesítette.
1550. Julius III. *De corona Montana*, a hegyi koronáról. Családi neve *Del Monte* (a hegyről) s czimerét három *hegy*, meg *kettős borostyán-korona* díszítette.
1555. Marcellus II. *Fruentum Floccidum*, pelyhes gabona. Szarvast és gabonát ábrázoló czimere igen rövid kormányáért a *pehely*hez hasonlítottatik.
1555. Paulus IV. *De Fide Petri*, Péter hitéről. Előbb *Caraffa János Péternek* hívták.
1559. Pius IV. *Aesulapii Pharmacum*, Aesculáp gyógyszere. Célzás a *Medici* névre.
1566. Pius V. *Angelus nemorosus*, erdős angyal. Vonatkozás *Mihály* neve- és *Boschi* (berek, erdő) szülőhelyére.
1572. Gregorius XIII. *Medium corpus pilarum*, golyók fél-teste. Czimere *fél-sárkán*, IV. Piuséban meg, ki öt kardinállá tette, *golyók* vannak.
1585. Sixtus V. *Axis in medietate signi*, a jel közepéni tengely. Czimere az oroszlán közepén *tengely* volt látható.
1590. Urbanus VII. *De rore coeli*, az ég harmatjáról. *Rosai* érsek volt *Calabriában*, hol mannát szednek össze.

Az eddigi megfejtések, ha *Wion Arnold* és *Cave Vilmosnak* (*Historia Litteraria Scriptorum Ecclesiasticorum* pag. 578.) hihe-

tünk, *Ciaconius Alfonztól* eredtek, ámbár a pápákról írott művében nem fordulnak elő. A következők másoktól származtak.

1590. Gregorius XIV. *De Antiquitate Urbis*, a város régiségéről. Szülővárosa, Milanó, igen réginek tartatik, mint mondják, Krisztus előtt 400 évvel már létezett.
1591. Innocentius IX. *Pia civitas in bello*, kegyes város a háboruban. Szülővárosa, *Bologna*, a pápákra szállván, békés lőn, míg előbb folytonos háborúkkal zaklattatott.
1592. Clemens VIII. *Cruce Romulea*, római kereszt. Az Aldobrandini család róma első keresztényeitől származtatja magát, s czimerét *keresztek* diszítik.
1605. Leo XI. *Undosus vir*, habos ember. Rövid pápaságairai (25 nap) czélzás.
1606. Paulus V. *Gens perversa*, a gonosz nemzetség. *Sárhán* és *sas* volt czimerében.
1621. Gregorius XV. *In tribulatione pacis*, a béke elpusztításában. Mint pápa igen törekedett *helyredállítani a békét*, mely kardinál-korában Olaszthonban megzavartatott.
1623. Urbanus VIII. *Lilium et Rosa*, liliom és rózsa. Czimerén méhek vannak, melyek előtt táplálékul *liliomok* és *rózsák* láthatók.
1644. Innocentius X. *Iucunditas crucis*, a kereszt vidámsága. *Kereszt felmagasztalása ünnepén* lett pápává.
1655. Alexander VII. *Montium custos*, hegyek őre. Czimerén hatszögű hegy volt, Rómában zálogházat (*Montem pietatis*) állított.
1667. Clemens IX. *Sidus Oborum*, hattyúk csillaga. Mint kardinálnak a Conclavében oly szoba jutott, melynek ajtaján *hattyu* volt festve, s abból mint világosság lépett ki az egyház megvilágítására.
1670. Clemens X. *De Flumine magno*, a nagy folyóról. Rómában született a Tiber kiáradásakor.
1676. Innocentius XI. *Bellua insatiabilis*, kielégíthetlen állat. Célzás a czimeréni oroszlánok és *sasokra*, valamint *Cibo* kardinálra, kit igen szeretett.

1689. Alexander VIII. *Poenitentia gloriosa*, dicsőséges bűnbánat. Előbb Péter volt neve, s a dicső vezeklőnek, sz. Brunónak napján lőn pápává.
1691. Innocentius XII. *Rastrum in Porta*, kétágu kapa a kapunál. Vonatkozás a *Pignatelli* családra a kétágu kapáról Nápoly kapuja mellett.
1700. Clemens XI. *Flores circumdati*, körülvett virágok. — Ezen s a következő pápákra már nem fordulnak elő megfejtések a szerzőnél.
1721. Innocentius XIII. *De bona Religione*, a jó egélyről.
1724. Benedictus XIII. *Miles in Bello*, katona a háboruban.
1730. Clemens XII. *Columna excelsa*, a fölséges szobor.
1740. Benedictus XIV. *Animal rurale*, mezei állat.
1758. Clemens XIII. *Rosa Umbriae*, Umbria rózsája.
1769. Clemens XIV. *Ursus velox*, a gyors medve.
1775. Pius VI. *Peregrinus Apostolicus*, apostoli zarándok.
1800. Pius VII. *Aquila rapax*, a ragadozó sas.
1823. Leo XII. *Canis et Coluber*, eb és kigyó.
1829. Pius VIII. *Vir religiosus*, vallásos (vagy szerzetes) férfit.
1831. Gregorius XVI. *De Balneis Hetruriae*, Hetruria fürdőiről.
1846. Pius IX. *Cruce de Cruce*, kereszt a keresztről.

Hátravannak még a következő jelképekkel jelentett pápák:

Lumen in Coelo, világosság az égen.

Ignis ardens, égető tűz.

Religio depopulata, elpusztított egély.

Fides intrepida, a rendithetlen hit.

Pastor Angelicus, angyali pásztor.

Pastor et Nauta, pásztor és hajós.

Flos Florum, virágok virága, vagy legszebb virág.

De medietate Lunae, a hold fele- vagy közepéről.

De labore Solis, a nap fáradalma-, (veszélyéről), azaz napfogyatkozás.

Gloria Olivae, olajfa dicsősége.

In persecutione extrema Sanctae Romanae Ecclesiae sedebit Petrus, Romanus, qui pascet oves in multis tribulationibus, quibus transactis, Civitas septicollis diruetur et iudex tremendus judicabit populum

suum. Azaz : a szent római egyház utolsó üldözésekor római eredetű Péter lesz a pápa, ki a juhokat sok szorongatások közt fogja legeltetni, melynek véget érven, a héthalmu város elpusztittatik, és a rettenetes bíró népét meg fogja itélni.

Mondják, hogy egy német-alföldi szerzetes, *Wioni Arnold*, ki a háboru idején Velenczébe futamodott, hozta volna ezen jóslatokat magával, s azokat *Malachiás érsek* neve alatt 1595-ben először napfényre bocsátá „*Signum vitae*“ című könyvében. *Ciaconius Alfons* dömés-szerzetes adá ki azután e jóslatokat több rendbeli felvilágosító jegyzetekkel ellátva. A nagytudományu *Menetrier Claudius Ferencz*, jezsuita, „*Traité sur les prophéties attribuées a S. Malachie*“ című művében (Páris 1689) tudatja, hogy Malachiás szerzette volna azokat. — E jóslatok eredetisége a következő okoknál fogva tagadtatik: 1) Azok ismertetője, *Wioni Arnold*, 450 év múlva első, a ki Malachiás érseknek tulajdonítja e jóslatokat anélkül, hogy a kutfőt, ahonnet azokat vette, megnevezné. — 2) Egy egykoru író sem tesz azokról említést, még sz. Bernárd sem, a ki pedig a szent érseknek barátja volt, annak életét igen pontosan megírta, s kevésbé fontos jövőndöléseit is főlemlítette, de ezekről hallgat. Nem is tudott ezekről senki valamit *Wioni Arnold*ig. — 3) Azokban a következő 8 ellenpápa: IV. *Viktor*, III. *Paschál*, III. *Calixtus*, V. *Miklós*, VII. *Kelemen*, XIII. *Benedek*, VIII. *Kelemen* s V. *Felix* a törvényes egyházfők közé számmittatnak, s csak V. *Miklós* meg VII. *Kelemen* neveztetnek ellenpápáknak. — 4) Ezen jóslatokban időszámítási hibák is fordulnak elő; mert az említett ellenpápák IV. *Viktor*, III. *Paschál*, III. *Calixt*, III. *Sándor* elé tétetnek, ki pedig előttök volt pápa, épen így VII. *Kelemen*, XIII. *Benedek* s VIII. *Kelemen* VI. *Orbán* elé helyeztetnek, a ki pedig őket megelőzte. — 5) A legtuódosabb férfiak: *Baronius*, *Spondanus*, *Bzovius*, *Raynaldus* s mások e jóslatoknak mi fontosságot sem tulajdonítanak.

Ugy vélekednek, hogy azok 1590-ben a pápaválasztáskor *Simoncelli* kardinál hízeltői s kedvezői által költettek. E bibornokot *De Antiquitate Urbis* jelképpel látták el, mert régi városból eredett. Az 1590-diki év előtt létezett pápákra könnyű volt találó jelképeket gondolni ki, de a XIV. *Gergely* után következőkre kevésbé illenek s csak erőltetve érthetők.

Dr. *Binterim* (Denkwürdigkeiten III. Bd. I. Theil) vélekedése szerint, ha több is mint valószínű, hogy e jóslatok nem sz. Malachiás érsektől származtak, mégis annyi bizonyos, hogy *nehány közülök igen feltűnően beteljesedett*, s több pápára nagyon is alkalmazhatók még Wioni Arnold halála után is. Így például X. Incze 1644-ben, midőn Wioni bizonyosan meghalt, ezen jelképpel fordul elő: *Iucunditas crucis*; ő pedig előbb a szent kereszt bibornoka volt s annak felmagasztalása napján lett pápává. — VII. Sándorról ez mondatik: *Montium custos*, s czimerében hatszögű hegy volt. — IX. Kelemen jelképe: *Sidus Olorum*, szintén igazoltatik; mert a Conclavéban oly szobában lakott, melynek ajtaján hattyu volt kifestve. — Még különösebben hangzik XIV. Kelemennek jelképe: *Ursus Velox*, s e pápa nemcsak hogy kevés ideig uralkodott, hanem oly családból származott is, melynek czimerén *ugró medve* volt ábrázolva. — VI. Piusnak jelképe: *Peregrinus Apostolicus*, s ki fogja tagadni, hogy e jóslat betűszerint beteljesedett rajta? Ő 1782-ben önkényt zárándokolt *Bécsbe*, kényszerítve *Florenche* s élte végén a franciaországi *Valenciába*. — A következő pápának, VII. Piusnak, jelképe volt: *Aquila rapax*, mivel ez sehogy sem akart reá illeni, azért némelyek *Napoleonra* gondoltak, ki az ő sassaival Rómát magához ragadta. Azonban az 1814-diki év lefolyta után nem vala nehéz ezen jelképet is értelmezni. Egy névtelen a következő versekben fejté meg a jóslat értelmét:

Jure Pium vates *aquilam* dixere *rapacem*,
 Effatum hoc verum facta fuisse probant.
 More aquilae fixum tenet ad coelestia lumen
 Et sibi, quae pridem rapta fuere, rapit.

És a *Cruz de cruce* nem jelképezi-e oly találólag a kereszténységnek jelenleg szorongatott atyját, IX. Piust? (V. ö. Religio, 1861. I. félév, 32. sz. — Jean Germano vita, gesti e predittioni del padre san Malachia. Neapel 1670. 2 vol. 4.)

Némelyek a pápák halálévét következő módon vélik megjósolhatni: a közvetlen előd sorszámához azon pápáét adják, kinek halálozási évét kitudni akarják s hozzá még X-et tesznek, az innét

kijövő összeg lesz az uralkodó pápának halálozási éve. Mi néhány pápánál feltűnően be is valósult, így például:

VI. Pius	VII. Pius	XII. Leó
VII. Pius	XII. Leó	VIII. Pius
X.	X.	X.
1823.	1829.	1830.

CLXVIII.

II. Lucius. 1144 — 1145.

II. Coelestin halála után három nap múlva már utódválasztásról gondoskodtak a kardinálok, s ez a Bolognában született *Gerhárdr*a esett, ki a híres *Caccianemici dall'Orso* családból származott. Szülővárosában *szabályzatos kanonok* volt, mint erénydús s tudományos férfit II. Honór által Rómába hivatván, a római egyház kardinálja, korlátnok s könyvtárnokává mozdíttatott elő, s több követéségnél szellemdússágot, finom s ügyes magatartást tanusított. Egyházát helyreállította, jövedelmeit nagyobbította s sz. Ágoston szabályát követő káptalant alapított. II. Ince által szép tulajdonai elismeréseül *Aimericus* halála után a római egyház *kamarásává* nevezetett ki s annak kincsei gondjaira bízattak. — Az új pápa alig vette birtokába II. *Lucius* név alatt az apostoli széket, midőn az új római senatus és nép a világi ügyekben megtagadták neki az engedelmességet, a pápai államokat egy patricius hatósága alá akarták bocsátani, s azért hangosan követelték, hogy minden jövedelmet a patriciusnak engedjen át, ő pedig papságával együtt csak tizedekből s a nép alamizsnáiból éljen!*) III. Konrádot pedig, mint leendő római

*) Ime mily tisztességes ellátásban szeretnék részesíteni a hűvek oktatása s lelki üdvölkért önmagukat feláldozó egyháziakat és a kereszténység atyját is az eretnekek által tévútra vezetettek! Ezekből tanulták koruk lelketlenei ama gyönyörű tant, hogy a pápa fönséges tisztét csak úgy teljesítheti buzgón, ha a népek alamizsnáira szoríttatják! Mit mondanának az egyházi javak ezen irigylői, ha valaki elragadná tőlök birtokaikat azért, hogy ezek őket a keresztény kötelek teljesítésében ne gátolják? —

császárt, meghívták, hogy birodalma székhelyét Rómában üsse fel; mert, mint megjegyzék a rajongók, önnét szabadabban uralkodhatik országai fölött, mint akármelyik elődei közül. A világ fővárosából hangzó parancsainak mindenütt hódolni fognak, mely felhívó levél egész tartalmát végre a következő versekbe foglalták:

Rex valeat, quidquid cupit, obtineat super hostes,
Imperium teneat, Romae sedeat, rogat orbem,
Princeps terrarum ceu fecit Justinianus.
Caesaris accipiat Caesar, quae sunt sua Praesul,
Ut Christus jussit Petro solvente tributum.

Azonban, míg a jóérzelmű párt, melynek élén a hatalmas és tekintélyes *Frangipani* család állott, a lázangók ellen hadra szereli magát, lássuk a derék II. Lucius működését. *Alfonz* Portugallia királya egy iratot menesztett a szent-atyához, melyben az apostoli szék vasalljának nevezi magát, országát sz. Péter s a római egyház hübertartományaul tekinti, s mint ilyentől évenként 4 uncia aranyat fizet s ez összeg pontos megküldését utódai nevében igéri. Végre magát, országát s minden alattvalóit sz. Péter, a pápa és a római egyház ótalmába ajánlja. Ezen örvendetes iratra II. Lucius azonnal válaszott. Igen nagy örömet fejezte ki a fölött, hogy *Alfonz*, kit ő herczegnek nevez, szíve egész őszinteségével azon nyáj juhocskájának vallja magát, melynek védelmezését s legeltetését sz. Péterre bízta Krisztus. Az apostolfejedelem és a római egyház ótalmas áldásáról biztosítja, végre a maga részéről is megáldja, hogy így irántai jó hajlamáról meggyőzze. — Egy gyülekezet alkalmával, melyen a többi közt *Raimund* toledói érsek s *Henrik* winchesteri püspök is jelen voltak, bevégzé II. Lucius azon pört, mely a toursi érsek és doli püspök közt a bretagnei püspök fölötti joghatóság tekintetében már régebben fönforgott. E hatóságot 50 év előtt II. Orbán a toursi érseknek ítélte oda, kinek határozatát 1144-diki május 15-dikéről kelt bullájában azon megszorítással erősítette meg II. Lucius, hogy míg *Gottfried* doli püspök ezen egyházat kormányozza, a palástot használhatja s közvetlenül a pápa alatt álland. — Ép így erősítette meg II. Lucius az említett pápa azon bulláját is, melyben a *toledói érsek* egész *Spanyolhon* primásává neveztetett ki. — Olaszhon éjszaki ré-

szében is kibékíteni törekedett az egymással küzdő városokat s a velenczéseket meg pisaiakat sikerült is békére bírnia.

A pápák iránt nem jó hajlammal viseltető *Roger*, sicíliai király, nem szünt meg tovább is zaklatni az egyházat. Az apostoli szék birtokait, a többi közt, *Terracina* városát, elfoglalta, az egyházakat kifosztotta, a *montecassinói kolostort kirabolta* s egész Campániát elpusztította. Azonban egy alkudozás alkalmával a pápával kibékült, az elfoglalt helyeket visszaadta, s erre Siciliába tért vissza. — *Ezen egyházfő a kolostori fegyelem emelését is szíven viselte, s amennyire súlyos helyzete s körülményei engedék, a keresztes-hadakat is többféle módon támogatta, aranyat s élelmi czikkeket is nagy bőségben küldvén a Szentföldre. E szent ügy felkarolására sz. Bernárd működését is igénybe vette, mint oly férfit, ki egész Európa előtt nagy tekintéllyel s befolyással bírván, az egyház s állam javára igen sokat birt kivinni.*

Aközben a római forradalom mindig nagyobb tért foglalt, melyet a római nemesség azon reményben, hogy a pápától elragadott hatalmat ismét megnyerendi, minden kigondolható módon előmozdítani s táplálni törekedett. A *Capitoliumot bevették, hogy az őt Rómát utánózza onnét kormányozzanak.* Ekkor a szent-anya szükségesnek látta fellépését. A főnebb említett Frangipáni közreműködése folytán II. Lucius egész csendben egy jelentékeny sereget gyűjtött, s ennek élén pápai diszöltönyben a Capitoliumot megtámadta. De visszaveretett serege, s *egy kőhajítás által halálosan megsebesítettén,* 11 havi és 14 napi dicsteljes pápasága után, 1145-diki február 25-kén az örök béke honába költözött. Földi maradványai a lateráni egyházban takarítottak el, honnét később valószínűleg a vatikániba helyeztettek át; mert *Vegius* állítja, hogy ezen utóbbi egyházban II. Lucius sirját III. Coelestin nyughelyének közelében látta.

II. Lucius pápasága alatt, ki mint elődei, építkezésekkel is örökitette nevét, *Edessát, Mesopotamia fővárosát, a törökök roppant vérontással elfoglalták s feldúlták.* — Ezen egyházfő 10 levele a zsinati gyűjteményekben látott világot. — Életét pisai *Pandulf, Bernard, Guido, s Aragon* kardinál irták meg.

CLXIX.

III. Eugén. 1145—1153.

A lázadás Rómában folyton dühöngvén, a kardinálok a körülmények által arra kényszerítették, hogy szabályuk ellenére a Collegiumon kívüli pápaválasztáshoz fogjanak, s már 1145-diki február 27-kén, tehát II. Lucius halála harmadik napján a pisai eredetű *Bernárdot*, a cisterci-rend sz. Anasztázról címzett római kolostorának apátját, választák meg egyházfőül, ki III. *Eugén* nevet vett fel. Bernárd, ki a híres *Paganelli* családból származott, felserdülván, Franciaországba vette magát, hol *Clairvaux*-ban az érdeemes cisterci rendbe lépett s híres névrokonának, sz. Bernárdnak, tanítványává lön. Itt maradt, míg *Arnulf*, farvai apát Olaszthonban, sz. Bernárdtól szerzeteseket kért, hogy e rend részére egy együletet állit-hasson. A szent apát néhány rendtárssal pisai Bernárdot küldte az említettnek kérelmére, s ekkor a pisai sz. *Zeno* zárdájának apátjává neveztetett ki a dicső és sz. Bernárd által, ki őt ragyogó erényei s tudományosságaért gyöngéden szerette. De II. Incze Rómában tartóztatá s a római sz. Vincze s Anasztáz kolostorának apátjává léptette elő. E kolostort Bernárd 5 évig bölcsen kormányozván, a mondott évben és napon, bár nem volt kardinál, szép tulajdonaiért pápává válssztatott, s még ugyanazon napon birtokába vette sz. Péter székét a lateráni egyházban, valamint az ottani palotát. De mivel őt a rómaiak a következő éjjel meg akarták támadni, s csak oly feltétl alatt ismerni pápának, ha egyháztábló tetteikbe beleegyez, néhány kardinál kíséretében elhagyá Rómát és *Monticelló*-ba vette magát. Mivel azonban itt sem látta magát biztonságban, a farvai kolostorba költözködött, hol is ugyanazon évi marcius 4-én püspökké szenteltetett. Innét Viterbóba ment, hol 8 hóig időzött.

Sz. Bernárd arról értesülván, hogy szeretett tanítványa az apostoli székre méltattatott, egy fenséges tartalmu iratot intézett hozzá, melyben meghatóan inti, mikép teljesítse legfőbb pásztori hivatását. Kéri azután őt, hogy minden elfoglaltsága mellett is az egy

legszükségesbről, lelkének üdvéről meg ne feledkezzék. Sőt a „*De Consideratione*“ című művében, melyet a szent apát III. Eugén pápának ajánlott, a tökéletes pápa eszményképét tünteti fel. Az előszóban kijelenti, hogy oly valamit akar írni, mi a pápára nézve épületes, gyönyörködtető vagy vigasztaló leend. Megjegyzi az első könyvben, hogy magát kiváltképen a jámborságra szentelje, minek alapja az elmélkedés. A másodikban az elmélkedés mibenlétéről szól s azt mondja, hogy a pápának elmélkedni kell önmaga, alattvalóiról, a körülötte levőkről, s arról, mi fölötte van. A harmadikban alattvalói iránti kötelmeiről tárgyal, míg a negyedikben a pápa körülöttekre vonatkozólag így ír: „*A római papságnak valamennyi közt legrendesebbnek kell lenni. . . . A te római néped dacza és büszkeségéről igen ismeretes; a békét nem szereti, és nem tud engedelmeskedni, kivevén, ha ellenállani nem képes. Azt véled tán, hogy e nép javíthatlan; de annál több gondot kell reá fordítanod, és ha kötelmedet teljesíted, Isten nem vonja meg tőled segélyét. Oly férfiak ültek előtted a pápai széken, kik egészen a juhok legeltetésének éltek, s a kik egyedüli örömeiket a gondjaikra bízott nyáj jólétének elmozdításában keresték. . . . Kell, hogy a pápa jó példát mutasson. . . .*“ Az ötödik és utolsó könyvben egykori kedves tanítványa figyelmét arra irányozza, mi a pápa fölött van. E híres műnek köszöni az egyház, hogy e pápa oly fölségesen kormányozta Jézus egyházát. Azért utódjai is igen nagy becsben tartották e könyvet, s V. Pius naponkint étkezés alatt olvastatá azt.

Nemsokára a szent apát a yorki széket illetőleg két levelet intézett a pápához. Az elsőben így mentegeti magát: „*Kissé tolakodó vagyok, de erre okaim vannak. Azt mondják, hogy nem te, hanem én vagyok a pápa, s azért minden oldalról megkeresnek ügyeikkel, kik közt barátok is vannak s ezeknek nem szeretnék valamit megtagadni.*“ A másik iratban üdvözli a pápát, hogy igazságosságának már is szép jeleit adta. — *Pullus Robert* kardinált, a római egyház korlátnokát, is megkereste sz. Bernárd, hogy magas állásának híven megfeleljen, s a pápát, ki a teendőkkal oly igen el van halmozva, támogatni kötelmének ismerje. Mit Robert lelkiismeretesen teljesített is. — III. Eugén Viterbóbani tartózkodása alatt az örmény patriarcha és püspökök követeit fogadta, kik 18 havi utazás után jutottak

csak el rendeltetésök helyére. Utasításuk szerint az örmény egyház főpásztorainak hódolatát a szent-atyának kijelentették, s azon pontok eldöntéseért esedeztek, melyek fölött ők a görögökkel vitába keveredtek. A pápa szeretettel fogadta őket, s hogy a szentmise-áldozatot illetőleg a római egyház szertartását ismerni tanulják, meghívta őket azon ünnepélyes isteniszolgálatra, melyet a következő nap ő maga volt végzendő. A követek megjelentek s *Ottó* freisingeni püspök tudósítása szerint, ki ekkor Viterbóban a pápánál tartózkodott, a pápa által bemutatott szentmise-áldozat alatt egy csodás tünemény által a római szerkönyv elfogadására indítottak.

III. Eugén Viterbóból a második keresztes-hadjáratot hirdette, mivel a török a *Bouillon Gottfried* által alkotott *jerusalemi királyság legerősebb várát, Edessát*, mint főnebb már érintettük, 1144-ben bevette, annak 46,000 lakosát leölte, a várost borzasztóan feldulta s már magát Jerusálemet is fenyegette. E szomorú esemény rémhíre egész Nyugaton nagy részvétet gerjesztett a végveszélylyel fenyegetett keleti keresztyének iránt. Azért a pápa sz. Bernárdot megbizta, hogy a fejedelmeket a keresztes-hadjáratbani részvételre tüzelje, jól tudván, miszerint *korának ezen nagy oraculum*a, mi fáradságtól sem ijed vissza és senki tekintete elől sem hátrál, ha az Isten dicsőségét s az emberiség ügyét kell előmozdítani. A pápa e harczban résztveendőknek teljes bűnbocsánatot hirdetett, azok családját az apostoli szék ótalma alá helyezte s a keresztesek vagyona megtámadóit egyházi átok alá vetette. Több előjogokat és kiváltságokat is osztogatott, hogy annál többeket birjon a kereszt felvételére. A szent apát lángszónoklata Franciaországban roppant hatást idézett elő. Maga a király, VII. Lajos, is azon irtóztatosságot, mely szerint *Vitri* nevű város bevételekor egy a hivek előtt igen nagy tekintetben állott templomot, melybe 1500 ember menekült, ezekkel együtt elhamvasztott, vezeklendő, egy egész sereget állított ki. A király példájával egész országát mozgásba hozta. A király, neje a szelleműs és igen szép *Eleonora*, VII. Lajos testvére, püspökök, grófok, nemesek, lovagok s egyéb osztálybeliek nagy számmal fogadák a szent apát kezeiből a keresztet, ki fáradalma sikeréről így ír a pápának: „*Mit nekem parancsoltál, teljesítettem, és a parancsolónak magas méltósága engedelmességemet sikeressé tette. Franciaországban*

folytatja tovább, *most minden nagyobb és kisebb városok üresen állnak úgy, hogy hét asszonyra alig lehet egy férfit számitani.*“

Ezen országból Némethonba sietett sz. Bernárd s a speyeri székegyházban soha nem tapasztalt lelkesedésre ragadta a roppant sokaságot. Maga a császár is, III. Konrád, egész a könyekig meghatva felkiálta: *„Én elismerem az isteni kegyelem ajándékait és nem akarok háládatlan lenni; kész vagyok neki szolgálni, hisz ő maga az Ur hí fel erre engem!”* Igen számosan vették fel minden rendüekből a keresztet, mint a fontos vállalat szent jelvényét, és oly roppant volt a tolongás a szent férfiúhoz, hogy a császár őt karjaira véve segítette ki a templomból, nehogy a roppant tömeg által agyonnyomassék. *A keresztesek utja Magyarországon vezetett keresztül.* Hazánk ez alkalommal is nem vett ugyan részt a keresztes-hadjáratban, de a keresztesekkel igen meggyült a baja. A francziák 15 nap alatt úgy vonultak keresztül, hogy ellenök nem leheté panaszt emelni, de a császár, kinek kíséretében találjuk *osztrák Henriket és testvérét, Fridrik sváb herceget, Ulászló cseh herceget, Ottokár stajer, Bernát karantán markgrófokat,* igen számos egyházi és világi urakat, ám-bár a határszéleken II. Géza királyunknak (1141—1161) azon ígéretet tette, hogy békésen fog áthaladni az országon, nem tartotta meg száát. *„Konrád, ugymond krónikásunk, nem mint Krisztus zárándokához illett volna, hanem mint zsarnok és rabló viselte magát. Mert bár fegyelmet szinlelt, engedelmet kérvén az átmenetre, mindazáltal nem kevés pénzt zsarolt ki az országban. Nem volt egyház, nem monostor az országban, melytől pénzt ki nem erőszakolt, s mely azt félelmében oda nem adta volna.”* S ha maga ezt cselekedte, képzelhetjük, miként garázdálkodtak fegyelmetlen csapatai!

A sereg Konstantinápolyig szerencsésen eljutott, itt azonban egy rettenetes felhőszakadás a folyamot, melynél az táborozott, igen gyorsan kiárasztván, sok embert, lovat, sátort s élelmi czikket ragadt el a vizár. Ide járult még a csakhamar kiütött éhség, s a görög kalauzok *lelketlensége,* kik a kereszteseket az egyenes ut helyett Cappadociának vezették. És ami legrosszabb volt, a törökök könnyű lovassága a nehéz-fegyverzetű s elgyengült német sereget csakhamar tönkre tette. Ily előzmények után III. Eugénnek s minden jó-érzésű kereszténynek azon iszonyuan lesújtó fájdalmas hirt kelle

hallani, hogy a nagy és fényes keresztes-sereg, mely mindenkit oly szép reményekre jogosított fel, a keresztény nagyok közötti egyenetlenség, átlós czivódás, bírvágy, irigység s fegyelmetlenség miatt mi dicséretet sem eredményezett!" Azért e II-dik keresztes-hadjárat vitézei, kik 1147 ben indultak meg a Szentföldre, minden siker nélkül vérzették el, az életben maradtak pedig örültek, hogy 1149-ben övéikhez visszatérhettek.

A szent-atyának Viterbóbani tartózkodása alatt *bresciai Arnold* Rómában megjelenvén, a már különben is nyugtalankodó népet még jobban feltűzelte. Az eretnekfő elnöklete alatt az *uj köztársaság* egy gyűlést rendezett, mely a pápát a világi uralomból kizárta s egyedül az egyház kormányzatára szorította. Az ő s Róma példájára a nemesség és polgárságból, hogy e két rend szorosan egymáshoz kapcsoltság, *lovagi osztályt* állított, melynek részére a gyűlés szabályzatot alkotott s általában egy új kormányzati rendszert hozott. Arnold demagogiája annyira feltűzelte a népet, hogy ez a legirtózatosb kicsapongásokra engedte magát ragadtatni. A kardinálok palotái lerontattak, valamint azon tekintélyesb állásuakéi is, kik a pápával tartottak, sőt a felséges sz. *Péter-templomot is feldúlták és erőddé alakították át*. A zarándokoktól az új köztársaság javára pénzt csikartak ki, s ha azt nem adhattak, a legkegyetlenebbül bántalmaztattak, sőt sokan meg is ölettek. A vagyon- és személybiztonságnak már híre sem volt. III. Eugén több kísérletet tett, hogy a tévutra vezetett római népet törvényes ura iránti engedelmességre bírja, de nemcsak az ő, hanem sz. Bernárd törekvései is mind meghiúsultak. A szent apát a többi közt így szól a rómaiakhoz intézett levelében: „Atyáitok a város igája alá hódították a világot, ti pedig azt a világ fecsegésének tárgyává siettek alacsonyítani. Ime, Péter öröksége mint üzetett el általok Péter székéről és a városból! Oh balga, esztelen nép! ó elámitott galamb, melynek nincs szíve! Ti megraboljátok a kardinálokat, és elragadjátok a püspökök, Isten szolgáinak javait, házait! Oktalan nép, ha te egy testet képezel, nem a pápa-e a te fejed, kinek szemei a kardinálok? De micsoda most Róma? Egy test fő, szemek és világosság nélkül? Boldogtalan nép, nyisd föl szemeidet és lásd a téged fenyegető pusztulást! Mint tűnt el dicsőséged fénye egy rövid idő alatt? Mint lett özvegygé a

népek királynője, az országok uralkodója? Ah, s mindez csak előjátéka még ama roppant csapás és nyomornak, a melyektől tartunk! Te a vészörvénybe rohansz, ha utadra vissza nem térsz.“ Azután előadja, hogy az egész világ ellenségek; de a legnagyobb veszély vélt barátjok részéről ered. Végre inti őket, hogy az ő lelkők pásztorához visszatérjenek, az Istennel, Péter és Pál apostolfejedelmekkel, a városukbani annyi ezer vértanuval s az anyaszentegyházzal kibéküljenek. A szent apát a császárnak is irt ez ügyben, kinek a többi közt megjegyzi, hogy a korona és papság soha sem kapcsolathatott volna kedvesebben, barátságosabb s szorosabban egybe, mint Jézus személyében történt, ki a mi főpapunk és királyunk lett. Krisztus az ő testében, vagyis az anyaszentegyházban, mindkettőt egyesítette, s mit az Isten összekötött, azt az ember ne válasza el. Jézus született pap és király, és két nemzetségből, Levi és Judásból származik. Azért mondja az apostol: *„választott nemzetség, királyi papság“*, s egy más helyen: *„Királyok és papok.“* Azután figyelmezteti a császárt, hogy mivel Róma nemcsak az apostoli szék helye, hanem a birodalom feje is, kötelméről meg ne feledkezzék.

III. Eugén kénytelen volt a rómaiak ellen erélyesebben lépni fel. Előbb *Gordian* patriciust egyházi átokkal sujtotta, s midőn ez nem használt, a pápa egy sereget kezdett felszerelni, melyet a tivolii s több, a felforgató párttal elégedetlen római nemesek fegyvereseivel egyesítván, Róma ellen vonult. Még az 1145-diki év lefolyta előtt kénytelenek voltak a patriciust elűzni s a pápának mint törvényes uroknak engedelmisséget fogadni. A szent-anya az ingatag jellemű római nép örömrivalgásai közt vonult be Rómába. De a béke nem sokáig tartott. A titkon folyvást izgatott nép elkeseredése ismét oly fokra hágott, hogy a pápától a tivolii erőd rögtöni lerombolását követelte. Midőn ezt a pápa megtagadta, ismét kénytelen volt a forradalmárok erőszakoskodása elől menekülni. Sutri, Pisa, Lucca, Piacenza s egyéb olasz városokat meglátogatván, Franciaországba vette magát, hol VII. Lajos által nagy kitüntetéssel fogadtatott. Ezt hallván a rómaiak, kik a senatus ótalmát elég erősnek nem látták, aggódni kezdtek. Hogy tehát maguknak erős támaszlopot szerezzenek, III. Konrádhoz fordultak, *kinek követek egy iratot adtak át, melyben ahelyett, hogy csekély erejüket bevallatták volna, a világ*

urai s parancsolóiul szóltak, s a császárt, kitől tulajdonkép segélyt kértek, büszkén felhívták, hogy dicsőségekben részt venni siessen. De III. Konrád ahelyett, hogy a rómaiak ily különös tartalmu iratának valami fontosságot tulajdonított volna, a pápá két követét nagy tisztelettel fogadta.

Mig a királyok s hercegek a főnebb röviden vázolt keresztes-had szerelésével foglalkoztak, addig a pápa Franciaországban tartózkodását az egyház javára törekedett fordítani s különösen a tévelyek ellen küzdött. 1147-ben Párisban zsinatot tartott a déli Franciaországban igen elterjedt tévtanok kiirtására, melyeket az eretnekfő (*bruyi Péter*) méltán kiérdemlett halála után annak barátja és tanítványa *Henrik*, ki a clugnyi kolostorból lépett ki, igen előmozdított. Az eretnek-tanok ellen az érintett zsinat egy *missiót* rendelt, melynek élén két püspök s a szent apát állottak. Ezen utóbbi oly szép sikerrel működött, hogy Henrik kénytelen volt mindenünnét elfutni, hol ő fellépett. A párisi zsinaton porré-i *Gilbert*, poitiersi püspök (1142—1154), ellen, ki Abälardnak kortársa és szellemrokona volt, vádlók léptek fel, mert irataiban a Szentháromság elleni tév-állításokat fődöztek fel. Mivel a püspök hibáit elismerni nem akarta, művei a zsinatnak átadattak. Ezek megvizsgálására sz. Bernárd elnöklete alatt egy külön bizottmány neveztetett ki, s az eldöntés egy nagyobb zsinatra halasztatott. Ez a pápa által 1148-diki bójt-ben Rheimsban spanyol, portugál, angol, német, francia s egyéb nemzetiségű püspökök diszes koszoruja előtt meg is nyíttatott. A *Petrobrusiánok* vagy *Henriciánok* tevelyei ez alkalommal kárhoztattak s mindazon urakra egyházi átok mondatott, kik ezen eretnekségek követőit birtokaikban elrejtik, védelmezik s pártfogolják, birtokaik, városaik, váraik, kastélyaik stb. tilalom alá vettettek. Az egyházi fegyelem emelésére 18 kánon hozatott, melyek a többi közt a papok házasságát s az öltözetbeni fényüzszt szigoruan tiltják stb. *Gilbert* tévtanai kárhoztattak s iratainak olvasása megtiltatott, mig azok az apostoli szék által kijavittatnak. Ugyan e zsinaton végre a pápa a spanyol és portugál püspökök közt fölmerült joghatósági vitákat is döntött el és a *savignyi társulatnak a cisterci-renddeli egyesülését megerősítette.*

A zsinat bezárása után *Adalbert* érsek kérelme folytán 18 kar-

dinál, sok püspök és apát kíséretében a szent-atyja Trierbe utazott, hol három hóig időzött, és sz. Hildegardis nyilvánításainak vizsgálatával foglalkozott, melyeket Henrik mainzi érsek és sz. Bernárd terjesztettek a pápa elé. A szent-atyja a tudós, szellemdus és jámbor Adalbert verduni püspököt, a római egyház jegyzőjét, Albertet, és egyéb kitünő férfiakat küldte a kolostorba, hogy Hildegardis szellemét megvizsgálják. Alázatosan és gyermeki egyszerűséggel, de oly világosan és határozottan felelt a szent jósnő a pápai küldöttek kérdéseire, hogy azok kénytelenek voltak belátni, miszerint itt felsőbb, isteni befolyás működik. E követtség kedvező tudósításához mellékelte sz. Bernárd az e tekintetbeni tapasztalatait, s a trieri zsinat utolsó ülésében maga III. Eugén olvasta fel a szent jósnő iratait, s mindnyáján hálákat mondtak az Urnak ama kegyelemért, melyre Isten a jámbor Hildegardist méltatta. A pápa nemcsak megengedte a kijelentések leírását s közzétételét, hanem sajátkezüleg írott levelet intézett a szent szűzhez, melyből mi csak a következőket emlitjük: *„Mi elcsodálkoztunk, édes leányunk, ama kegyelmek fölött, melyekkel téged elhalmozott az Ur, miután annyira megtöltött lelkével, hogy sok elrejtett dolgot látsz, tudsz és megjövendőlsz. Örülünk, hogy téged az Isten irántai szeretetedért így kitiüntetett, és intünk téged, hogy mindazt, mit az Ur előre meglátnod enged lélekben, pontos vizsgálat után, híven följegyezd. De egyszersmint figyelmeztetünk, hogy Isten a kevélyeknek ellenáll, s csak az alázatosoknak adja kegyelmét, melyet te alázatosság által megtartani s a közjóra fordítani igyekezzél.“* Erre Hildegardis a *Rupérthegyen* Bingén mellett egy kolostort alapított, melybe 18 szűzzel, kik Némethon legnemesb nemzetségeihez tartoztak, mint apátnő vonult. Az egyház és államra vonatkozó jövendölései mind beteljesedtek, miért nagy tiszteletben részesült s III. Eugén, IV. Anasztáz, IV. Adorján pápák, III. Konrád, I. Frigyes, Fülöp flandriai gróf, a trieri, mainzi érsekek s egyéb sok egyházi meg világi nagyok levelezési viszonyban állottak a szent apátnővel. Hildegardis 1177-ben mult ki s *műveinek wiesbádi Codex* maig is fönvan.

Trierből a pápa ismét Rheimsba tért vissza, hogy itt olaszthoni utjára készüljön. De mielőtt Franciaországot elhagyta, még egyszer látni akarta a helyet, hol egykor jelen nagyságának bölcsője

állott, tudnillik a clairvauxi kolostort. E zárdárai gondolat visszaidézé emlékébe az ott átélt időt, midőn a békés kolostori falak közt oly boldogan folytak napjai. De nem mint pápa, hanem mint a legcsekélyebb szerzetesek egyike kívánt az apátságba lépni. *A kolostor küszöbénél méltósága minden jelvényeit letette, még a szentelt vörös Cappa is eltűnt tisztes fejéről s közönséges rendöltönyt vőn fel.* Mint egyszerű szerzetes tagot kívánta magát tekintetni, az apát által részére szerzett butorokat nem használta, hanem *szalmán feküdt* s mindenben az előtte igen ismeretes kolostori rendhez szabta magát. *A szerzeteseket mint testvéreit tekintette,* velök leereszkedőleg s nyájasan társalgott, kivált azokkal, kikkel ő együtt neveltetett s szolgált az Urnak. Nehány nap mulva könyvek közt hagyá el a kolostort, sz. Bernárd Vercelliig kísérté őt, hol egymástól elbucsuztak.

III. Eugén Franciaországból Olaszhonba utazván vissza, Roger siciliai királytól egy iratot kapott, melyben az a keleti császáron nyert nagyszerű győzelmeiről tudósítja a szent-atyát. Ezen utóbbi *Tusculumba* vonulván, Emanuel-Comnen görög császártól egy püspök érkezett hozzá követi minőségben, ki a szent-atyának a Szentlélek származását s a kovásztalan kenyér használatát illetőleg különféle ellenvetéseket tett. Ezek megczáfolásával a pápa az épen körében tartózkodott Anselm havelbergi püspököt bizta meg, ki mint Lothár császár követe Konstantinápolyban szép sikerrel vitázott a görögökkel s második előadásának azon eredménye lőn, hogy az említettek a keleti és nyugati egyházak teljes és tökéletes egyesítésére egy közzsínatot óhajtottak. — Az 1149-diki év elején még Vercelliben időzött a pápa, mint egy innét keltezett levele mutatja, melyet a híres *Suger* apáthoz intézett. A rómaiak még folyton lázongtak és III. Eugen kényteien volt őket Roger siciliai király támogatása által engedelmességre kényszeríteni, hogy székhelyét elfoglalhassa. De már a következő év elején ismét kénytelen volt Rómát elhagyni, mert a még folyvást ott tartózkodó bresciai Arnold megint felbujtogatta ellene a rómaiakat. Az egyházi és nyilvános jövedelmeket elfoglalták, új hatóságot választottak, a pápa által ki-nevezett praefectust letették s annyira szorongatták a szent-atyát, hogy a Campagnába alig birt elmenekülni, hol 1152-dik évig maradt. Itt a *tiszteletreméltó Péter*, clugnyi apát, által meglátogatott,

ki is panaszt emelt *Discalceatus Hugó* ellen, mivel az a kolostor átellenében egy erődöt állíttatott. A pápa a legbarátságosabban fogadta őt, és a grófot egyházi átokkal fenyegette, ha a várat le nem rontatja. Ennek eredménye lőn, hogy a gróf és apát kibékültek, a vár lerontatott, s annak földjét az apát megvette.

Segnâbeni tartózkodásakor *Arnold* kölni érsek személyes megkeresése következtében megerősítette e széknak az elődjeitől nyert kiváltságait, s ezeket ujakkal tetézte, melyek szerint a kölni szék semmi primás joghatósága alá sem tartozik, hanem közvetlen a pápa s követei alatt áll. Ellátta továbbá az érseket ama joggal, hogy tartományában a királyt megkoronázhatja. A többi előjogok a palástra vonatkoznak, s arra, hogy maga előtt keresztet vitethet, fehér lovon ülhet s a kölni Péteregyház részére 7 áldozárt, szerpapot s alszerpapot nevezhet ki kardinálokká, kik a szent mise-áldozatnál süveget, dalmaticát és sandalét viselhetnek. — 1151-ben a pápa *Papero János* kardinál-áldozár és a szent-szék követe által Irhonban az armaghi, dublini, casheli és tuami főpásztorok részére palástokat küldött. Dávid király a követeket átutaztában igen barátságosan fogadta s Irhonba biztos kíséretet adott mellé. Itt a palástokat kiosztotta, a házassági törvények életbe léptetésére zsinatokat tartott s igen sok jónak vetette meg alapját. A szent apát e követeket igen ajánlotta a pápának, mig *Ursini János* legatust gyalázta.

III. Konrád az 1152-diki év elején egyházi s világi nagyokból álló küldöttséget intézett a szent-atyához, kit olaszthoni utazásáról előre tudósított. E követséget hasonlóval viszonzotta III. Eugén, tudósítván III. Konrádot, hogy Olaszthonbai érkezését epedve várja s örömet feldiszi a császári koronával. De III. Konrád súlyosan megbetegedvén, halálágyán a *hohenstaufi Frigyesnek* hagyta a birodalom diszjelvevényeit. Ezen utóbbi III. Konrád halála (1152) után 20 nap mulva már Nagy-Károly trónjára ült *Achenben*, s ezt azonnal igen fényes követség által tudatta a pápával és rómaiakkal. E választással a pápa igen meglegedett, s hogy a béke tartósan helyreállíttassék az egyház és állam közt, Frigyes mindazt végrehajtotta, mit nagybátyja az apostoli szék támogatását illetőleg neki meghagyott s megígérte, miszerint az apostoli szék elleneit, mint egyszersmind az övéit is tekintendi. Erre a rómaiak 1152 ben a pápát Ró-

mába visszahívták, s az utóbbinak követei *Konstanzban* Frigyes meghatalmazottaival az egyházra igen kedvező egyezményt kötván, az örök-város lakói nem mertek a pápával daczolni, hanem mindnyájan meghódoltak neki s a béke helyreállított. Azonban a pápát nemsokára igen kellemetlenül érinté egy, a német egyházban felmerült ügy. A magdeburgi érsek, Frigyes, meghalván, a választók nem tudtak megegyezni s a királyhoz fordultak, ki, hogy a vitának véget vessen, egy harmadikat, *Wichman* zeizi püspököt ajánlá, ki meg is választatott. De a másik párt a pápához fordult, s panaszt emelt a szabályszerűtlen választás ellen. III. Eugén a királynak szemrehányást tett, hogy jogtalanul helyezte át a püspököt egy székről a másikra, új választást sürgetett s meghagyta, hogy *Wichman* elhagyott székére visszatérjen. De mivel őt már Frigyes beruházta s Némethon legtöbb érsekei s püspökei elismerték, a pápa minden fenyegetése daczára is megmaradt a magdeburgi szék birtokában. Erre a szent-atya igen komoly tartalmu iratot intézett a püspökökhöz, s nemcsak megfedette őket, hogy az egyház kánonai megsértését elnézték, sőt jóváhagyták, hanem megparancsolta, miszerint a feltolt érsek ügyétől elálljanak, s a királyt arra bírják, hogy őt ne támogassa, miután tudnia kell, hogy a püspökök áthelyezése egy székről a másikra tilos, ha azt Isten dicsősége s az egyház nagyobb java nem sürgeti.

III. Eugén I. Henrik császárt († 1024), ki a bambergi székesegyházat s egyéb egyházakat is alapított, püspöki székeket helyreállított, a szegényeket valódi felebaráti szeretettel ápolta és segítette, sz. *István s hazánk megtérítésére is igen sokat tett*, nejjével önmegtartóztatásban élt, s kit az Isten csodákkal is megcsodított holta után, a szentek lajstromába irta. — A tudósokat felkereste III. Eugén, kitüntette s igen jól tudta használni. A *tudományos műveket díjazta*, s a tehetséges férfiakat az irodalom teréni versenyzésre buzdította. *Damascén János* műveit latinra fordíttatta, *Gratián által a Decretálokat egybegyűjtette*, melyek első része (*Corpus Juris Canonici*)³ halhatatlan nevet biztosít e pápának s maga *Raumer Frigyes* is megvallja, hogy e mű minden hiánya mellett is e korban valóban tekintetreméltólag jelent meg. A tudományok előmozdítására az egyetemeken s akademiáknál különféle méléóságokat és czimeket hozott

be. — A *kolostorokat igen szerette*, ezekben a szemléleti életnek nagy lendületet adott s a zárdákat sok kiváltságokkal látta el. — A mainzi és kölni érsekek hiveik közt pénzt gyűjtöttek s ezzel kedveskedni akartak a szent-atyának, hogy őt ügyöknek annál bizonyosabban megnyerjék. De bármily igen reá volt is a pápa szorult helyzeténél fogva a pénzre szorulva, visszautasítá azt s az említett főpásztorok ügyét a jog és igazság szerint döntötte el. — *Spanyol-hon* belsurlódásait kiegyenlítette, miután *Raymund* toledói érsekhez menesztett iratában ezen barátja részére a primátust megerősítette s hozzá arany-rózsát küldött, hogy azt az uralkodónak átnyujtsa. Így tette magát szeretet- s tiszteletreméltóvá azok előtt, kik vele érintkezésben voltak, a jókat megáldá, s a hálátlanokat is magához hódította kegyesség, ótalom, tanács s vigasztalás által. — A sz. Péter-egyházat dúsan megajándékozta, mert ebbe sohasem lépett anélkül, hogy e templom iránti szeretetét valami adomány által ki nem mutatta volna. A St. Maria Maggiore egyház porticusát is ő építtette s e felirattal látta el:

Quae Mater Cristi fieri merito meruisti
 Salva perpetua virginitate tibi.
 Es via, vita, salus, totius gloria Mundi,
 Da veniam culpis Virginitatis honos.

III. Eugén a roppant nyári hőség beálltakor, hogy üdítő léget élvezhessen, *Tivoliba* vette magát, nem is sejdítve, hogy Rómát többé látni nem fogja. Julius első napjaiban megbetegedett s 1153-diki július 8-kán már kiadta jámbor lelkét, miután Jézus egyházát 8 év, 4 hó s 10 napig oly áldásdúsan kormányozta. Tetemei nagy pompával Rómába szállíttattak, s a Péter-egyházban e szent oltára előtt takaríttattak el, hol a következő sirirat jelölte nyughelyét:

Hic habet Eugenius defunctus cerne sepulchrum,
 Cui pia cum Christo vivere vita fuit.
 Pisa virum genuit, quem Claraevallis alumnum
 Exhibuit sacrae religionis opus.
 Hic ad Anastasii translatus Martyris Aedem
 Ex Abbate pater summus in Urbe fuit.
 Eripuit solemne jubar, mundique decorem,
 Julius octavum sole praemente diem,

Mindazok, kik e minden evangéliumi erényekkel tündöklött nagy pápát ismerték, halála után *mint szentet tisztelték*, kivált midőn Isten e hű szolgájának sirját több csodákkal dicsőítette meg. III. Eugén személyét sok szép tulajdon diszítette. *Jámbor, buzgó, bölcs, önzésnélküli volt ő s az egyházat kormányozni, az egélyt emelni, a tévelyeket kiirtani nagyon is értette. E szép tulajdonok egy személyben egyesülve a jó pápa eszményképét adják.* — 88 főnmaradt levelét a zsinati gyűjtemények közlik. — E pápa korában mult ki 1152 diki január 23-kán a híres *Suger* apát s francia államférfiu, kit barátja sz. *Bernárd, e század nagy oraculum*a, 1 év s néhány hó mulva szintén követett a sirba, ugymint 1153-diki augusztus 20-kán — III. Eugén dicsteljes pápaságára a szent apát nagy befolyással volt, s azért az egyház a hála és tisztelet adóival hódol a nagy fér-fiu emlékének.

CLXX.

IV. Anasztáz. 1153 — 1154.

III. Eugén utódjaul 1153-diki július 12-kén *Konrád* sabinai püspök és kardinál választatott meg s IV. *Anasztáz* név alatt az apostoli székre emeltetett. E tisztes, kilenczven-éves aggastyán Rómában született s a tekintélyes *suburrai Benedek* nemes családjához tartozott. Istenfélő s tudománysóvár lelke a zárda szent falai közé vonzotta őt, hol magát szép tulajdonaival kitüntetvén, a szabályza-tos kanonokok által sz. Anasztáz kolostorának perjelévé választatott. Szent magányából II. Honór hívta őt elő akarata ellenére s a sabinai kardinál-püspökségre emelte. Midőn II. Incze Rómából me-nekülni kénytelen volt, őt nevezte ki helyetteseül s több egyházfő alatt a követségi s egyéb reá bízott fontos ügyeket oly sikerrel szokta elintézni, hogy hajlott kora daczára is legalkalmasabbnak találta-tott a pápai székre.

IV. Anasztáz mindjárt pápasága elején a magdeburgi érsekség ügyében *Gaetani Gerhard* kardinált Pisából Némethonba küldte

mint követet. De a természeténél fogva kissé nyers s az udvari szokásokat nem igen ismert, hanem tiszta öntudata által vezetett legatus oly hangon szólt Frigyes előtt, hogy ez rögtön megparancsolá, miszerint udvarát és Némethont tüstént siessen elhagyni s oda térjen vissza, ahonnet jött. Azonban most Wichmannak meghagyá a király, hogy néhány pap kíséretében Rómába menjen s ügyét személyesen védelmezze; ő maga is küldött egy követet az örök-városba, hogy nevében Wichman ügyét a szent-atyának ajánlja. Ez a béke kedvéért Wichmant elismerte magdeburgi érseknek, annál is inkább, mert ellene még eddig mi panasz sem emeltetett Rómában. De midőn a királyi meghatalmazott az érsek részére a palástot is kérte, ezt sem akarta ugyan a pápa megtagadni, hanem sajátkezeleg mégsem látta illőnek azt átnyújtani. Azért a palástot az oltárra téve s így szóla Wichmanhoz: *„Ha lelkismereteden meg vagy győződve, hogy szabályszerűleg választattál, úgy fogadd ezen érseki díszet a szent helyről.“* — E szavakra az érsek kissé megilletődött, de az őt kísérő két pap bátran az oltárhoz lépett, fogták a palástot s az érseknek átnyújták. A pápa ezen engedékenységet bámulta Némethon s ez alkalmul szolgált a királynak arra, hogy az egyházi ügyekben is bíról tolja fel magát.

A yorki érsekké választatott Vilmos, kit III. Eugén a párisi zsinaton letett, ezen pápa s sz. Bernárd halálának hírére Rómába sietett, hogy ügyét az új egyházfő által még egyszer megvizsgáltassa, ki már a vita elején barátjának mutatta magát. IV. Anasztáz a legszívélyesebben fogadta őt, s mivel nemsokára az apostoli szék Henrik érsek haláláról is értesült, az új pápa annál könnyebben dönthette el az ügyet. Vilmos jogaiba visszahelyeztetett s megnyerte a palástot is. Örömmel tért vissza most székére Vilmos, de nemsokára már kimult a feddhetlen jellemű, tiszta életű s igen jóteknő főpap. — Ugyanazon 1154-diki évben a johanniták nagymesterének megkeresése következtében IV. Anasztáz egy megerősítő bullát adott ki, melyben e rendnek az előbbi pápáktól nyert kiváltságait jóváhagyta, fekvő javait az adóktól fölmenti s e lovagrend üdvös működését elismeri. Ez okmányban továbbá tiltatik a püspököknek a johanniták birtokait, egyházi tilalom alá vetni, a rendtagokat fel-függesztés, vagy kiközösítéssel büntetni s megengedtetik a rendnek,

hogy saját papokat tarthat, de megjegyeztetik, hogy annak tagja semmi ürügy alatt sem hagyhatják el a szerzetet. Ezen bulla 1154-diki október 21-kéről van keltezve. — A *corbey*-i apátnak egy irattal gyűrűt s bucsut adott. — A *Maria-Rotunda* egyházat kijavíttatta s a lateráni templomnak pompás drága értékű s művű kelyhet ajándékozott. — Egy nagy éhség alkalmával a népet bőven ellátta gabonával s általában a *szegények* iránt igen bőkezű volt mint *kardínál is*. Freisingi Ottó művének folytatója szerint, a római udvar ügyei vezetésében igen tapasztalt férfiú volt. A német király iránti engedékenysége mutatja, mily forrón óhajtotta az egyház s állam közötti békét helyreállítani.

E derék egyházfő 1 évi, 4 havi s 23 napi pápasága után 1154-diki december 2-kán kimult s földi maradványai egy igen szépen készített porphyr-koporsóban takarítottak el a lateráni egyházban. E koporsóban egykor Nagy-Konstantin anyjának, sz. *Ilonának tetemei* nyugodtak egy a városon kívüli templomban. IV. Anasztáz az üres koporsót a lateráni egyházba vitette saját tetemei részére, még midőn e templomnál szerzetes-kanonok volt. Sz. Ilona ereklyéi már előbb a sz. ferencz-rendiek „*Ara coeli*“ kolostorának egyházába szállítottak át. IV. Anasztáz képe a lateráni egyház sz. Miklósról nevezett imodájában egy Istenanyát ábrázoló festményen térdelve tüntettetett elő s alatta e felirat állott :

Sustulit hic primo templum Callistus ab ima
Vir clarus late Gallorum nobilitate;
Verum *Anastasius* Papatus culmine *Quartus*
Hoc opus ornavit, variisque modis decoravit.

IV. Anasztáz a Szentháromságról egy értekezést írt s 9 fontos tartalmu levele a zsinati gyűjteményekben látott világot.

CLXXI.

IV. Adorján. 1154—1159.

IV. Anasztáz halála után 1154-diki december 3-kán *Breakspeare Miklós* választott IV. *Adorján* név alatt pápává, ki azonnal a trónra emeltetett s meg is koronáztatott. Ezen egyházfő Angolhon-

ban született, s idáig egyetlen pápa, ki az említett nemzethez tartozott. Kortársa, *neubringensi Vilmos*, következőleg tudósít bennünket Adorján pápasága előtti életkörülményeiről. Atyja, *Robert*, az Angolhonbani sz. Albán egyházának szegény szolgálja volt, s hogy ezen szentről czinzett apátságban szerzetessé lehessen, nejét és gyermekét elhagyta. Ennélfogva fia, Miklós, mint valami atyátlan árva, rendes nevelést nem nyerhetett, és több éven át az említett kolostor által nyújtott alamizsnából éldegélt. De utóbb atyja rossz néven vevén, hogy serdülni kezdő fia idegen segély nélkül magát föntartani nem tudja, azért Miklós tán atyja korholásait kikerülendő *Provençébe* vette magát s itt az Avignon melletti sz. *Rufus kolostorában könyörületből szolgának felvétellett*. A szabályzatos kanonokok apátja *Miklós* szép tehetségeit látva, taníttatá s midőn szép ismeretei által magát igen kitünteté, az ágoston-rendi karurak közé vevé őt fel. Alapos tudományossága, erényes élete, ügyessége, igen csinos alakja, rendtartásai iránti megelőző szeretete s egyéb ragyogó tulajdonai által oly tekintélyre vergődött, hogy a kolostor apátjának halála (1137) után annak utódjává választatott. De mivel mint ilyen a hanyatlott kolostori fegyelmet feléleszteni akarta, szigora miatt a szerzetesek bevádolták III. Eugen pápánál, ki Miklóst Rómába hívta, de a szent-atyá az apát ártatlanságáról meggyőződven, kibékité vele elleneit s hazaküldé. Azonban a szent fegyelemért folyton buzgólkodó előljárót alattvalói nem szívelhetvén, ismét bevádolták őt a pápánál. Ezen utóbbi a vádlókat kihallgatta s mivel az apát szép tehetségei s ritka tulajdonai figyelmét ki nem kerülhették, így szóla a szerzetesekhez: „*Én tudom czivakodástok okát. Menjete s válaszszatok magatoknak más előljárót, a kivel jobb egyetértésben élhettek vagy élni akartok. Ez, kit annyira vádoltok, nem leend többé nektek alkalmatlan.*“ Miután III. Eugén ezen ítélettel a szerzeteseket elbocsátotta, az apátot visszatartotta s a zárdai fegyelemre vonatkozó szent törekvései elismeréseül kardinál-püspökké nevezte ki.

E magas méltóságában is mindig istenfélő, előzékeny s ifjú kora nyomorát soha nem feledve, a szegények iránt igen kegyes volt. Minthogy a legfontosabb ügyek vezetésében is szerencsés tapasztalt birt, a szent-atyá által mint követ *Norvégiába* küldetett, s ezen távoli országban a kereszténység terjesztése s szilárdítására

igen áldásdusan működött. *Nidrosia* nevű városban, a mai *Drontheimban*, az első norvégiai püspökséget alapítá. *Svédhonban* az upsalai püspökséget érsekségre emelte, s *Henrik* püspököt az egész *Finnland* metropolitája s primásává nevezte ki, ki utóbb mint vértanú mult ki. Azután Miklós visszatérván Rómába, utóbb őszinte jelleme, feddhetlen élete, szép képzettsége, hivatali ügyessége, s sok más érdemeiért az apostoli székre emeltetett. IV. Adorjánnak mindjárt pápasága elején az egyház fővárosábani veszélyes ellenséget kelle legyőznie. Ugyanis a már többször említett bresciai Arnold által folyton izgatott rómaiak a pápa világi uralmát el nem ismerván, követséget intéztek hozzá oly követeléssel, hogy ezen uralomról azonnal mondjon le, ha magát az erőszaknak kitenni nem akarja. De IV. Adorján, kit nem könnyen lehetett megijeszteni, a követeknek ajtót mutatott, anélkül, hogy válaszra méltatta volna őket. S midőn *Gerárd* kardinál a vatikáni uton a sz. Pudentiána egyháza mellett egy lázadó által halálosan megsebesítettett, IV. Adorján a végszükség által kényszerítve a kereszténység fővárosát tilalom alá vetette, mely 1155-diki martius 23-kaig tartott. Csak most, midőn az egyházak üresen álltak, a harangok élnémultak, a gyászszal bevont templomokba egy pap sem lépett, a szentségek nem szolgáltattak ki, a holtak az egyház áldása és szertartása nélkül takarítottak el, nyíltak fel a rómaiak szemei: a megindulás általános volt, s a szerfölött megindult nép a senatust arra kényszeríté, hogy az követeket küldött a pápához, kik a tilalom megszüntetéseért alázatosan esedeztek. IV. Adorján hajlandónak mutatta magát e kérelem teljesítésére, de oly feltét alatt, ha Arnold a várost azonnal elhagyja. Ezt a senátus megígérte s szavát meg is tartotta. Zöld-csütörtökön az egyházak ismét megnyíltak, az isteniszolgálatok a nép sűrű tolongása s szent lelkesedése közt tartattak s a város nyugalma teljesen helyreállott. Arnold szökéssel akart magán segíteni, de I. Frigyes kiadá őt, s mint annyi lázadás és roppant pusztítás okozója átkos életét máglyán végezte be, hamvai a Tiber folyóba szórattván.

IV. Adorján működése folytán *Angolhon* igen barátságos viszonyba lépett az apostoli székkal, kivált miután a pápa bizonyos királyi jogok fölötti vitát II. Henrik angol király meglegedésére döntött el. Annál kellemetlenebb volt viszonya az ugynevezett

„*Gonosz-Vilmos*“ sicíliai királylyal, ki mint az apostoli szék vazallja 1154-ben történt trónraléptekor nem tette le a pápának a hűbéri esküt. Miért mint folyton ellenségeskedő kiközösített, s az apostoli szék elleni lázadónak nyilvánított. Midőn Vilmos főkorlát-noka az egyház birtokait s a pápához hajló kolostorokat tűzzel-vas-sal pusztította, a szent-atya a király népét feloldá a hűségi eskü alól. Erre Apulia fellázadt, városok és várak pártoltak el Vilmostól. A pápa Beneventbe ment, a görögök szövetkeztek vele s I. Frigyes császárt is meghívá a méltán „*gonosz*“nak nevezett uralkodó ellen. Ezen utóbbi szorongatott helyzetében békéért folyamodott a pápához, s azt oly előnyös feltételek alatt nyerte meg, minőket nem is remélt. Azonban a kardinálok a pápát a háboru folytatására ösztönzék. Azért a király legvégsőre határozá el magát s a görög segélyhadat *Brundisiumnál* megverte, a várost elfoglalá, számos görög nagyot lefejeztetett vagy bilincsekre veretett; Bari városát romba dönté; a pápát Beneventben bekeríté s azt oly szigorú ostromzár alá vette, hogy a pápa kénytelen volt békét kérni. A király a béke pontjainál fogva az egyházi átok alól fölmentetett, Siciliát, Apuliát Capuát, Nápolyt s Salernót az apostoli széktől hűbérbe kapta s a szokott esküt lette. Ellenben a pápa kénytelen volt abba is beleegyezni, hogy a király engedélye nélkül az apostoli székhöz mi fölebbezés sem terjesztethetik fel, s a király birtokaiba az ő akarata nélkül pápai követ nem mehet. E béke-szerződésnél fogva, melyet a pápa 1156-diki júniusban erősített meg, a király az egyházi ügyekre igen nagy befolyással birt.

Rötszakállu Frigyes oly gyorsan haladott serege élén Róma felé, hogy nemcsak a rómaiak, hanem a pápa is gyanakodni kezdett. Azonban I. Frigyes a pápa által magát megkoronáztatni óhajtván, három pápai követ jelenlétében a szent keresztre és evangeliumra esküdött, hogy a pápát és annak jogait védelmezendi. Mire a szent-atya nemcsak a koronázást ígérte meg, hanem a császárral tartandó előleges értekezletbe is beleegyezett, mi *Sutriban* tartatott meg. A pápa Frigyes sátoraig lovagolt s ott várta, hogy az a régi szokás szerint lováról lesegítendi, s a kengyelvasat tartandja. De a császár ezt megtagadta, több politikai mint vallási hivatást tulajdonítván a császári koronának. A pápa nem kissé megütközve leszállott lová-

ról, de Frigyestől megtagadta a békecsókot, mivel nem teljesíté ama tisztelet-nyilvánítást, mit elődjei az apostolfejedelmek iránti tiszteletből a pápáktól meg nem tagadtak. Két nap mult el az illem-tárgyalással. Végre a büszke uralkodó engedett környezete tanácsának s megnyeré a béke-csókot. Mire mindketten bevonultak Rómába; Frigyes erősen fegyverzett sereggel jelent meg, mivel a rómaiak hozzá intézett kérelmét megtagadta. A császárrá koronázás 1155-k. jun. 18-kán megtörténtvén, a pápa Frigyessel a rómaiak gyűlölete elől *Sabinumbá* vonult. Itt Tivoli követei felkeresék a császárt, s az említett város fölötti uralmat, melyet a pápának megtagadtak, a császárnak ajánlák föl. Mivel azonban a város az Egyházi-államokhoz tartozott, a szent-atya kérelme folytán I. Frigyes a követek folyamodását visszavetette s Tivoli lakóit levelében az egyház feje iránti engedelmességre intette.

A pápa és császár közötti békés viszonyt az előbbinek a sici-liai királlyal kötött békéje zavarta meg. Mi I. Frigyest annyira felingerlé, hogy a pápai hatalmat megszorítással fenyegette. A szent-atya erélyes és szilárd magatartása azonban külszinleg a békét egy időre helyreállította. A császár 1158-ban ismét Olaszhonba vonult s a *roncaliai gyűlésen* olasz koronája jogait megvizsgáltatá s szorosabban meghatározá. Mivel ez alkalommal a császári tekintélyen kívül még az is szóba hozatott, hogy a regálékát a püspökök és apátok is fizessék a császárnak: a pápa igen erélyes hangon tartott levelében keserű szemrehányást tett a császárnak. Ezen utóbbi azonban megbánván hirtelenkedését, Hermán bambergi püspök közbenjárásával béke-feltételeket ajánlott. Ezen alkudozások alatt azonban IV. Adorján 1159-diki sept. 1-jén kimult *Anagniban*. Tetemei Rómába vitettek s a Péteregyházban III. Eugén földi maradványai mellett takarítottak el. A bazilika hajójából 1607-ben az új Pétertemplomba szállítottak tetemei, melyek ekkor még rothadatlán állapotban voltak s azokat fekete casula s egyéb pápai diszjelvevények fődtek. A tetemek az egyház talapzata alatti márvány-sirba tétettek.

Említést érdemel még, hogy IV. Adorján 1154-diki okt. 31-kén kelt bullájában a jerusalemi patriarcha agyarkodása ellensúlyozása végett a johanniták kiváltságait megerősítette. — II. Henrik angol

király az ifjabb Lajos francia király meghívása folytán az utóbbinak országába menvén, ott nagy pompával fogadtatott. Mind a két uralkodó megerősíté itt a még kiskorú gyermekeik, Henrik és Margit közötti házasságot. — Lajos a spanyolhoni hadjáratában részt veendőik részére IV. Adorjánhoz búcsuengedményért folyamodott, hogy a hitetlenek ellen annál nagyobb sikerrel harcolhasson. Kérelmét a pápa teljesítette egy iratában, mely 1159-diki febr. 18-kán állíttatott ki. — Mint *Dodechin* mondja, IV. Adorján Frigyeszt kiközösíthette volna, mert törvényes nejét elűzte és *Rajnáld* burgundi gróf leányát *Beatrixet* vevé el, hogy Burgundnak is birtokába juthasson. A szent-atya hiában intette a császárt, hogy törvényes nejét visszafogadja, Beatrixet pedig udvarából eltávolítsa. De azért kegyességből nem sújtá őt az egyház büntetésével. — Valamint elődei, úgy IV. Adorján is szerette Isten háza díszét, melyek közül többeket ismét helyreállított. 7 kardinál-szerpapot nevezett ki s 5 püspököt szentelt fel. Az egyházak részére birtokokat s erős várakat szerzett. Elődei példáit követve a keleti és nyugati egyházak egyesítésére kísérletet tőn, s *Mánuel* görög császárhoz ez ügyben követeket is küldött, hogy vele és püspökeivel az unión dolgozzanak. A thessalonichai érsek, *Acridanus Vazul*, ki igen nagy tekintetben állott, e szent törekvésben támogatta volna is a pápát, de a császárral való lódásai ezen s egyéb istenes műveiben nagy akadályokat vetettek IV. Adorján elé.

E derék s erélyes egyházfő, ki Jézus egyházát 4 év, 8 hó s 29 napig oly áldásdusan kormányozta, a *Bold. Szűz makulanélküli fogantatásáról egy könyvet* irt, nemkülönben megírta követségének történelmét, a svédek és norvégiak részére homiliákat s katechesiseket szerkesztett s több levelet, melyek mint életrajzának főforrásai a zsinati gyűjteményekben láttak világot. Levelei közül leginkább kiemelendő a II. Henrik angol királyhoz menesztett irata. Ezen uralkodó a pápától követei által egy Irhon elleni vállalatra kért engedélyt, tanácsot és segílyt, hogy ott a kereszténység romlott állapotát helyrehozza, s a római egyház tekintélyét ezen országban emelje. — IV. Adorján mint pápa is a legszükebben élt, hogy a szűkölködőkkel annál több jót tehessen, s ő, ki pápasága alatt sz. Péter örökségét gyarapította, élte alkonyán oly szegény

volt ismét, mint gyermekségében. Miért is *kevéssel halála előtt a canterburyi érseket esengve kérte, hogy anyját, ki őt túlélte, az egyház alamizsnáiban részesítse.*

Mig IV. Adorján e világból az örök hazába költözött, hogy elvegye amaz erély jutalmát, melylyel az egyházat igazgatta s ennek jogait védelmezte, I. Frigyes *Cremóna* városát irtóztatós kegyetlenséggel ostromolta. A foglyok és kezesek megfojtattak, papok és gyermekek mozgó tornyaihoz köttettek, hogy az ostromlottak azokra ne nyilazzanak; röviden *lombardiai hadjárata kegyetlenségben fölülmulta Attilaét*, ki magát Isten ostorának nevezte. E szomorú eset is hangosan igazolja, hogy bizonyos emberek a vadság s vérengzés tekintetében a pogányoknak mitsem engednek! — IV. Adorján jelmondata volt: „Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero.“

CLXXII.

III. Sándor. 1159—1181.

IV. Adorjánt a halál óvá meg a császárrali teljes egyenetlenségtől. De most megoszlott pápaválasztás következett a császár litkos működése következtében: Háromnapi tanakodás után a kardinálok nevezetes szavazattöbbséggel *Bandinelli Paparoni Roland* kardinált választották az egyház fejévé, ki III. *Sándor* nevet vön fel. Az új pápa *Sienában* született s *Rainucius*nak fia volt. A hittudományokat Bolognában fényes sikerrel tanulta s roppant ismereteinek híre messze elterjedt. Tanára a híres *Gratián* volt, ki ekkor az említett városban igen virágzott. Mint pisai kanonokot III. Eugén szép tulajdonaiért kardinállá nevezte ki, s nemsokára a római egyház korlátnokává léptette elő. Roland kora legtudósabb férfainak egyike, s e mellett igen szeretetreméltó férfiú volt; apostoli erélyével szelid evangéliumi érzületet, istenes buzgalmával pedig a kíméletet s kegyességet egyesítette. Roland eleinte vonakodott a pápaságot elfogadni, de utóbb kénytelen volt az őt választó 14 kardinálkérelmének engedni, kik azonnal a pápai diszköpenyt adák reá.

De ekkor a monticellói születésű *Octavián* kardinál, ki csak két szavazatot nyert, a választást azon ürügy alatt, hogy kitsem szabad a pápai méltóság elfogadására kényszeríteni, és Roland azt elfogadni nem akarta, érvénytelennek nyilvánította, s megjegyzé, hogy a választásnál nem kell a szavazatok többségére tekinteni s a császár hatalmas pártfogásában bizakodva *Rolandról letépe a pápai köpenyt*.

E szakadály Günthner költőnél következőleg említettik:

Temporis eiusdem tractu ; nondumque reversis,
Quos ad Romuleam Fridericus miserat Urbem :
Confinis magnae, multumque domestica Romae
Funera Romani Pastoris Anagnia vidit.
Quem tamen inde suam translatus Clerus in Urbem
Sedi Sacri Petri sepelivit honore fideli.
Ante tamen tumulo quam membra exaequata Praesul
Subderet, exorto geminas iam schismate partes,
Mansuramque diu litem de Sede reliquit.
Nam cum de tanti rationem Clerus haberet
Succesori viri, studiis melioribus ultro
Rolandus petitur, qui *Cancellarius* ante
Sanguine conspicuus, veteri mox nomine verso
Factus *Alexander*, per tempora multa superstes
Ecclesiae pacem sedato schismate tandem
Vidit, et optato tunc demum fine quievit.
Altera pars sacra *Octavi* te Sede locatum
Auspiciis decepta suis, ignara superni.

A császár pártja Octaviánt választá ellenpápaul a sz. Cecilről nevezett egyházban, ki magát IV. *Viktornak* nevezte. III. Sándor az álpápa pártja elől a Róma közelébeni *Nemfi* nevű erődbe menekült, hol 1159-diki sept. 20-kán a kardinálok, püspökök s nemesek jelenlétében fölkenetett s megkoronáztatott.

III. Sándor a császári álpápának nyolcz napi időt engedett, hogy az általa bitort méltóságot letegye. De midőn az magát tovább is pápának tartotta, a törvényes egyházfő által átokkal sújtott, mint a szakadály okozója. Ugyanezt tette III. Sándor iránt IV. Victor is! A császári küldöttek Rómában és egyebütt mindent elkö-

vettek, hogy a császári kegyenczet pápaul elismertessék. Pazarul szórták e célra a pénzt, ígéreték és fenyegetések sem hiányzottak, sőt a törvényes pápához hajló kardinálok keményen bántalmaztatnak. Hazugságok és rágalmak hintettek el mindenütt a gonosz ügy érdekében. A többi közt állíták, hogy III. Sándort csak a sicíliai király által fizetett kis pártocska, mely a császár ellen összeesküdött, választá pápává. A császár IV. Victor elismerésére az 1160-diki év elején Páviába közgyűlést is hirdetett, melyre a többi közt, hogy püspökeit elküldje, *Géza királyunkat* is megkérte. Az utóbbi s a magyar egyháznagyok is óhajtván véget vetni a szakadálnak, a császár kívánsága szerint elküldötték oda követeket. De minthogy a császárnak nem az feküdt szíven, hogy a szakadály szűnjék meg, hanem hogy III. Sándor tétessék le's barátja, a később s kevesebektől választott IV. Viktor ismertessék el közönségesen az egyház fejeül, a gyűlés eredményre nem vezetett. Említett királyunk eleinte Frigyes kedvéért az álpápa részére látszék ugyan hajolni, de miután a magyar püspökök, s élőkön *Bánffy Lukács* esztergomi érsek, III. Sándor követeitől, Julius praenestei püspök s Péter kardináltól, az ügy állásáról bővebben értesítették, tanácsukra Géza is III. Sándor részére állott; sőt 1161-ben VII. Henrik királyt is ügyekezett ugyanazon véleményben megerősíteni, még fegyveres segílyt is ígervén neki, ha e miatt a császártól megtámadtatnék. III. Sándor tekintélyes követek által tudósította Európa országait törvényes megválasztatásáról, s Anglia, Francia, meg Spanyolország sőt néhány német püspök is elismerék őt. A karthausi és cisterci rendek is igen sikeresen működtek mellette. A toursi zsinat, melyen 17 kardinál és 124 püspök volt jelen, III. Sándort elismeré, a császárt átok alá veté, s pápája, meg pártosai működését érvénytelennek nyilvánítá.

Midőn IV. Viktor 1164-ben hirtelen kimult, a *császár vezénylete folytán* a szakadárok *Guido* cremonai püspököt tolták fel az apostoli székre, ki a lüttichi főpásztor által I. Frigyes pápájává megkoronáztatván, magát III. *Paschálnak* nevezte. A würzburgi gyűlekezeten a püspököket s apátokat ezen álpápa elismerésére akarta a császár szorítani; de ezen erőszakoskodásával csak III. Sándor pártját szilárdította. Midőn I. Frigyes a lombardiai városok meghódítása végett ismét Olaszthonba vonult, s Rómában a törvényes

egyházfőt lemondásra akarta bírni, ez római hiveiben nem bizva, Beneventbe menekült 1167-ben s innét I. Frigyes mint az egyház szorongatóját s üldözőjét ujjal egyházi átokkal sújtotta. III. Paschál, ki a császárt és nejét megkoronázta, az *előbbinek parancsára Nagy-Károly császárt és frank királyt a szentek közé írta*. Az említett évi sept. 20-kán ezen álpápa is meghalván, a császár a magyar *Golyvás János* (Strumatus) syrmiumi apátot, kit IV. Viktor ellenpápa nevezett ki kardinállá, vetette fel 1170-ben III. *Calixt* név alatt az apostoli székre. De végre I. Frigyes és III. Sándor kibékülvén, amaz lemondott kegyenczéről, ez pedig a velencei zsinaton kiközösítette szegény földinket, ki 1178-diki aug. 29-kén III. Sándor lábaihoz borulván, bal-lépését a császári tekintély iránti hódolattal mentegeté s egész alázattal bocsánatot kért. A szelid-lelkű III. Sándor kegyesen fogadta a megtérőt, s önlakában meg asztalánál tartván egy ideig, beneventi helytartóvá s érsekké nevezte ki. Némely írók szerint 1178-ban még *Landó* állittatott I. Frigyes által III. *Incze* név alatt ellenpápaul. Ezen kalandornak vétségét III. Sándor sulyosbnak tekintette mint három elődeét, s a kardinálok tanácsára tekintélyes pénzösszezen megvette *Octavian* fivéréől *Palombara* erődjét, mely ezen negyedik ellenpápa menhelyeül szolgált. Ezen uton s *Pierleoni Hugó* kardináldiakon támogatása folytán a törvényes egyházfő Landót hatalmába kerítvén, hiveivel együtt *Cávába* száműzte. Pártja oly csekély volt, hogy őt a legtöbb történészek nem is említik. Ezen ellenpápák 18 év alatt mind a négyen letűntek ama térről, melyre őket az egyház szabadsága s egysége ellenei erőszakkal léptették, anélkül, hogy az egyház valaha őket igazi egyházfőként tekintette volna.

Igy lőn III. Sándor azon küzdelme által, melyet I. Frigyes császár ellen diadalmasan folytatott, a legnevezetese papák egyike. Rendületlen, semmi vész-vihar által meg nem törhető szilárd magatartása az egyház jogai mellett, kortársai s az utóvilág csodálatát számára kivívta. Szilárdsága győzött; a császár serege Legnánónál május 29 kén megveretvén, Anagniban tartott előleges értekezés után 1177-ben a béke megkötöttet Velenczében, hol az egyházzal annyi évig oly oktanul daczoló császár letevő oroszláni daczosságát, s mint az egész világ előtt hibázott, úgy azt nyilvánosan be is

vallá, sz. Márk temploma lépcsőinél leborulva esdekelvén hocsánatért. *Megható volt a jelenet, midőn az annyi bántalmakkal illetett pápa könyezve a császárt felemelé, megáldá s a béke jeleül megcsókolá. A pápa általánosan magasztaltatott szelidségeért, mint ki sohasem lépett fel a császár irányában tulzó igényekkel, sem azt soha nem gyalázta vagy kisebbitette szavaival.* III. Sándor ez alkalommal tartott békitő beszédében kiemelvén Velence érdemeit, végezetül az említett egyházban Urunk mennybemenete ünnepére évenkénti teljes bucsut engedett azon nap emlékére, melyen Velence győzedelme az egyházat aggodalmaitól megszabadította. Ugyanekkor III. Sándor Velenczének több szabadalmat adott.

Ezen hires békét a művészet és költészet is megünnevelte. Az utóbbi a többi között következőleg szól ide vonatkozólag:

„Heus populi celebrate locum, quem *tertius* olim
Pastor *Alexander* donis coelestibus auxit.
Hoc etenim pelago Venetae victoria classi.
Desuper eluxit *ceciditque superbia magni*
Imperatoris Friderici, et reddita sanctae
Ecclesiae pax alma fuit: quo tempore mille
Septuaginta dabat, centum, septemque supernus
Pacifer adveniens ab origine carnis amictae.“

Az egyház győzelmének irigyei nem átalják hirdetni, miszerint, mielőtt a pápa Frigyes az egyházi átok alól feloldotta volna, lábát az utóbbinak nyakára tevén, mondá: „*Super aspidem et basiliscum ambulabis et conculcabis leonem et draconem.*“ Mindenesetre az ily hatásra számított jelenetek rajza az eretnekeket, elfogultakat, a történelemben járatlanokat, a gondolkodni nem tudókat s a gyöngéfejűeket, a pápák iránt a legrajongóbb gyűlöletre képes hangolni. De, mit III. Sándorról Jézus egyházának ellenei az említett jelenetre vonatkozólag irnak, egy kortanu által sem említettik s már maga a történelem által is megezáfoltatik. Ugyanis az említett kibékülési ünnepély alkalmával a történészek egyhangu állítása szerint egész Velence s a tenger vidéke is a legnagyobb örömben s vigasságban uszott, mindenütt diszlakomák rendeztettek s az ünnepélyek végeztével Frigyes a pápával együtt *Anconába* ment, hol a legbarátságosabb érzelmek közt váltak el egymástól, miket azután folyton meg

is őriztek egymás irányában. Már, ha tekintetbe vesszük, hogy a császár természeténél fogva igen heves, ingerlékeny s felfuvalkodott volt, ki mindenkinek parancsolni, de engedelmeskedni kinek sem szeretett, lehetetlen feltenni, hogy, ha a pápa oly lealázólag bánt volna vele, azt később is meg ne boszulta volna. Másrészt pedig oly istenfélő egyházfő, mint III. Sándor volt, ilyesmire nem is vetemedhetett, már csak azért sem, mert nagyon is érdekében feküdt hatalmas ellenével minden áron kibékülni, nem pedig őt még jobban felingerelni. S hogy III. Sándor igen szelid-lelkű pápa volt, mutatta azon nemes tette is, hogy a bocsánatért lábaihoz borult III. Calixt ellenpápanak is egész készséggel őszintén megbocsátott.

III. Sándor Velencében időzván, egy iratot küldött azon *indus királyhoz*, ki *János* áldozár vagy *Pretejánus* néven tágas birodalmában, keresztény, de Nestorius-féle tévtanokat követő nép fölött uralkodni mondatott.

Midőn a pápa s a császár közötti békekötés híre Rómába is elhatott, követek küldettek III. Sándorhoz, felhíván őt az örökvárosbai visszatérésre. Mi meg is történt. III. Sándor diadalmenetben a legnagyobb ünnepélyességgel vonult be az egyház székvárosába s a lateráni palotában vőn lakást. Ezen jeles pápának még egy hatalmas ellenét kelle legyőznie, tudnillik II. Henrik angol királyt, ki az egyházi szabadságnak saját becsülete hátrányára igen erőszakoskodó ellene volt. Az 1117-diki dec. 21-kén született, s magas erényei s London, meg Párisban gyűjtött tudományos ismereteiért 1162-ben akarata ellenére is a canterburyi érsekségre emelt *Becket Tamás* és II. Henrik közt igen heves vita keletkezett, mely az előbbinek vértanui halálával végződött csak be. Tamás mint érsek, magas hivatásu kötelmeit buzgón teljesítette; a mulandókat megvetette, hogy annál több időt fordithasson az imára, szent elmélkedésekre, szigoru örmegtagadásra, papi ténykedésekre s olvasásra. Hogy a számos szegényeket annál jobban gyámolithassa, egyháza javait gondosan őrizte s a jogtalanul elfoglaltakat visszakövetelte. A királyt a megürült püspöki székek betöltésére sürgette; hivatalnokai, nemesei, szolgálai s általában az egyház elnyomói ellen apostoli, rettenthetlen lélekkel lépett fel. Miért az említettek őt a királynál rágalmazták s azt annyira felingerelték a szent főpásztor ellen,

hogy dühében olyanokat követelt tőle, melyek az egyház méltósága, jogai s szabadságával homlokegyenest ellenkeztek. Mint a többi között: hogy senki az ő országából ügyét az apostoli székhöz nem föllebbezheti; az ő tudta és engedélye nélkül egy püspöke sem mehet Rómába; udvaronczaik hűtlensége s eskütörésről ki által sem vádoltatnak; az egyháziak minden ügyei a világi hatóság alá tartoznak stb. stb. Bechet Tamás ezen s egyéb egyházi jogtipró intézkedésekbe, erőszakoskodásokba bele nem egyezhetvén, éjjel nagy bajok s vészélyek közt Franciaországba menekült, hol a pápa éppen *Sensben* tartózkodott. Megmutatta neki a pontokat, melyeket ő aláírni vonakodott s esengve kérte III. Sándort, mentené őt fel az érsekségtől. A szent-atyja Tamást gyöngéden átölelvén s szilárd magatartásaért megdicsérvén, arra birta, hogy érsekségét megtartván, ügye bevégezzeig kolostorban tartózkodjék.

De II. Henrik királyi méltóságáról megfélekedve naponkint nagyobb erőszakoskodásokra vetemedett. Azon zárdát, melyben Tamás tartózkodott, lerombolással fenyegette s felbőszültében utóbb kijelentette, miszerint országa minden kolostorait elpusztítandja, ha még tovább is helyet adnak aa érseknek. Ekkor VII. Lajos, francia király az ártatlanul üldözött jámbor főpapot országába hívta, hol a *sensi sz. Columbánról czimzett kolostorban* valódi, szenthez illő életet élt, míg hétévi száműzetése után hívei s az általa ápolt szegények nagy örömeire a király által visszahívatott székére. De az utóbbi ígéretét meg nem tartotta, az igaztalanul elfoglalt egyházi birtokokat vissza nem adta. S midőn a szent érsek a király egyik igen kedves udvaroncját bizonyos szörnybűnért karácson ünnepén egyházi átokkal sújtotta, s azért környezői által felingereltetvén a király, a szó legteljesb értelmében felkiáltott volna: „*Én megátkozlak mindnyájotokat, kiket annyi jótéteménnyel holmostalak el, mivel közületek egynék sincs bátorsága, engem ezen paptól megszabadítani, ki nekem egymaga több bosszúságot okoz, mint összes alattcalóim!*” E felkiáltás megtette az óhajtott hatást. Ugyanis 4 udvaronc megesküdött, hogy az érseket megöleldik. 12 gyilkossal *Canterburyba* mentek s az éppen vecsernyére sietett érseket a *templomban sz. Benedek oltáránál* 1170-diki dec. 29-kén életének 53-dik évében kegyetlenül meggyilkolták. Így lön sz. Tamás papi erélyének s az egyház

szabadságának örökké tiszteletre méltó vértanuja. E vértett után a gyilkosok az érseki lakot borzasztóan feldúlták; de egész Angolhontól, s maga a királytól is, ki e gyilkosság után önmagától is viszsza-borzadt, megvetve, ide s tova bolyongtak az istentelenek, míg nyomoruan haltak el. Isten a szent vértanu sirját több csodákkal dicsőíté meg s azért már 1173-ban III. Sándor által a szentek lajstromába iratott.

De az erőszakoskodó uralkodót is nemsokára elérte az Isten büntetése. Ugyanis a királyi hercegek atyjok ellen fellázadtak, s a külföldről is, hol II. Henriket az egyház birtokainak erőszakos lefoglalása, jogainak eltiprása s leginkább a köztiszteletben állott szent-életű érsek megöletése igen rossz hirbe hozták, hatalmas ellenek fenyegették. Erre fölnyitak szemei. Az annyi oldalról szorongatott *zsarnok s egyházfosztogató* megismerte Isten büntetését, nyilvános vezekletet tartott s a canterburyi meg egyéb egyházaktól elrablott jószágokat, birtokokat s jövedelmeket valamennyi jogaikkal együtt visszaadta. Mire III. Sándor által az egyházi átok s országa a gyilkosság után kimondott tilalom alól feloldatott. Így szabadult meg a szent-atyja ezen ellenétől is, s az angol egyház szabadsága megmentetett.

III. Sándor elleneitől megszabadulván, az egyház belügyi rendezésére fordította minden figyelmét. 1179-diki nagyböjt első vasárnapjára általános zsinatot hirdetett Rómába. Ezen XI. *közssinatra* (Lateranense III.) 3 patriarcha, több mint 300 érsek és püspök, roppant számu apát jelent meg Nyugat minden országai s a távoli Syriából is. Ez alkalommal legelőször is, hogy többé az álpápák feltolása által az egyház békéje meg ne zavartassék, határozatba ment, hogy csak az ismertessék jövőre pápának, kire legalább is a kardinálok szavázatának két-harmada esik. Ezen üdvös intézkedés mintegy 200 évig óvta meg Jézus egyházát a szakadálytól. Az egyházat s államot egyiránt veszélyeztető albigai, valdensi s a magokat *katharoknak* nevező eretnekek az egyházból ünnepélyesen kizárattak s tévtanaik kárhoztattak. Az egyházi fegyelem érdekében 27 igen üdvös kánon hozatott, melyekből csak a következőket emeljük ki: 30-dik éve előtt kisémet szenteltethetik fel püspökké. Valamely egyházi javadalom elnyerésére csak a legalább is 25 évet

meghaladottak tarthatnak igényt; — *egy ugyanazon egyházi személy több javadalmat nem birhat.* Érsekek, püspökök, fő- és alesperesek hivatalos látogatásaikkor alattvalóikat ne terheljék. Senki bizonyos czim nélkül áldozár vagy szerpappá ne szenteltessék; ellenkező esetben a püspök köteles az általa felszenteltet tisztességesen eltartani, hacsak családi örökségéből állásához illőleg meg nem élhetne. A főpásztorok csak kánoni megintés után mondhatnak egyházi büntetést alattvalóikra. Az egyházi javadalom a törvényes birtokos életében kinek sem ígértethetik oda, s *az egyház birtokai el nem idegeníthetnek.* A németek által 938-dik év körül behozott *veszélyes harczijátékok eltiltattak*; az *Isten-béke* ismét különösen ajánlatott; *az uzsorásoktól a szentségek s egyházi temetés megtagadtatott* stb.

Ugyanezen híres közzsínaton III. Sándor a *szklávokat szabadoknak nyilvánította s a rabszolga-kereskedést szigoruan megtiltotta.* E pápát csupán ezen egyetlen intézkedése is a legnagyobb pápák egyikévé emelendné, ha egyéb dicső tettei nem örökítenék is emlékét. — Keleten a jerusálemi királyságbani latin egyház *Balduin* király alatt, valamint az ország is a hitetlenek által minden oldalról szorongatott. Hogy az arabok gyakori betöréseinek a király gátot vessen, *Jordán partján* egy erődöt építtetett, melynek védelmezését a templomvitézekre bízta. *Saladin* azonban e várost ostrom alá vevén s a francia sereget *Sidonnál* megvervén, azt lerontotta. Ez által a keresztények helyzete igen veszélyessé lön. III. Sándor e szomorú hírről értesülvén, két levelében a papsághoz, fejedelmek s a hivekhez fordult. Ezen irataiban meghatóan rajzolja a nagy veszélyt, melynek a jerusálemi királyság ki van téve. Megjegyzi, hogy a király keleti betegségénél fogva a kormányzásra képtelen, s e mellett bölcs tanácsadók s hős lovagokban igen nagy hiányt szenved. Azért int mindenkit, hogy a Szent-föld segítségére siessenek, s azt mondja, hogy *kit annak szerencsétlen helyzete meg nem indít, az nem keresztény.* A keresztes-hadban részt veendőknek a II. Orbán és III. Eugén pápák által engedményezett bucsukat adja, szülőiket, nejeiket s gyermekeiket az egyház védelme alá helyezvén. Megengedi, hogy az utiköltség kiállítására örökségi javaikat rokonaik akarata s a hűbérurak tudta nélkül is biztos személyeknek zálogba adhatják. A főpásztoroknak meghagyja a keresztes-had hirdetését,

s hogy magukat az előbbi levelekben rendeltekhöz tartsák. A johanitákat s templomvitézeket megbizta, hogy e leveleket a francia és angol királyoknak kézbesítsék egy összejövetel alkalmával. A jezedelmek a Szent-föld ügyét szívökre vevén, megígérték annak haledktalani támogatását.

III. Sándor elődei nyomdokit követve Alfonz portugáli jejedelmet királyi czimmel látta el ama hü szolgálataiért, melyeket a kereszténységnek nyújtott. Ő ugyanis a mórok és szerezsenek fölött számos és fényes győzelmeket vivott ki. E dicső egyházfő a már főnebb említett sz. Tamáson kívül *Eduárd* angol, *Nagy-Canut* dán királyt, sz. *Bernárd clairvaux-i* apátot, sz. *Ilona* vértanut s *Theobáld* remetét a szentek közé irta, s a *canonisatiói jogot az apostoli székeknek tartotta fön*. A tudományokat igen szerető pápa azok előmozdítására is sokat tett. Így egy bullát adott ki a párisi főtanodának, melyben meghagyja ezen tanintézet előjáróinak, hogy a *tanárok a tanításért a tanulóktól mi fizetést sem követeljenek*. Egy másik iratában azonban megengedi, hogy a párisi Cancellárius a Licentiatusságért mérsékelt ajándékot elfogadhasson. (Bulei: Hist. Univ. Paris. 1666. Tom. II. 370—371. 555.) Említendő, hogy a hires Justinián velencei család fönrtartása végett, melyből férfi-ágon még egyedül *Justinián Miklós* velencei benczés áldozár volt életben, ennek a nősilhetést megengedte. Ki miután Mihály velencei doge *Anna* nevü leányával 6 fiut s 3 leányt nemzett volna, visszatért a zárdába, hol szent élet hírében mult ki. A még *soha nem reformált karthausi rendet ünnepélyesen megerősítette*. 1181-ben egy iratot intézett a canterburyi érsekhez Gottfried II. Henrik fiának ügyében, ki lincolni püspökké választatott, s e szék jövedelmeit már nyolcz éven át huzta, anélkül, hogy magát felszenteltette volna. Azért meghagyja a pápa az érseknek, hogy Gottfriednak jelentse ki, miszerint vagy azonnal felszenteltesse magát, vagy megválasztásáról tüstint mondjon le. Ő az utóbbit választotta s atyja által korlátnokságra emeltetett.

Ez volt III. Sándornak utolsó írásbeli működése, melynek okmánya fönmaradt. Mint sirirata mutatja, 1181-diki augusztus 30-kán, sz. *Felix* és *Adauctus* napján, kimult az Egyházi-állambani *Civita Castellanában*, miután Jézus egyházát megválasztása napjá-

tól számítva 21 év, 11 hó s 23 napig oly apostoli erélylyel kormányozta. Tetemei Rómába vitettek s a lateráni egyházban eltakarítottak. A velenceiek által megvédett III. Sándor emléke IV. Pius által emelve, e felirattal áll a Vaticánban :

Alexander Papa Tertius
Friderici Primi Imperatoris iram et impetum fugiens
Abdit Se Venetiis
Cognitum et a Senatu perhonorifice susceptum
Ottone Imperatoris filio navali praelio
A Venetis victo captoque,
Fridericus pace facta, supplex adorat
Fidem, et obedientiam pollicitus.
Ita Pontifici sua dignitas, Venetae Reipublicue
Beneficio restituta
MCLXXVII.

III. Sándor kétséggkívül a legkitünőbb pápák egyikeül tekintendő, kinek nagy dicsőségére válik, hogy annyi viszontagság s oly hatalmas ellenek daczára is az egyház szabadsága s az apostoli szék tekintélyeért szép sikerrel küzdött. Több város neki köszöni fényét s tekintélyét. Emlékét tettei örökitik s azért kortársai szerint a *legtudósabbnak festetik* azok közt, kik századok óta a magas pápai tisztet viselték, s azt írják felőle, hogy az egyház törvényeit, intézményeit s határozatait jobban ismerte, mint bármelyik elődje. Decretáljait egybegyűjtette „*Consulta Alexandri*“ czim alatt. Kár, hogy e könyv elveszett s még maig sem találtatott meg. Ilyen volt III. Sándor és működése. Azért reá illenek az irás e szavai: „*Corpus ejus in pace sepultum est, et memoria illius vivit in generationem et generationem!*“ Életrajzával több író foglalkozott, kik közül emlitendők: 1) *Framgipani Kornél*, *Loredán János Ferencz* (Vita Alexandri III. Venetiis 1637., in 4-to et 1662. in 12-mo. Az utolsó kiadás 1732-ben 8-ad rétbén Lipcsében jelent meg németül). — 2) *Vita de Alexandro III. Papa*, Madrid. 1656. in 8-vo. — 3) *Alatro Pandulph*, *Guido Bernard* és *de Bosellis Miklós* szintén megírták e derék egyházfő életét s műveik *Muratorinál* (Script. Rer. Ital. Tom.

III. pag. 446 et sequ.) láttak világot. -- 4) *Reuter Hermán*: Geschichte Alexanders III. und der Kirche seiner Zeit, Berlin 1845. V. ö. *Raumert*ől a Hohenstaufiak történelmét, *Kerz* folytatását, *Bower* pápai életrajzeit stb.

CLXXIII.

III. Lucius. 1181—1185.

III. Sándor pápa utódjaul a III. lateráni közzsinat által megállapított választási határozat szerint *Veletriben* a luccai származásu *Hubald*, a híres *Allucingoli-család* sarjadéka, emeltetett 1181-diki sept. 1-jén III. Lucius név alatt az apostoli székre s ugyanott sept. 6-kán megkoronáztatott. Hubald II. Incze, III. Eugén s III. Sándor pápák alatt Angol, Franczia, Németország s Siciliában mint követ szép sikerrel működött. II. Incze alatt sz. Praxedis kardinál-áldozára vala, s midőn pápá pá választaték, a III. Eugén által egyesített ostiai s veletrii püspökségeket birta s a szent-testület dékánja volt. — Az uj pápa mindjárt a következő évben kénytelen volt a rómaiak zavargása miatt az örök-várost elhagyni s Veletriben ütni fel széket, hol az aci-realei püspökséget (Siciliában) érsekségre emelte. *Keresztély* mainzi érsek s császári korlátnok, a pápa barátja, nagy sereggel támadta meg az engedetlen rómaiakat, kik közül többeket elfogott, másokat megölt, s így a fékteleneket engedelmességre szorította, de fájdalom, nemsokára (1183) kimult. Halála után III. Lucius ismét ki volt téve a rómaiak szeszélyének s kicsapongásainak. Ugy látszik, hogy a pápa azon évben visszatért Rómába; de a rómaiak borzasztó gonosszággal bélyegezték meg magukat a történelem előtt. Ugyanis a pápa híveinek szeméit kiszúrták s magát a pápai méltóságot is iszonyu gunynyal illették. Azért az egyház feje elkeseredvén, Rómát egyházi átokkal sujtotta s székvárosát örökre elhagyta. *Veronába* vette magát, mivel e város a császári ótalomhoz közelebb állott. Ezen utjában a ravennai érsek kérelme folytán *Bo-lognában* sz. Péter templomát, *Modénában* pedig sz. Gemináét szen-

telte fel. Az említett városban 1184-diki juliusban ütötte fel székét, hova nemsokára Frigyes császár is megérkezett.

Veronában III. Lucius a császár jelenlétében 1184-diki augusztus 1-jén egy zsinatot nyitott meg, mely ugyanazon évi nov. 4-koig tartott. Ez alkalommal a rómaiak az egyház elleneinek nyilvánítottak, s a jelenvolt jerusálemi patriarcha, *Heraclius*, előterjesztése következtében, ki Balduin király támogatására keresztes-sereget kért, a pápa intékedéseket tett egy új keresztes-had létesítésére. Mire nézve a francia s angol királyokat is felhívta, sőt még *Saladin* szerezsen uralkodónak s *Saphadin* nevű testvérének is írt, hogy a keresztényeket kimélje, s a foglyokért pénzváltást is ígért. E zsinaton a *Mathild-féle birtokokat illetőleg ismét egyezkedett a pápa a császárral*. Az összes bármily nevű tévtanok s eretnek-felekezetek, a *katharok*, vagy új *Manicheusok*, *Waldensiek*, *Albigiak*, *Passaginok*, *Josephinok*, *Arnoldiánok* stb. ünnepélyesen kárhoztattak. És mivel ezen eretnek-felekezetek garázdálkodásaikkal már nemcsak az egyházat, hanem a társadalmat is felforgatással fenyegették, *meghagyatott a főpásztoroknak, hogy az ártalmas eretnekeket vagy maguk vagy pedig megbizottaik által kutassák fel, s ha megtérni épen nem akarnak, megfenyítés végett a világi hatóságnak adják át*. Ily intézkedések folytán keletkezett az „*Inquisitio haereticae pravitatis*” czimű korszükségelte intézet, mely azonban épen nem volt valami oly szörny-intézmény, mint ezt az egyház iránt elfogultak, az ősi szent hit ellenei, rajongó regényírók, lelketlen pápagyűlölők a történelemben járatlanok, gyöngé-fejűek s az aklonkivüliek elámitására festik! (V. ö. Religio, 1862. II. félév, 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9. s 12-dik számokat, hol T—i a „*Hitnyomozásról*” igen jeles értekezést közöl, melyet a ki olvas, más fogalommal fog birni az Inquisitióról, mint szent hitünk gonosz-akaratu s otromba ellenségei, kik a koholt rémképekkel oly szépen fejtegetik a bárgyufejűek erszényeit!)

1184-ben III. Lucius-hoz a keleti keresztények ismételve küldöttek követeket, segélyt kérvén dühös s hatalmas elleneik megfékezésére. A császár e követeket igen kegyesen fogadta, s megígérte, miszerint Némethonba visszatérvén, azonnal intézkedni fog egy keresztes-sereg szervezésére. III. Lucius pedig a követeknek a francia és angol királyokhoz ajánló-leveleket adott. — Ezen egyházfő

a *katholika egyházba tért maronitákat* annak közösségébe fölvette. — 1183-diki apr. 28-kán kelt bullájában a johanniták lovagrendét megerősítette, azt számos kiváltságokkal látván el. Azonban III. Luciust ama dicső törekvései közt, melyeket az egyház s állam békéjének helyreállítására s a keresztény név keleti elleneinek gyöngítésére irányzott, 1185-diki november 24-kén Veronában a halál meglepte, miután az egyházat oly viharos körülmények daczára is 4 év, 2 hó s 18 napig dicsteljesen kormányozta. Sirját ezen felirattal látták el:

Lucca dedit lucem tibi, Luci, Pontificatum

Ostia, Papatum Roma, Verona mori.

Immo Verona dedit verum tibi vivere, Roma

Exilium, Curas Ostia, Lucca mori.

CLXXIV.

III. Orbán. 1185—1187.

III. Lucius után a pápaságra még viharosb idők következtek, s úgy látszott mintha III. Sándor huzamos uralkodásának vívmányai mind elenyésznének, mivel I. Frigyes császár nem a világuralomra vonatkozó terveit, hanem csak azok kiviteli módját s eszközeit változtatta meg. Ily körülmények közt választották Veronában a kardinálok 27 szavazattal a milánói ősi tekintélyes családból eredett *Crivelli Humbertet* 1185-diki nov. 25-kén pápává s a következő hó 1-jén III. Orbán név alatt ünnepélyesen megkoronázzák. Humbert előbb a milánói káptalan által főesperessé, utóbb érsekké emeltetett s III. Sándor által sz. Lőrincz kardinál-áldozárává neveztetett ki. III. Orbán, ki az egyház szabadságaért elvérzett Becket Tamásnak benső barátja volt, 1186-diki január 12-kén kelt iratában a pápai trónra emeltetését az egész keresztény világ főpásztoraival tudatta. Mindjárt pápasága elején meggyült a baja a császárral, mivel legöregebb fiának, Henriknek, Roger siciliai király legifjabb leánya Konstantiávali házasságába bele nem egyezett, s azon főpapokat,

kik az esketési ünnepélyre megjelentek, a divinis felfüggesztette; s valamint közvetlen előde, úgy ő is vonakodott Henriket császárrá koronázni, hacsak maga Frigyes előbb e méltóságról le nem mond. Német és Olaszthonban a császár ellen püspökökből egy ellenzék keletkezett, melynek élén a hatalmas *Fülöp* kölni érsek állott. A szent-
 atya igen rossz néven vette, hogy a császár az *egyháznak adományozott Mathild-féle birtokokat annak visszaadni vonakodott, a papokat szerfölötti adókkal terhelte, őket az egyház tekintélyét lerombolandó a világi hatóság alá helyezte, a püspökök hagyatékát lefoglalta, a megürült egyházi javadalmakat különféle ürügyek alatt be nem töltötte, hogy azok jövedelmeit minél tovább huzhassa, még a nőzárdák birtokait is sorban lefoglalgatta, stb. stb.* Minthogy a pápa ezen pogány uralkodóhoz sem illő erőszakoskodásokat, fosztogatásokat, jogtiprásokat, elnyomásokat s *hajmeresztő vérengzéseket* nem helyeselte, a császár valódi háborút indított III. Orbán ellen, s mint-ha csak azt akarta volna megmutatni, mily guny reá nézve az „*Egyház s Róma védnöke*“ czim, a rómaiakat ismét a kereszténység feje ellen lázította! Midőn a császár Olaszhont elhagyta, annak vezetését fiára, Henrikre, bizta, ki *a szent-anya és követői ellen a barbárokat felülmuló kegyetlenkedéssel lépett fel.* Min a pápa elkeseredve, elhatározta, hogy az egyházgyötrő császárt annak közösségből kizárja s számadásra Veronába idézi. De mivel e város lakói császárpártiak voltak, nem tartották tanácsosnak ez által még jobban felingerelni a *vérengzésre igen hajlandó német uralkodót*, s a pápát szándékáról lebeszélni törekedtek. Az utóbbi látván, hogy ez által a viharos lakóinak, mint a császár vazalljainak, sőt önmagágának is igen nagy ártalmára leendne, azért megváltoztatta szándékát, s Veronát örökre elhagyván, *Ferrarába* vette magát. De még jobban hatottak a pápára a Keletről érkezett lesújtó hírek. — III. Orbán II. Henrik angol királynak megengedte, hogy fiainak egyikét Irhon királyává koronázhatja, s erre vonatkozólag nemcsak *ünnepélyes pápai bullát*, hanem az új király részére *egy pávatollakból készült s arannyal művészképzőleg átszőtt igen csinos koronát* küldött Octavián kardinál-diákon által. Egyzersmint *Hugó* durhami püspököt Irhon követévé kinevezvén, felhatalmazta őt a király megkoronázására. A király azonban a koronázást még elhalasztotta s

a követekkel Normandiába ment Fülöp Francia királyljal értekezendő.

III. Orbán a trieri választási vitát a császár inye ellen dönté el. Volkmárkot érsekké szentelé, Rudolf választását pedig szabályszerűtlen, tehát érvénytelennek nyilvánítá. — Ezen egyházfő 1186-diki iratában a keresztes-lovagok magyarországi házait közvetlen hatósága alá helyezi s pártfogásába veszi, melynek elismeréseül, „*unam unciam auri*“ fizetni tartoznak az apostoli székeknek. 1187-ki junius 23-kán, kedden, Veronában kelt iratában pedig az *esztergami keresztes-lovagokat különös ótalma alá veszi*, zárdáikat minden püspök hatósága alól fölmenti s javaikban megerősíti. Ugyanekkor helybenhagyja hat más lovagháznak az esztergomi János-lovagok joghatósága alá helyezését. (V. ö. *Fejér Cod. dipl. VII. V. 128. lap.*) — Némely írók vélete szerint ezen pápa alatt kezdett az alszerpapság határozottan a nagyobb rendekhez számíttatni. Egyébiránt az alszerpapok már Nagy-Gergely pápa alatt 591-ben nőtlenségre köteleztettek. III. Orbántól levelein kívül még egy *Paraphrasist* birunk a „*Miserere*“ zsoltár fölött.

Több tekintélyes írók szerint a keresztény uralkodókat egyeségre törekedett bírni, hogy a keleti keresztények támogatására őket annál bizonyosabban megnyerje s e végből *Velenczébe* is tett egy utat. 1187-diki október 3-kán *Saladin* Jerusálemet meghódítván, s *Jézus keresztje a halalmas győző által két nap különféle megbecstelenítések közt az utczákon meghurczoltatván*, e szomorú hír annyira lesújtotta a gyöngé-idegzetű s már különben is mélyen busított szent-atyát, hogy mély bánatában az említett évi október 19-kén kimult, miután az egyházat oly gyászos időben 1 év, 10 hó s 25 napig apostoli erélylyel kormányozta. Tetemeit a ferrarai hivek nagyszzerű gyász-ünnepélylyel takarították el e város székes-egyházában.

CLXXV.

VIII. Gergely. 1187.

A keleti keresztények gyász sorsa, Jerusálem városa s az Ur sirja foglalkodtaták egész Nyugatot. Ily körülmények közt III. Orbán halála után két nap mulva 1187-diki október 21-kén a beneventi születésű *Morra Albert* választatott pápává s 25-kén megkoronáztatott. Előbb azonnal a clairvauxi kolostori egyület egykori tagja *Henrik* kardinál választatott meg az egyház fejévé, de ő szilárdul vonakodott e méltóságot elfogadni, s minden tekintélyét oda irányozta, hogy azzal *Albert* ruháztassék fel, ki magát VIII. *Gergely*nek nevezte s szintén az érdeemes cisterci rendhez tartozott. Még 1145 diki év előtt sz. Adorján kardinál-diákonává neveztetett ki IV. Adorján által, 1158-ban sz. Lőrincz (in Lucina) kardinál-áldozárává mozdíttatott elő s III. Sándor alatt a római egyház korlátnokává lőn. — VIII. Gergely igen szigorú erkölcsű volt, s valamint két előde, úgy ő is a folyvást dühöngő rómaiak miatt Veronában székelt. A keleti keresztények sorsát igen szíven viselvén, mindjárt pápasága elején felhívó iratokat intézett az összes kereszténység s fejedelmekhez, hogy őket egy új keresztes-hadjáratra tüzelje. Egy más iratában általános könyörgéseket s böjtöket is rendelt, hogy a bűnökkel megbántott Isten haragja a közáhitat folytán megszűnván, áldását áraszsa a keresztesek fegyvereire. Ezen leveleket a jámbor és bölcs pápa 1187-diki október 29-kén, tehát koronázása után 4 nap mulva, Ferrarában írta. Azonban igen rövid pápasága miatt szent törekvései üdvös gyümölcseit nem látta. A kardinálok is megígérték, hogy a keresztet felveszik, Jerusálembe zárandokolnak s mindaddig lóra nem ülnek, míg ama földrészt, melyen egykor Üdvözítőnk járt, a hitetlenek birtokában szemléltetik.

A genuai és pisai köztársaságok ekkor igen hatalmasak voltak a tengeren, de egymással harczban állottak. Azért VIII. Gergely Ferrarából Pisába vette magát, hogy a két államot kibékítse s azután a keresztes-hadbani részvételre bírja. Pisába december 9-kén

érkezett meg s roppant ünnepélyességgel fogadtatott. A genuaiak az ő felhívására követeket küldöttek Pisába, s a békeszerződvényre már minden készen volt, midőn a pápa rögtön megbetegedvén, 1187-diki december 17-kén élni megszűnt. A tiszta erkölcsű, tudós s ékesszóló egyházfő Jézusnak csak 1 hó s 27 napig volt a földön helyettese. Tetemei a ferrarai székegyházban takarítottak el, a hol sírmléke az 1600-diki tűzvészkor tönkre jutott. E helyett *Campilia Camillus* 1658-ban egy olajfestményt készíttetett, mely ama márvány-síremléket ábrázolta; később egy pompás sirt állítottak neki. — Fontos tartalmu levelei Vossz Gerárd művében (*Gesta quaedam ac Monumenta graeco-latina cum Scholiis*) jelentek meg.

CLXXVI.

III. Kelemen. 1187 — 1191.

VIII. Gergely utódjaul, *Pisában*, 1187-diki december 19-kén, a római születésű *Scolari Paulin*, a S. Maria Maggiore kanonokja, azután palaestrinai kardinál-püspök választatott meg s az említett hó 20-kán III. *Kelemen* név alatt ünnepélyesen megkoronáztatott. Valamint elődje, úgy ő is az új keresztes-had létesítése mellett mindent elkövetett. Törekvéseit igen emelé azon körülmény is, hogy *Jorik* tyrus-i érsek s egyéb küldöttek és menekültek Nyugat tekintélyesb országait bejárva a keleti keresztények szomorú helyzetét a legélénkebb színekkel festették.

A rómaiak folytonos lázongása miatt III. Kelemen is, mint három elődje, Veronában székelt. Azon tudat, hogy a szent-sír s a szent-helyek a pogányok birtokába jutottak, a nyugati fejedelmek egymás-közötti versengéseit háttérbe szorította. Ámbár a császár s III. Orbán közti egyenetlenkedések igen hevesek voltak, mégis most a pápa és császár a kibékülésre egymásnak kölcsönösen kezet nyújtottak. A trieri választás fölötti vita is, melyben I. Frigyes igen sokat engedett magának, kiegyenlítettett, Volkmár és Rudolf elmellőztetvén, közmegegyezés folytán *János korlátnok* emeltetett a trieri igen tekintélyes székre. III. Kelemen 1188-ban a rómaiakkal

alkudozásba bocsátkozott, kik végre, miután 50 év folyama alatt törvényes urok, a pápa ellenében annyi lázadás s pusztitással bélyegezték meg magukat, az ügyes, engedelkeny, bölcs tapintatu s békeszerető Kelemennek meghódoltak, ki a béke megkötése után az említett évben Rómába visszatérvén, kitörő örömmel s lelkesedéssel fogadtatott.

Most a pápa helyzete jobbra fordultával minden erejét s buzgalmát egy uj, a harmadik keresztes-hadjárat létesítésére fordítá. E szentügy minél nagyobb mérvbeni felkarolása végett a nagy gonddal kikeresett kitünőbb hitszónokokat s befolyásosb egyházi férfiakat mindenütt igen élénk mozgásba hozta, nyilvános könyörgeéseket s bőjtöket is rendelt, sőt „*Saladin-tized*“ név alatt e szent vállalat érdekében saját papjait is megadóztatta. III. Kelemen erőlyes intézkedései kollő hatás nélkül nem maradhattak. *Maga az őz császár is felvette a keresztest s egy jelentékeny sereg élére állott; a többi fejedelmek is, mint Oroszlánszívű-Rikárd angol, Fülöp francia király, kiket a pápa kibékitett, az osztrák Erényes-Lipót, az olaszok a pisai s ravennai érsekek vezénylete alatt, a normannok, dánok, frisek, flandrok, Berthold meráni, Ottókár steyermárki, Lajos thüringi, Hermánn badeni herczegek, az ekkor már egész Európában letelepült johanniták s templomvitézek, nagyszámu püspökök, apátok, grófok, lovagok s egyéb osztályuak követték a 67 éves császár példáját.* De ezen utóbbinak véletlen halála, mely őt 1190-diki junius 10-kén a *Kalykadnus* (Saleph) folyó hulláma s közt érte, s az egyenetlenkedések, melyek a fejedelmek s nagyok közt *Acco* városa előtt kitörtek, a harmadik keresztes-hadjárat sikerét nem kis mérvben hiúsították meg!! III. Kelemen pápára mindez oly benyomást tett, hogy kedélye boruját elosztatni többé misem birta.

A normán királyok házából utolsó sarjadék II. *Vilmos* siciliai király halála (1189) után, I. Frigyes császár fia, VI. Henrik, a siciliai koronára foganatosítani akará igényeit, mely pedig a férfi-ág kihaltával a római székre szállt vissza, s csak egyedül ez adhatta volna azt hűbérül másnak. 1190-ben VI. Henrik Olaszhonba vonult egy sereg élén, hogy az említett országot elfoglalja, midőn atyjának haláláról értesülvén, ez esetnél fogva szándékának kivitelét egy időre elhalasztotta. Aközben a siciliaiak a vérengző német uralko-

dótól tartván, az időt használni siettek s *lecei Tancred*-et, Roger sicíliai király természetes fiát, emelték a trónra. Ennek III. Kelemen nem késett Siciliát hűbérbe adni; mert attól tartott, hogy, ha ezen ország egy *Hohenstaufin*nak, ki Olaszhon császára s királya is egyzersmint, hatalmába kerülne, az a pápa függetlenségére s az egyház szabadságára igen káros hatásu lehetendne. Azonban a szentatyának bekövetkezett halála a közte s VI. Henrik közt bizonyosan kitörendő harcot meggátolta s közvetlen utódja III. Coelestin VI. Henrik irányában sokkal barátságosb s tapintatosb politikát követett.

III. Kelemen 1188-ban a római szék s Vilmos skót király közti surlódást is kiegyenlítette. Ugyanis az *andrewsi szék* üresedésbe jötte után a papság Jánost választotta püspökké; de a király e választást tekintetbe nem véve, az említett székre *Hugó* udvari szónokát emelte. Ezen utóbbit a pápa Rómába idézte, mert a papság az egyházi kánonok ellen feltoltat elismerni nem akarta s az ügyet az apostoli székhöz főlebbezte. De *Hugó* a királyban bizakodva meg nem jelent Rómában, miért letétetett, kiközösített s János törvényes püspöknek elismertetett s mint ilyen megerősített. A pápa a skóthoni főpásztorokhoz intézett iratában meghagyta azoknak, hogy az egész királyságot tüstint tilalom alá helyezték, ha a király vonakodnék a kánonszerűleg választott János püspököt minden nehézmény nélkül székére bocsátani. Ez megtette a hatást; aközben János, hogy a surlódásoknak véget vessen, megelégedettnék nyilvánítá magát a *dunkelti* püspökséggel, melyre III. Lucius helyezte át, s a st.-andrewsi székre vonatkozó igényéről lemondott. A pápa megörülve annak, hogy a király botlását belátván, engedett, egy igen lekötelező tartalmu iratot intézett hozzá, melyben a *skót egyházat közvetlen a római szék joghatósága alá helyezi*, úgy, hogy a pápa, vagy az ő követén kívül kinek sem szabad Skóthont tilalom alá vetni, s oda csak skót születésű követet küldhetnek a pápák. Így a *skót egyház az angolnak főnhatósága alól kivételvén*, saját követet nyert, ki azt a pápa nevében kormányozta.

III. Kelemen 1191-diki január 8-kán, kedden, Rómában kelt iratában meghagyta a székesfehérvári prépost s pannonhalmi apátnak, hogy elődjeik példáját követve az esztergomi érseknek enge-

delmeskedjenek. *Gergely (de Crescentio)* kardinál-diákon követe által az Erdélyben III. Béla királyunk által alapított szebeni sz.-kereszt-prépostságot 1189-ben a megyés főpásztor joghatósága alól kivette s a következő évben anagnii János kardinál-püspök követe által a király jelenlétében a pécsi egyház régibb kiváltságait megerősítette, s azokat ujakkal is gyarapította. (V. ö. Szvorényi: Amoen. H. E. IV. 16.) — *Ottó* barmbergi püspököt, *Pomeránia* apostolát, *Malachiás* irhoni püspököt s *tigernói Istvánt* a grandmont-rend alapítóját a szentek lajstromába írta. A város falain kívül sz. Lőrincz tiszteletére kolostort emeltetett, a Lateránt helyreállította s festményekkel diszítván, *igen nagy lendületet adott a művészetnek*. Ő hozta be először ama szokást, mely szerint a pápák kibocsátványaik helyét, évét, havát s napját ezentúl folyton kitenni szokták. Neki sikerült végre a rómaiak ötvenévi engedetlenkedése után a lázadás szellemét elnyomni, mely annyi elődjait kényszeríté a Rómán kívüli székelésre. A *patriciatust megszüntette*, a *Senatust és praefectust megerősítette*, melyek neki hódoltak s hűséget esküdtek. A senatorok, bírók s hivatalnokoknak javadalmakat adott s a háboru alatt megkárosodottakat kárpótlással látta el. A pápák fölségi jogait kevés kivétellel visszaszerezte, s az anyaszentegyház fejének a Rómában székelést ismét biztosította.

A derék egyházfő, ki, a többi közt, erényei s hitbuzgalmánál fogva kortársai által igen magasztaltatott, 1191-dik marczius 25-kén kimult, miután az apostoli széket 3 év, ugyanannyi hó s 10 napig dicsőítette áldásos működésével. Decretáljai s 7 levele *Mansínál* láttak világot. — Mint főnebb láttuk, III. Kelemen pápa nevét egy álpápa is viselte (Guibert ravennai érsek), ki VII. Gergely, a legnagyobb egyházfő ellen erőszakoltatott fel az apostoli székre. — A harmadik keresztes-hadjárat alatt alapította Fridrik herczeg az ugynevezett „*német lovagrendet*“ melybe csak tekintélyes német nemes családok gyermekei vétethettek fel. — E rend, mely egykor hazánkban is birt jószágot, vallási társulat alakjában, *Müller* szerint előbb is létezett, de *lovagszerzetté* csak ekkor alakítottát át.

CLXXVII.

III. Coelestin. 1191—1198.

III. Kelemen halála után három nap múlva a kardinálok a római ősi hires *Orsini* családból eredett *Hyacinth* kardinált választák meg 85 éves korában pápává, ki III. *Coelestin* név alatt kezdé meg egyházfői működését. 1191-diki husvét-ünnepén pápává szenteltetett s koronáztatott. Három nap múlva pedig a Péteregyházban ő koronázá meg VI. Henriket s nejét Constantiat, miután az előbbi esküvel ígérte, hogy az egyházat védelmezendi. III. Kelemen a rómaiakkal békeszerződvényre lépven, annak 9-dik és utolsó pontja a *tusculumi erőd lerontását* tartalmazta. Ennek teljesítését a szent-atyá mindig halogatta, mert az említett hely lakóit igen sajnálta. De utódja, III. Coelestin, nem bírta azt a rómaiak boszujától megmeníteni. Tusculum alapostól együtt lerontatott, házai a földdel egyenlővé tétettek, s a szerencsétlen lakosok a halomoldalon lombsátorok alatt kerestek menedéket, melyek helyén utóbb egy város keletkezett. Ez szomorú eredetének emlékeül a „*Frascati*“ nevet megtartotta. Így jutott tönkre az ősi *Tusculum*, melynek helye ez időtől fogva egészen üres s pusztá lön. Csak egyes szétszórt kövekre akad itt az utas, melyek megcsönkült felirataiból a tudomány alig képes többé valami történelmi adatot előtűntetni. Igen, e kövek egyedüli maradványai *Cató szülővárosának*, a hirneves municipál-városnak, melyben *Cicero*, *Lucullus*, *Gabinus* s *Crassus* egykor pompás kéjlokot birtak. A mi még fönmaradt, ez ama magaslat, melyről Róma, Tibur, Regillus tavára s az albanói hegyre oly felséges a letekintés, s a melyen egykor Tusculum szép fehér házai emelkedtek, (*Superbi villa cadens Tusculi*). — III. Coelestin a keresztes-hadjáratot illetőleg sikertelen fáradozott; mert a harmadik hadjárat oly gyászos véget érven, kinek sem volt egy ideig kedve e vállalatot felkarolni.

VI. Henrik császár az 1194-ben meghalt *Tancred* országának elfoglalására még, mint említettük, azon évben jelentékeny sereget indított utnak s Nápolyt, meg Siciliát elfoglalván, Palermóban magát megkoronáztatta. — *Oroszlánszívű Richard* angol királyt, kit *Pa-laestinábóli* visszatértekor a szélvész *Aquilaéba* vetett, honnét Né-

metországban át ismeretlenül akart az éjszaki tengerhez utazni, *Erényes-Lipót* osztrák herceg kileső s elfogató. Mivel Ptolemaisnál igen meggyalázta őt, letépvén és sárba tiportatván a hercegi zászlót. Tudnillik *Richard* igen kaján szemmel nézte a bajnok herceg dicsőségét s nemtelen fellobbantában követte el az említett garázdaságot. Lipót nyomban elégtételt nem kívánhatott, mert a keresztesek közt minden vita tiltva volt. Hanem midőn VI. Henrik a másokat is sértegető Richardot elfogatni parancsolta, ezt Lipót emberei által pontosan teljesítette is. Midőn a császár a foglyot a csaknem egész Angolhon erejét meghaladó összeg kicsikarásával bocsátotta csak szabadon, az angolok arra birták III. Coelestint, hogy *Lipót herceget az „Erényes“ disznévvel ellenkező boszúállásaért kiközösítette.* Ezen egyházi büntetés azonban az Osztrák-hercegségben sohasem volt kihirdetve s attól csak haldoklásakor oldatott fel.

VI. Henrik 1194-diki december 26 kán született fiát *Frigyest*, 1196-ban német királylyá választatá, és épen nem titkolta, miszerint Németországot örökségi birodalommal akarja tenni. Minthogy a pápai hübérségről mitsem akart tudni s egyházvédői kötelmeit nagy ünnepélyességgel tett esküje daczára sem teljesíté, III. Coelestin őt úgy is mint vérengzőt és jogtiprót kiközösítette. De Henrik oly keveset gondolt az egyházi büntetéssel, hogy a *leggyelesb egyházi férfiakat sorban verette s iszonyuan megcsönkítettatta.* Hanem a jó Isten már 1197-diki september 26-kán e *kegyetlen uralkodótól*, midőn még csak 32 éves volt, megszabadítá az egyházat és államot. -- Mily veszélyes lehetett volna ezen *kegyetlen és önhaszonleső császár*, ki a legerősebb férfikorban s hatalma főpontján állott, az egyháznak jószívű fejére, mutatja, a többi között, a *lütlich püspökség gyalázatos eladása*, az *Oroszlánszívű Richárd* iránti magaviselete s *ama tilalma*, mely szerint *Olaszthonban sem a papok, sem a világiak nem föllebbezhették ügyeiket Rómába.* Mily vihart zuditott volna e hatalmaskodó császár az egyházra, ha III. Coelestin, a csöndes aggastyán helyett tüzesebb, életerősebb pápa ül az apostoli széken?!

Fülöp-Ágost, francia királynak, ki 1195-ben *Canut* dán uralkodó *Ingelburga* nevű fiatal, szép s jámbor leányát nőül vette, de azt a házasság után csakhamar eltaszítani akarta, III. Coelestin ellenvetette magát s a király pártjára hajlott párisi zsinat végzéseit

szigorú vizsgálat után semmiseknek nyilvánította. A kötelmekhez *hűtlen zsinati atyákat, kik a király kegyeért törvényellenes határozatokra engedték magukat felhasználtatni*, komolyan megfedette iratában, megjegyezvén, mily nagy botlást követtek el, hogy ily fontos dologban az apostoli szék megkérdezése nélkül hoztak, még pedig a házassági jogot eltipró végzéseket. De a felfuvalkodott király a pápa tilalmával mitsem törődve s a sensi érsek előterjesztéseit is megvetve, a cseh herczeg *Ágnes* nevű leányával új házasságra lépett. — III. Coelestin a német zarándokok, egyház, papok, özvegyek és árvák védelmére, a beteg s megsebesült keresztesek ápolására keletkezett „*német lovagrend*“ et (*Ordinem militum Teutonicorum*), mely eleinte *Acre*-ben székel, s melynek első nagy-mestere *passenheimeri Walpot Henrik* volt, megerősítette, különös öltönyt és czímet is irván elő e jeles rendnek. — Továbbá az esztergomi érsek-ségnek minden szabadalmait s királyi iratait (*regalia scripta*) általában megerősítette, s mindazt érvényteleníti, mit bárki az esztergomi érsek rovására ez érsek ügynökei tudta nélkül magának a sz. széktől kieszközöl. (1191. dec. 11.) — Az esztergomi érseket a koronázási és a királyi udvari személyzet fölötti lelkihatóság jogában megerősíti. (1191. dec. 20.)

III. Coelestin az egyházi fegyelem emelésére is kiterjeszté buzgalmát. Így a többi között, a *coelibatusellenes lengyel és cseh papok ellen erőlyesen fellépván*, amazokat rendre utasította, habár a csehek zugolódtak is ellene. A többi között rendelte, hogy a szülők által még érett koruk előtt a zárdai életre felajánlott gyermekek, ha érett korra jutván, arra hivatást nem éreznek magukban, a kolostorból kiléphetnek, mint ezt később a trienti zsinat is határozatba hozta. — Továbbá ezen buzgó egyházfő *Péter tarentaise-i, Ubald engubbiói* püspököt, ki előbb szerzetes-kanonok volt, *Gualbert Jánost* a vallombrosaiak alapítóját, *Gerald* apátot, *Bernárd hildesheimi* püspököt, valamint *Malachiás* armaghi érseket a szentek közé írta, kiknek nevei már rég az élet könyvében ragyogtak. — III. Béla királyunk (1173—1196) igen bőkezűnek mutatta magát az egyház iránt s a többi közt ő ültette át *Francziaországból a ciszterciek díszes s érdemes szerzetét a pilisi, bakonyi, sz. gotthárdi monostorokba* s ruházta fel mindazon jogok és kiváltságokkal, melyeket e

szerzet az említett országban élvezett. Ő eszközölte ki, hogy a nemzet, dicső s legnépszerűbb királya, *I. László*, 1192-ben III. Coelestin által a szentek sorába igttatott, s így nemzetünk tisztelete s kegyes emlékezete e nagy király iránt az egyház által is megnyerte szentesítését.

III. Coelestin pápa III. Béla királyunk alatt az erdélyi püspök *Adrián* s a szebeni szász *exemptus prépost* közötti vitát úgy intézte el, hogy a szebeni s bárczasági szász dekánóságokat a *milközi püspökséghez* csatolta; a szebeni prépostságot pedig *de Crescentio Gergely* követe által megerősíté azon levélben, mely Jób esztergomi érsekhez íratott általa 1191. dec. 20-kán. — A milközi püspökség ügyében V. *Orbán* (1370. aug. 24.), IX. *Bonifác*, V. *Márton* (1421. jul. 3.), IV. *Jenő* (1438.) stb. pápáktól is birunk apostoli iratokat. (Ld. Benkő: Milkovia. Vienn. 1781.)

De e szent-anya életének vége is közelge; veszélyes betegség támadta őt meg. Már 92-dik évében volt, midőn a kardinálokat még egyszer egybegyűjté s a szent testületnek kijelenté, hogy igen szeretné hátralevő napjait egyedül az Isten szolgálatára s lelke üdvének eszközzésére szentelni, ha lemondását elfogadnák s utódjaul *János* (de s. Paulo) kardinált választanák meg. De a kardinálok kívánságába nem egyeztek. Ez kevéssel az 1197-diki karácson előtt történt, s már a következő évi január 8-kán kimult, miután az Isten egyházát agg-kora daczára is 6 év, 9 hó s ugyanannyi napig oly dicsteljesen kormányozta. Tetemei a lateráni egyházban takarítottak el, s irataiból 17 fontos tartalmu levele maig is fönvan a zsinati gyűjteményekben. — Ime, ily tevékenységet fejtett ki a nehéz idők daczára is ezen 92-dik életévében kimult aggastyán, kinek az egyházi ügyek vezetésébeni bölcseségét s *diplomatiái mély avatottságát* kortársai nem győzik eléggé magasztalni.

III. Coelestin pápásága alatt mult ki *Saladin*, ki halála előtt néhány percczel így szóla környezőihez: „*Vigyétek el halotti ruhámat, mutassátok meg azt népemnek s egy hírnök kiáltsa: „Ime ez az egész, mi kelet meghódítójának győzelmeiből fönmaradt!*“ Azután fiától igen meghatóan bucsuzott el. (V. ö. Müller XI. 300—301.)